

Dye hystorien ende fabulen van Esopus

Gheraert Leeu

Editie Hans Rijns

bron

Gheraert Leeu, *Dye hystorien ende fabulen van Esopus* (ed. Hans Rijns). z.n., z.p., 2013

Zie voor verantwoording: http://www.dbnl.org/tekst/leeu002hyst02_01/colofon.php

© 2013 dbnl

Voorwoord

Op 12 oktober 1485 voltooide Gheraert Leeu in ‘die vermaerde coopstadt tAntwerpen’ *Dye hystorien ende fabulen van Esopus*.¹ Na een korte inleiding, waarin de bewerker zijn bronnen vermeldt, wordt Esopus, een legendarische fabelverteller uit de zesde eeuw voor Christus, aan de lezer voorgesteld als een mismaakte man, maar wel een die met zijn scherpzinnige opmerkingsgave, verpakt in vaak humoristische anekdoten en fabels, de mensen een spiegel voorhoudt. Dan volgt in 28 ‘hystorien’ de levensbeschrijving van Esopus met aansluitend 164 kleine en grote fabels en anekdoten verdeeld over acht boeken. De druk is verfraaid met 186 ingekleurde houtsneden. Leeu vertaalde de Franse *Esope* van Julien Macho (waarschijnlijk die uit 1484) en sommige gedeelten uit de druk van Knoblochtzer (ca. 1481) met de Latijnse tekst uit de tweetalige druk (Latijn en Duits) van Steinhöwel's *Esopus* (1476/77). Van de druk van Leeu uit 1485 is slechts één compleet exemplaar overgeleverd dat in het Museum Meermanno-Westreenianum in Den Haag berust. Een tweede, incompleet exemplaar wordt bewaard in de Universitäts- und Landesbibliothek in Darmstadt.²

Er is geen editie gemaakt van deze incunabel. Om in deze leemte te voorzien besloot ik, na overleg met Paul Wackers die mij wees op deze lacune en in nauwe samenwerking met Willem van Bentum, een volledige editie samen te stellen. De editie bevat de volledige kritische tekst en de hertaling van *Dye hystorien ende fabulen van Esopus* van Gheraert Leeu uit 1485 (voortaan *Esopus*) aangevuld met een bijlage waarin negen scabreuze anekdotes van Petrus Alfonsi en Poggio Bracciolini zijn opgenomen en de ‘Entschuldigung’ van Heinrich Steinhöwel, die de scabreuze anekdotes plaatste in zijn verzameling uit 1476/77. Leeu nam deze niet op in zijn druk uit 1485. (zie hierna de paragraaf over de fabelverzamelingen). Willem Kuiper en Rob Resoort stelde hun hertaling *Het ongelukkige leven van Esopus* (Kuiper en Resoort 1990) belangeloos ter beschikking. De tekst is integraal opgenomen in de editie.³

Om aan de wens te voldoen de tekst ook diplomatisch te kunnen raadplegen is de diplomatische transcriptie van de *Esopus* aan de Digitale Bibliotheek voor de Nederlandse Letteren (DBNL) aangeboden. Deze transcriptie bevat de diplomatische tekst van Gheraert Leeu uit 1485 en de prachtige houtsneden. Bij de totstandkoming van de diplomatische tekst heeft Willem van Bentum meegelezen en waardevolle suggesties gegeven ter verbetering. Het spreekt voor zich dat eventuele fouten in de tekst voor mijn rekening zijn.

Wij hopen dat deze diplomatische transcriptie samen met de editie ‘dijn verstant verlichten ende scarpen sullen ende sullen u gheven een sake van blijscappen’ (Gheraert Leeu 1485: e2v).

Hans Rijns, Leiden, januari 2013

1 Gheraert Leeu, *Dye hystorien ende fabulen van Esopus*, Antwerpen, 1485; Den Haag, Meermanno-Westreenianum IBI.

2 Gheraert Leeu, *Dye hystorien ende fabulen van Esopus*, Antwerpen, 1485; Darmstadt, Universitäts- und Landesbibliothek, signatuur Inc. III-12.

3 *Het leven en de fabels van Esopus 1485, kritisch uitgegeven en hertaald*, Hans Rijns (ed.), Willem van Bentum, Willem Kuiper en Rob Resoort.

Gheraert Leeu, drukker van fabels⁴

Er is niet veel bekend over het leven van de drukker en uitgever Gheraert Leeu. Wat wij weten, is voornamelijk bekend uit de colofons in zijn boeken. Gheraert Leeu werd geboren tussen 1445 en 1450. Hij is waarschijnlijk de zoon van een molenaar, Geryd Claisz. Gouda was in Nederland een van de eerste steden waar boeken werden gedrukt. Er zijn vijf Goudse drukken uit 1477 zonder naam bekend. In drie drukken komen de initialen *G.L.* voor, maar dit kan ook *God lof* betekenen. In 1478 wordt Gheraert Leeu voor het eerst genoemd en vanaf dat jaar komt zijn drukkersmerk in zijn boeken voor. Eind 1482 wordt de productie onderbroken, waarschijnlijk voor een reis naar Zuid-Europa. Op 8 september 1484 verhuurt hij zijn pand aan zijn broer Claes Gerytsz en in 1485 vestigt hij zich in Antwerpen.

Leeu bracht aanvankelijk alleen teksten in de volkstaal uit. Het ontbrak hem aan een letterkast met Latijnse abbreviaturen. De eerste Latijnse druk komt van zijn pers in 1479, gedrukt met een speciaal voor deze opdracht gemaakte Latijnse letterkast. Opvallend is de toename van de Latijnse werken, die al in Gouda begon, maar die in Antwerpen pas echt tot bloei kwam. Uiteindelijk bracht Leeu 228 drukken uit waarvan een kleine 60% in het Latijn. Leeu had contacten met humanisten. Zo ontmoette hij in Gouda Erasmus. Deze noemde Leeu een *impressoriae artis opifex, vir sane lepidus* (een kundig ambachtsman van de boekdrukkunst en een zeer beminnelijke man).

Het fonds van Leeu was sterk gericht op een religieuze markt. Maar naast de getijden- en gebedenboeken en heiligenlevens, legde hij ook de statuten van het bisdom Utrecht, het boek over gewoonterecht van Eike von Repgow (*Saksenspiegel*) en politieke pamfletten op zijn persen. Ook almanakken, een traktaat tegen de pest, prognosticaties, reisbeschrijvingen, een kroniek *Die cronike of die hystorie van hollant van zeelant ende van den sticht utrecht*, later bekend als het *Goudse Cronyckje*, en werken waarin dieren een belangrijke rol spelen behoorde tot zijn, naar laatmiddeleeuwse maatstaven, indrukwekkend fonds.

In dertien van de 228 boeken spelen dieren een hoofdrol. Het betreft *Die hystorie van Reynaert die vos*, (Prozadruk Gouda 1479), *Reinaert de vos* (Antwerpen 1487-1490), de *Dialogus creaturarum* (vijf Latijnse, twee Nederlandse edities en een Franse uitgave) en *Dye hystorien ende fabulen van Esopus*. Van deze laatste verscheen later bij Leeu nog een Latijnse vertaling en een andere Latijnse fabelcollectie, *Aesopus moralisatus cum bono commento*.⁵

Zijn leven eindigde op dramatische wijze. In december 1492 heeft hij een arbeidsconflict met zijn letterzetter Henrie van Symmen. Deze wilde zelfstandig worden, maar Leeu wilde hem in dienst houden uit angst dat zijn concurrentiepositie zou verzwakken. Het liep uit op een handgemeen waarbij Van Symmen Leeu aan het hoofd verwondde met een 'cleyn steecxken' waaraan Leeu twee of drie dagen later overleed. Dat wij zo goed geïnformeerd zijn over de dood van Leeu, beter dan over zijn jonge jaren, is vanwege een rekening van Jan van Ranst, schout van

4 De biografie van Gheraert Leeu verscheen eerder in aangepaste vorm in 2010 in Jaarboek 3 van het Reynaertgenootschap *Tiecelijn*, p. 18-20 (Rijns 2010).

5 *Die hystorie van Reynaert die vos* 1479; *Reinaert de vos* (Cambridge fragmenten, ca. 1487-1490, aangeduid in het Reynaertonderzoek met D; *Dialogus creaturarum* vanaf 1480 tot en met 1491, vijf Latijnse 1480, 1481, 1482, 1486, 1491, twee Nederlandse edities 1481, 1482 en een Franse uitgave 1482; *Dye hystorien ende fabulen van Esopus* 1485, de Latijnse vertaling in 1486 en de *Aesopus moralisatus cum bono commento* in 1488. Wackers 2007/2008 p. 128 en p. 148-149. Wackers telt slechts tien edities. Menke 1992, p. 115. Schippers 1995, p. 22 en p. 158-184.

Antwerpen van 24 juni tot 25 december 1493. In die rekening wordt de dood van Gheraert Leeu beschreven.⁶

Fabels en anekdotes⁷

Het genre van de fabel is moeilijk te omschrijven en scherp af te grenzen van verwante genres als het exemplum en de parabel.⁸ *Der neue Pauly* geeft een bruikbare definitie van dit genre. Een fabel is een kort fictief verhaal met een inherente moraal. De handelende personen kunnen sprekende dieren zijn, maar ook natuurfenomenen (zon, maan, sterren, regen of de wind), bomen, planten en gebruiksvoorwerpen. De protagonisten gaan vaak onderlinge geschillen aan over wie de meeste macht heeft. Ook mensen raken in gesprek met elkaar en met de hierboven genoemde protagonisten. Een goede fabel bevat naast een pakkend verhaal ook een directe boodschap en een moraal waar lering uit getrokken kan worden.⁹

De definitie van de fabel komt overeen met die van Jill Mann in haar studie *From Aesop to Reynard*.¹⁰ In het hoofdstuk 'How animals mean', dat vol zit met talloze voorbeelden uit de fabels, die te veel zijn om hier op te noemen, behandelt zij uitgebreid de eigenschappen van de fabel.¹¹ Omdat zij een aantal verhelderende aanvullingen geeft op de bestaande definities, volgen hier summier enkele van haar belangrijkste beweringen. Mann haalt veelvuldig Klaus Doderer aan die onderzoek heeft gedaan naar de kenmerken van de fabel.¹² Fabels spelen zich af op een 'emptied stage'. Alleen de noodzakelijke rekvisieten worden genoemd: 'hinter diesem Requisit ist die Bühne leer.'¹³ Het ontbreken van alledaagse details voorkomt dat men de dieren als mensen gaat beschouwen. De dieren hebben geen verleden. Ze zijn gekozen puur op grond van hun functionele eigenschappen: de kraanvogel vanwege zijn lange hals, de vos vanwege zijn sluwheid, de wolf vanwege zijn vraatzucht. Het handelen van de dieren wordt bepaald door de natuur, niet door menselijke overwegingen. Als dieren zich tegennatuurlijk gedragen, loopt het slecht met ze af. De ezel die een schoothondje wil zijn, wordt geslagen, de ekster die zich met pauwenveren opdoft, krijgt van zijn soortgenoten een pak slaag. Dieren die het slachtoffer worden van de streken die hen door andere dieren worden geleverd, worden niet als zielig beschreven. Niet: 'en de wrede wolf vrut het arme lammetje op', maar: 'en de wolf vrut het lam op'. In veel fabels wordt gewaarschuwd voor misleidend taalgebruik (*verba blanda*). Alleen zotten hechten waarde aan vleierijen, bluff, bedreigingen, beloftes of

6 *De vijfhonderdste verjaring van de boekdrukkunst in de Nederlanden*. Catalogus behorende bij de tentoonstelling in de Koninklijke Bibliotheek Albert I, Brussel, 1973, p. 283-308.

Goudriaan en Willems 1992, p. 22-23. Wackers 2007-2008, p. 128-152.

7 De inleiding verscheen eerder in aangepaste vorm in 2011 in Jaarboek 4 van het Reynaertgenootschap *Tiecelijn*, p. 217-248 (Rijns 2011).

8 Exemplum: oorspronkelijk een kort verhaal, ingelast in een redevoering of andere betogende tekst om een bepaalde stelling te illustreren. Ook buiten de rededekunst vond het genre ingang en verschenen verzamelingen van exempels. In de middeleeuwen verschenen eveneens exemplumverzamelingen. Parabel: een vorm van gelijkenis om de toehoorder of lezer tot een morele houding te overreden. Dit didactische genre is vooral bekend uit het *Nieuwe Testament*. Van Gorp e.a. 1998, p. 153 en p. 321.

9 *Der neue Pauly* 1998, kolommen 355-358.

10 Mann 2010, p. 28.

11 Mann beperkt zich tot de fabels waarin dieren optreden. Volgens haar kwamen in de antieke fabels veel vaker mensen voor dan in de middeleeuwse fabels. De fabels met dieren waren verreweg het populairst in de middeleeuwen. Mann 2010, p. 28.

12 Doderer 1970, p. 41-60.

13 Doderer 1970, p. 59.

argumenten. Het doel van de eenvoudige verhalen is om de boodschap, de moraal ontdaan van alle emotionele ruis, kort en bondig tot zijn recht te laten komen. De moraal is niet christelijk, maar pragmatisch, gebaseerd op verstandelijke en wereldwijze overwegingen. Arnold Henderson omschrijft de fabel als een heidens genre ingevoerd in een christelijke wereld.¹⁴ Aan het eind van haar lezenswaardige betoog citeert Mann Doderer: ‘für sie [die Fabel] gelten kaum Demut, Mitgefühl, Gläubigkeit oder Frommsein als erstrebenswerte Lebensinhalte, viel eher Schläue, Listigkeit, Klugheit und Einsichtigkeit...Gott hat in der Fabel wenig zu suchen.’¹⁵

De goden (bijvoorbeeld Jupiter, Apollo en Mercurius) daarentegen komen in de *vita*, maar ook in de fabels regelmatig voor. Met name in de *vita* speelt Apollo een belangrijke rol. Opmerkelijk is bovendien dat de fabels in de *vita* vaak etiologisch van aard zijn. Ze eindigen steevast op: ‘en daarom ...’ (vliegt de vleermuis alleen ‘s nachts; broedt de adelaar in een ander seizoen; kijken mensen achterom als ze gedefecerd hebben etc.)

De *Esopus* kwam in 1485 van de pers. Het is interessant om te weten wat men in de vijftiende eeuw onder een fabel verstond. Anda Schippers onderzocht de voorreden en prologen in zes Nederlandse fabelverzamelingen om zo een indruk te krijgen van wat de middeleeuwse en vroegmoderne auteurs in de teksten zelf over het begrip fabel te melden hadden.¹⁶ Zij kwam tot de conclusie dat er in de zes bundels geen vastomlijnde omschrijving van het genre is terug te vinden. Fabels kunnen de lezers wat leren; dit komt terug in alle onderzochte fabelbundels. De lessen uit de fabels kunnen het zelfinzicht vergroten, waardoor men beter in staat is een deugdzaam leven te leiden, in de hoop op een plaats in de hemel. Vaak wordt vermeld dat fabels dierlijke, sprekende personages ten tonele voeren en dat fabels vermakelijk en ontspannend zijn. Hierdoor wordt de les, die er in verwerkt zit, beter begrepen en onthouden.¹⁷

In de *Esopus* treffen we behalve fabels met dieren ook fabels aan waarin mensen voorkomen die met elkaar een dialoog aangaan. Schippers merkt hierover op dat wij dit naar moderne maatstaven anekdotes zouden noemen. Zij gebruikt de term anekdote ‘om een breed scala aan verhalende teksten aan te duiden waarin uitsluitend menselijke personages optreden die uitsluitend menselijke beslommeringen tot onderwerp hebben. Vaak is er sprake van een probleem of conflict, dat op een verbazingwekkende of slimme manier opgelost wordt. Naar middeleeuwse standaard kunnen ook fabels onder deze omschrijving vallen.’ Zij hanteert de term anekdotes in dit verband alleen om de moderne opvatting waarin een duidelijk onderscheid tussen fabel en anekdote verondersteld wordt, weer te geven.¹⁸

Fabels: zeer oude verhaaltjes met een moraal

14 Arnold Henderson 2001, p. 69.

15 Mann 2010, p. 42. Doderer 1970, p. 115.

16 Schippers 1995. Zij onderzocht de Middelnederlandse *Esopet* (eind veertiende eeuw), de *Parabelen van Cyrillus* (circa 1475 en 1481), de fabels in de *Twispraec der creaturen* (Leeu 1481), *Dye hystorien ende fabulen van Esopus* (Leeu 1485), *Van Esopus leven en Esopus fabulen* (1ste druk in 1533) en *Dleven ende fabulen van Esopus* (1548).

17 Schippers 1995, p. 94-105.

18 Schippers 1995, p. 82 en noot 15.

Het is niet duidelijk waar de fabels vandaan komen. Mogelijk zijn ze in een grijs verleden ontstaan in India en vanaf circa 1500 voor Christus uit Mesopotamië via de omringende landen over heel Europa verspreid.¹⁹

Bij de Grieken waren fabels al vroeg populair. Ze werden gebruikt in redevoeringen, gedichten en tragedies. Hesiodus (achtste eeuw v. Chr.), Archilochus (circa 680 - circa 645 v. Chr.), Aeschylus (circa 525-456 v. Chr.) en Sophocles (496-406 v. Chr.) verwerkten deze fabels in dichtvorm, Herodotus (circa 485 - circa 425 v. Chr.), Plato (circa 427-347 v. Chr.) en Aristoteles (384-322 v. Chr.) in proza.²⁰

Aristoteles zegt in zijn *Retorica* hoofdstuk 20 dat fabels heel geschikt zijn voor toespraken in de rechtbank. Soms is het lastig om een ware gebeurtenis te vinden die op de zaak lijkt die behandeld wordt. Het is dan gemakkelijker om met een fabel te komen. Hoe een fabel in een betoog gebruikt kan worden, toont Aristoteles aan in hetzelfde hoofdstuk.

Aesopus verdedigde op Samos een volksmenner tegen wie de doodstraf was geëist. Hij vertelde: 'Eens stak een vos een rivier over. Maar hij dreef af en kwam in een rotskloof terecht, waar hij niet meer uit raakte. Lange tijd was hij in nood, terwijl heel veel luizen zich op zijn huid vastzogen. Een egel die daar dwaalde zag hem en kreeg medelijden. Hij vroeg: "Zal ik de luizen bij je weghalen?" Maar de vos zei: "Nee." De egel vroeg: "Waarom?" De vos zei: "Ze zitten al vol met mij en zuigen niet veel bloed meer. Haal je ze weg dan komen er nieuwe die nog trek hebben, en die drinken dan al het bloed op dat ik nog heb." 'En zo, heren Samiërs', sprak Aesopus, 'is het ook met u: deze man zal u geen kwaad doen, want hij is al binnen. Brengt u hem ter dood, dan komen er nieuwe armoedzaaiers hun zakken vullen uit uw staatskas.'²¹

De roem en verspreiding van de Griekse fabels in Europa zijn, zoals we hierna zullen zien, vooral te danken aan de vele handgeschreven en gedrukte Latijnse en volkstalige vertalingen en bewerkingen.

Esopus, de fabelverteller

Een naam die steeds weer naar voren komt als het over fabels gaat, is die van Esopus. Eeuwenlang dacht men dat hij de oorspronkelijke auteur was, maar wetenschappelijk onderzoek heeft aangetoond dat dit allerm minst zeker is, ondanks vermeldingen in geschriften die reppen van zijn leven en hem bij zijn naam noemen. Wel is bekend dat het werk dat zijn naam droeg, grote bekendheid genoot en in verschillende versies is verspreid.²² Mann merkt in dit verband op dat geen van Esopische fabels oud genoeg is om geschreven te zijn door Esopus, die leefde, als hij al bestaan heeft, in de zesde eeuw voor Christus.²³

Zijn naam duikt op in de vijfde eeuw voor Christus. De geschiedschrijver Herodotus noemt hem in zijn *Historiën* (II, 134). In dit boek wordt beschreven hoe het boetegeld na de gewelddadige dood van Esopus uiteindelijk opgeëist werd door de kleinzoon van Iadmon. Hierin zag Herodotus het bewijs dat Esopus in dienst was geweest bij Iadmon. De fabeldichter Esopus was samen met Rhodopis, een courtisane afkomstig

19 Stuiveling 1965, p. 4.

20 Perry 1975, p. XIII.

21 Marc Huys 2004, *Retorica* II.V. 20, p. 152-153.

22 Stuiveling 1965, p. 4.

23 Mann 2010, p. 2.

uit Thracië, in dienst bij Iadmon op het eiland Samos. Herodotus vermeldt niet de aanleiding van de veroordeling van Esopus. Blijkbaar ging hij ervan uit dat het verhaal algemeen bekend was bij het publiek. Esopus moest als afgezant van de Lydische koning Croesus naar Delphi afreizen om het orakel te raadplegen. Hij kreeg daar ruzie met de tempelpriesters. Hij had hen laten weten dat ze via de offers alleen maar van de inkomsten van anderen leefden en te lui waren om zelf te werken. Hierop werd Esopus door de tempelpriesters valselyk beschuldigd van roof van een schaal uit de tempel van Apollo. Hij werd opgepakt en van de rotsen geworpen.²⁴ Deze gebeurtenis is in overeenstemming met het slot van de *Vita Aesopi*.

Ook Aristophanes (ca. 446-ca. 386 v. Chr.) maakt in zijn komedies melding van Esopus en zijn fabels. In *De wespen* (v. 1445-1448) vermeldt hij dat Esopus door de Delphiërs werd beschuldigd van het stelen van een schaal van de god Apollo. Er wordt in de verzen verwezen naar de fabel van de haas, de kever en de adelaar.²⁵ Deze allusie komt eveneens voor in *De vrede* (v. 127-130) en in *Lysistrata* (v. 694-695).²⁶ De fabel is ook opgenomen in de drukken van Steinhöwel, Macho en Leeu, met dien verstande dat in de druk van Macho de kever een veldmuis is en bij Leeu een uiltje.²⁷ Esopus wordt ook genoemd in *De vogels* (v. 471-475). De Athener Pisthetaerus vertelt dat de vogels het oudst zijn, zelfs ouder dan de goden. Als de koorleider zegt dat hij dat niet wist, antwoordt Pisthetaerus: 'Dat komt omdat je onwetend en niet nieuwsgierig bent en Esopus niet stukgelezen hebt.'²⁸ Deze fabel is in het corpus van esopische fabels niet overgeleverd.

Ook Aristoteles was bekend met het leven en de fabels van Esopus. Niet alleen in de *Retorica* komen wij de naam Esopus tegen, maar ook in een aantal van zijn andere werken.²⁹ Valentin Rose (1829-1916) neemt in zijn *Aristotelis qui ferebantur librorum fragmenta* een fragment op waarin verwezen wordt naar Aristoteles en Esopus. Het betreft hier een scholion op vers 471 in *De vogels* van Aristophanes. 'En Aristoteles zegt in de *Staatsinrichting van de Samiërs* dat hij beroemd was door het vertellen van fabels.'³⁰ Het is een ontlending van Aristoteles uit de *Horoï Samion* (circa 510 v. Chr.) van de Samische kroniekschrijver Eugeon. De *Horoï Samion* is verloren

24 Van Dolen 2000, p. 13 en p. 189, boek 2, 134 en voetnoot. Van Dolen vermeldt de aanleiding van de dood van Esopus in de voetnoot.

25 Als een haas achtervolgd wordt door een adelaar vraagt hij een kever om hulp. De kever verzoekt de adelaar de haas met rust te laten, maar de adelaar veracht de kleine kever en vreet de haas op. De kever wraakt zich door steeds de eieren van de adelaar te breken. Ten einde raad vraagt de adelaar tenslotte aan Zeus om de eieren voor hem te bewaren. Zeus bewaart de eieren in zijn schoot, maar wanneer de kever mest in de schoot van Zeus werpt, springt Zeus onnadenkend op en breekt daardoor de eieren. De moraal is dat men nooit iets moet minachten hoe onbeduidend het ook lijkt, omdat niets zo zwak kan zijn dat het je toch kan raken.

26 Jeffrey Henderson 1998, p. 405 en p. 443. Jeffrey Henderson 2000, p. 362, voetnoot 70.

27 Steinhöwel 1476/77, p. 188v-189v: 'Fabula II De aquila et scabrone.' 'Die ander Fabel von dem adler und burnussel'; Macho 1486, I2v: 'La seconde fable est de l'aigle et de la mulote'. Leeu 1485, H5r: 'Die anderde fabule, dwelc is vanden aern ende van dat uulken. Leeu 1485, H5v.

28 Het volledige citaat luidt: "'Dat komt omdat je onwetend en niet nieuwsgierig bent en Esopus niet stukgelezen hebt.'" Hij vertelt in een fabel dat de zwaluw het eerst van alle vogels werd geboren, eerder dan de aarde. Vervolgens stierf haar vader door een ziekte. Aangezien er geen aarde was, bleef hij vijf dagen onbegraven liggen en omdat zij niet wist wat zij moest doen, begroef ze hem ten einde raad in haar hoofd.' Jeffrey Henderson 2000, p. 83.

29 Smith en Ross, e.a. 1912, *De partibus animalium*, book III. 2, 663^a-663^b. Ross, e.a. 1931, *Meteorologica*, book II. 2, 356^b.

30 Rose 1866, p. 355, fragment 573. Vertaling uit het Grieks door Willem van Bentum.

gegaan.³¹ Meer informatie over Esopus is in hetzelfde scholion terug te vinden. ‘Esopus was een Thraciër en hij werd vrijgelaten door Iadmon de stomme. Hij was eerst de slaaf van Xanthus.’³² De Amerikaanse classicus en filoloog Ben Edwin Perry (1892-1968) merkt op dat de namen Iadmon en Xanthus ergens in de lange traditie van het levensverhaal van Esopus verwisseld zijn. In het levensverhaal van Esopus is het namelijk Xanthus die Esopus in vrijheid stelt en niet Iadmon. etiologisch³³

Het ontstaan van het levensverhaal van Esopus is in nevelen gehuld. Perry neemt aan dat het tussen 100 voor en 200 na Christus op schrift is gesteld. Hij sluit echter niet uit dat het reeds in de vijfde eeuw voor Christus is opgeschreven en verwijst bij deze speculatie naar *De wespen* van Aristophanes.³⁴ Zeker is dat een verder onbekende schrijver in de eerste eeuw na Christus het levensverhaal van Esopus op schrift heeft gesteld: de *Vita Aesopi*.

Van deze tekst zijn twee Griekse handschriften overgeleverd. Aan het begin van de veertiende eeuw vond de Byzantijnse monnik Maximus Planudes in Constantinopel een Griekse vita van Esopus en bracht deze naar Italië. Rinuccio da Castiglione (ook wel Rinuccio d'Arezzo en Rimicius genoemd) vertaalde deze vita in het Latijn en voegde daar 100 fabels, toegeschreven aan Esopus, uit de *Romulus* aan toe (zie hierna). Dit werk werd in 1474 voor het eerst gedrukt in Milaan door Antonius Zarotus.³⁵

De *Esopet*

De *Esopet* moet niet verward worden met de *Esopus* van Gheraert Leeu, een incunabel van 1485. Het handschrift uit de tweede helft van de dertiende is niet bewaard gebleven. Er is slechts een kopie van de *Esopet* overgeleverd in een codex (eind veertiende eeuw). Dit unieke exemplaar wordt bewaard in Leiden.³⁶ De *Esopet* is schatplichtig aan Latijnse fabels en niet, zoals de naam doet vermoeden, aan een Frans voorbeeld.³⁷ Het is de oudste Middelnederlandse fabelcollectie. Na een berijmde proloog volgen 67 berijmde fabels. De fabels zijn een bewerking van een *Romulus*-collectie. Het is niet bekend wie de bewerker is van de *Esopet*. De *Esopet* staat op zichzelf en heeft geen invloed gehad op de inhoud van de latere drukken, waaronder de *Esopus* van Gheraert Leeu.³⁸

Fabelverzamelingen

Wie zich in de secundaire literatuur over fabelverzamelingen verdiept, komt er al snel achter dat het onbegonnen werk is om alle fabelverzamelingen die in de loop

31 Perry 1975, XXXV.

32 De naam *Xanthus* wordt verschillend gespeld. Leeu over het algemeen *Xanctus*, maar ook *Xantus*. Macho: *Xantus* (Hecker 1982, p. 8-35). Steinhöwel: *Xanthus* (Österley 1873, p. 11-28). Kuiper en Resoort hanteren *Xanthes* in hun nawoord (Kuiper en Resoort 1990, p. 83-84). Vanwege de uniformiteit wordt in de inleiding *Xanthus* gebezigd.

33 Perry 1936, p. 24-26 en noot 1 op p. 25. Perry 1975, p. XXXXXVII.

34 Perry 1936, p. 24-26 en noot 1 op p. 25.

35 Hecker 1982, p. XII.

36 Universiteitsbibliotheek, Leiden: hs. Letterk. 191-3. In de codex zijn ook de *Ferguut*, *Floris ende Blancefloer*, *der Ystorien Bloeme*, *Bedienis der Misse* en de *Dietsche Doctrinael* opgenomen.

37 Zie voor de genese van de fabelverzamelingen de paragraaf ‘Fabelverzamelingen’ in deze editie.

38 Schippers 1995, 135-146.

der eeuwen zijn ontstaan, overzichtelijk weer te geven. De fabelcatalogus van Gerd Dicke en Klaus Grubmüller uit 1987 geeft een volledig overzicht van de fabels vanaf de Latijnse bronnen tot en met de vroegmoderne tijd.³⁹ Het betreft de Duitse fabeltraditie, maar deze is goed bruikbaar, omdat de Middelnederlandse traditie tot in de late middeleeuwen min of meer gelijk opgaat. Ik beperk me tot de verzamelingen die uiteindelijk geheel of gedeeltelijk in de *Esopus* terecht zijn gekomen.

Aan het eind van de vierde eeuw voor Christus stelde de Athener Demetrius van Phalerum (circa 360-280 v. Chr.) de oudste verzameling Esopische fabels samen: de *Aesopica*. Demetrius was een leerling van Aristoteles. Hij ontwikkelde zich tot een succesvolle schrijver, redenaar en staatsman. Zijn verzameling was vooral bedoeld als een naslagwerk met voorbeelden die in diverse typen van redevoeringen gebruikt konden worden. Het werk is verloren gegaan, maar was aan het begin van de eerste eeuw na Christus nog bekend. De *Aesopica* is door Phaedrus (eerste helft eerste eeuw na Chr.) in het Latijn vertaald. Phaedrus (eerste helft eerste eeuw na Chr.) heeft Griekse fabels en anekdotes, waaronder mogelijk ook fabels uit de verzameling van Demetrius, omgezet in Latijnse jambische verzen: de *Fabulae Aesopiae*. Phaedrus was een slaaf in dienst van keizer Augustus (63 v. Chr. - 14 na Chr.) en werd door hem vrijgelaten. Van zijn *Fabulae Aesopiae* zijn in totaal vijf boeken met 94 fabels bewaard gebleven. Babrius (tweede eeuw na Chr.) zette Griekse fabels om in choliamben en vulde deze verzameling aan met Griekse novellen en anekdotes. Uit de eerste of tweede eeuw na Christus is een verzameling fabels overgeleverd die bekend is onder de naam *Collectio Augustana*.⁴⁰ De auteur is onbekend, maar de hierin opgenomen fabels komen in de latere fabelverzamelingen voor. Omstreeks 400 bewerkte Avianus 42 fabels van Phaedrus en Babrius. Avianus was een Romeinse dichter. Hij schreef de 42 fabels in disticha. Hiervan waren 33 fabels uit de verzameling van Babrius genomen. Hij droeg zijn werk op aan een zekere Theodosius, die men geïdentificeerd heeft als de bekende schrijver Ambrosius Theodosius Macrobius (4^e/5^e eeuw). Het boek heeft spoedig een plaats als schoolboek veroverd. In de middeleeuwen vond het grote verbreiding en werd het vaak geïmiteerd, bv. in de *Novus Avianus* van Alexander Neckam (12^e eeuw). De talrijke handschriften zijn vaak voorzien van uitvoerige scholia. Bij Avianus vinden we ook een aantal fabels terug uit de *Collectio Augustana*.⁴¹

In het eerste millennium, maar voor het einde van de negende eeuw – de precieze datering is onzeker – parafraseert Romulus in vier boeken 98 fabels van Phaedrus in Latijns proza. Deze verzameling is niet bewaard gebleven. Wel is een kopie bekend: de *Romulus vulgaris*, ook wel *Burneianus* genoemd (tiende eeuw). Het handschrift, dat in het British Museum berust, wordt vaak met ‘de *Romulus*’ aangeduid, omdat in de proloog zijn naam voorkomt. Romulus deelt in die proloog aan de lezer mee dat hij de tekst vertaald heeft uit het Grieks in het Latijn. Hij heeft dit gedaan voor zijn zoon Tiberinus, zo blijkt uit de eerste voorrede: *Romulus Tiberino filio*. Volgens

39 Dicke en Grubmüller 1987.

40 Van Dijk (1997, p. 11 noot 54) geeft aan dat Schippers (1995, p. 129-130) er ten onrechte vanuit gaat dat de fabels van Esopus door Phaedrus zijn vertaald in het Latijn en dat Babrius deze heeft bewerkt. Van Dijk verwijst naar Holzberg 1993, p. 3, 50 en 65. De choliambe of scazon heet in het Nederlands wel hink-jambe. Antieke vervorm bestaande uit zes jamben waarvan de zesde hinkt; je zou ook kunnen zeggen: vijf jamben en één trochee of spondee. Van Gorp e.a. 1998, p. 82. De *Collectio Augustana* is in de tiende eeuw overgeschreven en werd vroeger in Augsburg (= Augusta Vindelicorum) bewaard. Het berust nu in Bayerische Staatsbibliothek in München. Mann 2010, p. 3.

41 *Lexikon des Mittelalters* I (1980), kolom 1298. Grubmüller 1977, p.48-61.

Mann moet dit niet serieus genomen worden. Wel vaker spreekt een leraar in handschriften zijn leerling met ‘zoon’ aan.⁴²

De *Romulus vulgaris* is overgeleverd in driehandschriften: de *recensio Wissemburgensis*, de *recensio gallicana* en de *recensio vetus*. De *recensio Wissemburgensis* is geschreven in incorrect Latijn. Het is waarschijnlijk een kopie die afgeschreven is door een student of die gedicteerd is. De *recensio vetus* lijkt een door een consciëntieuze leraar verbeterde afschrift van de *recensio gallicana*. De *recensio gallicana*, waar dat *gallicana* immers naar zou verwijzen, hoeft volgens Mann niet per se in Frankrijk afgeschreven te zijn. De naam van de *recensio vetus* berust volgens haar op een foutieve veronderstelling dat de kopiist van de *recensio vetus* regelmatig een Latijnse bron, ouder dan de *Romulus vulgaris* zou hebben geraadpleegd. De datering van de *Romulus vulgaris* is volgens Mann uiterst onzeker. Het moet in elk geval geweest zijn voor het einde van de negende eeuw, want toen werd de *recensio Wissemburgensis* vervaardigd.⁴³ Grubmüller gaat uitgebreid in op de datering van de *Romulus vulgaris*. De bronnen waaruit Romulus geput zou hebben, zijn ook nog steeds onderwerp van discussie. Het zou te ver voeren om deze discussie hier samen te vatten.⁴⁴

De *Romulus vulgaris* is ingedeeld in vier groepen van respectievelijk 19, 21, 20 en 22 fabels. De indeling van deze in totaal 82 fabels lijkt willekeurig. De groepen zijn niet gewijd aan een of andere soort ondeugd, zoals hebzucht, heerszucht, sluwheid, gewelddadigheid of luiheid, en ook is niet een dier de centrale figuur in een groep.⁴⁵ Er zijn van de *Romulus* elf handschriften overgeleverd, acht handschriften gaan terug op de *recensio gallicana* en drie op de *recensio vetus*.⁴⁶ Vincent van Beauvais (circa 1190-1264) heeft enkele fabels bewerkt uit de *recensio gallicana* en opgenomen in zijn *Speculum historiale*⁴⁷ en *Speculum doctrinale*.⁴⁸

Naast de al genoemde werken is er ook nog een versie in proza uit de elfde eeuw overgeleverd: de *Romulus Nilantinus*, genoemd naar de latere uitgever Johann Friedrich Nilant (1680-1757). Deze bundel bevat een selectie van 50 fabels uit de *Romulus*-traditie en ligt ten grondslag aan de volkstalige fabeloverlevering. Deze kent twee stromingen: de fabels van Marie de France en de fabeltraditie die verloopt via de *Anonymus Neveleti*.

Rond 1170 vertaalde en berijmde Marie de France, een Anglo-Normandische dichteres, 102 fabels uit een Engels handschrift van het begin twaalfde eeuw in het Frans: *d'Ysopet*.⁴⁹ Hiervan zijn 40 fabels genomen uit de *Romulus Nilantinus*.⁵⁰ De rest is ontleend aan mondeling overgeleverde fabels, inheemse dierverhalen, sprookjes,

42 Mann 2010, p. 7.

43 Mann 2010, p. 7-8.

44 Grubmüller 1977, p. 61-65.

45 Stuiveling 1965, p. 6.

46 Grubmüller 1977, p. 66-68.

47 Circa 1250, Boek IV, hoofdstuk 2-8.

48 Circa 1250, Boek IV, hoofdstuk 114-123.

49 Wie Marie de France was, is tot op vandaag onbekend. Men is het er over eens dat Marie de France in Frankrijk is geboren, maar schreef in Engeland. Jill Mann bespreekt in bijlage I in haar studie *From Aesop to Reynard* vier mogelijke kandidaten: de abdis van Shaftesbury, dochter van Geoffrey Plantagenet, de graaf van Anjou en vader van Henry II; Marie, een non van de abdij van Reading; Marie, de gravin van Boulogne, dochter van Stephan van Blois, koning van Engeland, en Mathilde van Boulogne en Marie van Meulan, dochter van Agnes van Montfoort en Waleran of Galeran van Beaumont, graaf van Meulan en earl van Worcester. Mann 2010, p. 309-311.

50 Mann 2010, p. 9.

oosterse parabels, anekdotes en kluchten. Er zijn in haar fabelverzamelinginvloeden terug te vinden van de achtste-eeuwse Arabische fabelcollectie, de *Kalilah wa-Dimna*, een serie dierenverhalen die via het Perzisch teruggaan op de Sanskriet-tekst *Pantsjatantra*. Van deze Arabische fabels zou Marie de France kennis hebben genomen, toen zij op reis was in Engeland.⁵¹

In de elfde en twaalfde eeuw was er intensief contact tussen de Arabische en West-Europese cultuur. Eén van de tussenpersonen is hierbij voor de fabeloverlevering belangrijk: de Sefardische Jood Moses Sephardi (voor 1075 - na 1130). Hij was een arts, sterrenkundige, polemist en schrijver en beheerste vele talen waaronder Arabisch, Latijn, Spaans en waarschijnlijk ook Hebreeuws, Frans, Grieks, Provençaals, Engels en Catalaans. Hij was de lijfarts van Alfonsus, de koning van Aragon. In 1106 bekeerde hij zich tot het christendom. Omdat hij op de feestdag van Petrus en Paulus (29 juni) gedoopt werd en koning Alfonsus daarbij als peetvader optrad, noemde hij zich Petrus Alfonsi. Hij verbleef een tijd in Engeland en was daar de geneesheer van Hendrik I die regeerde van 1100-1135. Van Joodse zijde kreeg hij, toen hij zich tot het Christendom bekeerde, bittere verwijten te verwerken en hij verweerde zich in zijn *Dialogi contra Iudaeos* (ca. 1110) waarin hij met rationele argumenten wilde aantonen dat de leer in de *Talmud*, waarop het Jodendom is gebaseerd, onhoudbaar was. Als sterrenkundige en arts publiceerde hij een aantal werken waaronder *De dracone*, waarin hij de bewegingen van de sterren berekende, *De Astronomia*, waarin hij tabellen opnam van de astronomische Arabische, Perzische en Latijnse kalenders en *Carta a los peripatéticos franceses* (ca. 1116) met verhandelingen over astronomie en medicijnen. Interessant voor ons is zijn invloedrijke werk *Disciplina clericalis* (ca. 1110-1120), een verzameling van 34 verhalen uit het oosten en de Grieks-Romeinse wereld. Sommige van deze verhalen zijn afkomstig uit de *Kalilah wa-Dimna*. Ook putte hij vertellingen uit de *Duizend-en-één-nacht*. Lang dacht men dat de verhalen van *Duizend-en-één-nacht* van oorsprong Perzisch waren, maar de verhalen bleken afkomstig te zijn uit verschillende Arabische landen en van het Indiase subcontinent. Sommige van deze soms erotisch getinte verhalen zijn van voor de christelijke jaartelling. Andere stammen uit de vroege Middeleeuwen. Dankzij zijn inspanningen en uitgebreide talenkennis zijn veel Oosterse verhalen in het Westen bekend geworden. In de proloog van de *Disciplina clericalis* getuigt hij christen te zijn en zegt hij dat deze verzameling niet zo zeer tot stand is gekomen om de Arabische wijsheid en vertelkunst aan de christelijke wereld bekend te maken, maar om de christelijke leer exempels te bieden. De verhalen uit de *Disciplina clericalis* genoten grote bekendheid en werden onder andere gebruikt in preken en traktaten. De populariteit is af te lezen uit het grote aantal van meer dan 60 handschriften – de oudste dateren uit de twaalfde eeuw, de jongste uit de zestiende eeuw – die zijn overgeleverd.⁵² De invloed van Petrus Alfonsi is onder vele andere terug te vinden in de *Exempla* van Jacques de Vitry (circa 1160/1170-1240), de *Speculum historiale* en *Speculum morale* van Vincent van Beauvais (circa 1190-1264), de *Gesta Romanorum* (eind dertiende begin veertiende eeuw), *Cento Novelle Antiche* (tweede helft dertiende eeuw) en in de *Decamerone* van Giovanni Boccaccio (1313-1375).⁵³ Uit zijn *Disciplina clericalis* nam Steinhöwel een aantal anekdotes over. De pikantste

51 Grubmüller 1977, p. 72 en noot 146. Nieuwenhuis 2010, p. 361-362, eindnoot 10.

52 Hilka & Söderhjelm 1911, p. VII-XV. *Lexikon des Mittelalters* VI (1993), kolommen 1960-1961. Gerritsen 1985, p. 18-19. Hermes 1977, p. 3-99. Mann 2010, p. 20-23.

53 Hermes geeft in zijn editie in de voetnoten per verhaal aan waar de verhalen van Petrus Alfonsi later zijn terug te vinden (Hermes 1977, p. 178-191). Het zou te ver voeren om al zijn bevindingen in deze editie te vermelden.

zijn niet door Leeu opgenomen in zijn editie van 1485. In zijn Latijnse editie (1486) komen deze anekdotes wel voor.

Van de Latijnse *Romulus* uit de tiende eeuw werden in de twaalfde eeuw door een anonieme bewerker de eerste drie boeken met geringe afwijkingen in elegische disticha omgezet. Isaac Nevelet gaf deze disticha voor het eerst in 1610 in Frankfurt uit: de *Mythologia Aesopica*. Dit boek wordt dan ook wel de *Anonymus Neveleti* genoemd. De *Anonymus Neveleti* is de wijdst verbreide Latijnse fabelcollecties in de vroegmoderne tijd.

Naast deze twee hoofdstromingen is ook een fabelverzameling bekend uit eind twaalfde, begin dertiende eeuw, geschreven door de cisterciënzerabt Alexander Neckam († 1217): de *Novus Aesopus*.

De fabels van Marie de France werden weer terugvertaald in het Latijn en aangevuld met fabels uit de *Recensio gallicana*, de *Romulus Nilantinus*, de *Anonymus Neveleti* en de *Novus Aesopus*. Deze vertaling wordt, vanwege de plaatsen waar hij bewaard wordt (Londen, Brussel en Göttingen), de *Romulus LBG* genoemd.⁵⁴

Het succes van de fabelverzamelingen is groot, getuige de vele handschriften die ons zijn overgeleverd. Twaalf gaan terug op de *Romulus* uit de tiende eeuw. Van de *Romulus Nilantinus* zijn er vier bekend. De *Romulus LBG* is overgeleverd in negen, de *Novus Aesopus* in vier en de *Anonymus Neveleti* in maar liefst 105 handschriften.⁵⁵

Het *Liber facetiarum* van Poggio Bracciolini (1380-1459), ook wel Poggius Florentinus genoemd, moet ook hier vermeld worden. Poggio is geboren in Terranuova in Toscane. Hij volgde na zijn eerste schooltijd in Florence een opleiding tot notaris. In 1404 kwam hij in dienst als secretaris van de curie in Rome. Tijdens het concilie van Konstanz (1414-1417) vond hij in Duitse kloosterbibliotheken antieke manuscripten van werken die nog niet bekend waren, een ontdekking die de studie van de oude literatuur in hoge mate heeft beïnvloed. Hij maakte ook reizen door Frankrijk en Zwitserland op zoek naar klassieke werken. Onder de teruggevonden manuscripten bevonden zich forensische redevoeringen van Cicero en onder andere werken van Quintilianus, Valerius Flaccus, Lucretius, Silius Italicus, Petronius en de eerste werken van Tacitus.⁵⁶ Hij verbleef ook enige tijd in Engeland in dienst van de bisschop van Winchester, die hij had ontmoet op het concilie van Konstanz. Poggio bleef bij hem in dienst tot 1423. Na zijn terugkeer uit Engeland was hij pauselijke secretaris (1431-1447). Daardoor was hij betrokken bij de concilies van Bazel (1431-1433) en Ferrara/Florence (1438-1439). In 1436 trouwde hij, 56 jaar oud, met de achttienjarige Vaggia de' Buondelmonti. Naar aanleiding hiervan schreef hij ter verdediging het traktaat *Moet een grijsaard trouwen?* Poggio kreeg zes zonen. Hij eindigde zijn loopbaan als kanselier en geschiedschrijver in Florence. Deze functie bekleedde hij van 1453 tot 1458. Een jaar later overleed hij. Poggio was een werklustige, geleerde humanist. Hij was werkzaam als theoloog, grafoloog, linguïst, filosoof, archeoloog, verzamelaar, kopiist, secretaris en etnograaf. Hij liet veel werken na waaronder de *Liber facetiarum* (1438-1459), een verzameling van 273 fabliaux. Het *Liber facetiarum* kende een groot succes. De eerste druk verscheen in 1470 in Rome. Al voor 1500 waren er 26 Latijnse drukken verschenen en drie Italiaanse vertalingen.⁵⁷ De anekdotes uit de *Liber facetiarum* werden ettelijke malen vertaald en bewerkt en werden onder andere door Guillaume Tardif (1436-1499?), Jean de La Fontaine (1621-1695) en Paul Rodenko (1920-1976) geheel of gedeeltelijk

⁵⁴ Grubmüller 1977, p. 61-85.

⁵⁵ Grubmüller 1977, p. 81-82.

⁵⁶ Reynolds en Wilson 1968, p. 113-116.

⁵⁷ *Lexikon des Mittelalters* VII (1995), kolom 38. Koj 1969, p. 37-59.

overgenomen. Gerrit Komrij heeft het *Liber facetiarum* in 1968 uitgebracht onder de titel *Groot grollenboek, boerten en verhalen uit de vijftiende eeuw*. Een tweede, verbeterde druk verscheen in 1979: *Poggio de Florentijn, priesters, vrouwen dokters & andere monsters*. Komrij's vertaling ging uit van de Latijnse tekst in de tweetalige editie van Isodore Liseux, *Les Facéties de Pogge, traduites en Français, avec le Texte Latin* (1878). In de editie van Liseux wordt overigens elke obscene handeling en uitdrukking in het Frans onvertaald gelaten. Dit is niet het geval in de editie van Komrij: dat kon je wel aan hem overlaten.⁵⁸ Een aantal van de facetiae van Poggio zijn terechtgekomen in de latere fabelverzamelingen. Ook Leeu nam enkele over in zijn druk van 1485.

De *Esopus* van Steinhöwel 1476/77

De humanist en stadsarts van Ulm Heinrich Steinhöwel (1412-1482) studeerde in Wenen en in Padua. In Padua maakte hij kennis met de humanistische denkbeelden en de klassieke bronnen, die hoger werden aangeslagen dan eigentijdse werken. Het verzamelen en vertalen van klassieke werken was een belangrijk onderdeel van zijn activiteiten. Vanaf 1471 gaf hij in Augsburg en in Ulm in eigen beheer drukwerken uit. In 1476/77 bracht hij bij Johan Zainer in Ulm zijn laatste, omvangrijkste en ook succesvolste werk op de markt: de *Esopus*. Steinhöwels druk was tweetalig: Latijn en Duits. Zij was dus toegankelijk voor de mensen die het Latijn niet machtig waren. Bovendien bevatte ze vele, prachtige houtsneden. Het was geen wonder dat het werk zo populair werd. Steinhöwel gebruikt zowel voor zijn Latijnse als voor zijn Duitse vertaling de naam *Esopus*. Pas in herdrukken en bewerkingen van zijn vertalingen wordt het boek de *Äsop* genoemd.

De compilatie bestaat uit negen boeken⁵⁹, een indeling die we later terugvinden in de Nederlandse *Esopus* van Leeu. Het boek opent op pagina 1v met een grote houtsnede van de gebochelde Esopus.⁶⁰ Hij is omringd door een groot aantal afbeeldingen die verwijzen naar de gebeurtenissen in de *vita*. Op 2r begint de inleiding in het Duits met een opdracht aan hertog Sigmund van Oostenrijk. Aan het eind van de inleiding bespreekt Steinhöwel een definitie van de fabel en de theorie daarover.⁶¹ Aansluitend volgt de *Vita Esopi*. Na de Latijnse *vita* volgt het leven van Esopus in het Duits. Zowel de Latijnse als de Duitse *vita* zijn niet in hoofdstukken ingedeeld. Dan volgen de vier boeken in de versie van Romulus. De fabels worden in de eerste drie boeken per fabel driemaal weergegeven: eerst de *Romulus*-versie in Latijns proza, dan de Duitse vertaling en ten slotte de elegische disticha van de *Anonymus Neveleti* in het Latijn. De overige vijf boeken bevatten alleen Latijnse fabels in proza met per fabel een Duitse vertaling. Na de *Romulus*-fabels volgt boek V: *Extravagantes* met zeventien fabels die toegeschreven werden aan Esopus. Boek VI bevat zeventien van de 100 fabels die door Rinuccio uit het Grieks waren vertaald. Dan volgt in boek

58 Gerrit Komrij 1979, p. 205-211.

59 De *Vita Esopi* en acht boeken met fabels en anekdotes.

60 In de geraadpleegde druk van Steinhöwel ontbreken de katernsignatures. Alle folia zijn op de rectozijde rechtsboven met potlood genummerd van 1/m 288.

61 Steinhöwel geeft aan het slot van zijn inleiding een indeling van de verhalen die gebaseerd is op Isidorus van Sevilla *Etymologiae* I, 40/41. Hij maakt onderscheid tussen 'hystorie' (echt gebeurde dingen) en 'argumenta' (verhalen die niet gebeurd zijn, maar hadden kunnen gebeuren) en fabel. Hij geeft daarvan de volgende definitie: 'Fabel synt die, die nicht beschechen synt, noch muglich sind zebeschechen, wann sy synt wider die natur.' (Fabels zijn die [verhalen], die niet gebeurd zijn en ook niet kunnen gebeuren, want ze zijn tegen de natuur.) (Steinhöwel 1476/77, p. 3v).

VII een keuze van 27 fabels uit het werk van Avianus. Ten slotte zijn in boek VIII verhalen van Petrus Alfonsi met detectiveachtige elementen en enige *facetiae* van Poggio, die vooral gaan over vrouwen die hun mannen bedriegen, bijeengebracht. Veertien verhalen zijn afkomstig van Petrus Alfonsi en zeven *facetiae* van Poggio. Tussen de fabels 152 en 154⁶² is een fabel ingevoegd afkomstig uit de *Doligamus*, een Latijns gedichtenbundel van 1315, geschreven door Adolf von Wien over de trouweloosheid van de vrouw.⁶³ De verzameling in boek acht noemt Steinhöwel de *Collecte*. De *Collectae* sluiten af met de fabel over de haan en de vos die de dierenvrede verkondigt. Steinhöwel verwijst bij deze fabel naar het einde van het vierde boek, maar de fabel over de dierenvrede komt in geen van de *Romulus*-handschriften voor. Dicke heeft de fabel teruggevonden in een handschrift als laatste tekst in een afschrift van de fabels van Romulus, gebaseerd op de tekst van Vincent van Beauvais.⁶⁴ Na de colofon volgt alleen in het Duits nog de novelle: *Sigismunda en Gwisgardi* uit de *Decamerone*. Deze toevoeging wordt gezien als een toevallige bijlage die niet in latere drukken en vertalingen is opgenomen.⁶⁵

Alle boeken, op het achtste boek met de *Collectae* na, zijn voorzien van een inhoudsopgave. In de eerste vier boeken aan het begin van de fabels, de overige drie boeken aan het eind. Boek I en II openen met een voorwoord. De druk van Steinhöwel sluit af met een index van de moralistische motieven in de fabels: ‘Die gemainen puncten der materi diß büchclins.’⁶⁶ De motieven zijn in alfabetische rubrieken ondergebracht. Wie bijvoorbeeld een fabel zoekt over ‘geluk’ vindt onder het kopje ‘geluk’ een verwijzing naar het derde boek, fabel III. Een handig naslagwerk voor een predikant. Het leven van Esopus bevat in de Duitse tekst houtsneden. Ook zijn alle Duitse fabels voorzien van een houtsnede.⁶⁷

Steinhöwel gebruikte voor de *vita* de Latijnse vertaling van Rinuccio die in 1474 was gedrukt. Hij nam de tekst van Rinuccio letterlijk over. De eerste vier boeken en de *Extravagantes* gaan hoogstwaarschijnlijk terug op een handschrift met de fabels van Romulus (*recensio gallicana*) en de *Extravagantes*.⁶⁸ Elf fabels van de *Extravagantes* zijn terug te vinden in een *Romulus*-handschrift uit de vijftiende eeuw, zes zijn door Steinhöwel zelf bedacht of tot hem gekomen via mondelinge overlevering. Uit de 100 fabels van Rinuccio koos Steinhöwel zeventien fabels die nog niet in zijn verzameling waren opgenomen. Steinhöwel hield de volgorde van Rinuccio aan. Van Avianus nam hij 27 van 42 fabels waarschijnlijk over uit een handschrift van 1474 waarin ook de elegische disticha uit de *Anonymus Neveleti* voorkomen.⁶⁹ In de *Collectae* treffen wij veertien vertellingen van Petrus Alfonsi aan uit zijn *Disciplina clericalis*. De herkomst van twaalf van de veertien vertellingen is omstreden. Steinhöwel gebruikte een onbekende, sterk van het origineel afwijkende bron.⁷⁰ Ten slotte nam hij zeven *facetiae* van Poggio op in zijn bundel. Het is niet

62 De fabels en de anekdoten zijn genummerd van 1 tot en met 164, volgens de nummering van Österley (1873).

63 Het betreft de fabel over de blinde man en zijn vrouw en de medeminnaar.

64 Dicke 1994, p. 68, noot 148.

65 Österley 1873, p. 2.

66 Steinhöwel 1476/77, p. 273r-278v.

67 Bij de beschrijving werd gebruik gemaakt van de editie van Steinhöwel, Ulm 1476/77.

68 Dicke 1994, p. 53-55.

69 Basler Avian- und Anonymus-Codex A.N. II 42. Dicke 1994, p. 52.

70 Dicke 1994, p. 51.

bekend uit welke bron Steinhöwel deze facetiae overnam. Dicke veronderstelt dat hij een handschrift van Poggio ter beschikking had.⁷¹

Het leven van Esopus hoort onlosmakelijk bij de fabels. De verhalen van Petrus Alfonsi verwijzen naar een ander talent van Esopus, dat in de *vita* voorkomt: het oplossen van raadsels, en de anekdotes van Poggio zijn een voortzetting van sommige vrouwenvriendelijke, erotisch passages in de *vita*. Dat de bundel met overleg gecomponeerd is, blijkt ook uit het feit dat de eerste fabel *De haan op de mesthoop* is. Die haan versmaadt een edelsteen, die hij in de mesthoop vindt, en staat zo voor de mensen die de kostbare boodschap van Esopus wel lezen, maar niet begrijpen. Na de anekdotes van Poggio wordt de bundel afgesloten, alweer met een fabel over een haan, die blijkbaar wel van de wijze lessen van Esopus iets heeft opgestoken: hij weet de vos, de bedrieger bij uitstek, te bedriegen. Steinhöwel heeft de verzameling niet alleen vertaald, maar ook bewerkt. Sommige twijfelachtige passages uit de bronnen, in die zin dat het niet zeker is of zij wel toe te schrijven zijn aan de auteurs, zijn niet door hem overgenomen.

Het werk bevatte dus voor elk wat wils: stof voor rode oortjes, maar ook voor predikers die op zoek waren naar exempels. Misschien was de keuze iets te veel van het goede, want in latere bewerkingen werden verschillende onderdelen vanwege hun aanstootgevende karakter weggelaten. Luther begon aan een eigen bewerking van Steinhöwels fabels. Anderen die zich ergerden, scheurden gewoon de betreffende pagina's uit de incunabel.

De fabelverzameling met 205 houtsneden werd na het verschijnen in 1476-1477 verspreid door heel Europa in vele Latijnse en volkstalige nadrukken. De tweetalige druk werd niet nogmaals op de persen gelegd. Wel kwamen er afzonderlijk Latijnse en Duitse herdrukken uit in Augsburg en Basel. In Straatsburg werden minstens veertien vertalingen in het Duits uitgegeven. Volkstalige herdrukken volgden in Frankrijk, Spanje, de Nederlanden, Engeland, Denemarken en in Bohemen in het Tsjechisch.⁷² Er werd zelfs een Japanse vertaling gedrukt in 1593 door Portugese missionarissen.⁷³ Vooral de Franse vertaling van Julien Macho, die te Lyon gedrukt werd vanaf 1480, werd belangrijk. Dat was ook de tekst die werd gebruikt door de drukkers Caxton voor een Engelse versie van 1484 en Leeu voor zijn in Gouda uitgegeven druk van 1485.

Julien Macho's *Esope*

In 1480 verscheen in Lyon een Franse versie van Steinhöwels druk uit 1476/77. De vertaler, de augustijner monnik Julien Macho,⁷⁴ laat op de titelpagina weten dat dit boek uit het Latijn is vertaald. Hij heeft gebruik gemaakt van Steinhöwels tweetalige druk. Ook putte Macho uit andere bronnen. Een aantal houtsneden uit de druk van Macho komt namelijk niet voor in de eerste druk uit Ulm, maar in latere drukken uit Augsburg.

De druk van Macho laat een aantal veranderingen zien ten opzichte van de van Steinhöwel. Allereerst bevat hij een titelpagina met de grote houtsnede van Esopus

71 Dicke 1994, p. 50.

72 Dicke 1994, p. 21-77.

73 Elisonas 2002, p. 14 e.v. De Jezuïten kozen voor dit werk omdat het niets christelijks had, een het dus niet de Japanse overheid kon beledigen. Er volgden 8 drukken.

74 De persoonlijke gegevens van Macho zijn onbekend. Zijn naam is alleen bekend via zijn boeken en uit een bericht in het archief van de orde van de augustijnen in Rome. Volgens Hecker moet Macho voor 1440 geboren zijn. Hecker 1982, p. XXIII, noot 45.

omringd door een groot aantal afbeeldingen uit de *vita* en de titel *Esope*. Deze houtsnede, bij Steinhöwel op de versozijde van het eerste folium, komt bij Macho op de rectozijde van het eerste folium.⁷⁵ Na een korte proloog van nog geen acht regels, waarin de ‘docteur en theologie frere Julian des augustins de Lyon’ zich voorstelt, begint de *vita* van Esopus die opent met een korte proloog. Macho deelt de *vita* op in 28 hoofdstukken en voegt aan elk hoofdstuk een houtsnede, een hoofdstuktitel en een nummer toe.

De fabels zijn in boeken ondergebracht volgens de indeling van Steinhöwel, met dien verstande dat Macho de *Collectae* in twee boeken opsplijst, zodat de druk van Macho uit de *vita* en negen boeken bestaat. Drie fabels ontbreken bij Macho.⁷⁶ De boeken worden voorafgegaan door een inhoudsopgave met uitzondering van de *Extravagantes* en de *Collectae*.⁷⁷ De fabels zijn voorzien van een hoofdstuktitel waarin slechts de protagonisten worden genoemd, bijvoorbeeld: ‘La premiere fable est du regnard et des raisins’ (F6r). Promythia ontbreken bij de fabels. De moralisaties staan in de epimythia, hierin volgt Macho Steinhöwel. De index van de moralistische motieven in de fabels is niet in de Franse druk overgenomen.

Bij vergelijking blijkt dat Macho's vertaling hier en daar afwijkt van de versie van Steinhöwel. Het betreft kleine aanpassingen in de tekst, maar ook zijn in enkele vertalingen in de laatste gedeelten sommige zinnen weggelaten of ingelast.⁷⁸ Een mooi voorbeeld is de scabreuze passage waarin een dom meisje ‘verstand ingegoten’ krijgt. De plastische beschrijving in de Latijnse tekst van Steinhöwel waarin beschreven wordt hoe de jonge man het meisje verstand bijbrengt, ontbreekt bij Macho en bij Leeu.

Gheraert Leeu's *Esopus*

De druk van Leeu die in 1485 verscheen, is waarschijnlijk een vertaling van de tweede herdruk van Julien Macho's *Esope* uit 1484.⁷⁹ Deze veronderstelling is gebaseerd op de vergelijking van Hecker in haar dissertatie tussen de drie eerste drukken van Macho (1480, 1482 en 1484) en de eerste druk van Leeu (1485). In een aantal voorbeelden toont zij de overeenkomst aan tussen Macho 1484 en Leeu 1485.⁸⁰ In de druk van Leeu werd echter een opmerkelijke overeenkomst tussen de druk van Macho van 1482 en de druk van Leeu aangetroffen. In de fabel over de boer en de

75 Geraadpleegd werd de druk uit 1486 gedrukt door Mathis Husz. Dit is ook de druk die Hecker in zijn editie heeft getranscribeerd.

76 Twee fabels van Alphonsus: (154) Over een slimme streek die een vrouw met haar man, een wijnboer, uithaalde; (155) Over de vrouw van de koopman en zijn bejaarde schoonmoeder en een fabel van Poggio: (157) Over een vrouw en haar man die in een duivenhok werd opgesloten.

77 Hecker heeft in haar dissertatie aan het begin van de *Extravagantes* en de aan het begin van de verhalen van Petrus Alfonsi en aan het begin van de facetiae van Poggio zelf hoofdstukopgaven toegevoegd. Hecker 1982, p. 145, 234 en 262.

78 Mathis Huz 1486. Österley 1873, p. 3. Hecker 1982, p. XV-XVI. Kuiper en Resoort 1990, p. 91-93.

79 De eerste druk van Macho verscheen bij Nicolas Phillipi en Marc Reinhardi in Lyon in 1480. De eerste herdruk bij Jean Numeister en Mathis Huß, Lyon 1482. Er zijn ten opzichte van de eerste druk kleine wijzigingen. Het titelblad en de twee laatste fabels van Petrus Alfonsi en de zeven geschiedenissen van Poggio ontbreken. De tweede herdruk van Mathis Huß en Jehan Schabeller, de versie die Leeu waarschijnlijk gebruikte, verscheen in 1484, eveneens in Lyon. De onvolledige druk berust in de Bibliothèque Nationale de Paris. Er ontbreken 29 bladen. Hecker 1982, p. XXXV-XL.

80 Hecker 1982, p. LIV-LV.

jonge stier (135) probeert een boer een jonge stier een juk om te doen ‘die hi *sdaechs* niet ghebinden en conste’. Deze zin komt overeen met Macho 1482: ‘qui auoyt ung ieune toureau le quel il ne pouoyt lyer *au iour*’ (cursivering HR). Is hier sprake van een vergissing: ‘au jour’ (overdag) i.p.v. ‘au ioug’ (juk) of heeft Leeu ook de druk van 1482 voor zich gehad?⁸¹ Naast een Franse druk gebruikte Leeu bovendien een druk van Knoblochtzer met de Latijnse tekst van Steinhöwel, die in Straatsburg verscheen rond 1481.⁸²

Op de titelpagina is de grote houtsnede van de gebochelde Esopus te zien. Leeu volgt hierin Macho.⁸³ Hij plaatst boven de houtsnede een wervende tekst: ‘Die hystorien ende fabulen van Esopus, die leerlijck, wonderlijck ende zeer ghenoechlijck zijn.’ Het boek opent met een proloog, waarin de lezer uitgelegd wordt dat het hier gaat om

een proper profitelijck boec van die substijlheyte der fabulen ende ghenoechlike hystorie, ghemaect by eenen mensche die zeer substijl van gheest ende van sinnen was, gheheyten Esopus, int welke alle die menschen die dit boeck sullen lesen, moghen leeren ende verstaen by dese fabulen hem selven wel te regeren, want een yeghelijcke hystorie ende fabule sijn sonderlinghe bewijs, ende verstant uut gheeft ende sonderlinghe vrolijcheyt presenteert.

De bewerker is hier uitvoeriger dan zijn voorbeeld. Macho volstaat met: ‘Ci commence le liure des subtiles hystoires et fables de Esope.’ In de korte proloog, slechts dertien regels lang, wordt de eventuele koper niet alleen opgeroepen om dit boek toch vooral aan te schaffen, maar komt hij ook te weten dat in dit boek niet alleen de fabels van Esopus, maar ook bijdragen van Avianus, Petrus Alfonsi en Poggio te vinden zijn. Aansluitend volgt de levensbeschrijving van Esopus. Deze bestaat uit 28 hoofdstukken, elk voorzien van een opschrift, waarin summier wordt aangegeven wat er in het hoofdstuk gebeurt, en een houtsnede. De levensgeschiedenis neemt 53 pagina's in beslag en vormt daarmee een kwart van het boek.

In acht boeken volgen dan de fabels en de anekdotes. Leeu voegt de boeken VIII en IX samen. Elk boek, op boek V en VIII na, wordt voorafgegaan door een inhoudsopgave. Boek I en II openen met een proloog. De gehele verzameling wordt afgesloten met een kort nawoord en een colofon. In twee regels wordt de lezer aanbevolen de goede lessen uit dit boek te onthouden en ervan te profiteren.

Zoals bekend is bij andere uitgaven, bijvoorbeeld bij de vertaling van de *Dialogus creaturarum*⁸⁴, volgt de bewerker zijn bronnen niet slaafs na. In zijn vertaling is hij breedspakiger dan zijn bronnen. Deze redundantie zien wij ook terug in de epimythia. Leeu wilde zijn lezers een hand reiken bij het lezen van zijn boek en uitleg geven hoe men de fabel moest begrijpen. Macho schreef voor een geletterd publiek, Leeu voor leken. Leeu voegt ten opzichte van Macho uitgebreide promythia toe in

81 Hecker 1982, p. 227. Steinhöwel: ‘iugum’ (juk), ‘joche’ (juk); Macho 1482: *au iour* (overdag); Macho 1484: *ioug* = *joug* (juk); Leeu 1485: ‘*sdaechs*’. Met dank aan Willem van Bentum.

82 Wackers 2007-2008, p. 146.

83 Het was niet Steinhöwel, maar Macho, die zijn editie voorzag van een titelpagina op A1r. De druk van Steinhöwel bevatte wel de grote houtsnede, maar deze was op A1v afgedrukt, een gebruik dat stamt uit de beginperiode van de boekdrukkunst. Dit gebruik sloot aan bij de opmaak van handschriften. Kuiper en Resoort 1990, p. 91.

84 Paul Wackers bespreekt de bewerking van de *Dialogus creaturarum* in de *Twispraec der creaturen* uitvoerig in zijn artikel ‘Gheraert Leeu as printer of fables and animal stories’, Wackers 2007-2008, p. 134-145.

de hoofdstuktitels. Als voorbeeld hier fabel dertien uit boek IV: De zieke ezel en de wolf.

Die derthiende fabule is vanden ziecken ezel ende vanden wolve. *Nemmermeer en salmen eenighen boosen ofte quaden mensch eenich ghelove toe scriven, ghelijck als men zien mach by deser fabulen.*

Het was een wolf die welck eenen ziecken ezel vandende was. Den welcken hi begonste te tasten, vraghende aldus: ‘Mijn lieve broeder, waer doetet dy wee?’ Ende die ezel seyde hem: ‘Daer du my tastes.’ Ende die wolf die manier makende of hi hem hadde willen vertroosten ende visiteren, begonste den ezel te drucken ende te persen ter doot toe ende daer na te eten. *Ende daer om en salmen inden flatterers gheene ghelove setten, want si segghen dicwijlen goet metten monde, ende draghen int herte eenen valschen gront.* (cursivering HR).⁸⁵

Soms is gebruik gemaakt van spreekwoorden en spreuken, al dan niet op rijm, om de moraal kracht bij te zetten. Leeu beschikte, naast de Latijnse druk van Knoblochtzer, ook over een *Romulus*-handschrift. Hierin beginnen de fabels met een moralisatie. In de druk van Knoblochtzer zijn deze moralisaties niet terug te vinden. Het is niet bekend waarom de bewerker op dit punt afwijkt van zijn bronnen.⁸⁶

Een aantal van de verhalen van Petrus Alfonsi en Poggio over overspel ontbreekt in de druk van Leeu. De bewerker zal deze verhalen niet opgenomen hebben, omdat hij dit gedrag verwerpelijk vond. Ook zijn de vrouwen in die verhalen slimmer dan de mannen, wellicht eveneens een reden om censuur toe te passen. De verhalen komen wel voor in de Latijnse versies. Het ziet er naar uit dat sommige schrijvers in de vijftiende eeuw vonden dat bepaalde onderwerpen niet geschikt waren om in de volkstaal uit te geven. De Middelnederlandse tekst is op sommige plaatsen uitgebreid met behulp van de Latijnse *Esopus* van Heinrich Steinhöwel.⁸⁷ De vertaler volgt hier de *Romulus*-versie en niet de ingekorte Franse versie. In het laatste boek gebruikt hij de Latijnse tekst.⁸⁸

De houtsneden

Alle geschiedenissen in het leven van Esopus en alle fabels zijn voorzien van een houtsnede. In totaal treft men in de *Esopus* 186 houtsneden aan waarvan twee herhalingen.⁸⁹ De houtblokken heeft Leeu overgenomen van de drukker Heinrich Knoblochtzer uit Straatsburg die de houtblokken gebruikte voor zijn Latijnse druk van de Aesopus van ca. 1481. Die houtblokken waren kopieën van de serie in de druk van Steinhöwel uitgegeven door Johann Zainer in Ulm 1476/77. De houtsneden

85 Leeu 1485, boek IV, fabel 13, E3v-E4. De eerste cursivering is een promythium, de tweede een epimythium.

86 Wackers 2007-2008, p. 146.

87 Fabels 8 en 9 van boek III en fabel 4 van boek IV. Schippers 1995, p. 189.

88 Schippers 1995, p. 189-190.

89 Schippers' conclusie dat bij de fabel ‘de wolf die een harde wind laat’ geen houtsnede staat afgedrukt, is niet juist. In het vijfde boek staat aan het begin van de tiende fabel (G2r) een houtsnede afgedrukt waarop een man in een boom te zien is die een bijl werpt naar een wolf. Het is de man die de wolf voor Jupiter aanziet. De wind die de hond laat, is duidelijk te zien. (Schippers 1995, p. 187). De titelpagina (a1r) wordt herhaald voor het begin van het tweede boek (f6v). De afbeelding waarop een herder met schapen, twee honden en twee wolven te zien is (c6v), staat zowel bij de twintigste geschiedenis in het leven van Esopus als bij de dertiende fabel in het derde boek (C5v).

voor de fabels van Romulus en Avianus die in de druk van Steinhöwel 1476/77 afgedrukt zijn, worden toegeschreven aan de ‘Ulmer Meister’, Jörg Syrlin de Oudere (1425-1491), bekend om zijn houtsnijwerk in de koorbanken in het munster van Ulm. Wie de maker is van de houtsneden in het leven van Esopus en bij de overige fabels is niet bekend.⁹⁰ In haar dissertatie (1994) over de houtsneden in de incunabelen van de lage landen tot 1500 vermeldt Ina Kok dat vier houtsneden niet voor komen in de druk van Knoblochtzer. Het betreft de houtsneden op a3v, c2r, c3v en M7v.⁹¹ Deze heeft Leeu overgenomen van Jacob Bellaert. Leeu gebruikt de gehele serie ook voor zijn Latijnse versie van 1486. De serie komt in de Nederlanden alleen in deze twee drukken voor. Johann Koelhoff de Oudere in Keulen heeft de serie gebruikt voor zijn Duitstalige druk van 1489. Henrick Eckert van Homberch kopieerde bijna de gehele de serie voor zijn Middelnederlandse Esopus druk van 1498.⁹² In deze transcriptie zijn de houtsneden, met toestemming van de Koninklijke Bibliotheek in Den Haag, overgenomen uit de Latijnse druk Leeu van 1486 (Gheraert Leeu, *Aesopus vita et fabulae*, Antwerpen, 1486; Koninklijke bibliotheek Den Haag, signatuur: KW 171 E 37).

Korte samenvatting fabelverzamelingen⁹³

Fabels toegeschreven aan Esopus, Griekenland 6de eeuw voor Chr.

Demetrius van Phalerum: *Aesopica**, ca. 350-280 v. Chr.

Phaedrus (1e eeuw na Chr.) vertaalde Griekse fabels en anekdotes in Latijnse jambische verzen: *Fabulae Aesopiae**.

Babrius (2e eeuw na Chr.) zette Griekse fabels om in choliamben aangevuld met Griekse novellen en anekdotes.

Babrius (1e eeuw na Chr.) vertaalde een groot deel van de *Fabulae Aesopiae* terug in het Grieks en vulde de verzameling aan met andere fabels en Laatgriekse novellen en anekdotes.

Onbekende auteur: *Collectio Augustana**, 1e of 2e eeuw na Chr.

Omstreeks 400 bewerkte Avianus 42 fabels van Phaedrus, Babrius en van de *Collectio Augustana**.

*Romulus vulgaris**, na eind 1^e eeuw - voor eind 9de eeuw na Chr. 98 fabels bijeengebracht in Latijns proza.

Voor eind 9de eeuw na Chr.: *recensio Wissemburgensis*, *recensio gallicana* en *recensio vetus*.

Vincent van Beauvais (circa 1190-1264?), bewerkte *Recensio gallicana* in *Speculum historiale* en *Speculum doctrinale*.

Romulus Nilantius (11de eeuw)

fabels van Marie de France circa 1170 bundel van 102 dierenfabels (40 uit de *Romulus Nilantius*) Oudfranse berijmde tekst.

90 Amelung 1992. Zie Heinrich Steinhöwel, *Aesopus: Vita et Fabulae*. Ulm 1476. Faksimile und Kommentar von P. Amelung

91 Esopus' visioen van de godin van de gastvrijheid (2^e historie), Esopus en de twee kraaien en de afranseling door Xanthus (15^e historie), Esopus verklaart Xanthus de letters op de grafsteen (17^e historie) en de priester die bij de bisschop moet komen omdat hij zijn hondje op het kerkhof had begraven (VIII, 13). Kok 1994, p. 281, p. 355, noot 3 en p. 435-436.

92 Kok 1994, p. 280-281.

93 Er is gebruikt gemaakt van het overzicht van Schippers (1995, p. 129-130). De met een asterisk (*) aangeduide werken zijn niet overgeleverd.

Anonymus Neveleti in Latijn, Engeland 12de eeuw, fabels uit verscheidene fabelcollecties in verzen, wijdst verbreide Latijnse fabelcollectie.
Novus Aesopus, Alexander Neckam eind 12de - begin 13de eeuw.
 Petrus Alfonsi: *Disciplina clericalis*, begin 12^e eeuw.
 Fabels van Marie de France terugvertaald in Latijn Romulus LBG (hss. in Londen, Brussel en Göttingen) bevat ook fabels uit andere bronnen (*Romulus Nilantius*, *recensio gallicana*, *Anonymus Neveleti* en *Novus Aesopus*).
 Poggio: *Liber facetiarum*, 1438-1459.
Esopus Heinrich Steinhöwel 1476/77 Latijnse vita en fabels uit de fabeloverleveringen Rinuccio, *Anonymus Neveleti*, Avianus, Petrus Alfonsi, Poggio.
 Vertaling in het Frans door Julien Macho (1480) van de *Esopus* Heinrich Steinhöwel.
 Vertaling in het Middelnederlands *Dye hystorien ende fabulen van Esopus*, fabelbundel Leeu 1485 Anonieme Middelnederlandse vertaling van Franse bundel van Julien Macho (1484) en Latijnse bundel van Steinhöwel (ca. 1481).

Beschrijving van de bron

Dye hystorien ende fabulen van Esopus, naar Julien Macho en Heinrich Steinhöwel.
 Antwerpen: Gheraert Leeu, 12 oktober 1485, 2°.

112 bladzijden, signaturen: a8, b6-f6, A6-L6, M8. Maximaal 41 regels. Type 4: 100G. 186 houtsneden (waarvan 2 herhalingen).

[incipit] houtsnede en titel boven houtsnede: Die hystorien ende fabulen van Esopus | Die leerlijck wonderlijck ende zeer ghenoech | lijck zijn; daaronder paginagrote houtsnede (voorstellende de gebochelde Esopus omringd met attributen en scènes uit zijn hystoriën) waarin de letters *ESOPVS* zijn uitgesneden. Folium a1v blanco. Folium a2r: Hier beghint een proper profitelijck boec van die substijlheyte der fabulen ende | ghenoechlike hystorie ghemaect by eenen mensche die zeer substijl van gheest | ende van sinnen was gheheyten Esopus. [explicit] Gheprent in die vermaerde coopstadt tantwerpen bij mij Gheraert leeu Anno M | CCCC. ende lxxxv. den twalefsten dach in octobri. Folium M8v blanco. 1 kolom per bladzijde, wisselend aantal regels per kolom, wisselende afmeting tekstspiegel, custoden ontbreken. Inhoud: Rinuccius: Het leven van Esopus (a2r-e1v), I Romulus: 20 fabels (e2r-f6r), II Romulus: 20 fabels (A1r-B4v), III Romulus: 20 fabels (B5r-D3v), IV Romulus: 20 fabels (D3v-E6v), V Extravagantes: 17 fabels en anekdotes (E6v-H4v), VI Rinuccius: 17 fabels (H4v-I6r), VII Avianus: 27 fabels (I6r-L4r), VIII Petrus Alfonsi en Poggio (Collectae): 14 fabels en anekdotes (L4r-M8r)

referenties: HC 361; GW 374; CA 28; ILC 24; IDL 92; houtsneden: Kok 1994: p. 273-282, eerste keer afgedrukt in Zainer ca. 1481 (GW 348); ISTC ia00116900; watermerken: WILC (Leeu 1485, 12 Oct.).

Eerste exemplaar: Den Haag, Meermannno-Westreenianum, signatuur IBI.⁹⁴

Leren band, 20,5 x 28,5 cm., gestempeld, rug gedeeltelijk losgeraakt, onderaan binnenzijde rug is klein stukje beschreven perkament meegenaid. Gedrukt op papier, bladgrootte 19,5 x 28 cm., Initialen rood gerubriceerd; initiaal bij Esopus' levensgeschiedenis 6 regels hoog, overige initialen 2 regels hoog op een enkele uitzondering na. Door de hele druk heen regels met streep rode verf aangevuld; veel hoofdletters rood gerubriceerd (ook van katernsignatures); hier en daar zijn regels met rood onderstreept. Rode paragraaftekens in twee vormen.

Houtsneden: op titelpagina, bij alle episoden uit het leven van Esopus en bij alle fabels. De houtsneden zijn met de hand ingekleurd. Opvallend is de toestand van de houtsneden: vele zijn beschadigd door scheuren en gaatjes en een aanzienlijk deel van de houtsneden is gerestaureerd met behulp van opgeplakte stukken papier, waarop het ontbrekende deel van de afbeelding geschilderd is. Soms is er van de eigenlijke houtsnede nauwelijks iets overgebleven en in twee gevallen zijn de houtsneden geheel verloren gegaan. Deze zijn met inkt nagetekend, ingekleurd en ingeplakt (E1v en E3v). Naar het einde van de druk toe zijn de houtsneden in veel betere staat.

Het exemplaar is op veel plaatsen gerepareerd met strookjes en stukjes papier. Het papier is tamelijk beduimd. Op sommige plaatsen veel vochtvlekken: ook de verf heeft veel vlekken veroorzaakt. Het papier bevat veel gaatjes, met name langs de binnenrand.

Gebruikssporen.

Folia 2 t/m 81 zijn rechtsboven met potlood genummerd. De eerste en de laatste 31 folia zijn niet genummerd. Op de binnenzijde van het met papier beplakte voorplat staat in potlood de signatuur van het Museum Meermannno-Westreenianum geschreven met daaronder een stickertje, waarop ook de signatuur is getypt: I.B.I. Daarnaast zijn twee onder elkaar geplakte ex librisen: het wapen van de families Meerman en Van Westreenen. Daaronder, eveneens opgeplakt, een afbeelding van een wapen waaronder de tekst *BIBLIOTHECA: IOAN: ANT: A' KINSCHOT*. Op de titelpagina staat onder de houtsnede een stempel van het museum. Op d3r staat in de rechtermarge, in verbleekte bruine inkt, middeleeuwse hand: *nata* (een verschrijving voor *nota*?). Boven de afbeelding op f5r is een in rode inkt getekende hoofd en schouder van een man te zien. De signatuur van C2r bevat een drukfout: er staat *Aij*. De *A* is met inkt doorgehaald; ernaast staat een (gerubriceerde) *C* geschreven. Op E1r en E5v zijn ontbrekende letters met de hand aangevuld (moderne hand). Door inktvraat zijn enkele gaten in de bladzijden ontstaan waardoor letters zijn weggevallen. Later zijn met inkt de letters bijgeschreven op de achterkant van de ingeplakte afbeelding op E1v en de gerepareerde afbeelding op E5r. Op H3v is een verbetering aangebracht: in de titel van de fabel is het woord *twalefste* met potlood doorgestreept, erboven staat, ook in potlood, 17de (onderstreept). Op K3r is in de rechtermarge een brandgaatje zichtbaar. Op M8r is naast het drukkerscolofon in inkt geschreven: *Den 12 october A^o 1485 tot antwerpia bij mijn gerd* (moderne hand). M8v heeft een stempel van het museum.

Bijzonderheden.

94 Bij de beschrijving van het eerste exemplaar is gebruik gemaakt van de beschrijving van Anda Schippers in haar dissertatie (Schippers 1995, p. 190-192).

De reparaties aan het boek zijn uitgevoerd voor de band in het bezit van het Museum Meermanno-Westreenianum kwam.

Den Haag, 8 oktober 2012

Tweede exemplaar: Darmstadt, Universitäts- und Landesbibliothek, signatuur Inc. III-12

Een tweede exemplaar wordt bewaard in de Universitäts- und Landesbibliothek (ULB) in Darmstadt. De titelpagina (a1r) ontbreekt. Van folium 45 (B1r) is de helft diagonaal afgescheurd, alleen de linkerbovenhoek resteert. De folia zijn met potlood genummerd van 1 t/m 112, de lege, later toegevoegde voorpagina meegerekend. De houtsneden zijn ingekleurd. Het exemplaar in Darmstadt komt overeen met het exemplaar dat in Den Haag bewaard wordt, inclusief de verbetering van de signatuur van C2r. Het boek is hier een daar gerepareerd met strookjes en stukjes papier, maar verkeert verder in een opvallend goede conditie.

Darmstadt, 17 oktober 2012.

Wijze van uitgeven

Algemeen. De tekst van *Dye hystorien ende fabulen van Esopus* is in deze transcriptie diplomatisch getranscribeerd. Dit betekent dat de tekst integraal uit de incunabel is overgenomen, inclusief fouten en inconsequenties. In voetnoten worden deze fouten en inconsequenties toegelicht.

Afkortingen. Abbreviaturen zijn opgelost en cursief weergegeven. Het wederkerend voornaamwoord 3^e persoon meervoud ‘hen’ drukt Leeu vaak af als ‘hem’ of ‘hē’. Omdat de moderne spelling ‘hen’ niet voorkomt in de druk van Leeu is gekozen voor ‘hem’, ook als het om de 3^e persoon meervoud gaat.

Initialen. Aan het begin van elk hoofdstuk is ruimte opengelaten voor het aanbrengen van met rode inkt ingetekende initialen. Deze initialen worden in vet weergegeven. Het aantal vet gedrukte letters geeft de regelhoogte aan.

Paragraaftekens. In de tekst zijn ruimtes uitgespaard. In deze witplaatsen zijn later door een rubricator met rode inkt paragraaftekens aangebracht. De paragraaftekens zijn in deze editie aangegeven met: §.

Interpunctie. De interpunctie is zoals aangetroffen in de bron weergegeven.

Typografie. De grafemen: *u*, *v*, *ij*, *i* en *j* zijn weergegeven zoals zij in de bron voorkomen. De kapitalen *I* en *J* hebben slechts één letter, namelijk de kapitaal *I*. Dit geldt ook voor de kapitalen *V* en *U* die door de kapitaal *V* worden weergegeven. De *lange* of *stok-s* is weergegeven als een *s*.

Schrijffouten, drukfouten, aaneenschrijvingen en loskoppelingen. Alle schrijf- en drukfouten zijn zondermeer overgenomen. Spaties en aaneenschrijvingen zijn steeds weergegeven. Bij twijfel over kennelijke schrijf- of drukfouten werd het *Middelnederlands Woordenboek (MNW)* geraadpleegd (CD-ROM Middelnederlands

1998). Indien het woord of zijn variant(en) niet in het *MNW* voorkwam, werd dit in een voetnoot verantwoord.

Katernsignatuur, recto- en versozijde en custodes. Het boek is voorzien van katernsignaturen. De katernsignaturen zijn overgenomen. In deze editie is aangegeven naar welk foliumnummer van een katern verwezen wordt en of het om de rectozijde of versozijde gaat. Er komen geen custodes in de tekst voor. Het boek is gedrukt in twee delen. Het eerste deel bevat de geschiedenissen van Esopus en het eerste boek van de fabels, a1r t/m f6v. Het tweede deel begint weer bij A1r en eindigt op M8v.

Woordafbreking en afbreektokens. Soms ontbreken de afbreektokens in de bron. De geregleinde worden met een verticale streep (|) aangegeven.

Regelnummering. Per pagina is per vijf regels een regelnummering aangebracht.

Nummering van de fabels en de anekdoten.

De fabels en de anekdoten zijn genummerd van 1 tot en met 164, volgens de nummering van Österley (1873). De nummers 151 t/m 155 en 157 t/m 160 (de scabreuze anekdoten van Petrus Alfonsi en Poggio) ontbreken in deze transcriptie. Deze zijn wel opgenomen in de editie (Rijns, Van Bentum, Kuiper en Resoort 2013).

Inhoudsopgave

In de druk van Leeu 1485 ontbreekt in boek V en VIII een inhoudsopgave. De ontbrekende inhoudsopgaven zijn toegevoegd. De nummers 1 tot en met 164 verwijzen naar de nummering in de editie van Österley uit 1873.

Het leven van Esopus (Rinuccio) a1r-e2v

A2r	Algemene inleiding en inleiding levensbeschrijving van Esopus
A2r	De eerste geschiedenis: Esopus wordt beschuldigd van het eten van vijgen van zijn baas.
A3v	De tweede geschiedenis: Esopus ontmoet een priester. De godin van de gastvrijheid geeft Esopus zijn spraak terug. Esopus wordt verkocht.
A5v	De derde geschiedenis: Esopus bedriegt zijn medewerkers, nadat hij hen gevraagd had hem niet al te zware last te laten dragen.
A6v	De vierde geschiedenis: Esopus wordt voor de tweede maal verkocht.
A8r	De vijfde geschiedenis: Xanthus neemt Esopus mee naar zijn huis en stelt hem voor aan zijn vrouw.
B1r	De zesde geschiedenis: de vrouw van Xanthus ziet Esopus voor een onaanzienlijk en domme man aan.

B1v	De zevende geschiedenis: Esopus wordt door Xanthus door een boomgaard geleid.
B2v	De achtste geschiedenis: Xanthus wil zijn knecht Esopus in slimheid overtreffen.
B3r	De negende geschiedenis: Esopus brengt zijn vrouwe een present.
B4r	De tiende geschiedenis: Xanthus krijgt dankzij Esopus zijn vrouw weer terug.
B4v	De elfde geschiedenis: Esopus bereidt varkenstongen
B5v	De twaalfde geschiedenis: Esopus laat de vrouw van Xanthus de voeten van een boerenkinkel wassen.
C1r	De dertiende geschiedenis: Esopus geeft zijn meester antwoord gaf.
C2r	De veertiende geschiedenis: Xanthus volgt de raad van Esopus op en wint daarmee de weddenschap.
C2r	De vijftiende geschiedenis: Esopus ziet twee raven of kraaien.
C2v	De zestiende geschiedenis: Xanthus treft zijn vrouw met blote billen op haar bed aan.
C3v	De zeventiende geschiedenis: Esopus vindt een schat.
C4v	De achttiende geschiedenis: Esopus wordt door Xanthus in de gevangenis gezet en direct weer vrijgelaten. Xanthus belooft Esopus zijn vrijheid terug te geven als hij de schat gevonden heeft.
C5v	De negentiende geschiedenis: Esopus krijgt zijn vrijheid terug.
C6v	De twintigste geschiedenis: Esopus vertelt de fabel van de wolven die naar de schapen hun ambassadeurs en boden zonden.
D1r	De eenentwintigste geschiedenis: Esopus luistert niet naar het volk van Samos en reist toch naar de koning.
D2r	De tweeëntwintigste geschiedenis: Esopus wordt ter dood wordt veroordeeld, dit wordt verhinderd door de schout van

	de koning, hij wordt weer in eer hersteld en vergeeft zijn geadopteerde zoon.
D3v	De drieëntwintigste geschiedenis: Enus, de geadopteerde zoon van Esopus, pleegt zelfmoord.
D4r	De vierentwintigste geschiedenis: Esopus geeft aan de koning van Egypte de oplossing op de vraag die hij aan de koning van Babylonië gestuurd had.
D5v	De vijfentwintigste geschiedenis: Esopus keert weer terug in Babylonië en de koning richt ter ere van hem een gouden zuil op.
D6r	De zesentwintigste geschiedenis: Esopus wordt verraden en valselijk aangeklaagd en hij vertelt aan het volk van Delphi de fabel van de rat en de kikvors.
D6v	De zevenentwintigste geschiedenis: Esopus vertelt de fabel van het domme meisje. Esopus komt aan zijn einde.
E1v	De achtentwintigste geschiedenis: de inwoners van Samos bouwen een tempel voor Apollo om hem te verzoenen met de dood van Esopus. Einde van de levensbeschrijving van Esopus. Aankondiging inhoudsopgave van het eerste boek

Boek I (Romulus) e2r-f6r (1 t/m 20)

De haan en de kostbare steen.	(1)
De wolf en het lam.	(2)
De rat, de kikker en de wouw.	(3)
De hond en het schaap.	(4)
De hond en het stuk vlees.	(5)
De leeuw, de koe, de geit en het schaap.	(6)
De slechte dief en de zon.	(7)
De wolf en de kraanvogel.	(8)
De twee honden.	(9)
De man en de slang.	(10)

De ezel en het wilde zwijn.	(11)
De twee ratten.	(12)
De arend en de vos.	(13)
De arend, de noot en de raaf.	(14)
De raaf en de vos.	(15)
De leeuw, het wilde zwijn, de stier en de ezel.	(16)
De ezel en het kleine hondje.	(17)
De leeuw en de rat.	(18)
De zieke gier en zijn moeder.	(19)
De leeuwerik en de vogels.	(20)

Boek II (Romulus) A1r-B4v (21 t/m 40)

De kikkers en Jupiter.	(21)
De duiven, de wouw en de sperwer.	(22)
De hond en de dief.	(23)
De zeug en de wolf.	(24)
De aarde die beefde.	(25)
De wolf en het lam.	(26)
De oude hond en zijn baas.	(27)
De haas en de kikkers.	(28)
De wolf en het jonge geitje.	(29)
De arme man en de slang.	(30)
Het hert, het schaap en de wolf.	(31)
De kale man en de vlieg.	(32)
De vos en de ooievaar.	(33)
De wolf en het dode hoofd.	(34)
De gaai en de pauw.	(35)
De mug en de muilezel.	(36)
De mier en de vlieg.	(37)
De wolf, de vos en de apin.	(38)
De man en het wezeltje.	(39)
De os en de kikker.	(40)

Boek III (Romulus) B5r-D3v (41 t/m 60)

De leeuw en de herder.	(41)
Het paard en de leeuw.	(42)
Het paard, de ezel over hun voor- en tegenspoed.	(43)
De dieren en de vogels.	(44)
De nachtegaal en de sperwer.	(45)
De wolf en Reynaert.	(46)
Het hert en de jager.	(47)
De afgodinnen Juno en Venus.	(48)
De vrouw en de ridder.	(49)
De jongeman en een hoer.	(50)
De vader en de slechte zoon.	(51)
De slang en de vijl.	(52)
De wolven en de schapen.	(53)
De mens en het bos.	(54)
De wolf en de hond.	(55)
De mens en zijn ledematen.	(56)
De apin en de vos.	(57)
De muilezeldrijver en de ezel.	(58)
Het hert en de os.	(59)
De bedrieglijkheid en kwaadaardigheid van de leeuw en zijn omgangsvormen.	(60)

Boek IV (Romulus) D3v-E6v (62 t/m 80)

Reynaert de vos en de druiven.	(61)
De oude hermelijn en de rat.	(62)
De wolf, de herder en de jager.	(63)
De pauw, de godin en de lijster.	(64)
De panter en de boeren.	(65)
De slager en de schapen.	(66)

De valkenier en de vogels.	(67)
De oprechte man, de leugenaar en de apin.	(68)
Het paard, de jager en het hert.	(69)
De ezel en de leeuw.	(70)
De gier en andere vogels.	(71)
De leeuw en de vossen.	(72)
De zieke ezel en de wolf.	(73)
De grote bok en de kleine geitjes.	(74)
De man en de leeuw.	(75)
De kameel en de vlo.	(76)
De mier en de sprinkhaan.	(77)
De pelgrim en het zwaard.	(78)
Het schaap en de raven.	(79)
De boom en de rozemarijn.	(80)

Boek V (Extravagantes) E6v-H4v (81 t/m 97)

De muilezel, Reynaert de vos en de wolf.	(81)
Het beervarken en de wolf.	(82)
Reynaert de vos en de haan.	(83)
De draak en boer.	(84)
Reynaert de vos en de kat.	(85)
De wolf en de bok.	(86)
De wolf en de ezel.	(87)
De slang en de boer.	(88)
De wolf die visser geworden was en de vos.	(89)
De wolf die een harde wind liet.	(90)
De hond en de ossen.	(91)
De wolf en de verhongerde hond.	(92)
De vader en zijn drie zonen.	(93)
De wolf en Reynaert de vos.	(94)
De hond, de wolf en het schaap.	(95)

De man, de leeuw en de jonge leeuw.	(96)
De ridder en zijn boogschutter.	(97)

Boek VI (Rinuccio) H4v-I6r (98 t/m 114)

De arend en de raaf.	(98)
De arend en de uil.	(99)
Reynaert de vos en de bok.	(100)
De kat en de haan.	(101)
De vos en de struik.	(102)
De man en de afgod van het woud.	(103)
De visser.	(104)
De rat en een kat.	(105)
De boer en de breedvoet.	(106)
Het kind dat de schapen hoedde.	(107)
De mier en de duif.	(108)
De vlieg en Jupiter.	(109)
De timmerman.	(110)
De jonge dief en zijn moeder.	(111)
De man en de vlo.	(112)
De man en zijn kinderen.	(113)
De boer en zijn kinderen.	(114)

Boek VII (Avianus) I6r-L4r (115 t/m 141)

De oude vrouw en de wolf.	(115)
De schildpad en de vogels.	(116)
De twee kreeften.	(117)
De ezel en de huid van de leeuw.	(118)
De kikker en de vos.	(119)
De twee honden.	(120)
De kameel en Jupiter.	(121)
De twee kameraadjes.	(122)

De twee potten of kruiken.	(123)
De stier, de leeuw en de bok.	(124)
De apin en haar jong.	(125)
De kraanvogel en de pauw.	(126)
De jager en de tijger.	(127)
De vier ossen.	(128)
De struik en de laurierboom.	(129)
De visser en het kleine visje.	(130)
Phoebus en de gierigaards.	(131)
De dief en het slapende kind.	(132)
De leeuw en de geit.	(133)
De kraai die dorst had.	(134)
De boer en de jonge stier.	(135)
De sater en de wandelaar.	(136)
De os en de rat.	(137)
De gans en zijn eigenaar.	(138)
De apin en haar twee jongen.	(139)
De wind en de pot.	(140)
De wolf en het geitje.	(141)

Boek VIII (Petrus Alfonsi en Poggio) L4r-M8r (142 t/m 164)

Wijsheid en vriendschap. (Petrus Alfonsi)	(142)
Het in bewaring geven van geld. (Petrus Alfonsi)	(143)
Het in bewaring geven van olie. (Petrus Alfonsi)	(144)
Het gevonden geld. (Petrus Alfonsi)	(145)
De drie reisgezellen en het bedrog met het brood. (Petrus Alfonsi)	(146)
De vogel en de boer. (Petrus Alfonsi)	(147)
De dichter en de gebochelde. (Petrus Alfonsi)	(148)
De koning en de verhalenverteller. (Petrus Alfonsi)	(149)

De boer, de wolf, de vos en de kaas. (Petrus Alfonsi)	(150)
De kleermaker van de koning en zijn assistenten. (Petrus Alfonsi)	(156)
Het jagen en de valkenjacht. (Poggio)	(161)
Monsters en wonderlijke dieren. (Poggio)	(162)
De bisschop, de priester en zijn hondje. (Poggio)	(163)
De vos en de haan.	(164)

Het leven en de fabels van Esopus |

**§ Die hystorien ende fabulen van Esopus | die leerlijck wonderlijck
ende zeer ghenoech- | lijck⁹⁵ zijn. |**

95 ghenoech lijck lees: ghenoech lijck.

§ Hier beghint een proper profitelijck boec van die substijlheyte der fabulen ende | ghenoechlike hystorie ghemaect by eenen mensche die zeer substijl van gheest | ende van sinnen was gheheyten *Esopus* int welcke alle die menschen die dit boeck | sullen lesen. moghen leeren ende verstaen by dese fabulen hem seluen wel te rege | [5] rene. want een yeghelijcke hystorie ende fabule sijn sonderlinghe bewijs ende verstant | wt gheeft ende sonderlinghe vrolijcheyt presenteert. Ende oeck mede sijn int selue | teghenwoerdeghe boeck andere fabulen ende bijspielen gheset van eenen gheleerden | man gheheten Auyan. ende van eenen anderen gheheyten Petrus Alfonsius daer toe oeck | mede eenighe andere ghenoechlike fabulen bescreuen van een groot poete ghe | [10] heyten pogius een florentijn. dwelck alte samen wt den latijn int fransoys ouer | gheset is bijden eerweerdighen doctoer inder godheyt, broder Juliaen vander | oorden Sinte Augustijns tot lyoens. ende daer nae wt den fransoys in goeden duytsche tot leerlinghe ende vermakelicheyte alre menschen |

**§ Hier beghint dat leuen ende dye hystorie vanden voernoemden
Esopus dat | [15] zeer leerlijck ghenoechlijck ende wonderlijck is. |**

ESopus hoe wel hij zeer abel, substijl ende wijs was Nochtans | is hij alle sijn leuen lanc ongheluckich gheweest Ende was ghe | boren wt den lande van gryeken bij troyen, dat men heyte *dat* groo | te troyen van eenre stadt gheheyten AmonneoEnde⁹⁶ was onder | [20] allen anderen menschen van vormen die leelijckste ende mesmaecste | want hij hadde een grof groot hooft. een groot aensicht. een lan | ghe kinneback. scherpe ooghen. eenen corten hals. den buyck grof. groue beenen. | breede voeten. ende also leelijck ende mismaect dattet niet scriuelijck en is Ende dattet | quaetste was zo was hij stom dat hij een woert niet spreken en conde Niet te min | [25] hij hadde groote cloeckicheyt ende was te mael seer substijl ende verstandel in cloec- | heyden in scriften ende in fabulen, die omme te horen zeer goet ghenoechlijck waren | want van alle dinghen dye men hem beual te doene conde hij tot haren wille wel | doen hoe wel hij niet spreken en conde Nochtans hij condet den luyden bij tey | kenen wel onderwijsen Als dese teghenwoerdeghe hystorie hier na volghende bat | [30] ende vorder verclaert |

**§ Die yerste historie vertelt hoe dat Esopus hem ontschildichde van
dat ghe | ne dat men hem aengheteghen hadde te weten dat hij die
vyghen van zynen heere | ghegheten hadde. |**

96 AmonneoEnde lees: Amonneo Ende.

ENde daeromme want sijn heere hem onnut meynde te wesen tot eenighen | werken
 bynnen den huysse te doen so heeft hij hem gheseyndt int velt omme | te aerbeyden
 in die aerde. Ende alst ghebuerde dat op eenen dach sijn heerscap quam | int velt op
 sijn landt So hadde sijn bouman vele vyghen vergadert die welcke | **[5]** hij sijn
 heerscap presenteerde hem toe sprekende aldus Mijn lieue heerscap Ick | bidde v dat
 ghij die yerste vrucht van uwen lande nemen ende ontfanghen wilt. Dye | welcke dye
 heere vrolijcken ontfinc ende heeft eenen synen dienre gheheyten | Agatopus beuolen
 dat hijse nemen soude ende wel bewaren ter tijt toe dat hij | inden bade hadde gheweest
 Nu ghebuerdet dat Esopus als hij quam vanden | **[10]** aerbeyde also hij was
 ghewoenlijcke gaerne ghegheten hadde Ende als Aga- | topus die voerghenoemde
 dienre die van dese vyghen ghegheten hadde mer | kende dat esopus hongher hadde
 sprack hij tot een van synen medeghesellen ende sei | de aldus. waert sake dat ick
 mynen meester niet en ontsaghe Ic soude alle die vy- | ghen te samen op eten. waer
 op sijn mede gheselle hem antwoerde. Eest dat sa- | **[15]** ke dat ghij wilt dat ick met
 v eten mach. ick vermete my te vinden alsulcken vont | ende subtiylheyt dat wij gheen
 quaet daeromme lijden en sullen Hoe soude dat | moghen gheschien seyde agatopus.
 Siet sprack sijn ghezelle Als mijn heer ghe | comen sal sijn sullen wij hem segghen
 dat Esopus alle die vyghen te samen ghe- | gheten heeft. Ende want hij niet spreken
 en can so en sal hij hem niet verantwoerden mo | **[20]** ghen waerom hij dan wel ende
 bet gheslaghen sal werden ende wij sullen onse begheer | ten veruullen. Ende dese
 dinghen aldus tusschen hem beyden ouerdragen sijn- | de hebben sij die vyghen te
 samen ghegheten onderlinghe segghende. Dese boeue | esopus sal nv wel hegheezelt
 werden Die heere comende wt den bade heeft ghe- | eyscht ende beuolen dat men
 hem die vyghen voert brenghen soude. waer op agatopus hem |

seyde aldus Mijn lieue heere als Esopus wt den velde ghecomen is gheweest | heeft hij den kelder open gheuonden ende is daer sonder eenighe redene inne | ghegaen ende heeft die vyghen al te samen ghegheten. Dye welcke woerden | die heere hoorende zeere toernich is gheweest. segghende Roept my esopus. | **[5]** Terstont als hij ghecomen was. sprack hem die heere an aldus. O du onghe- | valleghe ende mysmacte knecht. ghij en hebt gheen vreesse ghehadt mijn vyghen | te eten ende mij also te vertoeren Dwelck als esopus hoorde hadde hij groo- | te vreesse ende sonderlinghe want hij niet spreken en conde Ende hij sach an die | ghene die hem besculdicht hadden Die heere heeft beuolen dat men hem naect | **[10]** ontcleeden soude, merEsopus⁹⁷ is terstont voer die voeten van sijnen heere ghe- | uallen hem biddende ootmoedelijcken met zijnen manyeren van wysen zoe hij | best conde dat hij hem wilde gonnen een cleyne tijt daer hij hem tusschen onscul | dighen mochte Ende die heere heeft hem dat ghegonnen Terstont hier na heeft |

Esopus ghenomen een vat vol warmes waters ende heeft van dien warmen wa | **[15]** ter in een becken ghegoten ende heeft eenen grooten toghe ghedroncken. En- | de een weynich tijts daer nae heeft hij sijnen vingher in zijn kele ghesteken. en- | de heeft alle dat voerghenoemde warm water wederomme wt gheworpen ende | ouerghegheuen want hij dies selue daghes niet anders dan tselue water ghe- | smaectt en hadde Ende hij badt sijnen heere wijsende zoe hij best conde dat dye | **[20]** ghene die hem aldus besculdicht hadden dies ghelijckssouden⁹⁸ drincken dat warm | water als hij te voren ghedaen hadde Ende als zij dat water in ghenomen had- | den zo hilden sij haer handen voer haren mont op dat sij niet spuwen noch ouer | gheuen en souden Ende want dye maghe ouermits twaerme water dat zij ghe | droncken hadden beroert wart. terstont zij dat warme water ende dye vyghen | **[25]** alte samen ouergauen ende wt worpen Dit aldus dye heere aensiende heeft hem | luyden wreedelijcken toe ghesproken segghende. Waeromme hebdi mij aldus | gheloghen teghens den ghenen die niet spreken en can Ende terstont zo heeft | hij beuolen dat mense al naect ontcleeden soude. ende int openbaer wel ende bet | gheezelen. segghende dat zoe wie eenen anderen met onrecht beschuldicht dat | **[30]** hij met alsulker pijnen ghepijnicht soude werden. § Dese dinghen aldus | gheschiet sijnde Esopus is weromme te velde in sijnen aerbeyt ghegaen. En | de alzoe hij inden velde aerbeydende was quam een priester gheheyten ysidis | die welcke in die stede wilde gaen ende den wech verloren hadde. Dese sach Esopus | staen werckende ende heeft hem ghebeden dat hij hem doch wijsen woude den | **[35]** rechten wech ter stadt waert te gaen Ende esopus heeft desen priester blijdelij- | ken bijder hant ghenomen hem doen sittende onder eenen vygheboem. Ende heeft | hem daer voert gheset broot cruyden vyghen ende dattilen hem biddende en- | de wijsende dat hij eten woude Ende voertmeer heeft hij gheput water wt den |

putte ende heeft hem daer of te drincken ghegheuen Ende als hij wel gheghe | **[40]** ten ende ghedroncken hadde heeft hij hem ghenomen bijder hant⁹⁹ stellende hem |

97 merEsopus lees: mer Esopus.

98 ghelijckssouden lees: ghelijcks souden.

99 h ant lees: hant.

inden rechten wech omme te gaen in die voirghenoemde stadt Welcke dinghen | aldus geschiet sijnde heeft die voerghenoemde priester sijn handen opwaert ten he | mel ghebuert doende deuotelijck sijn bedinghen voir den voirnoemden dat hem | god sijn gracie verleenen wilde ende goede voerspoet gheuen voer die duechde die | [5] hem ghesciet was Esopus daer hij so vele goets ende duechden af ontfanghen | hadde |

§ Dye anderde hystorie vertelt hoe dat die goddinne | vander hospitaliteyt oft ontfermarticheyt die ghif | te vander tonghen dat is die sprake Esopus verleent | [10] heeft Ende hoe ende in wat manieren dat hij vercocht | wert |

ALzoe als Esopus wederomme keerde tot sijnen aerbeyde. Ende nae dat | hij gheerbeydt hadde om te scuwen die groote hitte vander zonnen ghe | lijck als hij ghewoenlijcken is heeft hij hem seluen neder ghestelt onder die scaye | [15] oft scheme vander zonnen omme een weynich te rusten ende te slapen Ende die | goddinne vander hospitaliteyt haer openbaerende heeft hem daer verleent | wijsheyt ende abelheyt oock mede heeft sij hem die ghifte vander tonghen ghe | gheuen ende verleent met meer andere ghauen van mengherande fabulen te | exponeren te vinden ende als aldus dese Esopus die totter ontfarmharticheit | [20] oft hospitaliteyt zeere gheneghen ende deuoet hadde gheweest wacker ghe- | worden was. seyde hij tot hem seluen aldus. Ick en hebbe niet alleene in mij sel | uen soetelijcken gherustet. mer ick hebbe oick eenen alte schoonen droom ghe- |

hadt. want sonder eenighe belettenisse zoe ben ick sprekende. ende alle die din- |

ghen die ick sye ben ick bij haren naemen wel ende recht noemende. Te weten | een
 eechde. een eechde een ploechyser een ploechyser. Een eezel. een eezel Geen¹⁰⁰ | os.
 een os. Een waghē. een waghē *etcet*. Ick beuoēle ende weet dat ick een | yeghelijck
 dinck sijnen naeme gheuen can Want ick bekenne dat ick subtijllijken | **[5]** die gracie
 van aldusdanigher kennisse ghecreghen hebbe ouermidts der iam- | merherticheyt
 die ick totten armen ende vrienden gods ghehadt hebbe want die | wel doet sal goede
 hope tot gode hebben omme te vercryghen bat Ende daer- | omme noch meer noch
 min als te voren. ick aerbeydende ben. Ende alzoē als | hij aerbeydende was Soe
 coempt die ghene die de sorghe hadde vanden hee- | **[10]** re omme dat lant te bouwen
 ende te bearbeyden Ende began eenen vanden aer | beyders zeere scarpelijcken te
 slaen Dat welck Esopus was seer myshagende | ende seyde tot hem Waeromme slaet
 ghij desen onverdient Tot allen vren zoe | slaet ghij ons sonder sake *ende* scult. ghij
 doet ons oock arbeyden *ende* seluer en doet | ghij niet en twint. Mer voirwaer alle
 dese uwe boesheyt sal ick mynen meestere | **[15]** segghen als ghij vernemen sult.
 Ende als dese procuratoer zenas ghenamt dit | hoorde verwonderde hij hem al te
 zeere ende sonderlinghe dat esopus spreken- | de was gheworden ende settede hem
 daer teghens segghende in hem seluen. | Ick wil selue te voren gaen tot mijnen heere
 op dat dese bōse ende mismaecte | mij niet en bescame voer mijnen heere ende dat
 ick alzoē van mijnre rentmees- | **[20]** terscap niet af gheset en worde Ende is terstont
 op sijnen muyl gheclommen *ende* | alzoē haest als hij quam binnen der stadt heeft.
 hij zijnen heere ghegruet. ende | seyde tot hem. Op dese tijt is een alte seer
 wonderlijcken dinck in uwen lande | gheuallen ende gheschiet dat nye veel meer in
 gheenē landen gheschiet en is | Doe seyde die heere Wat is dat Hebben die boomen
 haer vruchten voer den tijt | **[25]**.voert ghebrocht. oft hebben die beesten haer vruchten
 ghedraghen teghens der | natueren Ende zenas seyde hem. Neen heere Mer dese
 mysmaecte knecht E- | sopus is claelijcken ende sonder eeneghe belettenisse
 sprekende gheworden. | Dwelcke dien heere dochte een zeere wonderlijck dinck te
 wesen. Mer wij sien | datter sijn vele menschen die welcke als sij toernich sijn
 ouermidts den toernen | **[30]** niet wel spreken en connen Mer als sij sijn in vreden
 ende den toernen verghe- | ten hebben dan konnen sij alle dinghen wel wt spreken
 ende voertbrengghen. *ende* | zenas seide hem Mijn lieue heere hij can spreken bouen
 allen menschen Ende hij heeft | mij aengheseyt ende toe ghesproken veel leelijker
 ende smeeliker dinghen. Ende | oock vele leelijcke en dorpelijcke woerden van uwen
 persōone ende van on- | **[35]** sen goden. waer op die heere zeere verstoert sijnde.
 hem seyde. zenas gaet te vel | de Ende tghenen dat ghij met esopus doen wilt dat doet
 Slaet hem. oft vercoept | hem. oft gheeft hem wech. oft verdoet hem want icken v
 gheheelijcken gheue | in uwen handen Als dit aldus was gheschiet heeft zenas alle
 sijn ghifte vanden | heere in ghescrijfte¹⁰¹ ghenomen gheteykent met des heeren zeghel
 Ende is ghe | **[40]** gaen te velde. ende daer comende seyde hij tot esopus Op dese tijt
 ghij in mijn- |

100 Geen: lees: Een.

101 ghescrijfte lees: ghescrijfte.

der machten sijt alzo dat ick *met* v mach mijnen wille doen want mijn heer v mij | ghegheuen heeft Ende want ghij sijt een groot clapper *ende* langtonghych zeere | boes ende quaet Ick wil v vercoopen ende maken ons uwer quijt. Doe gheuielt | bij auentueren dat een coopman dye knechten hadde ghecocht quam al daer te | [5] velde omme te coopen beesten die hem sijn Comanscap totter stadt van Ephe- | sien draghen mochten. die welcke desen zenas te ghemoete quam hem groeten | de ende vraghende oft hij hadde eeneghe beesten die hij vercoopen wilde. Den | welcken zenas antwoirde dat men om gheenderhande penninghen wille eeni- | ghe beesten veyl vinden mochte. Mer ick hebbe eenen knecht die niet schoone | [10] mer van goeder ouden is In dien dat v liefde ick willen v vercoopen omme v | dinck te draghen. Ende die Coopman seyde hem. Ick wilde hem eerst gherne | te voren besien Waeromme zenas Esopus gheroepen heeft hem den coopman | presenterende Ende als die coopman den seluen Esopus aldus mysmaeckt en | de leelijck aensiende was seyde hij Waen coempt ons dese leelijckaert het dunct | [15] my sijnde een trompette blaser met sijnen grooten wanghen. Benedicite seyde | hij tis seker een schoone coomantscap. want voirwaer waert sake dat hij gheen | stemme en hadde. ick soude meynen dattet waer een flessche vol wints Ist daer | omme dat ghij mij hier leydet om my te laten sien dit suuerlijcke cleynoot ende personnaige. Ick meynde ghij my eeneghen snuerlijcken¹⁰² ende ghenoechlijcken | [20] dienre ofte knecht hadt willen vercoopen Ende terstont die coopman sijnder ver | den ghinck. den welcken esopus nae volghende hem biddende dat hij doch noch | een weynich toeuen wilde Ende die coopman seyde hem laet my gaen ghij lee | lijckaert want ghij gheen profijt van mij ghecrijghen en moecht Ende waert al | bij alzo dat ick v cochte die luyden soudent my heyten een Coopman van dwaes- | [25] heyden *ende* van ydelen dinghen Ende Esopus seide hem Waeromme eest dat ghij | hier ghecomen sijt. Die coopman seyde omme te coopen eenighe dienaers dye | schoone *ende* suuerlijcke waren Mer ghij sijt my vele te leelijcken *ende* te mysmaeckt In | aldusdanigher comanscappe en hebick gheen gadinghe Ende esopus seyde hem | Eest sake dat ghij my coopt. ick beloue v dat ghij *niet* verliesen sult. want ic sal | [30] v wel dienen tuwen profijte waer op die coopman hem seyde. Waer toe soudt ghij | my profitelijck. oerbaerlijck *ende* vordelijck moghen wesen Esopus hem antwoir | dende. Sijn in uwen huysen oft in uwer stede gheen cleyn kinderken die onbe- | dwonghen sijn die anders niet en doen dan cryten ende loopen screyen *ende* qua- | de manyeren hebben Ick bidde v dat ghij my coopt *ende* haer meester maeckt. | [35] want sekerlijken sij sullen mijn slym *ende* leelijck aensifht¹⁰³ ontsien. *ende* daer bij | bedwonghen worden Dye coopman bij die woerden van Esopus verweckt sijn | de *ende* heeft hem wederomme tot zenas ghekeert hem vraghende *ende* seg- | ghende aldus Omme hoe vele wilt ghij dan dese suuerlijcke coomanscap ver- | coopen Ende zenas seyde. Gheeft my dertich pont ofte drye mailles want ick | [40] weet doch wel dat hem nyemant anders min coopen sal. Ende die coopman be | taelde zenas alzo dat hij wel te vreden was Ter stont zoe ghinck esopus met sijnen |

102 snuerlijcken lees: suuerlijcken.

103 aensifht lees: aensicht.

nyeuwen meester in sijn dorp ofte stede Ende alzo haest als hij int huys quam | zoe
 waren daer twee ionghe kinderen op die scoot van harer moeder sitteende¹⁰⁴ | Dye
 welcke alzo gheringhe als sij vernamen Esopus begonsten so sij te cryten | ende te
 screyen. Ende hem seluen te hemelen ende te bedeckenne inden scoot | **[5]** van haerer
 moeder § Dit aldus gheschiet sijnde. seyde Esopus totten coop- | man Alrede hebt
 ghij besocht dat ghene dat ick v beloefte hadde. want alzo ghe | ringhe als dye cleyne
 kinderkens mij hebben ghesien. zoe hebben sij zeer ver- | ueert gheweest Ende dye
 coopman al lachende tot Esopus seyde Treedt daer | binnen ende groetet v
 medeghezellen Ende Esopus tradt daer binnen omme | **[10]** te besien die knechten
 die daer waren schoone ende ghenoechlijcken die welc- | ke hij groetede aldus ende
 seyde Ick groete v zeere mijn suuerlijcke medeghe | zellen Ende als dese knechten
 Esopus saghen deen seyde totten anderen ghe | lijck Sullen wij hier hebben dese
 schoone personagye. wat wilt onse meester ma | ken met alsulcken mensche leelijck
 ende mismaeckt. Ende haer heerschap ant- | **[15]** woerde hem. Daeromme want ick
 gheen beesten gheuonden en hebbe omme | v te helpen. zoe hebbe ick ghecocht desen
 ghezelle omme v te helpen draghen | mijn cleederen. ende omme te draghen dese
 packen met dat ghene dat van noo | de wesen sal. want morghen eest van noode dat
 wij gaen totter stadt van ephesi- | en. Ende die knechten ghinghen ter stont daer nae
 bestellen onder malcanderen | **[20]** omme die packen te draghen Ende Esopus begonde
 hemluyden toe te spreken | in deser manyeren Och¹⁰⁵ goede ghesellen. alzo ghij siet
 dat ick ben die minste en | de die cranckste. zoe bidde ick v dat ghij mij doch dalder
 lichste omme te draghen | gheuen wilt Ende die ghezellen seyden hem. wilt ghij niet
 draghen zoe en dra- | ghet niet. Ende doe seyde hem esopus. Want ghij allegader
 aerbeydende sijt. | **[25]** zoe en waert gheen reedene dat ic my alleene soude rusten.
 Mer omme dat ick | onder v luyden ben die alder minste ende cleyenste. wilt my doch
 dan gheuen te | draghen nae mijnder macht ende starckheyt op dat ick aerbeydende
 ben als ghij | luyden. wanttet niet en soude betamen dat ick mynen heere alleen
 onoorbaer- | lijck soude wesen |

104 sitteende lees: sittende.

105 manyerenOch lees: manyeren Och.

§ Die derde hystorie vertelt hoe dat Esopus | begheerde an sijn mede ghezellen dat sij hem | wilden gheuen te draghen den minsten last. | Mer nae haren goetduncken gauen sij hem | [5] den meesten last. Ende hij verscalckede alle | sijn ghezellen. Want het was die minste last | van alle dandere. |

ESopus vraeghede sijn medeghezellen wat dat hij draghen soude. Ende | sij antwoerden hem draghet tghene dat ghij wilt Ende Esopus ouersien | [10] de den last die men draghen soude. dats te weten die packen ende die packman | den zoe heeft hij ghenomen een grote packmande vol broodts die welcke haer | twee ghedraghen souden hebben Ende seyde tot hemluyden Gheeft mij dese. | Ende die andere antwoerden Warachtelijken Nyemant van ons en is starcker | dan dese mensche want hoe wel hij den alder lichsten last begheerende was zoe | [15] heeft hij den alder swaersten nochtans ghecoren Ende esopus heeft terstont ghe- | nomen die mande wesende vol broots Ende also ghebuerdet dat hij voren ghinc haes- | telijker dan die andere sijn mede ghesellen die welcke hem dies verwonderden | segghende teghens malcanderen¹⁰⁶Onse meester en heeft niet al verloren sijn ghelt want | hij soude wel draghen meerder last Ende aldus spotteden sij met hem Ende daerna als | [20] esopus ghecome was om te clymmen op eenen berch ten minsten aerbeyde¹⁰⁷ dat hij | mocht is hij den berch ouerghetreden. Ende vant hem seluen altyt vele veeder dan zijne ander medeghezellen. Ende als dan dye ghezellen daer te samen | vergadert waren zo gheboet hem die meester dat sij hem een weynich rusten ende eten |

106 malcanderenOnse lees: malcanderen Onse

107 aerbeyde lees: aerbeydende. Homberch 1498: 'arbeidende'.

sonden.¹⁰⁸ segghende tot Esopus. Gheeft desen luyden broot. op dat zij moghen |
etenEnde¹⁰⁹ esopus gaf allen den ghezellen alzoovele broots dat sijn packman- | de
zeere gheydelt was Ende als zij waren opghestaen ouermidts dat Esopus | zeere
ontladen was. zoe is hij vele gheringher dan alle dye andere in die her- | [5] berghen
ghecome. Ende als sij aldus dickwil waren gheseten ten auontmael | ende anders
ten inbijt heeft hij sijn ghezellen alzoovele broots ghegheuen dat | sijn packmande
alte samen ontladen ende ydel gheworden is. Ende des mor- | ghens daer nae want
die mande van Esopus ydel was zoe ghinck hij meer we | ghes vierwerf dan die andere
Ende ghinck zoe starckelijck van hemluyden dat | [10] zis niet meer onderkennen
en mochten Ende die een seyde teghens den ande | ren wye mach hij sijn die daer
alzooveer voir ons is henen gaende. Ende een | van hem allen antwoirde. Siet ghij
niet hoe dat dese mysmacte knecht ouer- | midts sijn cloeckheydt ende verstande
ons allen bedroghen heeft want wij dra- | ghen die borden ende last die onderweghen
niet ghemindert en sijn Mer sijnen | [15] last int draghen is onder weggen
gheheelychijcken ontladen. Ende aldus is | hij cloeker gheweest ende bet bedocht
dan wij Ende onder dien sijn sij ghecome | inder stadt van ephesyen Ende die
coopman bracht sijn comanscap opter merct | ende vercocht sijn drye knechten. die
welcke waren ghenoeit Gramaticus Sal- | tes ende Esopus. Ende doe seyde hem een
coopman. Waert sake dat ghij dese | [20] uwe knechten leydet in die stede van
Somou¹¹⁰ voirwaer daer soudt ghijse wel ver- | coopen want al daer woent een
philozophus gheheyten Xactus daer vele luyden | toe trecken omme te leeren. Twelck
aldus gheseyt wesende die coopman totter | stadt van Somon ghetrocken is. Ende
daer ghecome sijnde heeft doen cleeden | Saltes ende Gramaticus met nyeuwen
cleederen Ende heeftse gheleyt op die merct | [25] omme te vercoopen Mer esopus
om dat hij was leelijck en mysmact hij heeft | hem met grouen laken ghecleet hem
stellende tusschen beyde den ghenen die daer | waren zeer suuerlijck ende schoon
Mer alle die ghene die esopus aensaghen omme | dat hij was seer leelijck ende
mysmact. waren in hem seluen hem zeere verwon- | derende Ende seyden tot
malcanderen Waen is ons ghecome dit wonderlic dinck | [30] voirwaer wij laten
ons duncken dat ghijt hier met v ghebracht hebt om ons be | ghecken. Ende want
Esopus wel wiste dat sij allegader met hem gheckeden Soe | heeft hijse ouermits
eenrehande stouticheyt aenghesien zeer veruuerlijck ende | gruwelijck daer sij hem
allen in verscrieten ende veruuerden van sijn wonderlijck | ghesicht |

108 sonden: lees: souden.

109 etenEnde lees: eten Ende.

110 Somou lees: Somon.

**§ Die vierde hystorie vertelt die andere vercoopinghe van | Esopus
Ende in wat manieren hij anderwerf vercocht wart |**

XAnctus een philosophe also gheheeten is van sijnder woenstadt op der merct | gheghanghen ende sommige studenten met hem Ende int wanderen op die | [5] merct zoe hier zoe daer heuet hij al daer ghesien dese twee suuerlijcke knechten | voernoemt. ende esopus int midden van hem. daer hij hem zeer af vervremde ende son | derlinghe van die onvroetscap des coopmans zo hem dochte ouermits dat hi die | leelyke mysmacte mensche ter marct brachte om vercoopen Ende hij sprack tot- | ten eenen vanden twee. Ende hij vraghede hem van wat lande bistu Ende die knecht | [10] antwoerde hem segghende Ick ben van dat lantschap van Capadocien Ende xanc- | tus seyde hem Wat konstu doen Hij antwoerde Alle dat ghene dattu wilste Als | esopus dese antwoerde aldus hadde ghehoort begonste hij seer te lachen. Ende | als die studenten die bij xanctus waren esopus aldus hadden sien lachen ende int lach | en sijn groote ende leelijke tanden thonen dochte hemluyden dat sij bet hadden ghe | [15] sien een monstrum dan een mensche Ende seyden tot malcanderen Wat groote ende seer | leelijke tanden heeft die buyckaert Ende wat mach hij hebben ghesien Ende waerom | mach hij dus zeere lachen Ende een ander seyde Hij en lacht niet mer hij heuet cou | de aen sijn tanden. ende is beuende. laet ons hem vraghen waeromme dat hij dus | lachende is Ende een vanden studenten seyde hem Esopus fijn gheselle segt mij doch | [20] waeromme ghi dus vtermaten seer ghelacht hebt Ende esopus antwoerde hem spyte | lic gaet clappaert. Die scolier seyde wat quaet is dat loopt an die galghe. ende die | student is met scaemten veruult ende is sijnder vaerden gheganghen Daer na vrachde xanctus | den coopman Hoe vele sal my costen Saltes. ende die coopman seide hem .M. pennigen. ende |

want xanctus dien te dyer was inden coop so keerde hij *hem omme* toten anderen *ende* | vraechde *hem* waen bistu *Ende* hij seyde hem Ic ben wt den lantschap van lybyen. *Ende* | xanctus vraechde hem. wat constu doen *Ende* hij seide Alle dat ghene dattu wils | te Twelck esopus horende begonste hij te lachen anderwerf *Ende* als die studen- | [5] ten saghen dat Esopus noch eens lachede spraken sij tot malcanderen Dese die | lachet in allen dinghen *Ende* deen seyde totten anderen Eest sake dat ghij be- | gheert bescaemt te sijn zo vraghet hem die sake waeromme hij aldus lachende | is mer nyemant en vraechde *hem* yet Daer na vraechde xanctus den coopman. Hoe | vele sal my costen gramaticus *Ende* die coopman seyde hem drye duysent croo- | [10] nen Twelck als xanctus hoorde is hij stille zwijghende ter stont van daer ghe- | gaen Doe seyden die studenten tot xanctus Lieue meester. dese knechten en be- | hagen v niet oft sij en sijn niet wel tot uwes danck *ende* belieften Den welcken | xanctus antwoerde. Sij sijn wel. mer het is in onser stadt gheordineert dat een | knecht hoe scoone hij oock is voer also vele ghelts. ofte waerde niet ghecocht | [15] en moet werden. want die ghene die hem om alzo vele costede groote boete ghel- | den *ende* pijn daeromme lyden soude *Ende* doe seyde een vanden Studenten Mees | ter. want ghij die schoone *ende* suuerlijcke *niet* en wilt copen. zo biddick v wilt doch | ten minsten coopen den ghenen die de leelijckste is inder werelt *ende* die alder | mysmackste die opter aerden wesen mach want ick weet dat voirwaer dat hij v | [20] tot eenighen dienste nut *ende* oorbaerlijck wesen sal *Ende* die coop daer af sul- | len wij betalen. *Ende* xanctus seyde het soude wel wesen een onbesuyst dinck. | want mijn huysvrouwe is zoe verweendt datse niet en soude moghen lyden dat | sij van eenen alsulcken dienre ghedient ofte ghestedicht soude wesen *Ende* dye | studenten seyden hem. Meester ghij hebt te doen menigherande saken In den | [25] welcken uwe huysvrouwe v niet benauwen en sal *Ende* xanctus antwoerde Laet | onserst hem vraghen wat hij doen can op dat wij ouermits versuymelheyt on- | se ghelt niet en verliesen *Ende* midts dien keerde hij hem tot Esopus *ende* sey | de God gruet v soon *Ende* esopus antwoerde hem Ick bidde v dat ghij my *niet* | en moeyet *Ende* xanctus seyde hem Ick groet v. *Ende* esopus antwoerde *hem*. | [30] Diesghelijckx doe ick v oock. *Ende* daer nae sprack xanctus tot hem. Laet ach- | ter aldusdanighe moeynisse *ende* antwoert op dat ghene dat ic v vraghe. Wie bistu. | *Ende* esopus antwoerde *hem* Ic ben vleysch *ende* been *Ende* xanctus seide hem Dat en vra | ghe ick v *niet* Mer waer dat ghij ghewonnen sijt Esopus seyde hem In mijns moe- | ders buyck Dit en vraghe ick v niet sprack xanctus Mer tot wat plaetsen ghij ghe | [35] boren sijt. *Ende* esopus seyde. Mijn moeder en heeft my niet versekert tot wat | plaetsen sij my ghebaert heeft. weder in die zaele. oft inder cameran Waerom- | me xanctus hem doe seyde Ick bidde v dat ghij mij doch segghen wilt wat ghij | doen cont Niet sprack esopus Hoe niet seyde xanctus. *Ende* esopus seyde *Ende* | daer omme want myn ghezellen die hier omtrent sijn hebben gheseit dat sijt wel | [40] al doen konnen aldus en hebben sij mij niet te doene ghelaten want sijt al doen | konnen Waer af dat die studenten hem seer verwonderden segghende. ouermits die |

godlijke wijsheyt so heeft hij wel ghesproken want men nyemant gheuonden en | heeft diet al doen can Ende daeromme eest *dat* hij zo zeere ghelacht heeft Doe sei | de hem xanctus Ick bidde v segt my wildi *dat* ick v coope Esopus antwoerde. Dat | staet aen v. want nyemant teghens ghewelt en vermach Mer *niet* te min. eest *dat* ghij | [5] die wille hebt om my te copen. zo luyckt op uwen buydel ende telt *dat* ghelt. oft en | wildy *dat niet* doen zo laet die Comanscap achter Als die studenten dit hoorden sey- | den sij tot malcanderen Bij alle die goden dese gaet onsen meester te bouen Ende | seyde hem Waert bij alzoe *dat* ick v cochte ghij soudt my ontlopen Waer op eso- | pus antwoerde In dient also waer *dat* ick v ontlopen wilde ick en soude v *niet* ra | [10] den omme my te copen Ende xanctus seyde Ghij segt wel. mer ghij sijt al te zeer lee- | lick ende mysmaect Waer op esopus antwoerde. Men en sal *niet* alleen aensien *dat* aen- | sicht oft tlichaem des menschen mer die ghedachten ende syulijcheyden¹¹¹ ende wijsheyt | sijns moets Doen sprack xanctus tot den coopman Wat sal dese costen Ende dye | coopman seyde hem. Ghij sijt wel een dwaes copman Waeromme segt dy dat | [15] sprack xanctus Daer omme seyde die coopman. want ghij ghelaten hebt die knech- | ten die daer waren ouerschoon ende goet ende neemt desen die *niet* en doech. Neemt | een vanden anderen twee ende laet desen lopen Ende xanctus sprack tot hem Ic bid- | de v wilt my segghen wat my dese costen sal. Ende die coopman seyde hem Tsestich | penninghen Dit hoorende die studenten hebben den coopman tghelt ghetelt. Ende | [20] ouermits aldusdanighe voerwaerde is gheworden Esopus een dienre van xanc- | tus Ende alzoe die tollenaers van deser coomanscappe tghelt ontfinghen. zo vraech | den sij al boerdelijcken wye hier af die cooper ende vercooper hadde gheweest. | Mer xanctus ende die coopman hadden op gheset met malcanderen *dat* sij niet seg- | ghen en souden hoe vele hij ghecostet hadde Mer esopus seyde totten tollenaers | [25] Voerwaer dit is die ghene die my heeft ghecoft. ende dat is hij die my vercoft | heeft. Twelcke eest sake dat sijt myssaken: zoe segghe ick dat ick los ende vrij | ben. Doen beghonsten die tollenaers van deser boerten zeer te lachen ende ont | finghen tghelt van xanctus die Esopus ghecoft hadde |

111 syulijcheyden lees: synlijcheyden.

§ Die vijfste hystorie vertelt hoe dat xanctus Esopus met hem leyde tot sijnen huy | se omme hem sijne huysvrouwen te verthoenen |

ENde daer nae als een yeghelijck tot sijnder woenstadt was ghegaen zoe | volghede Esopus sijneu¹¹² meester xanctus naegaende tot sijnen huys waert | **[5]** so ghebeurdet dat xanctus al gaende bijdenweghe pyssede dwelck esopus aenmerc | kende hem bijder heuken ghenomen heeft ende seyde aldus Meester eest sake dat ghij | my ter stont niet en vercuopt¹¹³ zo willick wech lopen Waeromme sprak xanctus Ende | esopus seyde hem Daeromme. want ick aldusdanighen heer *niet* dienen en mach | Ende xanctus sprack tot hem Waeromme. Ende esopus antwoerde Daeromme. | **[10]** Want aenghesien dat ghij een heerschap sijt ghij gheen scaemte en hebt. want ghij | die menschelijcke natuere gheen ruste en gheuet omme dat ghij al gaende bijden | weghe ghepysset hebt want als ick soude moeten gaen in uwen dienste. ende ick dan | mynen buyck ende lichaem soude willen reynighen diesghelijckx ende in alsuck- | ker¹¹⁴ manyeren ick oick soude moeten gaende oft lopende mijn gheuoech doen | **[15]** Ende xanctus seyde hem Hier op en sult ghij v niet storen Mer verstaet tghene dat | ick v segghen sal Omme te scuwen dryerhande scade so eest dat ick al gaende bi | den weghe ghepysset hebbeDyerste¹¹⁵ omme dat my des middachs die hitte van | der zonnen niet en soude quetsen mijn hoeft. Die andere op dat mijn vrine mijn | voeten niet en soude verbarnen. Ende dat derde. omme te scuwen die stanck van | **[20]** mijnre vrinen ofte pyssen. Dese drierhande onghemaken hebbe ick ghescuwet | doe ick mijns weechs algaende pissende ben gheweestEnde¹¹⁶ esopus seyde hem | Ick ben te vreden van uwer antwoerde. Ende als zij waren voer dat huys zoe | seyde xanctus tot esopus Toeuet hier een weynich voer der poerten op dat ick | een weynich voir mach gaen omme v te prysen voir dijnre vrouwe myne huysvrou | **[25]** we. Esopus was des te vreden. Ende als xanctus was tot sijnen huys inghegaen | heeft hij gheseyt tot sijne huysvrouwen aldus Vrouwe ghij en sult met mij gheen | twyst meer hebben want ick

112 sijneu lees: sijnen.

113 vercuopt lees: vercoopt.

114 alsuck- | ker lees: alsulc- | ker.

115 hebbeDyerste lees: hebbe Dyerste. Er staat een verticale streep tussen *hebbe* en *Dyerste*.

116 gheweestEnde lees: gheweest Ende.

hebbe ltijt begheert omme v te besorghen van eenen | schoonen dienre. waer omme
icker eenen ghecocht hebbe. zoe wijs ende zoe ghe- | noechlijck dat ghij uwe leuens
daghe nye schoonder ghesien en hebtEnde¹¹⁷ als | **[30]** die dienstmaechden dese
woerden hoorden meynende al waers begonsten zij on | der malcanderen sceldende
te werden Ende die eene sprack Mijn heere heeft my | ghecocht eenen suurlijeken¹¹⁸
Ende die andere seyde. Mij heeft te nacht ghe- | droomt dat ick ghehuwet was Ende
als dese dienstmaechden ondelinghe¹¹⁹ aldus wa- | ren sceldende sprack die vrouwe
ende seyde Heere waer is dese suurlijcke ghezel | **[35]** le die ghij zoe hoochlijcken
ghepresen hebt Ick bidde v dat icken sien mach Ende | xanctus seyde Hij is voir die
poerte Ende die vrouwe sprack Ick begheere op | v dat ghij hem inne brenghe wilt.
Ende want die dienstmaechden onder malcan | deren twysteden. Soe spracker een in
haer seluen Ick sal die yerste wesen die hem | sien sal. ende in dien ick mach sal hij
mijn man wesen. ende doen sij was buyten den | **[40]** huuse so seide sij Waer is dese
suuerlijcke ionghelinc die ick dus langhe begheer |

117 hebtEnde lees: hebt Ende.

118 suurlijeken lees: suurlijcken.

119 ondelinghe lees: onderlinghe.

hebbe Ende esopus antwoerde daer op Wat eest dat ghij begheert Ick ben dye | ghene
 die ghij soect Ende als die dienstmaecht desen esopus hadde ghesien was sij | gheheel
 veruaert van anxte ende seyde Syt ghij die suuerlijcke pauwe waer is | dijnen schoonen
 steert Ende esopus antwoerde haer Hebdij eenen steert te doene so | **[5]** weet dat ghij
 des gheen ghebreck hebben en sult Ende als esopus inne waert wilde | gaen seyde
 tot hem die dienstmaecht Treedt hier niet binnen want alle die ghe- | ne die dy zien
 souden inden huysen souden wech lopen. Ende daer na tradt sij tot haer | ghezellinnen
 ende seyde. Mijn lieue ghespeelkens ick brenghen v hier eenen alte | suuerlijcken
 dienre Ende dandre dese woerden hoorende ghinck wtwaert buy- | **[10]** ten die dore.
 ende aensiende esopus dus leelijck wesende ende mysmact seyde O ghij | vuyle
 boeue dat ghij bersten moet siet wel toe dat ghij my niet eens aen en tast. | Ende alsoe
 dan Esopus trat inwaert inden huysen. zo verthoonde hij hem sijnder | vrouwen Den
 welcken als sij hem aensach haer aensicht onwaerdelijck van hem | keerde Ende
 sprack tot xanctus Voer eenen suuerlijcken dienre. den welcken ghij mij | **[15]**
 ghebracht soudet hebben hebt ghij my een wonder toe ghebracht werpt hem daer |
 buyten Ende xanctus seyde tot haer. Mijn lieue wijf ghij moghet met recht nv wel |
 wesen vrolijck ende blijde want ick v eenen vrolijcken dienre toe ghebracht hebbe |
 Ende zij antwoerde Xanctus ick verneme wel dat ghij my niet beminnende en sijt |
 want ghij een andere huysvrouwe begheert te hebben Ende alsoe ghij mij dat niet en
 | **[20]** dorst segghen so hebt ghij mij desen groeuen boeue toe ghebracht op dat ic my
 | van uwen huysen wech steken soude. om dat ghij weet dat icks niet en soude mo- |
 ghen lijden Niet te min ick bens te vreden gheeft mij mijn mede gaue ende terstont
 | sal ick mij wech steken ende van hier gaen Doe seyde xanctus tot esopus Als wij
 wa | ren onder wegen zo hadde ghij vele claps ende nv spreeket ghij niet Ende esopus
 | **[25]** antwoerde hem. Het is daeromme want dijn huysvrouwe alzo boes ende quaets
 | aerts is Ick bidde v dat ghijse in die vanghenisse legghen wilt. Ende xanctus seyde
 | hem Swijcht du alstille op dat ghij niet gheslaghen en wert En merct ghij niet | dat
 ickse lieuer hebbe dan my seluen Ende doe seyde hem esopus Ick bidde v dat | ghijse
 beminnet ende lief hebbet Xanctus seyde Waeromme niet Ende esopus stiet doe |
[30] met sijnen voeten opt pauiment ofte vloyer vanden huysen Ende riep met luyder
 stem | men aldus Comt allegader ende siet hier een groot myrakel Dese philosophe
 xanc | tus is gheuangen van eenen wyue. Ende midts dien hij hem keerde tot sijnder
 | vrouwen ende seyde aldus Mijn gheminde vrouwe Ick biddu dat ghij mijne woer |
 den int quaet niet nemen en wilt Ghij wildet dat men v hadde ghecocht eenen | **[35]**
 dienre van iaren ionck wesende. wel ghestelt van leden. wel verchiert. machtich |
 wesende ende rijck omme dat hij v hadde moghen dienen inden baden Ende om | me
 v te draghen op der coetsen ende omme te crauwen dijne voeten Ende niet al- |
 dusdanighen snoeden ende mysmacten knecht als ick ben |

§ Die seste hystorie inder welcke wert vertelt vander vrouwe die haers | mans dienre Esopus hielt als snoode ende seer qualick verstandich. | te wesen ende niet wetende |

Want aldusdaneghe wisselinghen *ende* verweende knechtkijns ghij bij uwen | **[5]** heere gheuonden wildet hebbeu¹²⁰. *Ende* daeromme erupes een phylosophe | alzoegheheyten hadde eenen gulden mont. die nemmermeer en loech doe hij | seyde dat inder zee *ende* in anderen ryuieren vele anxten sijn *ende* tormenten *Ende* oick mede dattet is een groot last te weten vander armoede *ende* datse seer moeyelic te dra | ghen is *Ende* seyde oick mede van meer ander anxten *ende* verdrieten die menegherande | **[10]** *ende* onghetallich sijn Mer bouen alle dese zo en ysser gheen meerder anxt oft sorch | uoudicheyt dant is een valsche *ende* een quaet wijf te hebben *ende* daer voir beduchten. | *Ende* hieromme mijn lieue vronwe¹²¹ zo biddic v *dat* ghij voertaen gheen suuerlijcke | ofte ghenoechlijke dienres om v te dienen meer aen nemen en wilt. op dat ghij | om een weynich tijts uwen heere gheene oneere oft ontrouwe en doet *Ende* sij sei | **[15]** de tot esopus Loopt wech ghij boeue want ghij *niet* alleen van lichaem mysmact *ende* lee | lick en sijt mer oick van woirden nae *dat* ghij my aldus bespottende sijt. mer ick salt v | wel betalen want ick my wech steken sal *ende* mijnder vaerden gaen Doe seyde xanctus | tot esopus Siet ghij *niet* hoe *dat* ghij v vrouwe wel te vreden ghestelt *ende* ghepay- | et hebt Esopus sprack Meester ten is gheen lichtelijck dinck een wijf te moghen | **[20]** payen. mer het is een dinck *dat* te doen seer moeyelijc is. *Ende* xanctus seyde hem | Swijcht *ende* en spreek niet meer want ick v ghecocht hebbe omme te maken | vrede *ende* gheen onvrede noch oorloghe |

120 hebbeu lees: hebben.

121 vronwe lees: vrouwe.

§ Die seuende hystorie vertelt hoe dat esopus van xanctus in eenen boemgaert ghe | leydt wert |

ENde daer na seyde xanctus tot esopus Neemt eenen corf ende gaet na my Ende hij | leyde esopus in eenen boemgaert Ende xanctus seyde toten hoofmeester Ghe- | [5] uet ons van uwe cruyden ende die hoofmeester maeyde af een deyl cruyden ende | gafse esopus die welck hij ontfinck Ende xanctus betaelde hem Ende als xanctus | wilde gaen zoe sprack die hoofmeester tot xanctus Mijn lieue meester ic bidde v dat | ghij een weynich hier vertoeuen wilt Ende wel seyde xanctus vraghet tghene dat v belie | uet Ende die hoofmeester vraechde hem. Meester waeromme eest dat die cruyden | [10] die niet en sijn bearbeyt vele eer wassen dan die ghene die met alre nernsticheyt be | arbeyt sijn Ende op dese vraghe sprac xanctus Dit coemt ouermits eenegherande voer- | sichtigheyt mits die welcke alle dinghen voertcomende sijn. Ende als esopus dese ant | woerde was hoorende begonste hij seer te lachenne also dat sijn meester xanctus hem | toe sprack segghende Ghij boeue lacht ghij om my oft sijt ghij mij bespottende. | [15] Ende esopus seyde hem Ick en ghecke met v niet mer mitten ghenen die v phi- | losophie gheleert heeft. wat solucye hebt ghij ghedaen dat dese dinghen bij co- | men ouermits die godlijcke voersichtigheyt. want een kueken knecht soude wel | aldusdanighe antwoirde ende solucye ghegheuen hebben. Ende xanctus seyde tot Eso- | pus Segt ghij dan hier af die solucye Ende esopus antwoirde hem. Eest sake dat ghij | [20] my dat beueelt zoe wil ickt gheerne doen ende wel Ende doe sprack xanctus totten hoof- | meester Ten is niet behoerlijcken dat die ghene die te oirdeelen ende te onderschey- | den saken die swaer ende lastich sijn snode dinghen ofte vraghen oirdeelen ende onder | scheiden soude. mer ic heb eenen dienre diet v wel onderwijsen sal ende daer af solucie ghe | uen. ist sake dat ghijt hem bidt. den welcken die hoofmeester antwoirde. Soude |

alsulcken groeuaert *ende* boef dus seer mysmacte wesende *van* mijnder vraghen
 ant- | woerde gheuen Doe seide die hoefmeester tot esopus Ghij sijn gheselle hebdi
 ken | nesse *van* aldusdaneghe dinghen. *Ende* esopus seide Ia ic trouwen meer dan
 alle die | menschen *vander* werelt. want ghij vraecht waeromme *dat* die cruden die
niet ghesaeyt | [5] noch bearbeyt en sijn veel eer wassen dan dieghene die *met*
 naernsticheyt ghesayt | *ende* bearbeyt sijn Hoort sprack esopus *ende* verstaet myne
 solucye *ende* antwoirde. want | ghelijckerwijs als een vrouwe weduwe een kint *van*
 haren iersten man die doot is | heeft ghehadt *ende* daer na wederomme eenen anderen
 man neemt. die welcke bij ee- | nen anderen wyue oick kinderen ghecreghen heeft.
van die ierste kinderen haers ghe | [10] storuen mans sij een moeder is *ende* *van* die
 andere een styefmoeder *Ende* alzoeysser | onderscheyt *van* haer eyghen kinderen
ende *van* die kinderen *van* die ander moeder want | die yerste sij seluer op gheuoedet
 heeft *ende* die andere sij dicwijle hatende is *Ende* | in aldusdanigher manyeren eest
 oick mede vande aerden want sij is een moeder *van* | den cruyden die sonder
 bearbeydinghe sijn. *Ende* *van* die cruyden die daer wassen ouer- | [15] mits *dat* sij
 bearbeyt sijn is sij een stiefmoeder Doe antwoirdede *hem* die hoefmees | ter Ghij
 hebt my ouermits uwe solucye ghelost *van* eenre grooter pynen. daerom | me so bidde
 ick v *dat* ghij nemet *van* die cruyden wt mynen boemgaert alzoey dic | ke *ende* also
 vele alstu wilt *Ende* daer nae op eenen anderen dach als xanctus *hem* baden | wilde
met sijnen studenten. seyde hij tot esopus Gaet thuys *ende* coect ons een greyn | [20]
van eenre lentille. *Ende* esopus ghinck thuyswaert¹²² clymmende op eenen corensolder
 | *ende* nam eenen lentille *ende* stacse in eenen pot om *dat* sij ghenoech sieden soude
Ende | als xanctus ghewasschen was sprack hij tot sijnen ghesellen aldus. Coemt
ende | neemt v myddachmael *met* my want ick sal v teten gheuen *van* eenre lentille.
 want | tusschen vrienden en eest *van* gheen en noode *dat* men hebbe groote
 ouervloedich | [25] eyt *van* spisen mer die goede wille is ghenoech. *Ende* als sij in
 xanctus huys ghenco | men waren. zoe seyde xanctus tot esopus. brengt ons wat wt
 den bade *Ende* terstont zoe | nam esopus den emmer *ende* stacken in die cuppe daer
 sij in ghebayt hadden *ende* vulden | metten water vanden bade *ende* gaeft sijnen heer
Ende xanctus gheuoelde den stanck | *van* twater *ende* seyde tot esopus Hoe boeue
 en gheuoelt ghij niet den stanck Sidy | [30] bescheten oft wat let v. Neemt dit wech
ende brengt ons dbecken. *Ende* esopus brocht | terstont alleen *dat* becken *Ende* xanctus
 seyde hem Nu sie ick wel *dat* ghij sijt een | kint *ende* *niet* wetende *Ende* esopus
 antwoirde *hem* Meester ghij hebt mij eens beuolen voir | al *dat* ick *niet* anders doen
 en soude dan ghij my soudet beuelen. want ghij my niet | en seydet doet water int
 becken. *ende* wasschet ons onse voeten. oft maect ons tbed | [35] de. mer ghij seydet
 mij alleen. brengt ons tbecken. *ende* *dat* hebbic v ghebracht. Doe | seyde xanctus tot
 sijnen studenten. Ick en hebbe *niet* ghecocht eenen dienre als ghij | wel siet mer
 mijnen heere *ende* meester. *Ende* daer na als sij gheseten waren ter | tafelen seyde
 xanctus tot esopus. Eest *dat* die lentille ghenoech is zoe brengtse | ons hier *Ende* want
 esopus inden pot omme te coken niet dan een grayn ghe- | [40] daen hadde zoe heeft
 hij *dat* selue grayn ghetoghen wt den pot *ende* sijnen mees |

122 Er staat tussen *thuyswaert* en *clymmende* een halve verticale streep: †.

ter toe ghebracht. segghende. besiet oft zij ghenoech ghesoden is. Ende xactus | tastedese metten vingher ende seyde Iase sij is ghenoech. sprekende voert. brengt | ons hier die lentillen Ende esopus bracht hem vander lentillen dat sap. want- | ter anders gheen en was Ende xactus seyde hem. Waer sijn die lentillen. Ende | [5] esopus antwoirdede. Ick hebse v terstont ghelanghet Iae sprack xactus een | grayn vander lentillen. Ende esopus seyde. Ghij segt waer want ghij beuaelt | my dat ick te vyer doen doude¹²³ een grayn van eender lentillen opt minste ende *niet* | opt meeste also hebbe ick ghedaen. Doe twyuelde xactus in hem seluen ende | seyde Dese boeue sal my rasende maken Daer nae zoe keerde hem xactus we | [10] deromme tot esopus ende seide. Op dattet niet en schijnt dat ick mijn vrienden | beghecke. zoe gaet terstont ende coopt ons vier verckens voeten ende bereydt | se ons wel op dat wij goet chiere daer mede moghen maken Ende esopus ghinc | terstont ende cochtse ende dedese te vyere. |

§ Die achtste hystorie vertelt hoe *dat* xactus sijnen knecht | [15] Esopus verscalcken wilde |

SAnctus¹²⁴ die wilde vinden een oersake midts die welcke hij esopus hadde mo- | ghen slaen Ende want esopus die vier verckens voeten omme te sieden in eenen | pot hadden ghedaen zo toecher xactus eenen wt omme esopus te verrasschen. mer | esopus inden pot siende beuant datter niet dan drie voeten in en waren. hij ouerlacht | [20] ende docht in hem seluen dattet sijn heer ghedaen hadde. ende is neder gheclommen | inden stal daer hij vant een vercken dwelck hij eenen voet af ghesneden heeft. | Ende hem wedercommen keerende heeft hijt inden pot ghesteken Mer xactus |

123 doude lees: soude

124 SAnctus lees: XAnctus.

verduchtende dat Esopus hem eenichsyns bespotten mochte heeft wederom- | me
dien voet inden pot ghesteken die hij daer wt ghenomen hadde Ende als die | voeten
ghenoech ghesoden waren zoe heeftse esopus wt ghewonnen in een plat | teele ende
heeft beuonden datter viue waren Dit siende xanctus seyde tot esopus. | [5] Wat
beduyt dit heeft een vercken vijf voeten Ende esopus antwoerde Twee ver- | kene
hoe vele voeten hebben sij Ende xanctus seyde Acht voeten mer hier ysser vi- | ue
Ia sprack esopus. Ende onse vercken dat hier beneden is inden stal heefter drie | dat
maect acht tsamen Doe seyde xanctus tot zijnen vrienden. Hebbe ick v niet | dit wel
gheseyt dat dese boeue *met* sijnder scalckheyt my wt den sinne maken sal. | [10]
Ende esopus seyde hem Meester weet ghij *niet* wel dat alle dinghen niet goet en |
sijn noch betamelijcken die daer ghesien ende gheseyt werden bouen der redenen |
Ende want xanctus gheen sake en vant waer bij hij esopus mochte slaen zo heeft |
hij al stille ghesweghen Ende daeromme soe was die knecht wijser dan die meester
|

**§ Die neghende hystorie die welcke vertelt hoe dat esopus een present
brachte | [15].sijnder vrouwen. |**

ENde daer na als die studenten *met* xanctus waren inder audiencyen Een | vanden
studenten bereyde costelijke spyse totten auontmael. ende als sij | haer auontmael
etende waren zo nam xanctus vander spysen in een platteele ende | seyde tot esopus.
esope brengt dit der gheenre die mij meest beminnde is Ende | [20] esopus seyde
in hem seluen Nu eest tijt dat ick mij seluen wreke ouer mijnder vrou | we. Ende alzo
hij quam inder salen so presenteerde hij die platteele sijnder vrouwen ende | seyde
Mijn lieue vrouwe siet wel toe *dat* ghij van deser spysen *niet* en etet Ende sie | vrouwe
seide hem Ic weet wel dat ghij altoos een groot dwaes wesen sult Ende eso |

pus antwoirde. xanctus en heeft mij *niet* beuolen dat icse v gheuen soude Mer der gheen | re die hem meest beminnende is Ende met dien zo presenteerde esopus die platteele *met* | ter spysen een cleyn hondekijn dat alle weghe inden huysse was hem seggende. Mijn | heerschap seyndet v dese spyse Dit aenghesien xanctus wijf is ghegaen in die camer | [5] zeer bitterlijc screyende Ende daer na so keerde wederomme esopus tot sijnen meester xanc | tus die welcke hem vraghede hoe ysser aen die my meest bemint. Ende esopus sey- | de zeer wel mijn heer. ende alle die spyse die ic voir haer gheset hebbe heeft sij al te | samen ghegheten Ende xanctus seyde hem Wat seide sij. Voerwaer heere sprack eso | pus. sij en seyde niet mer sij begheerde v seer te sien Daer na gheuielt doe sij wel | [10] ghegheten ende ghedroncken hadden dat sij onder malcanderen veel questien ende vragen | hadden Onder welcke die een vraechde Wanneer dat die sterflijke menschen alder | meest te doen sullen hebben oft alder onledichste sijn Ende esopus seyde In dien daghe | des ordeels als die menschen verrisen sullen zo sal elck mensche te doen hebben | in sijns selfs verrisenisse Ende die studenten hoorende aldusdanighe antwoerde begon- | [15] ten zeer te lachen ende seyden Dese grouaert is vol van allen antwoerden Ende een van | den studenten vraghede esopus Meester waeromme eest dat alsmen leydet een scaep | omme te dooden. tsaep sijnen meester stil zwichende na volghet Ende alsmen leydet een | vercken omme te dooden dat vercken dan *niet* anders en doet dan roepen ende cryten. Ende | esopus antwoirde hem Ouermits dat dat scaep ghewoenlijck is datment plucket | [20] ende scheert meynende datment plucken ende scheren wil soe vreset *niet* ende laetet hem alzo | dooden. Mer tvercken dat *niet* ghewoenlijcken en is ghepluckt oft gheschoren. ghe | melct oft ghetoghen te werden. mer omme sijn bloet ende sijn leuen te benemen so eest | daeromme dattet vreest ende beanxt is. alsmen die handen op hem legghende is Ende alle die | studenten dit hoorden seiden Voirwaer siet hier een wijs man want hy wel gheseit heeft. | [25] ende met dien stont een yeghelick op vander tafele ende sijn thuys ghegaen. Als dan xanc | tus thuys ghecomen was ende in sijn camer ghinc zo vant hij sijn huysvrouwe seer | screyende ende seide tot haerMijn¹²⁵ alder liefste vrouwe hoe yst met v ende beganse te cus | sen Mer sij begonst den rugghe te wenden ende seide laet mij staen Ic en hebbe met | v niet te doen Helacy sprack hij mijn lieue vriendinne waeromme is dit want ic doch | [30] anders *niet* dan v belieft ghedaen en hebbe Niet *niet* sprac sij ten is niets weert dat ghij | segt Ick sal my pynen te comen wt uwen huysse ghij hebt v hondekijn lieuer dan my. | den welcken ghij die costelijcke spyse gheseyndt hebt. ende want xanctus hier af *niet* en wis | te zo vraechde hij haer Wat spysen heeft v ghebracht esopus. Ende sij seide. gheen | met allen Ende doe sprac xanctus. Wats dit. ben ick droncken Ick hebbe v bij esopus ghe | [35] seyndt een platteel vol costelijcker spysen. Ende sij seyde. niet my mer v hondekijn. | Ende xanctus riep tot hem esopus hem vraghende. wyen hebdy ghegheuen die spyse die | ick v ghegheuen hebbe Ende esopus seide. der gheenre die v alre meest beminnende | is also ghij my beuolen hebt Ende xanctus sprac tot sijnen wyue. Verstaet ghij *niet* wat | esopus seyt Ic verstaet wel seide sij Mer hij en heeft my *niet* ghegheuen mer uwen | [40] hondekijn Ende xanctus seyde tot esopus ende Du groeuaert wien hebdi die spise ghe | gheuen. Ende esopus antwoerde hem Der gheenre die dy meest beminnende is. Ende |

125 haerMijn lees: haer Mijn.

xanctus vraechde. wie is die ghene Terstont lockede esopus dat hondekijn. ende seyde hem | Dit is die ghene. want die liefde vanden vrouwen en is niet. aenghesien eest sake dat | een wijf een weinich ghestoort isterstont¹²⁶ sij dan eenen man verwyte is alle tghene | dat sij peynsen darf ende seit ondorperlijckeheyte van den ghenen die sij seyt dat sij bemin | [5] nende is ende laet hem wesen. segghende Ic gae van uwen huysse mijnder vairden ende dyer | ghelijc Mer eest sake dat ghij uwe hondekijn wederomme roept. alst van v ghelopen | is so coemet¹²⁷ gheerne wederomme Ende daeromme soudt ghij my gheseyt hebben. | Gheuet die spyse mijnen wyue ende niet der gheenre die dy meest beminnde is Doe | seide xanctus tot sijnen wyueMijn¹²⁸ lieue vriendinne ghij siet wel dat dese boeue an- | [10] ders niet en is dan een boertmaker ende een vinder van vele woerden daeromme wilt te | vreden wesen ende hebt paciencye want ick sal vinden een manyere midts de welc | ke ic v wel sal wreken ende dat hij groote slaghen ontfanghen sal Ende sij antwoirde- | de Doetet tghene dat ghij wilt want ick en sal met hem gheen woerden meer heb | ben. ende neemt v hondekijn want ick gae wech. ende midts dien zoe ghincse sonder | [15] adyeu wech inden huysse van haren ouderen. waeromme dat xanctus seer ende vter | maten ghestoort ende rouwich was. ende want esopus dit aenmerckende was. zoe | sprack hij tot xanctus Nu siet ghij wel dat v wijf die wech is ghegaen v niet lief en | heeft mer v hondekijn dat bij v ghebleuen is Ende want xanctus van twechgaen sijn- | der huysvrouwen ghestoort was ende droeuich zoe dede hijse bidden dat sij doch we | [20] deromme comen wilde Maer hoe meer dat hijse liet bidden hoe te meer sij daer in | verhart ende hertneckich was want hoe men meer biddet den vrouwen hoe sij meer | contrarye doen al soudet haer rouwen |

§ Die tiende hystorie vertelt hoe dat esopus sijn vrouwe ten huysse van sijnen mees- | ter dede wederomme keeren sonder bidden ende sonder bode te seynden |

126 isterstont lees: is terstont.

127 coemet lees: comet (zie Homberch 1498).

128 wyueMijn lees: wyue Mijn.

ENde want xanctus van twechgaen sijnder huysvrouwen seer ghestoort ende droe-
 | uich was zoe sprack esopus tot sijnen meester ende seyde aldus. Meester | en
 bedroeuet v *niet* want sonder bidden oft smeken soe willicse ter stont wederom | me
 bij v laten commen Ende esopus ghinck ter merckt ende cochte capoenen ionghe |
 [5] hoenderkijs ende voghelen Ende als hijse ghecocht hadde ende draghende was
 voer | by den huysse daer sijn vrouwe inne was So ghebuerdet dat een vanden diena-
 | ren vanden huysse daer sijn vrouwe inne lach wt sach Tot welcken dienare Esopus
 | sprack ende vraechde. Hebdij niet binnen uwen huysse te coope *dat* dienen mach tot
 | ter bruloft Tot wat bruyloft seyde die dienare Esopus seyde Vander bruloft van xanc
 | [10] tus. want morghen sal xanctus trouwen een ander wijf. Ende die dienare is ter
 stont | inwaert inden huysse ghegaen ende seyde Mijn lieue vrouwe hier is wel wat
 nieus | Wat seyde die vrouwe Xanctus v man heeft ghetrouwet een ander wijf ende
 sal- | se morghen beslapen Ende terstont sij dat hoorende scheyde sij van daer. ende
 quam | ghelopen int huys van xanctus roepende ende crytende. Nu bekenne ick wel
 dye | [15] waerheyt waeromme *dat* ghij mij van desen grouen boeue hebt laten
 beghecken. | omme *dat* ghij alzoe een ander wijf nemen mochtet Mer ick saelt v wel
 benemen | want alzoe langhe als ick leue zoe en sal gheen ander wijf in dit huys
 commen | dat mach xanctus wel seker wesen Dit siende xanctus was zeer verblijt
 van *dat* | hij sijn huysvrouwe wederomme ghecreghen hadde ende wistet esopus
 groten danck. |

[20] § Die elfste hystorie hoe dat Esopus bereyde die verkens tonghen.

HEt ghebuerde hier na een weynich tijts *dat* xanctus sijn studenten noodede met |
 hem te gaste ende *dat* sij haer middachmael met hem eten souden segghende tot E-
 | sopus gaet henen ter merct ende coopt vander alder bester spijsen die ghij weet
 ende vin | den cont Ende als esopus ter merct wert ghinck seyde hij in hem seluen.
 Nu wil- | [25] le ick bewijsen *dat* ick niet dwaes en ben Ende als hij op der merct
 was zo cochte hij |

tonghen van vercken voer dat eerstegherichte¹²⁹ ende bereyde se met wijn edick ende | brachtse ter tafelen. Ende alst die studenten saghen seyden sij tot xanctus Dijn middach- | mael is vol van philosophyen Doe seide xanctus tot esopus Brengt ons dat ander | ghericht ende die ander spyse Ende esopus bracht hem van anderen tonghen bereydt in | [5] anderen manieren. met ayuijn ende loeck Ende die studenten seyden. Meester die tonghen | sijn seer wel bereydt want die eene sal scerpen die andere Terstont daer nae sprack | xanctus tot esopus Brengt ons dat derde ghericht Ende esopus brachte wederomme | dat derde ghericht van tonghen. Die studenten dit siende. seiden in hem seluen met toer- | nighen moede Sult ghij ons altoos tonghen gheuen Ende xanctus verstoert wesende | [10] in hem seluen seide tot esopus. Wat ander spyse hebt ghij ons bereydt. Voirwaer | sprack esopus gheen andere Ende xanctus seide Ho du grouaert had ick dij niet ghe- | heyten dat ghij coopen soudt die beste spyse die ghij soudt moghen vinden. Alzo heb | ic ghedaen sprack esopus Ende danct daer af die goden. dat hier een meester is inder phi | losophyen. want ick van v wel beghere te weten wat spyse beter is dan die tonghen | [15] want sekerlijck alle consten alle leeringhe ende alle philosophie bij die tonghe ver- | condicht wert Item gheuen ende nemen. groeten. comanscapen. ende die luyden te doen | daghen Alle dese dinghen gheschien ouermits der tonghen ende noch meer ander | dinghen Item ouermits der tonghen werden die luyden ghepresen want dat leuen | des sterflijcken mensches meeste deel inder tonghen gheleghen is. Ende daerom | [20] en ysser gheen dinck beter dan een goede tonghe noch dat den sterflijcken men | schen soeter ghenoechlijcker smakelijcker ofte profitelijcker is. Doe seiden die | studenten tot xanctus Ghij hebt onrecht v te storen. want esopus seer wel ende die | waerheyt gheseyt heeft Ende dese woirden aldus ghesproken sijnde sijn sij van- | der tafelen op ghestaen. Ende des anderen daghes seide xanctus die hem van dit cleyn | [25] present ontsuldeghen wilde tot sijnen studenten. dat ghij ghisteren niet wel ghe- | tracteert en waert dat en quam bij mynen sculde niet. mer het was des grouaerts | scult Comt daeromme huyden ende wij sullen hebben ander spyse Ende xanctus sey- | de tot esopus in teghenwoirdicheyt van hen allen Gaet henen ter merct ende van dal | der snootste spyse die ghij vindet op die merckt coopt ons want alle mijn vrien- | [30] den haer auontmael met my nemen sullen Ende esopus hem hier af niet verscri- | kende is totten vleyschs huysse gheganghen. Ende heeft ghecocht wederom- | me van tonghen die bereyde hij als hij te voren hadde ghedaen Doen sij ten a- | uontmael waren gheseten seide xanctus tot esopus Brengt ons teten. ende esopus | brachte hem tonghen als hij des daghes te voren ghedaen hadde. Dit siende | [35] die studenten seyden tot malcanderen Wij sijn wederomme ghecomen ende ghenoodt | op tonghen als te voren Ende want die studenten hem veronweerdichden op xanctus. | seide xanctus tot esopus. du groeuaert ic en had v niet beuolen datghij¹³⁰ copen soudt coste | lijcke spyse mer die erchste die ghij vinden mocht Also heb ic ghedaen sprac esopus. | want wat dinc ysser ergher vuylre snoeder oft verdrietelijcker dan een quade tonghe ouer | [40] mits die quade tonghe sijn die luyden vergaen. ende ghecomen in armoeden ouermits die | quade tonghen werden ghedestruert steden ende sloten. ende ouermits quade tongen alle |

129 eerstegherichte lees: eerste gherichte.

130 datghij lees: datghij.

quaet ghenakende ende comende is Doe sprack een vanden ghenen die daer etende waren | tot xanctus ende seide Eest sake dat ghij settet uwe meyninghe op desen dwaes voer- | waer hij sal v wt den sinne maken. want hij bewijst wel sijne ghedaente quaet te we | sen Aenghesien so hij van lichaem mysmaect ende leelijck is diesghelijcks is hij oic | [5] van sinnen Ende esopus seide hem Sonder twyuel ghij sijt wel een quaet mensche | want ghij twystet den heere teghens zijnen knecht ende laet v dnncken¹³¹ lystigher te | wesen dan die andere waeromme dat xanctus als omme te vinden een sake waer bij | hij esopus hadde moghenslaen¹³² seyde tot hem aldus Ha du grouaert. daeromme dat | ghij den filosoeph heytet lichtich ende sorchuoudich te wesen so loept henen ende | [10] soeckt my eenen mensche die van gheenen dinghen werc en maect. dats te segghen. | die sonder sorghe ende achter dencken is |

§ Die twalefste hystorie die welck vertelt hoe dat esopus sijn vrouwe dede was- | schen die voeten van eenen viercanten ende grouen rustier

ESopus die scheyde wt den huyse ende ghinck op die plaetse soe al omme besien- | [15] de oft hij vinden mocht aldusdanighe mensche die van gheenen dinghen werc | en maecte noch sorchuoudich en waer Ten lesten soe versach hij eenen grouen boer | sittende op eenen block ende roostende sijne voeten. den welcken hij toe sprack ende sey | de aldus Mijn heerschapp doet dy bidden dat ghij coemt eten v myddachmael met | hem. die welcke opstont sonder woert te spreken ende volghede esopus nae Ende als eso | [20] pus quam met hem in sijns meesters huys sonder te segghen. god groet v. ofte goeden | dach is gaen sitten aen die tafel Ende xanctus seide hem wat mensche is dit Esopus antwoir | dede Een mensch die van gheenen dinghen werck en maect noch sorchuoudich en | is Doe seide xanctus al heymelijck tot sijnen wyue. op dat wij ons moghen wreken aen |

131 dnncken lees: duncken.

132 moghenslaen lees: moghenslaen.

esopus ende hem wel gheezelen Mijn lieue vrindinnekin zo doetet ghene *dat* ick v | segghen sal Ende doe sprack hij *met* luyder stemmen Doet water int becken ende was- | schet desen pelgrym sijn voeten want hij meynde *dat* dese rustyer ouermits scaem | te vlien soude. ende dat also esopus van sijnen wyue gheslaghen soude werden Ende also | [5] xactus beuolen hadde. zo dede sij water int becken ende begonste te wasschen die voe | ten vanden rustyer Ende hoe wel *dat* xactus¹³³ wel wiste wie hij was Nochtan so dachte | die boer in hem seluen Dese goede heere die wil my bewysen eere ende reuerencye. | ende also liet die boer sijn voeten dwaen van die vrouwe sonder eenich woirt. Ende xanc- | tus seide tot sijnen wyue Vrouwe gheeft hem te drincken. Ende die boer dacht in hem | [10] seluen. het is wel redene *dat* ick yerst drincke Ende nam die scale ende drancse tsamen wt | § Dit ghedaen sijnde. nam xactus een scotele *met* vyssche ende settedese voir hem | ende die boer begonste te eten Ende xactus seyde tot den kock. dese vysch en is *niet* wel be- | reydt ende dede hem naect ontleeden ende wel ende bet gheezelen Ende die boer seide in hem | seluen Dese visch is seer wel ghecoect ende *met* onrecht zo wert die coc ghegheeselt | [15] mer my en leyt daer *niet* an hoe dattet sij Ick wil vollen mynen buyck ende altijt eten. | ende swijghen al stille Ende xactus seide tot den backer. Brengt ons die taerte Ter- | stont als die taerte wert gheset op die tafel bracse die boer in stucken ende sonder *dat* | hij sprack een woirt begonste hijse te eten. Ende als xactus sach dat hijse etende | was riep hij tot hem den backer ende seide Dese taerte is qualick ghebacken ende qualijc | [20] bereydt ende zij en heeft gheen en smaec Ende die backer antwoirdede Eest *dat* ic- | se ghemaect hebbe zo is sij goet ende wel bereidt mer eest datse niet en is vanden | mijnen soe eest uwes wijfs scult mijnder vrouwen ende niet die mijne Ende doe sey- | de xactus. Eest dattet mijn wijf heeft ghedaen soe wille icse terstont al leuende | doen bernen ende sprack tot sijnen wyue. en antwoerdet ghij niet op dat ic esopus | [25] seer gheezelen mach Doe seide hij tot eenen van synen knechten. Brengt hier hout | ende vyer Wel op esopus sprac hij Neemt mijn wijf ende brantse. ende alle dese dingen | dede xactus omme te besien oft die rustyer opstaen soude ende benemen dat sijn | wijf niet ghebarnt en werde. Ende die rustier dachte in hem seluen dese en wilt | niet doen bernen sijn huijsvrouwe¹³⁴ sonder sake sprekende tot xactus. Wildi bar | [30] nen v wijf zoe toeuet een weynich Ick sal gaen halen den monynck die daer is | int velt ende dan bernen wyse al te samen Als xactus hoorde dese woorden soe | verwonderde hij hem vtermaten seer ende seyde Waerachtelijcken dese is dye | ghene die nerghens af werck en maeckt. of nerghens op en past. Ende sprack | voirt tot esopus Ghij hebt my verwonnen ende laet dy nv dit ghenoech wesen | [35] mer eest sake dat ghij my van deser vren voertaen trouwlijcken dyenen wilt. ic | sal v terstont wederomme setten in uwe vryheyt Ende esopus antwoirdede hem Ick | sal v dienen also wel ende also ghetrouwelyken *dat* ghij noyt bet van yemande ghedient | en hebt gheweest Ende¹³⁵ drie daghen daer na seide xactus tot esopus gaet henen inden ba | de ende besiet oft daer vele luyden sijn. want eest sake *dat* daer nyemant en is so willick | [40] my baden Ende als esopus daerwert ginc soe ghemoette hij den richter vander stadt. ende |

133 xactus lees: de boer.

134 huijsvrouwe lees: huijsvrouwe.

135 gheweestEnde lees: gheweest Ende.

want die rechter hem kennende *dat* hij was een dienre *van xanctus* zo sprack hij hem | toe *ende* seyde werwaerts gaetstu grouaert *Ende* esopus antwoirde Ick en weets *niet* | *Ende* om *dat* die richter meynde *dat* esopus *met* hem gheckede beual hij *dat* men hem | inder vanghenisse leyden soude. *Ende* als men hem leydede sprack hij den richter toe | **[5]** segghende Seyde ickx v *niet* wel *dat* ick *niet* en wiste waer ic ghinge. want ic en mein | de *niet* *dat* ghij my inder vanghenisse steken soudt *Ende* die richter begonste te lachen | *ende* seyde tot den sijnen Laet hem gaen. *Ende* als esopus was ghecomen totten bade zoe | sach hij aldaer groot gheselschap *ende* menichte van volcke die daer inne spronghen | *ende* ghingen *Ende* als sij daer inne springhende waren zo quetsteden sij hem aen een- | **[10]** nen steen. die welcke aen den inganck vanden bade ligghende was. *Ende* een man | die welcke als hij inden bade springhen soude sijnen voet quetstede oick an den seluen | steen. *ende* werpen wech vander steden daer hij te voren ghelegghen hadde op *dat* hem nye- | mant voertaen daer aen anderwerf quetsen en soude *Ende* esopus keerde wederomme | thuyswaert an *ende* seyde tot xanctus Daer en is *niet* meer dan een man inden bade. *ende* | **[15]** xanctus seyde hem. Neemt dan *met* v tghene *dat* ons *van* node sal wesen *ende* laet ons | gaen baden. Als xanctus was ghecomen totten bade siende al daer die groote me- | nichte van volcke seyde hij tot esopus Nu hebdijs wel verdient gheslagghen *ende* seer ghe | gheezelt te werden. want ghij hebt my gheseyt datter inden bade *niet* meer dan een men | sche en was *ende* daer ysser meer dan duysent *Ende* esopus antwoirdede hem Daer en is | **[20]** *niet* meer dan een mensche *Ende* in dien ghij my hooren wilt ghij sult seggen *dat* ick die | waerheyt segghe want die steen die ghij aldaer siet was aen den inganck vanden | bade *Ende* alle die ghene die daer voer bij leden *ende* hem quetsten an den voet en dors | ten den seluen steen *niet* wech nemen. dan alleen een daer ic af ghesproken hebbe. *ende* | daeromme hebbick gheseit datter nyemant en is dan die selue *ende* *van* hem zoe spreke ic. | **[25]** *ende* *niet* vanden anderen. want alle die andere en sijn *niet* dan kinderen ghestelt wesende | inder onnoselheyt *Ende* xanctus seyde hem Du hebste gheweest wel traech *Ende* hij en | vant gheen sake waer bij *dat* hij esopus slaen *ende* gheezelen mochte |

§ Die dertyende historie vertelt vander antwoirde die esopus sijnen meester dede |

ENde daer na als xanctus ghewasschen was keerde hij wederom in sijn huys | ende also hij sijnen buyck reynichde oft sijn gheuoech dede so was esopus bene- | uen hem hebbende in sijn hant eenen emmer vol waters Ende doe seyde xanctus tot | [5] esopus Waerom eest *dat* als die menschen hebben ghereinicht haren buyck *dat* sij *dan* | haer materie besienende sijn Ende esopus antwoirdede hem. dat was in voirdeden tijden | een filosoeph die welcke sijnen buyck dicwijlen reynighende was ende ouermits | dat hij twyuelde dat met sijnder vulnisse sijn conste oick wtgaen mochte so besach hi | sijn materie als hij sijnen buyck reyn maecte Ende van dier tijt voertaen so hebben | [10] die luyden van deser aldusdaneghe sake twyuel ghecreghen Ende daerom eest dat zij | haer materie aensien als sij hebben ghereynicht haren buyck mer hier voir en dorst | ghij niet vreesen. want aenghesien dat ghij der goeder sinnen luttel ende seer wey | nich hebt zo moechdi daer af wel wesen sonder vrees want ghij uwe konste *niet ver-* | liesen en sult. ghemerct *dat* tot dwaser vraghen een dwase antwoirde behorende is. | [15] Ende des anderen daghes daer naest volghende. als xanctus was gheseten met sijnen | vrienden houdende in sijn hant een volle scale met wine wert hij seer beuende vanden | vraghen ende questyen die men hem voirt settede waeromme dat esopus dit aen merc | kende tot hem seide Mijn lieue meester dyonisijs seit dat goeden wijn drierhande crach | ten ouer hem heeft Die eerste is waellusticheyt Die ander is vrolicheit. Die derde | [20] is *dat* hij den mensche dwaes ende wt den sinnen makende is Waeromme dat ick v | bidde *dat* wij drincken met ghenoechten ende goede chier maken Ende want xanctus alre | de droncken was aenghesien dat hij wel ghedroncken hadde seide hij tot esopus | Swijghet du al stille want ghij sijt een raets man vander hellen Waer op esopus | hem antwoirdede wachte dy wel. want ick segghe dij voirwaer. Eest *dat* ghij my | [25] vint inder hellen ick sal my wreken ouer dij |

§ Ende op die selue tijt een vanden studenten aen merckende *dat* xanctus van wyne | gheladen was sprack hij tot hem ende seyde. Meester ick vraghe v oft een mensche | alle die gheeze zee wel soude moghen wt drincken Ende waeromme *niet* seide

xanctus | Ick soudtse selue wel wt drincken Ende die student seyde hem Waert dat sake dat

[30] ghijse niet wt en dronct wat wildi dan verliesen Xanctus antwoirdede. Mijn huys | dat wille ick daer ondersetten ende verliesen Ick bens te vreden sprack die stu- | dent voir die somme van hondert croonen Ende die voirwaarden daer af ghe- | maect wesende gaf een yeghelijck sijn gulden rinck te pande ende schieden van | malcanderen gaende een yeghelijck wederomme tot synen huyse daer sij woen- | [35] den Ende als des anderen morghens xanctus op ghestaen was siende dat hij aen | sijnen vinghere sijnen gulden rinck niet en hadde seyde hij tot esopus En weets | tu niet waer mijnen gulden vingherlinck ghebleuen is. Ic en weet daer af niet | sprack esopus Mer ick weet dat sekerlijcken dat wij huyden van desen daghe noch | wt desen huyse gheset sullen werden Waeromme sprack xanctus Ende doe begon |

hy te vertellen segghende aldus Weet ghij niet die voirwaerde die ghij ghisteren | auont aen ghegaen ende ghemaect hebt Wat voirwaerde sprack xactus Ende eso- | pus seide tot hem Ghij hebt v seluen verbonden om te drincken dat geheel water vander | zee waeromme ghij uwen gulden rinck in ostayge ende te pande ghegheuen hebt Ende als | [5] xactus hoorde dese woirden verwonderde hij hem te male seer ende seyde aldus In wat | manyeren soudet moghen wesen dat ick drincken soude dat geheel water vander zee | wanttet niet moghelijc en is Waeromme lieue esope ic bidde v vriendelijken dat v be | lieuen wille my te raden op dat ict winnen mach oft die voirwaerde ende condicien te ont- | doen die onder ons ghemaect is gheweest. Ende doe seyde esopus Ick segghe dy | [10] dattet niet moghelijcken is dat ghij die voirwaerden winnen moecht maer wij selense | wel doot ende te nyeute maken moghen Hier op antwoirdede xactus Gheeft my dan | raet op dat ick ten eynde hier af comen mach Ende esopus sprack. Die manyere van | die voirwaerde te nyeute te brenghen is dese Dat als dijn wederpartyte dy eysschende | wesen sal om hem te voldoen van tghene dat ghij hem beloeft hebt. dan suldy v huysghe | [15] sin beuelen dat sij v aen brenghen tafelen ende meer ander dinghen die dy van noede wesen | sullen tot eenre tafelen te richten opt ouer vander zee. ende als dese tafelen aldus gheset | ende bereydt sullen wesen suldy v dienres doen staen voer dy. ende voir alle tgheselschap | suldi doen wasschen ende reyneghen een silueren scael in die zee Ende sultse voir v laten | brenghen vol wesende van tselue water vander zee. Ende houdende die selue scale in v | [20] hant sult ghij begheren ende eysschen dat men die voirwaerde ende condicyen voir alle | tgheselschap verclaren sal. ende tghene dat ghij beloeft hebt gheerne voir hem allen drinc- | ken wilt Ende aldus soe sprack xactus voir alle tgheselschap segghende¹³⁶ Mijn heeren |ende lieue vrienden ghij weet wel dat ick ghisteren auont beloeft hadde te drincken dat | gheheel¹³⁷ water vander zee Mer alsoe ghij weet dat inder zee vele ende menegherande | [25] ryuieren in comen. zo begheer ic an mijn wederpatye¹³⁸ dat sij besorghe datter gheen ande | re wateren in comen. zoe willic wt drincken die geheel zee. ofte neen. ic wil seggen dat | die voirwaerden ende condicien bij ons gemaect doot wesen selen Ende in alsulcker manye | ren werden die voirwaerden te nyeute ghemaect ende ghebroken |

136 De bewerker vertaalt de Franse zin niet goed. Macho: 'Et dis deuant la compaignie' (En zeg voor het gezelschap:), Leeu: 'Ende aldus soe sprack Xactus voir alle tgheselschap segghende'. Esopus legt aan Xactus uit wat hij de volgende dag moet doen. De bewerker vertaalt de zin alsof Xactus het voorstel van Esopus al uitvoert.

137 gheheel lees: gheheel.

138 wederpatye lees: wederpartyte.

§ Die veertiende hystorie vertelt hoe xactus hem behalp metten rade die | hem esopus ghegheuen hadde Ende hoe hij ontghinc sonder scade van der | weddinghe die daer gheschiet was |

ENde xactus ouerlegghende dat die raedt van esopus goet was ende sijn. was hij |
 [5] vtermaten seer vrolijcken ende blijde. Daer na zo gheuielt dat die wederpar- |
 van xactus wilde hebben verclaert die voirwaerde voir den borgheren vander stadt
 | van xactus Ende liet hem comen voir den richter. om dat hij voldoen soude tghene
 | dat hij te doen belouet hadde. Ende terstont zo beual xactus sijnen dienaeren dat
 sij hem | brenghen soudent sijn bedde sijn tafelen ende meer ander dinghen die hem
 opden ouer van | [10] der zee behoeflijcken soudent sijn Ende xactus in
 teghenwoerdicheyt van allen den ghe- | selscape datter teghenwoirdich was beual
 dat men een scale wasschen ende reynma- | ken soude in die zee ende vanden seluen
 water die scale vol maken ende hem die also bren- | ghen soude Ende als hij aldus
 was houdende die voerghenoemde scale in sijn hant. | zo seyde hij tot sijnder
 wederpartyte aldus Laet ons onse voirwaerden die wij heb- | 15 ben ghemaect
 volcomelijcken wt spreken ende beduyden Ende met dien zo sprack hijse o |
 penbaerlijcken wt Ende als dit aldus openbaerlijcken was ghedaen keerde hem xactus
 om | me totten gheselschap ende seyde. Mijn lieue heeren ende vrienden ghij wetet
 wel dat in die | zee vele ende menegherande wateren ende ryuieren inne comen ende
 toeuloeyende sijn waer | omme eest dat mijn wederpartyte dat can verhueden. ick
 beloue voer v allen te drincken | [20] dat gheele water vander zee Ende doe seiden
 sij allegader. Xactus heeft recht. ende het is | seer wel gheseyt waeromme die
 studenten wederpartijch wesende van xactus seyden in de | ser manieren Meester
 ghij hebbet ons verwonnen waeromme gheminde meester wij | bidden v dat onse
 voirwaerden doot ende te nyeute ghemaect moghen werden Ende xanc | tus antwoirde
 hem. het belieft mij wel ende ick bens te vreden Daer nae dan als xactus | [25]
 wederom tsijnen huysse weert was ghegaen. zo badt hem esopus ende seyde Meester
 want | ick v wel ghedient hebbe. zo laet mij gaen in myne vryheyt tot mijnen wille.
 |

§ Die xv. fabule ende hystorie die welcke vertelt van twee rauen oft crayen die esopus sach. |

ENde xanctus dit hoorde veruloecte ende vermaledide Esopus segghende. | Ha du groeue hoeft also en gaet ghij noch niet Mer loopt buyten voir dye | poerte. ende in dien ghij daer siet twee crayen zoe coemt rasch ende segghet my. want | int sien van tween is gheleghen goede auontuere Mer niet te sien dan eene. is | [5] quade auonture ende snoode. Ende als esopus buyten der poerten ghespronghen | was zoe sach hij op eenen boem twee craeyen sitten dwelck hij terstont boetscaep- | te sijnen meester Ende als sijn meester omme die craeyen te besien wtwuert ghinck. | die een vanden tween crayen wech vloech Comende dan xanctus totten boem daer | hem esopus af gheseyt hadde so en vant hij daer niet meer dan eene. waerom- | [10] me hij sprack tot esopus. O ghij groeue pensaert waer sijn die twee craeyen die | du ghesien hebste Ende esopus antwoirdede hem. Meester binnen dat ick ghegaen | ben om v te halen soe is die eene wech gheuloghen Ende xanctus seyde hem Ha du mys | maecte boeue dit sijn altijt dijne manyeren omme my te bespotten Mer ick ghelo | ue v dat ghij daer niet af quijt wesen en sult ende beual dat men hem al naect ontcle | [15] den soude ende zeer wel gheezelen Ende ter wijlen dat men hem gheezelde. soe riep | men xanctus dat hij ten middachmael eten soude comen Dit hoorende esopus sey | de Helas my onghueualleghe creatuere ick die twee craeyen hebbe ghesien ben | zeer wel ghegheezelt Ende xantus¹³⁹ die daer niet en heeft ghesien dan een wert ghe | roepen tot vruecheden Ende daer en is nyemant die die voirghenoemde voghelen | [20] meer contrarie sijn gheweest dan mij. Ende als xanctus dit hoorde verwonderde | hij hem zeere van die substijlheyte des verstants van esopus. ende verboet den gheeze | laers dat zis niet meer gheezelen noch slaen en souden Daer nae ouer een wijl tijts | seide xanctus tot esopus Loopt henen ende bereydt ons goede spijs omme ons middach | mael te eten. want alle die heeren sullen comen eten met my Ende esopus ghinc ter merct ende | [25] cochte tghene dat hij coopen soude ende van noode was Ende bracht in die sale die spy | se die daer bereydt was omme te eten Dit doende vant hij sijn vrouwe ligghende | op een bedde ende seyde tot haer Mijn lieue vrouwe in dien dat v belijft wilt doch | dese spyse die ick hier neder sette bewaeren op datse die honden niet en eten want ick | moet terstont wederomme in die coeken gaen Ende sij antwoirde hem. gaet henen. want | [30] mijn billen hebben ooghen sij sullent wel bewaeren Daer nae als esopus alle dye | ander spyse wel bereydt hadde soe bracht hijse in die sale Ende als hij die spyse al | dus in die sale brengende was so vant hij sijn vrouwe slapende op haer bedde den | eers ghekeert hebbende ter tafelen. Ende want sij hem gheseyt hadde dat haer billen | ooghen hadden zo ontdectese hij alte samen naect ende lietse slapen ligghende metten | [35] blooten eers. |

§ Die sestiende hystorie hoe dat xanctus sijn huysvrouwe vant | ligghende al naeckt ende onghedect |

139 *Xanctus* kent ook de spellingvariant *Xantus*. Deze spellingvariant wordt niet in voetnoten aangegeven.

ENde als xantus met sijnen studenten vernam sijn huysvrouwe op die coetse sla- |
 pende ende metten eers al bloot ligghende scaemde hij hem vtermaten zeere. | ende
 keerde sijn aensicht omme. segghende tot esopus. O ghij vuyle boeue wat be- | duydt
 dit Mijn lieue heer sprack esopus. doen ick die spyse op die tafel brachte | [5] seyde
 ick tot mijnder vrouwen dat sij die spyse een weynich wilde bewaren datse die |
 honden niet en aten¹⁴⁰ Ende¹⁴⁰ sij seyde tot my dat haer eers billen ooghen hadden
 waerom- | me doen icse vant slapende hebickse te samen ondeckt ende naect gemaect
 op dat | haer eers billen soe vele te bet ende claerder sien mochten Waer op dat
 xantus hem | seyde Ha snoode knecht du die my aldusdaneghe quackelinge te
 verstaen gheeft. | [10] als te ghecken met my ende met mijnder huysvrouwen Niet
 te min omme der goeder heeren | wille die alte hant hier sijn en sult ghij nv niet
 gheslaghen werden. maer die tijt sal | noch comen dat ick dij quader doot sal dooden
 ende laten steruen Ende daer nae seyde xantus | tot esopus Siet wel toe dat in mijnen
 huysse niet en comen eenighe dwasen oft ydeoten. | Mer alleen die oratoren meesteren
 ende phylosophen Dit hoorende esopus ghinc sitten | [15] voir die poerten Ende als
 een vanden filosofen wilde ten huysse waert inne gaen. | begonste esopus te
 grymmen ende seyde tot hem. hont gaet binnen. Ende die phylosophe | meynde dat
 hij met hem ghegheckt hadde al toernich wesende ghinc van daer. ende | diesghelijckx
 deden oick meer andere Int eynde quam daer noch een ander redelijc | subtijl wesende
 den welcken hij dede dies ghelijckx Ende want die selue wijs was ende | [20]
 verdrachlijck soe antwoirdede hij soetelijcken Waeromme Esopus hem seyde dat hij
 | ten huysse boudelijcken inne soude gaen. Ende daer nae soe ghinc esopus tot sijnen
 | meester hem seggende datter gheen phylosophen in sijnen huysse ghecomen en wa
 | ren dan dese § Omme alle welcke dinghen xantus zeer rouwich was meynende | dat
 die andere met hem ghespottet hadden Ende des anderen morghens daer nae zo |

140 *aten*Ende lees: *aten* Ende.

ghemoetteden hem die phylosophen ende seyden tot hem Xantus ghij hebt wel ghegec
 | ket met ons want die ghene die de poerte bewaerde al grymmende heeft hij ons |
 gheheyten honden Waerom zantus¹⁴¹ dit hoorende was noch meer beroert ende droe
 | uegher dan te voren Ende riep terstont tot hem esopus ende seyde Du groue boeue
 ende croe- | [5] pel ende contrefayt mensche die ghene die ghij ontfangen soudt met
 groter eeren ende re | uerencyen die blameert ghij ende bescaemse ende hebt v boerte
 met hem. Ende esopus ant- | woirdede hem Ghij hebt mij beuolen dat ick in uwen
 huys nyemant binnen en liet gaen | dan die wijse ende die philosophen Ende xantus
 seyde Du valsche mysmaecte boeue en | duncken v dese niet wijs ende philosophen
 te wesen. Neent sprac esopus want als ickse | [10] toe ghesproken hebbe en hebben
 sijs niet wel verstaen mer als sotten sijn sij wech ghe | gaen sonder een woirt se¹⁴²
 spreken Mer dese alleen heeft gheantwoirt wijslyc. Ende | daeromme so heb ick hem
 gherekent wijs te wesen ende niet die ander Want voirwaer hij | en is niet vroet die
 hem lichtelijck vertoornt in sijnen moet Dit hoorende die wijse ende alle | die
 philosophen die daer teghenwoirdich waren loefden ende presen die antwoirde van
 | [15] esopus warachtich te wesen ende verwonderden hem seer van die subtijlheyte
 ende conste die | in hem was |

**§ Die seuentyende hystorie vertelt hoe dat Esopus vant eenen scat
 ende tresoir | van goude ende doe hij hoe¹⁴³ in die vanghenisse ghestelt
 wert. |**

ENde corts daer nae als xantus was met esopus ter plaetsen daer sij die groote | [20]
 graeuen der voirvaederen met die Ephytaphyen ende bouen ghescrijften besien-
 | ware. So ghebuerdet dat esopus al daer versach een graf dat daer stont beneuen
 | eender columnen daer men inne clam met vier trappen daer aen stonden ghescreuen
 | vier latijnsche letteren te weten. a.b.d.o.e.th.ch. Ende ghinc seggen tot xantus. Mijn
 | lieue heere wat moghen die letteren beteykenen die al daer ghescreuen staen. | [25]

141 zantus lees: xantus.

142 se lees: te.

143 doe hij hoe lees: hoe hij doe.

Ende xant^{us} sachse seer naernstelijcken an *ende* bedacht hem langhe tijt watse beduyden |

mochten Mer want hij die beduydenisse daer af *niet verstaen* en conde so seyde hij tot | *esopus*. segt mij *esopus* wat dinghen beteykenen dese letteren Ende *esopus* seyde hem Mijn | lieue heere Eest dat ick v hier eenen scat wijse wat loon sult ghij my gheuen Ende ter | stont daer nae seyde hem *xantus* sijn meester Hebt goeden moet want ic sal v wederom | **[5]** me stellen in dijne vrijheyte ende gheuen v deen helft vanden scat Dit hoorende *esopus* clam | die vier trappen op ende ghinc grauen beneuen die columne soe langhe dat hij al daer vant | den voirghenoemden scadt. den welcken hij terstont gaf sijnen meester segghende in | deser manyeren Mijn heer ic bidde v eest dat v belieft dat ghij my nv doet dat ghij | beloeft hebt Ende *xantus* seyde hem Ten sij sake dat ghij mij eerst ende al te voren bewijst | **[10]** hoe ende in wat manyeren ghij dese conste wetet ghij en sult gheen vrijheyte hebben. | Want ick rekenne¹⁴⁴ veel meer die conste dan die scadt Ende *esopus* seyde hem Die ghe- | ne die hier den scadt verholen ende gheleyt heeft. die beduydet bij dese letteren als een | phylosophe die hier ghescreuen staen in den latijne *Ascende gradus quatuor fo | dias inuenies thesaurum auri*. Dats te seggen Clymmet op vier trappen ende grae | **[15]** uet ende ghij sult vinden eenen scadt van goude Ende terstont seyde hem *xantus* Nae dien dat | ghij dus subtiyl sijt zoe en suldi gheen vryheyte hebben Ende *esopus* anrwoirde¹⁴⁵ hem. siet | wel toe wat ghij doet want desen scadt behoort toe den coninc Ende *xantus* seyde Hoe | coemstu dit te weten *Esopus* sprack Die letteren beduydent ons dat den scat die ghij | gheuonden hebt sult wederomme gheuen den coninck *dyonisio*. Ende als *xantus* hoorde | **[20]** dese woirden. als dat den scat die sij gheuonden hadden behoorden toe den coninc *dyo | nisio* so sprack hij terstont tot *esopus* Neemt die een helft van alle den scat ende en seg | ghes nyemant die daer leuet Waer op *esopus* hem seyde Ghij en gheefden my niet | mer den ghenen dien hier gheleyt heeft Ende *xantus* seyde Hoe weet ghij dat *Esopus* | sprac want die letteren die daer nae volghen beduydet ons. *E.d.q.i.t.a*. Dwelc is | **[25]** te segghen *Euntes diuidite quem inuenistis thesaurum auri*. In onser talen Gaet en- | de deylt den scat van goude die ghij gheuonden hebt Ende doe sprack *xantus* Laet | ons gaen thuyswaert ende deylen. |

144 rekenne lees: rekene.

145 anrwoirde lees: antwoirde.

§ Die achtienste hystorie maect mencye ende vertelt hoe dat esopus van xanc- | § tus in die vanghenisse ghestelt ende gheworpen wert ende terstont daer | § nae wt der vanghenisse verlost wert ende hoe xanctus hem beloefde te stel- | § len in sijn vrijheyt nae dat hij den scadt van gouden gheuonden hadde |

[5] ENde als xanctus wederomme in sijn huys ghecome was vander stede daer esopus | den scadt alsoe ghenomen hadde ouermits sijn groot verstant ende subtiylheyt | doer die litteren die hij voir der poerten hadde ghesien ghescreuen staende Doe was | xanctus seer verwonderende vanden consten die in hem waren. mer ouermits der vry- | heyt die esopus van hem begheerde soe was hij seer tonvreden ende droeulich Ende want | [10] hij verduchtende was die tonghe van esopus als dat hij hem tot eenigher tijt melden | soude. zoe dede hij hem steken in die vanghenisse hem seer scarpelijck in boeyen settende. | Waeromme esopus tot hem seyde Siet hier een suuerlijke beloeffnisse van eenen phy | losophe. Ghij weet wel dat ghij my belooft hebt te gheuen die gauue der vryheyt | Mer voir die belofte der vryheyt zoe werdick ghesteken in die vanghenisse. Ende als | [15] xanctus hem hoorde aldus sprekende. zoe verwandelde hij sijne sentencye ende dede hem | ontslaen Ende daer nae sprack hij tot esopus. Eest sake dat ghij ghestelt wilt werden | in uwe vryheyt zoe bedwinghe dijn tonghe ende en wilt mij niet beschuldeghe. Ende | esopus antwoirdede hem Doet dat ghene dat ghij wilt ende dat v belieft want weder ghij | wilt oft niet en wilt ghij sult mij stellen in vrijheyt Ende corts daer nae op die selue | [20] tijt ghebuerde een alte wonderlijcken dinck in die stadt van Samye Want alzo | men daer speelde openbaer batementen ende andere spelen Alst in meer anderen | goeden steden te doen ghewoenlijcken is Een aern hem onuersienlijcken openbaerde | ende heeft gheuloeghen in mydden van alle die ghemeynten des volcks Ende nam den | gulden rinc ende den zeghel vanden ghenen die alre hoechlijcksten voirde die macht van | [25] der stadt Ende lietse vallen in een slot¹⁴⁶ van eenen man die in vrijheyt ghestelt was. | omme welcke dinghen alle die ghemeynte der stadt van samyen seer tonvreden

146 Het gedeelte van het lichaam van het middel tot aan de knieën bij een zittend persoon.[...] schood naast schoot en ndl. dial. slooien (uit sloden, naast sloten, mv. van „slot”. MNW s.v. SCHOOT (2).

| ende *verwonderende* was Alsoe dat onder den volcke vander stede groot gheschal |
gherufte was want sij hem seer beduchtende waren omme te lyden ende te hebben
eene- | ghe persecucye oft plaghen Ende en wisten niet wat dese dingen beduyden
mochten. | [30] Waeromme dat sij waren in grooten laste twyuel ende verdriet. Ende
daeromme | terstont soe quamen sij tot xanctus als tot den ghenen die sij rekende te
wesen | die vroetste vander stede van Samyen hem te kennen gheuende ende
vraghende | wat dese wonderlijckheyt beduyden mochte Ende wat hier af naemaels
soude mogen | toe comen Ende want xanctus hier af *niet* te segghen en wiste Soe
begheerde hij eenen se | [35] keren tijt binnen den welcken hij hem luyden antwoirde
mochte gheuen ghe | lijck dat noch daghelijcks die menschen van verstande doen
sijn Ende want | hij was in groote banghicheyt sijns moets omme dat hij niet en wyste
wat hij | den volcke ter antwoirde gheuen soude moghen Soe ghinck esopus tot hem
| ende vraechde hem Waeromme eest dat ghij in dijen moet dus droeuich sijt. |

Laet varen droefheyt ende weest vrolijk. gheeft my den last om te antwoirden | den volcke van samyen. *ende* morghen suldij hem luyden toe spreken aldusdane- | ghe woirden Segghende aldus Mijn lieue heeren *ende* vrienden Ick en ben gheen | waerseggher oft beduyder van alsulcke wonderlijcken dinghen. die welcke toeco- | [5] mende sijn Mer niet te min ick hebbe eenen dienare binnen mynen huysse die hem | vermeet te weten aldusdaneghe dinghen *Ende* daeromme indien dat v belieft Ick | sal hem hier laeten comen voir v luyden *Ende* hij sal v segghen wat alsulcke dinghen | beteykende sijn *Ende* esopus seyde hem in deser manyeren Eest sake dat ghij ouer | midts mynen raet voldoet den volcke van Samye. ghij sult daer af hebben glo | [10] rie gracye profijt *ende* eere. *Ende* al eest dat ick hem niet en can voldoen nochtans | sult ghij daer af onbescaemt blyuen *ende* ick sal die blamacye op my hebben. *ende* | als dit xantus hoorde hadde hij goet betrouwen in die woirden van esopus. So is | hij ghegaen des anderen morghens aen die plaetse der stadt van samyen. *ende* ver- | gaderde alle tvolck te samen clymmende op eenen hooghen stoel daer die rech- | [15] ters vander stede op te sitten pleghen *Ende* tghene dat hij van esopus gheleert | *ende* ontfanghen hadde seyde hij den ghemeynen volcke al daer vergadert sijn- | de Die welcke dinghen aldus gheseyt wesende baden sij allegader xanctus dat hij | Esopus wilde laten comen. dwelck alzo ghedaen wert *ende* esopus wort voirt ghe | bracht *Ende* als hij ghecomen was voir alle dat gheselschap Alle dat volck van sa | [20] myen te wonder hem aensach om dat hij also leelijc was *ende* soe mysmaect *Ende* sey | den tot malcanderen Siet hier een suuerlijcke personnage omme waer te seggen | *ende* hebben te mael seer haer spot *met* hem ghehouden *Ende* esopus sittende int hoech- | ste vanden volcke begonde te doen teykenen metter hant dat sij swyghen soudent. *ende* | sprack tot hem in deser manyeren Mijn heeren *ende* lieue vrienden. Waeromme eest dat | [25] ghij met mijnder figueren *ende* persone spottende sijt En weet ghij niet dat men | niet alleen aensien en sal dat aensicht des mensches mer sijn goeden moet en- | de conste die in hem is Want men en sal niet alleen aensien dat van buyten is. Maer | tghene datter inne is Die reden is dese want hij wijlen eest alzo dat een leelick | vat vol is van zeere goeden wyne § *Ende* daer nae terstont als dat volck van | [30] Samyen hoorden die woirden die Esopus sprack. seyden sij tot esopus in de- | ser manyeren Eest dat sake dat ghij ons cont gheuen goeden raet voir dat ghe- | meyn goet *ende* profijtelijckheyt wij willent v alle gader bidden dat ghijt doen | wilt. *Ende* esopus in hem seluen goet betrouwen hebbende seyde aldus Die na | tuere vander welcker alle goet coemende is. heeft huyden des daghes twyste | [35] ghemaect tusschen den heere *ende* den knecht. want die ghene die verwinder | wesen sal niet euen ghelijck betaelt werden en sal. Want eest sake dat die heere | verwinder is *ende* victorie heeft. zoe sal hij dan van v luyden gracye *ende* victorie | ghecryghen *ende* hebben Mer eest dat ick dye een dienre ben victorie ghecryghe: | ick en soude gheen vryheyt moghen ghebruyken als gherechtelijcken waer is. mer | [40] soude werden gheslagen vermaledijt *ende* gheuanghen *Ende* hieromme in dien ghij wilt |

dat ic v luyden beduyde tghene dat ghij eysschende sijt. zoe begheere ick van v dat | ghij my die gaue der vryheyt stellen doet. op dat ick ghetrouwelijcken ende met | gheloeue met v spreken mach Ende ick belooue v dat|ick¹⁴⁷ v luyden beduyden sal die be- | teykennesse vanden wondere voirghenoemt Ende dit hoorende die ghemeynten | [5] seyden met eenre stemmen alte samen Hij eyscht dinghen die redelijcke sijn ende oick | mede dat hem xanctus vry make Dat sijn dinghen die wel betaemlijcken sijn dwelc | xanctus weygherde te doen Dit siende die ouerste vander wet seyden tot xanctus | in deser manieren Eest sake dat ghij|omme¹⁴⁸ esopus vrij te maken den volcke niet ghe | hoorsamych en sijt Soe sal icken nemen ende ouermits mijnen dienst ende auto- | [10] riteyt wt dijnre onderdanicheyt ende dij vernederen inden tempel van Iuno on | ser goddynne. |

§ Die neghentyende hystorie vertelt hoe dat esopus ghestelt | wert in sijne eyghende vryheyt ende wille |

Ende daeromme so baden die vrienden van xanctus dat hij esopus op sijn | [15] vrye voeten ende in vryheyt stellen wilde ende den heeren vanden gherich | te des ghemeynen goets te wille wesen Ende xanctus seyde hem hoe wel dat- | tet niet en is van mijnen goeden wilde¹⁴⁹ nochtans zoe gheue ick dij esopus dyne | vryheyt Ende doe dit ghedaen was ghinc die roeper vander stede roepende ende seg- | ghende Xanctus die phylosophe heeft ghegheuen ende ghestelt esopus in vryheyt. Ende | [20] also wert veruult tghene dat esopus gheseyt hadde. Weder ghij wilt oft niet en | wilt sal ick in vryheyt wesen Ende doe ghinck esopus int mydden vanden gheselschap |

147 dat|ick: er staat een verticale streep tussen *dat* en *ick*.

148 ghij|omme: er staat een verticale streep tussen *ghij* en *omme*.

149 wilde lees: wille.

ende dede een teyken metter hant dat sij swijghen soudē. Ende sprack tot hem. |
 Mijn heeren ende lieue vrienden der stadt van samyen. die aern die daer is een |
 coninck onder die voghelen ghelijckerwijs als die coninghen sijn onder die men |
 schen heeft ghenomen den gulden rinck vanden drossaert vander stede Dwelc | [5]
 beteykent datter is een coninck die van uwer stede ende luyden uwe vrijheyte ende |
 preuilegyen eysschende wesen sal Ende uwe hantuesten ende wetten te nyeute bren
 | ghen. Ende als die van samyen hoorden dese woirden waren sij seer veruaert. | ende
 bedruckt vtermaten Terstont daer nae so quam daer een heraut met hem | brenghende
 Conincklijcke briuen begheerende te spreken den raet ende senae- | [10] toers der
 stadt van samyen. den welcken men leyde voir dye vroetscap vander | stede dien hij
 sijn briuen presenteerde houdende aldus. § Cresus coninck | van Indien¹⁵⁰ aen den
 raet senatoers ende ghemeynen volcke der stadt van Sa- | myen Saluyt ende groetenisse
 Ick ontbiede ende ghebiede v dat ghij doet on | derdanicheyt ende dat ghij my betaelt
 mijn gabellen ende tributen Welcke din | [15] ghen In dien dat ghijse weyghert ende
 versmaet zoe sal ick v dan stellen tot vyer | tot bloet ende tot vlammen Welcke briuen
 dat volck vander van samyen | aldus ghesien ende ghelesen hebben. waren sij seer
 tonvreden ende verwondert. | ende ouermits ontsich ende vreese zoe waren sij
 gheneycht omme hem onder- | danich te wesen Niet te min sij wilden yerst ende al
 te voeren hooren ende weten | [20] dien raet van Esopus Den welcken sij baden dat
 hij sijn sentencye ende goetdunc | ken daer af segghen wilde Dit hoorende Esopus
 ghinck sitten int hoochste van | den rechterstoele. Ende sprack tot hemluyden aldus.
 Mijn heeren ende lieue | vrienden hoe wel ick verneme dat ghijluyden gheneycht sijt
 omme den coninck | van Indyen¹⁵¹ ghehoorsamich te wesen Niet te min op dat ick v
 mach raden dat | [25] ghene dat tot nutschap ende profijte des ghemeynen oirbaers
 bequaem en pro- | fijtelijcken is Soe laet ick v weten dat die fortune oft auentuere in
 dit sterflijcke | leuen twee wegghen ons bewijsende is Die eene dat is gaue der vryheyte
 daer dat | beghinselle zeere hardt. zwaer ende scarp af is. Mer dat eynde daer af sijn.
 soet | licht ende goet Dye ander wech is eyghenscap vander welcker dattet beghin-
 | [30] sel is licht ende slecht. mer dat eynde scarp. hart ende vol bitterheys Ende als
 | die van samyen dese woirden hoorden. ouerlegghende ende bekennde tghe- | ne
 dat totten ghemeynen onbaer best nuts ende profijtelijcks was bedochten sij | hem
 ende namen aujs in die sentencye ende goetduncken van esopus Ende spraken tot |
 malcanderen. Want wij van ouden tijden in vryheyte hebben gheweest ende die | [35]
 selue ghebruyckt so en willen wij nyemande dienen oft eyghen sijn Ende met al- |
 sulcker antwoerde hebben sij dien bode wederomme gheseyndt totten Coninc | Cresus
 voirghenoemt. Ende als die Coninck Cresus hoorde dese antwoirde | zoe was hij
 zeere ghestoort ende toornich ende vergaederde alle sijn volck van | wapenen met
 alle die Edellinghen van zijnen Coninckrijcke Te samen brengen | [40] de een zeere
 groote wapeninghen. omme te nyeute te brenghen ende te verder- | uen die stadt ende
 dat volck van Samyen voirscreuen. dwelc hij terstont ghedaen |

150 Indien lees: Lydië.

151 Indyen lees: Lydië.

soude hebben. hadde hij van sijnen heraut *ende* bode daer af niet belet gheweest. | Die welcke hem seide Herde gheduchteghe *ende* seer lieue heere coninck. ghij | en sult v niet moghen wreken op dat volck van samyen ten waer dat sij verloren | hadden *ende* quijt waren Esopus. die in allen haren dinghen *ende* saken hemluyden ra- | [5] dende is waeromme dattet van noode is dat ghij sendet een ambassade tot dat | volck van samyen dat sij v senden *esopus*. *ende* dat ghij hemluyden haer mysdaet ver- | gheuen sult. want eest dat ghij *esopus* ghecryghen moecht. die van samyen sijn | dan in uwen handen Dit hoorende die coninck sende terstont sijn ambassaide *ende* | boden tot die van samyen Die welcke boden *ende* ambassaituers scarpten haer *ver-* | [10] stant omme den volcke van samyen te onderwysen dat sij *Esopus* den Coninck | van indien¹⁵² *Cresus* seynden soudent Ende want *esopus* dit vernam zoe seyde hij | tot die van samyen aldus Mijn heeren *ende* lieue vrienden my belieft wel te rei | sen totten coninck. Mer eer ick daerwert gae *ende* van v scheyde soe wille ick v | segghen een bijspel *ende* fabule. | [15]

§ Die twintichste hystorie hoe dat die woluen totten scapen | haer ambassatuers *ende* boden seynden |

IN dien tijden als die beesten haer heerscappe hadden. Soe waest dat die | woluen teghens die scapen oerloechden *Ende* want die scapen hem teghens | die woluen noch wachten noch beschermen en mochten. zoe begheerden sij hulpe | [20] aen die honden. die welcke bassende voer die scapen deden dat die woluen wech | liepen. *Ende* want die woluen gheen roef noch victorie hebben en mochten te- | ghens die scapen ouermits die honden diese behoedende waren senden haer am | bassaitueren *ende* boden totten scapen omme eenen ewighen vrede te hebben tot |

152 indien lees: Lydië.

malcanderen Ende oick mede om te houden vrede ende te scuwen alle quade suspicye | ende vermoeden. dat die honden den woluen ghegheuen ende gheleuert soudē mo- | ghen worden oft ten minsten dat mense soude moghen vernyelen ende te nyeute | doen tot wat plaetsen datmense vinden mochte Ende die scapen dit hoorende omme | [5] te hebben vrede also sij meynden gauē terstont consent als die dwase tot aldus | danighen haren eysch ende begheerte Dit aldus ghedaen ende gheconsenteert we | sen. ende doe die honden al te samen doot ende te nyeute ghebracht waren Soe hadden | die woluen haer wrake vanden scapen alst daghelijckx blijckende is. Ende als | esopus hem luyden hadde gheseyt dese fabule Soe sloten ende determineerden | [10] die van Samyen dat Esopus totten coninck niet reysen en soude |

§ Die eenentwintichste hystorie hoe ende in wat manyeren | Esopus den volcke van Samyen niet ghehoorsamich en | was. maer totten Coninck reysde. |

MEr esopus en dede niet dat die van Samyen hem baden mer ghinck metten | [15] seluen ambassatuers totten coninc ende als hij voir den coninck was zoe sach die | coninc dat hij soe leelijcken was ende mysmaect veronwaerdichde hem seer Ende seyde | Hoe is dit Dese leelijcke figure is die een sake van tghene dat die van Samyen | my niet onderdanich en sijn Ende esopus dit hoorende seyde hem O herde gheduch- | teghe heer ende coninck voirwaer ick en ben niet ghecomen voir uwe edele mogen | [20] theyt midts crachten oft daer toe ghedwonghen. mer ouermits mijnen eyghen wil | le goet betrouwen hebbende dat ghij doer dijne ghewoenlijke goedertyeren- |

heyt sult hooren tghene *dat* ick v segghen sal *Ende* dit hoorende die coninc heeft hem | ghegonnen *dat* hij spreken soude *Ende* esopus seyde Heer coninck hier voortijts heeft | gheweest een man die inden velde velthoenderen iaghende was. die welcke een sprinc | haen gheuangen heeft. De welcke als sij sach dat mense dooden wilde badt aen den | [5] valckenaer segghende aldus Ick bidde v *dat* ghij mij sonder sake ende sonder sculde | niet dooden en wilt want ic en doe nyemande scade. ic en ete dat coren *niet*. ic en quet- | se nyemant met mijnen hoornen. Mer ick verhueghe ende ick make blijde met | mijnder stemmen die bijden weghe wanderende sijn. omme dat ic bijden weghe | anders niet en doe dan ic singhe. ende in mij soe en vint men anders niet dan die

[10] stemme. *Ende* als die valckeneer hoorde haer woirden zoe liet hij den sprinchaen | vlieghe sijnder vaerden. *Ende* daeromme ghenadeghe *ende* seer lieue heere ick | bidde v *dat* ghij mij die niet en ben sonder sake *ende* buyten mijnen sculden *niet* doo | den en wilt. want ick en doe nyemande scade ende ick en wilde oick *niet* dat ickse | yemande doen mochte *Ende*¹⁵³ oick mede soe en hebbe ick die machte niet ouermits | [15] die cranckheyt van mijnen lichame Mer ick can segghen *ende* voort setten dingen | die profitelijck sijn den ghenen die in desen sterflijcken leuen in deser werelt wonen- | de sijn *Ende* als die coninck dit hoorde verwonderde hij hem seer *Ende* beroert we | sende van ontfermherticheyt seyde hij tot esopus. Ick en gheue dij v leuen *niet*. | mer die fortune gheeftse v. *Ende* daeromme eest *dat* ghij yet van mij begherende sijt. | [20] *dat* begheere. wanttet v gegeuen sal werden *Ende* esopus seyde Herde gheduchteghe | *ende* seer lieue heere Een dinc alleen ick van uwer ghenaden begheerende ben. als *dat* | v belieuen wille quijt te scelden den volcke van samyen haren trybuyt Wel seyde die co- | ninck ick bens te vreden Dit ghedaen wesende zoe viel esopus op sijn knyen voir den | coninc segghende. Heer coninck hebt grooten danck *Ende* daer nae maecte hij *ende* | [25] vysierde dicwijlen fabulen die daer noch daghelijckx sijn *ende* hier nae bescreuen sullen | staen *Ende* gafse den coninc ouer in gheschrifte *Ende* daer nae so begheerde hij vanden | coninck te hebben die briuen van die ghifte der quijtsceddinghen des tribuyts van | den samyen die welcke hem die coninck goedertierentlijcken gaf met meer ander | gauen die hij *met* hem droech *Ende* doen esopus oirloef ghenomen hadde aen den co | [30] ninck *ende* wederomme keerende ter stadt waert van samyen ghecomen was soe ontfing | ghen hem die samyanen *met* grooter eeren *ende* maecten groote feeste in die selue stede. | *Ende* esopus liet vergaderen alle dat volck van samyen tot eender seker uren. *Ende* | sittende op des rechters stoel zo vertelde hij hemluyden dat inhoud des coninck | lijcker briuen *Ende* hoe *dat* die coninc hemluyden wederomme in haer yerste vrijheyt | [35] ghestelt hadde *Ende* daer nae zoe nam esopus oirloef aen die van samyen *ende* reys | de van daer willende hem gaen vermaken doer vele conincrijcken. landen. steden. nacyen. *ende* | manyeren van volcke gheuende leeringhe *ende* bewijs mits fabulen *ende* hystorien den sterf | felijcken menschen in desen leuen *ende* in deser werelt wesende *Ende* daer zoe quam hij | int conincrijcke van babilonyen *Ende* want hij inden conincrijcke van babilonyen sijn conste | [40] *ende* wijsheyt bewijssende was. soe wert hij al daer seer eerlijc van lycurus den coninc van | babilonyen ontfangen In dien tijden so seynden die coningen deen den anderen genoechlijke |

153 Mochte*Ende* lees: mochte *Ende*.

ende suuerlijcke raedtselen Ende die ghene diet niet beduyden en conde senden tribut | den ghenen diese gheseyndt ende wt ghegheuen hadde. Ende want esopus diet wel be- | duyden conde soe leerde hijse den coninck van babilonyen Ende daer nae so maec- | te hij den coninc vele fabulen omme dien anderen coninghen die te seynden Ende | [5] want sijse niet beduyden en conden. soe moesten sij seynden den coninc van babilonyen | trybuyten Waeromme dat conincrijcke van babilonyen van vele gauen ende rijckdom | veruult ende vermenicht wert Ende daer nae want esopus gheen kinderen en hadde so | ontfinck hij tot eenen sone eenen edelen suurlijcken ionghelinc gheheyten Enus | den welcken hij voir den coninck presenteerde ende ontfinck hem als oft gheweest | [10] hadde sijn eyghen soen Ende daer nae ghebuerdet dat dese enus vleyschelijcken be | kende een vanden dienstmaechden van esopus die welcke hij voir sijn wijf hielt. | Ende want die selue Enus dit ghedaen hebbende hem seer verduchtende was dat esopus ouer | hem dit wreken mochte Soe besculdichde hij desen goeden man esopus voir den coninc | als van eenre mysdaet daer hij sijn coninclijke hoecheyt te nae ghetreden had- | [15] de ende visyerde valsche brieuen den coninc vroetmakende hoe ende in wat manieren hij | ouermits sijne fabulen die hij herwaert ende derwaert seynde den coninc verraden | hadde ende heymelijcken gheraeden ende gheconspireert hoe dat men hem dooden soude |

§ Die xxij. hystorie vertelt hoe dat die coninc beual datmen esopus dooden soude twelc | die amptman vanden seluen coninc verhoede met sijnder wijsheyt Ende hoe die coninc daer | [20] nae weder gheboot datmen esopus wederomme in sijn yerste weerdicheyt stellen soude | Ende hoe dat esopus sijnen soen adoptijf die mysdaet vergaf die hij hem mysdaen hadde |

§ **Ie**¹⁵⁴ coninc lycurius lichtelijken gheloue gheuende in die besculdinghe teghens | esopus wert vtermaten seer toornich Ende beual sijnen amptman gheheyten heropus |

154 Ie lees: **DIe**.

dat men esopus terstont soude doen steruen. mer heropus die amptman merckende dat | dese sentencye ende vonnisse ongherechtelijck was so bewaerde hij den seluen esopus al | heymelijcken in een speluncke. Ende alle die goeden van esopus werden gheconfisqueert | ende tot des conincx tafel gheleyt ende ghegeuen sijnen soen Enus die hem aldus bescul- | [5] dicht hadde Daer na langhe tijt soe ghebuerdet dat Neptanabus coninc van egypt | ten meynde dat esopus langhe tijt doot hadde gheweest alzo die ghemeyne fa- | me daer af gaende was seynde eene proposicye ende vraghe problematique tot ly | curius den coninck van babylonien die houdende was aldus Neptanabus coninck | van egypten lycurio den coninck van babilonyen saluyt Want ick in den sinne heb- | [10] be te stichten ende te tymmeren eenen toorn die noch inder aerden noch inden hemel reyc | ken en sal. zoe bidde ic v dat ghij mij seynden wilt metselaers daer ick den voirghe- | noemden toorn mede metselen ende maken mach. ende tot dese bede wilt mij gheuen ant | woirde Ende ick sal v gheuen in trybuyte van alle mijnen conincrike ende lande den tyenden | penninc. ende als die coninc van babilonyen desen eysch hoorende was wert hij seer droe | [15] uich ende beroert ouerpeynsende hoe ende in wat manyeren hij den coninc op deser vra | ghen ghenoech mochte doen Ende terstont dede hij vergaederen ende te samen roepen al- | le die wijse omme te hebben die solucye vander vraghe voirgenoemt Ende want daer nye | mant en was die de selue vraghe beduyden ende solueren conde so was hij noch vele | droeuegher ende tonvreden ende viel van ommachten ter aerden sprekende aldus. Helas | [20] ic die wel arm ende onsalich ben want ic die crone van alle mijnen rijcke verloren hebbe | Vermaledijt moet hij wesen doer wien ick den goeden esopus hebbe doen dooden ende | doen steruen Ende als heropus die amptman sach dat die coninc sijn heer dus toornich | ende droeulich was so vertrooste hij hem ende seydeMijn¹⁵⁵ seer gheminde heer wilt niet meer | tonvreden noch droeulich wesen ende willet my vergheuen. want ic esopus niet en hebbe doen | [25] steruen aenghesien dat ic wel wiste dat ghij hem noch soudt hebben te doen ende sijns | raedts behoeuen Ende want ick uwe moghentheyte omme te vertoornen verduchtende was | soe hebbe icken tot desen daghe toe al heymelijcken in eene speluncke gheset ende be | waert Ende als die coninc hoorde dese woirden was hij wonderlijcken blijde ende hem sel | uen vander aerden opbuerende omhelsde suetelijcken sijnen amptman ende seyde Eest sa | [30] ke dattet is warachtich dat esopus noch leuet. zoe sal ic alle mijn leuen lanc tot v ver- | bonden sijn Ende daeromme so bidde ic v eest dat hij noch leuet dat ghij hem voir my doet | comen Ende terstont wert esopus gebracht voir den coninc den welcken hij te voete viel. ende | als die coninc sach dat esopus bleec magher ende onghueallich was so wert hij seer | droeulich ende toornich ghebiende terstont datmenne vander aerden op nemen ende eerlijcken | [35] cleeden soude Ende als hij op ghenomen was so quam hij voir den coninc ootmoedelijc | hem groetende begherende te weten die sake waerom hij in die vangenisse ghesteken had | de gheweest Ende die coninc seyde hem dat sijn sone adoptijf enus hem besculdicht had- | de Ende doe gheboet die coninc datmen den seluen enus met alsulcker pijnen soude pij- | negen als men ghewoenlijcken is te doen den ghenen die haer ouders doen steruen Ende esopus | [40] bat den coninc dat hijt hem vergeuen wilde Dit aldus ghedaen wesende vraechde die coninc | den goeden esopus die vrage die de coninc van egypten hem ouer gheseynt ende wt gegeuen |

155 seydeMijn lees: seyde Mijn.

hadde Ende als esopus ghesien hadde die brieuen sprac hij totten coninc aldus Mijn lieue | heer coninc scriyuet wederom den coninc van egypten dese sentencye gheuende hem antwoirde | Dat als die winter gheleden is so sult ghij hem seynden wercluyden om te tymmeren ende | te volmaken sijnen voirghenoemden toorn Ende van allen dingen hem als dan te berichten. Ende | [5] also seynde die coninc sijn ambassatuers totten coninc van egypten. daer na dede die | coninc esopus weder gheuen alle sijn goeden stellende hem in sijnen eersten staet ende weerdich | eyt Ende gaf hem macht ende autoriteyt te punyeren sijnen sone tot sijns selfs beliefte | Mer esopus ontfinc sijnen soen goedertyerlijc in gracyen hem soetelijcken versprekende ende | seyde Mijn lieue sone wilt houden mijn gheboden ende wiltse vaste in dijn herte be- | [10] sluten. want wij gheuen wel ander menschen raet mer ouer ons seluen en connen wijse dic | wijl niet gheuen Ende daerom aenghesien dat ghij een menschelijcke creatuere sijt zo eest | dat ghij der fortune ende der auontueren onderdanich gheworden sijt Ende daeromme salstu | eerst ende al voren minnen gode ende houden sijn gheboden Ende sult v wachten dynen coninc | te verstoren ende toornich te maken Ende want ghij sijt een mensche so suldiij sorghe draghen | [15] voir tghene datter menschelijcker natueren behoeflijcken is Want god onse heer py | nicht ende castijt die quade Ende het is een herde snoode dinc te wesen moeylijcken | eenegen mensche Bewijst dij manlijcken tegens dijnen vyanden op dat sij|^{v156} niet en verdoemen | Ende tot dijnen vrienden suldiij wesen ghenoechlijc vrolijk ende frysche om te bat hare gons | te ende hulde te verweruen want du sulste wesen begherende voirspoet dijnre vrienden ende | [20] dijnen vyanden wederspoet Ende spreect dijnen wyue minlijcken toe op dat sij eenen anderen | niet beminnende en sij want aenghesien dat dat wijf menegherande ghedachten heeft ende | seer wandelbaer is zo eest dat als men haer vele flatteert so is sij te meer gheneycht | tot quaet. Wacht dij wel te versellen met eenen wreeden mensch. want hoe wel hij ghe- | luckych is. nochtans is hij ongheuallich Sluyte dijn ooren ende bedwinghe dijn ton | [25] ghe Wachte dij wel van vele te spreken ende en hebt gheen nydicheyt van eens anders | weluaren want nydicheyt meest scaedt den ghenen die nydich is. draecht sorghe voir | dijn huysghesyn op dat sij v als een heer beminnende mogen sijn. scaeme dij te doen | eeneghe dinghen die niet redelijcken en sijn Ende en vergeet niet alle daghe wat goets | te doene ende te leeren Ende wacht dij wel dijnen heymelijcheyt te seggen dijnen wyue | [30] want sij alijt onvrede ende twist begherende is Ende¹⁵⁷ en verteert niet dijn goet onnuttelijc | ken. want het is veel beter ter lester doot eeneghe goeden achter te laten dan int le | uen te bidden broot Groetet vriendelijcken den ghenen die dij ghemoeten. want een hont | doet den ghenen vrientscap met sijnen sterte die hem ghemoete comen Ende en beghec | ke nyemande mer gheue dij tot wijsheyt Ende tghene dat ghij af leent van yemande dat | [35] gheuet wederom goedertyerlijc op datmen dij op een ander tijt te bet leenen mach. ende | den ghenen die ghij baten ende voirderen moecht. en wilt niet versmaden hulp te doen Ende | wachte dij van tgheselschap der bosen Dijn vrienden suldiij alleen te kennen gheuen uwe | saken Ende wachte dij te doen eenighe dingen daer ghij naemaels berouwe af hebben | moecht Ende als dij wederspoet is ghebuerende lijdet verduldichlijcken. ende en wilt dy | [40] seluen niet ghelijcken den ghewoenten ende seden der booser. Herberghe die ghene die niet |

156 Er staat een verticale streep tussen *sij* en *v*.

157 isEnde lees: is Ende.

gheherbercht en sijn. op *dat* als ghij *niet* gheherbercht en sijt men v dan herberghen | mach Goet *ende* bequaem werden sijn medecynen teghens die onduechden. Ende inder | waerheyt hi is wel gheluckich die eenen goeden vrient verweruen mach. want gheen | dinc soe heymelijck en is ten wert eens condit *ende* gheopenbaert. | [5]

§ Die xxij. hystorie die welcke vertelt *ende* maect mencye hoe *ende* in wat | manyeren esopus soen adoptijf Enus hem seluen doode *ende* dleuen benam |

ENde nae vele ende menegherande goede vermaninghen so schiede enus van esopus. Ende ouerpeynsde *dat* hij ongherectelijcken den goeden esopus besculdicht | hadde was hij seer droeuich tonvreden *ende* bedruet Ende ghinc op die hoocheyt van | [10] eenre montaengyen *ende* werp hem seluen van bouen neder in die aerde. Ende in alsulcker | manyeren wanhopede hij als die ghene die in deser werelt een quaet leuen geuoert | *ende* gheleyt heeft. want van quaet leuen quaet eynde coemt. Ende daer na beual esopus | den valckenaren van den coninc datse vier iongen van eenen aern vangen soudent Ende als sij | se gheuangen hadden Soe wendese esopus om teten te gheuen hooghe *ende* leeghe. *ende* | [15] een yghelijck vanden iongen bant hij aen die voeten twee ionge knechtken Ende also | die ionghen haer *dat* sittende in een dinc van leder ghemaect aes neder buerden oft op | buerden alsoe vloghen op *ende* neder die ionghe aernen om haer aes te nemen Ende dese | dingen aldus ghemaect wesende doe die winter ouer was so nam esopus oirloef aen | den coninc van babilonyen nochtans die coninc *niet* meynende *dat* esopus zo subtyl *ende* ver | [20] standel gheweest soude hebben want hij en ouerleyde *niet dat* somwijlen een leelijck vat | vol is van goeden *ende* costelijcken wijn. want men *niet* alleen *dat* vat aensien en sal maer die | heffe die daer inne is Dit ghedaen sijnde viel esopus den coninc van egypten te voeten. | hem groetende ootmoedelijcken. Ende die coninc sittende in sijnre maiesteyt ontfinc hem | goedertyerenlijcken hem segghende in deser manyeren Wat dunckt v te wesen van my. | [25] *ende* vanden mijnen Ende esopus seyde hem Harde gheduchtege *ende* seer lieue heer ghij |

dunct my sijnde die sonne Ende die uwe duncken my die raeyen vander sonnen te wesen |

§ Die xxiiij. hystorie die vertelt hoe dat esopus den Coninc van egypten die solucye gaf | vander vraghen die hij den coninc van babilonyen gheseynt ende ouerghescreuen hadde |

ENde als die coninck hoorde die antwoirde van esopus soe was hy hem seere |[5] verwonderende om dat hij te antwoirden soe subtiyl was Ende sprac tot hem in deser | manyeren Hebdij mij ghebracht die ghene die mijnen toorn metselen ende tymmeren | selen Ia ic sprac esopus Mer eerst ende al voren eest van noode dat ghij my wijset die ste- | de daer ghij den voirghenoemden toorn tymmeren wilt Ende die coninc dit hoorende | ghinc van sijn palays ende leyde esopus in een suuerlijc stuc lants seggende tot hem | [10] aldus Siet hier die plaetse daer ic mynen toorn metselen ende tymmeren wil Ende eso | pus settede op elck quartyer vanden stucke lants eenen aern met twee iongen Ende | opbuerende die iongen dat aes in die luchte so begonsten die aernen daer na te vliegen | Ende die ionghen riepen met luyder stemmen Segghende aldus. Brengt ons calck. | moortel hout ende ander reetscap om te tymmeren den voirghenoemden toorn. Ende | [15] als die coninc sach dese dinghen so verwonderde hij hem des vtermaten seer ende | seyde Hoe is dit Sijn daer menschen in uwen lande die vloghelen hebben Ende eso- | pus seyde laet heer daer ysser menegherande ende vele Ende die coninc seyde tot e- | sopus Du hebste my verwonnen met reden ende met woirden Mer ic bidde dy dat ghij my | antwoirden wilt op eene vraeghe die welck is dese. Ick hebbe doen comen me- | [20] ryen peerden wt den lande van gryecken die welcke ontfanghen ouermits dat | neyen vanden henxsten die in babilonyen sijn. Doe antwoirdede hem esopus in | alsulcker manyeren. Mijn lieue ende seer gheduchteghe heer coninc morghen sal ic | v segghen die solucy van deser vraeghen. Ende als esopus in sijn herberghe |

ghecomen was sprac hij tot synen knechten in deser manyeren Scicket dat ic een gro
 | te catte hebben mach Ende alle die dienaren van esopus deden tghene dat hem
 esopus | gheseyt hadde ende beuolen. ende als esopus die catte hadde so dede hijse
 openbaer | lijcken gheeselen met roeden. ende als dit saghen die egypcienen liepen
 sij ter | [5] stont nae die selue catte omme die te vanghen mer sij en hadden die macht
 niet | Die welcke dinghen die egypcienen terstont bootscaepten haren coninck ende
 heer Ende | die coninck beual datmen terstont soude laten comen esopus voir sijnen
 persooone | ende als hij voir sijne hoochheyt ghecomen was. soe vraechde hem die
 coninc O esopus | wat hebt ghij ghedaen. en weet ghij niet dat die god die wij eeren
 van alsulcker | [10] figueren ende ghelijckenisse is. want voirwaer soe eeren die
 egypcienen haren afgod | in die ghedaente ende figueren van eenre catten waeromme
 ghij grootelyken hebt | mysdaen. ende esopus antwoirde den coninc aldus Mijn lieue
 heer. dese valsche | beeste heeft desen nacht voerleden alte seer toornich ghemaect
 den coninc van ba | bilonyen want dese beeste heeft hem ghedoot eenen haen. den
 welcken hij seer lief | [15] hadde om dat hy gheluyt maecte ende seer wel craeyde
 ende sanc die vren vander nacht. | Ende die coninc seyde tot hem. O esopus ick en
 hadde nemmermeer ghemeynt dat ghy | my alsoe gheloghen soudt hebben want ten
 is niet moghelic dat dese beeste in eender | nacht soude ghegaen wesen ende
 ghecomen in babilonyen Ende esopus al lachende sprac | tot hem Harde gheduchteghe
 heere in alsulcker manyeren is dese beeste ghegaen | [20] ende ghecomen in
 babilonyen ghelykerwijs als die merye peerden die ghi hebt la | ten comen wt gryeken
 ontfanghen hebben ouermits tneyen van den henxsten | die daer sijn in babilonyen.
 Ende dit aldus ghedaen sijnde. prees ende louede | die Coninck te mael seere die
 wijsheyt van esopus ende deden vele meer festy- | neren ende eeren dan hi te voren
 ghedaen hadde. Ende des smorghens daer | [25] nae so dede die coninck vergaderen
 alle die wyse ende die filosofhen die hi in al | len synen landen vinden conde. Den
 welcken hi vertelde ende informeerde van | der subtylheit ende wijsheyt van esopus
 Ende noodese al te samen in sijn pallays om dat | hi wilde datse met Esopus eten
 souden. Ende als sy te tsamen gheseten waren sprac deen | van hem allen tot Esopus.
 vergheeftet my want ick hier ghesent ben om met v te spre | [30] ken Ende esopus
 seyde hem Segghe tghene dat dy belieft God en begheert niet dat | die menschen
 lieghen en sullen. Ende daeromme so bewysen wel uwe woirden dat | ghy uwen god
 luttel ontsiet. omme dat ghy niet anders voirt en brengt dan fa- | bulen ende bedroch
 Ende een ander philosophe seyde hem. daer is eenen tempel | daer aen staet een
 colomne die welcke onderhout xij steden. ende elck stadt is bedect met | [35] dertich
 decselen op welcke decselen twee vrouwen niet anders en doen dan loopen. Ende |
 esopus antwoirde hem in deser manyeren. Die cleyne kinderkens van babilonyen |
 souden wel connen segghen die solucie van deser vraeghen. Want desen tem- | pel
 dat is die hemel. Ende die aerde dat is die columpne. Ende die twalef ste- | den. dat
 sijn die twalef maenden vanden iaere. Ende oock die dertich ra- |

den¹⁵⁸ sijn die daghe vander maende. ende die twee vrouwen die anders niet en doen dan | te samen loopen sijn die dach ende die nacht Dit hoorende die coninc van egypten seyde | tot den edelen van sijnen houe Het is wel recht dat ick nv seynde tribuyt den coninc van | babilonyen Ende die een vanden edelen seyde tot den coninc Heer coninc wij moeten hem | [5] noch vragen een ander vraghe. die welcke is dese Wattet tgehne is dat wij niet ghe | sien noch ghehoort en hebben Ende die coninc sprac tot esopus Ick bidde dij dattu | dese vraghe solueren wilste Ende esopus ghinck van daer in sijn herberghe ende vi- | syerde eene groote obligacye die welcke esopus dede scryuen in deser manyeren | Ick Neptanabus coninc van alle egypten bekenne ende lyde sculdich ende ontleent te | [10] hebben vanden coninc Lycurius duysent marck puyer¹⁵⁹ gouts die welcke ic Neptana- | bus coninc van egypten belooue den voirghenoemden coninc lycurius wel ende duech- | delijcken weder te gheuen ende te betalen bynnen eenen sekeren termijne die al reeds voir | leden was welcke hant gescrijfte des smorghens daer nae esopus den coninc van egyp | ten presenterende was Ende als hij was voir den coninc so verwonderde hem die co- | [15] ninc seer van voirghenoemde hant gescrijft Ende sprack tot een deels vanden edelin- | ghen van sijnen houe die bij hem waren hebdi tot eenigen tijden ghesien oft horen seg- | ghen dat mij die coninck Lycurius yet gheleent heeft Ende die ridders antwoirden | hem Neen. ende doe seyde hem esopus. eest sake dattet waer is tghene dat ghij | segghet. zoe is die vraghe ghesolueert. want ghij nv ghesien hebt tghene dat | [20] ghij nye ghehoort noch ghesien en hadt. ende doe sprack die coninck van egypten | dat lycurius die coninck wel gheluckych was die alsulcken dienre tot sijnen bes- | ten ende in sijnder machten waer. ende seynden esopus wederomme in babilo- | nyen met grooten trybuyten ende gauen omme den coninck van babilonyen te | gheuen |

158 ra- [D5r] den: Steinhöwel (1476/77, p. 24r en 57r): ‘trabes tringinta’ (dertig balken; Pinkster 2003, p. 1087, s.v. trabs, trabis), ‘dryßig trä̃m’ (dertig balken; gebr. Grimm 1935, kolom 1177, s.v. der Tram). Macho (C3v): ‘trente tratz’ (dertig balken; Toblers 1976, kolom 536, s.v. trastre). Wellicht dat de vertaler ‘trente tratz’ las als ‘dertig raden’. Homberch (1498: D4v) neemt ‘raden’ over. Kuiper en Resoort (1990, p. 72) hertalen ‘dertich raden’ als ‘dertig daken’. Zou een dwarsbalk een pars pro toto zijn voor ‘dak’?

159 puyer lees: puer.

§ Die xxv. hystorie die welcke vertelt ende maect mencye hoe *dat esopus wederom | keerde in babylonien. ende hoe die coninck om hem te eeren een columne van goude | maken dede |*

ENde daer nae als esopus wederomme quam in babilonyen vertelde hij den | [5] coninck van vele wonderlijcke dinghen die hij in egypten ghedaen hadde Omme | welcke dinghen die coninck beual datmen in die eere van esopus een columpne van | goude soude maken Ende daer nae een weynich tijts so hadde esopus begheerte om- | me te trecken int lant van gryecken ende nam oerlof aen den coninc waer af dat die | coninck seer droeulich ende tonvreden was Waeromme dat esopus den coninc gheloef- | [10] de wederomme te comen ende te eynden sijn leuen in babilonyen Ende aldus gaf die co | ninck hem oerloef dat hij reysen mochte Ende als esopus aldus gaende ende rey- | sende was int lant van gryeken den welcken hij sijn wijsheyt ende fabulen bewysen | de ende leerende was. in sulcker manieren dat hij eere ende glorie zeer was vercryghen | de. ende was vernaemt doer alle gryeken Ende ten lesten zo quam hij int eylant van delphos | [15] dat welcke die alder eerlijcke plaetsen van gryecken was want het was dat hoeft van | alle die gheestelijckeyt. Ende alle dat ghemeyn volck volghede esopus nae omme | hem te hooren Mer die heeren vander stadt ende wette ouermits haet ende nijt ont- | eerden ende lasterden hem Den welcken hij toe sprac aldus Mijn heeren ende lieue vrien- | den ghij ghelijcet den bossche inder zee dwelc als men siet van verres soe schijntet | [20] groot te wesen mer als men daer zeer bij es zo eest seer weynich ende cleyn Aldus | eest oick met v luyden want als ic verre van v was soe meyndick dat ghij waert | die beste vanden lande mer nu als ick vaste bij v ben soe bekenne ick dat ghij sijt | die erchste ende quaetste Ende als die van delphos hoorden dese woerden zo hiel- | den sij haren raet met malcanderen Ende doe sprac een vanden wijsten tot den anderen | [25] heeren Mijn lieue heeren ende vrienden ghij weet wel dat dese mensche meneghe | rande glorie ende eer ghehadt heeft ende ghecreghen van allen den landen daer hij doer | gereyst heeft Ende daerom eest dat wij daer niet toe en sien hij sal ons gheheelijcken | verderuen ende onse macht benemen Ende daeromme so namen sij te samen eenen heyme- | lijcken raet hoe ende in wat manieren sij hem soudent mogen doen dooden ende steruen mer | [30] niet te min ouermits die grote menichte die hem nae volghende

was so *ende* dorsten | sij *niet dat* doen Ende als sij saghen *dat* een vanden dienaren
van esopus zijn mael pac | kede om te reysen so namen sij eenen gulden cop vten
tempel van appollijn haren | god die sij hadden *ende* staeken al heymelijcken in
die mael vanden dienre van esopus | Ende want die goede esopus van dit verraetscap
niet en wiste datmen teghen hem dede | [35] zoe reysde hy van delphos *ende* also hij
reysende was so liepen die verraders zeere | snellijck nae hem Ende in grooter
nydicheyte so vinghen sij hem Ende als sij hem dus | vinghen sprack tot hem esopus
Mijn lieue heeren *ende* vrienden waeromme eest *dat* ghij my | vanghende sijt Ende
sij antwoirdeden hem O du valsche dief, boef *ende* rouer *ende* mysmaect | waeromme
eest *dat* ghij den tempel van onsen afgod appollijn ghestolen *ende* beroeft | 40 hebt
|

§ Die .xxvi. hystorie die vertelt hoe dat esopus veraden wert ende ghewroeghet | ende hoe hij den volcke van delphos die fabule vander rat ende vanden vorsche | vertellende was |

DOe esopus aldus ghewroeghet was dat hij den nap van goude soude ghestolen | [5] hebben twelc esopus myssaecte ende daer teghen seyde want hij daer *niet* af en wis- | te Ende die vander stadt ende vanden eylant van delphos ontbonden die male. in den welc- | ken sij vonden den cop van fijnen goude ende toendent den ghemeynen volcke dat | daer omtrent vergadert was Ende doe vinghen sij esopus als den ghenen die die heyli- | ghe stede beroeft hadde Ende als esopus dit sach bekennde die wegghen harer boes | [10] heyt Ende merckende dat hij *niet* ontgaen en mochte ghinc suchtende bescreyende sijne | auontuere Ende een van sijnen vrienden gheheyten demas als hij sach dat esopus also screy | de ende tonvreden was vertrooste hij hem Ende seyde aldus. hebbet goeden moet ende | wilt dij seluen vertroosten Ende daer nae so sloten die van delphos haren raet dat sij hem | als een dief ende kercken beroeuer soudent leyden op eenen hooghen berch ende wer- | [15] pen hem van bouen neder. ende als esopus wiste dat sij alsulcke sentencie ghegheuen | hadden so seyde hij hem dese fabule op dat hijse also van harer boesheyt quaden raet | ende opset beletten ende trecken mochte Het ghebeurde dat in die tijt als die beesten met | malcanderen hadden rust ende vrede. die rat ende die vorsch hadden vrientscap met mal- | canderen ende die rat noode den vorsch datse haer auontmael met hem eten woude. | [20] ende die rat leyde den vorsch in een hol van eenen machtegghen ende rijcken man. Die | welcke van alderhandecosterlijcker¹⁶⁰ spysen vol ende veruult was. ende die rat seyde tot | den vorsch. etet van tghene dat dij belieuet. ende als sij wel ghegheten hadden | seyde die vorsch totter ratten aldus. Ick wille dij festyuieren ende wat vrientscappen | doen coemt hier tot mij om dat ghij die ryuiere ouermoghet passeren so sal ick v |

160 alderhandecosterlijcker lees: alderhande costerlijcker.

binden aen mijnen voet Ende die rat liet hem binden Dit wesende ghedaen spranc | die vorsch in die ryuyere ende toech die rat na hem Ende als die rat zwemme- | de zoe sprack zij totten vorsch aldus Sonder schulde|ende¹⁶¹ onuerdient doet ghij | mij steruen maer die ghene die nae mij noch leuende blyuen sullent wreken ouer | [5] mijEnde¹⁶² alsoe die een toech herwaert ende dander darwaert zoe quam daer een cleyn | voghel siende desen kijf namse beyde ende adtse Diesghelijckx eest dat ghij mij oic | met groten onrecht ende sonder scult wilt dooden ende laten steruen Mer babylonien ende | gryecken sullent wreken ouer mij Mer dies niet te min zoe en lieten die van delphos | Esopus niet gaen mer leyden hem zeer smadelijcken ende met crachte totter steden | [10] daer sij hem dooden wilden. Teghens die welcke alzoe langhe als hij mochte hij | hem manlijcken verwerende was |

§ Die seuenentwintichste hystorie vertelt hoe dat esopus gheuanghen wert ende | hoe hij weder ontquam ende liep inden tempel van appolijn ende hoe hij sterf. | ende sijn leuen eyndede. |

[15] ENde als esopus teghens hemluyden hem verweerde zo ontquam hij wt | haren handen ende vliede in den tempel van Appolijn mer ten halp hem niet | want met ghewelt toghen sij hem wt den tempel ende brachten hem ter stede daer | sij hem van bouen neder doot wilden werpen Ende esopus siende dat sij hem dus scan | delijcken leydende waren seyde hij tot hem in deser manieren Mijn heeren ende | [20] lieue vrienden. en ontsiet ghij v niet van uwen goeden god appolijn die welcke | hem wel ouer v luyden wreken sal maer niet teghen staende dat sij hem nochtan leyden | totter plecken omme te doen steruen Ende esopus siende dat hij teghens hem luy- | den niet wederstaen en mochte. zoe seide hij tot hem eene fabule in deser manieren | Het was in dien tijden voirdeden eene vrouwe die een dochter hadde maghet | [25] wesende ende dwaes die welc haren god badt om dat sij haer dochter wijsheyt ende |

161 er staat een verticaal streepje tussen *schulde* en *ende*.

162 mijEnde lees: mij Ende.

verstant gheuen wilden Dit dede die moeder dickwijlen. Ende als die dochter dit |
 wiste so ghinc sij een reyse *met* haer moeder te velde Sij int velt wesende sach de |
 se ionghe maecht een man die daer een sommyer paert driuende was. *ende* seyde |
 tot hem. Schoone ionghelinc wat doetstu. *ende* met dien terstont noch anderwerf |
 [5] sprac sij tot hem Helas mijn wtvercoren vrient Ic bidde v *dat* ghij die sinnen in
 mij | nen lichaem storten wilste *ende* mijn moeder salt v betalen Ende die ionghelinc
 dit | hoorende namse tot hem *ende* stelde haer die sinnen in haren lichaem *ende*
 ontsuer | dese Dit dus wesende ghedaen sij blijdelijcken thuyswaert ghinc segghende
 tot | harer moeder aldus Mijn lieue moeder ick hebbe gheuonden eenen suuerlijcken
 | [10] ionghen gheselle die mij die sinnen in mijnen lichaem ghedaen heeft. dwelc
 als die | moeder dit hoorde sprac sij tot harer dochter. Mijn lieue dochter. Du en
 hebste | dijn sinnen *niet wderomme*¹⁶³ *vercreghen*¹⁶⁴ mer die selue sinnen die du haddes
 hebt ghij | *verloren* Item hij seyde hem luyden noch een ander fabule Het was een
 arbey- | der die welcke van synen ionghen daghen inden velde tot dat hij in sijnen
 ouden | [15] daghen ghecomen was alijt ghewoent hadde sonder dat hij nye in
 eeneghen | steden *verkeert* oft ghewandelt hadde. Ende badt sijnen meester *dat* hij
 eens mocht | die steden besien Ende sijn meester hem dit gonnende so hebben sij
 hem op eenen wae | ghen gheset Die welck twee ezelen voirt toghen segghende totten
 ouden man aldus. | Steect voirt deser ezelen want sij sullen v voeren den rechten
 wech ter stadt wart | [20] aen. Ende als hij dese ezelen aldus voirt stekende was quam
 daer een groot tem- | peest *ende* onweder ouermits twelc die ezelen waren *veruaert*
 also *dat* sij dwaelden buy | ten den rechten weghe Ende vuerden op eenen hooghen
 berch. Ende want die ezelen | ouermits den tempeeste *niet* sien en conden so vielen
 sij metten waghen van bouen neder | Ende als die oude man sach *dat* sij den waghen
 omme worpen van bouen neder seyde | [25] hij tot iupiter den afgod in deser manieren
 O iupiter om *dat* ic *verthoornt* hebbe | so eest *dat* ic iammerlijcken mijn leuen eynden
ende steruen moet Mer het *verdriet* | mij meer *ende* ben droeuegher van dattet sijn
 dese onghueualleghe ezelen diet mij | doen dan oft waren schoon *ende* suuerlijcken
 paerden. Ende also eest oick *met* mij want | ick van goeden luyden *ende*
 rechtvaerdeghe *niet* ghedoot en werde mer van v luyden | [30] die boes valsch *ende*
 onrechtvaerdigh sijt Ende als sij waren ter plecken omme van bouen | neder te worpen
 seyde hem esopus een ander fabule sprekende aldus Het was | een man die op sijn
 dochter *versot* was haer in onsuerre liefden beminnde was. | die welck hij nam
 met ghewelt *ende* vercrachtse. Ende die dochter seyde tot hem. | O mijn lieue vader
 ghij sijt wel een man buyten synnen mij aen te doen dese scaem- | [35] te *ende* scande.
 want ick dese sonde lieuer van hondert vremder mannen te lijden | hadde dan van v
 die mijn vader sijt *ende* soe confuyselijcken *ende* leelijcken is. Ende | aldus eest oick
 met mij *ende* van v quade *ende* verkeerde menschen want ick had- | de lieuer te lijden
 alle scande *ende* pijnen der werelt van volck dat goet *ende* edel | waer dan van v
 boeuen *ende* boose menschen aldus iammerlijcken ghedoot te wer | [40] den Mer ick
 dancke die goden *ende* goddinnen hem innichlick biddende |

163 wderomme lees: wederomme.

164 vercreghen lees: vercreghen.

dat sij v pynighen *ende* betalen willen van tquaet dat ghij mij aendoende sijt. *Ende*
 | in aldusdanigher manyeren *ende* woirden worpen sij hem vanden berghe van bouen
 | neder *Ende* aldus so sterf esopus iammerlijck *ende* onverdiend |

§ Die .xxviij. hystorie vertelt hoedat die vander stadt van Samyen |
[5] deden sacrificye haren afgod *Ende* tymmerden eenen tempel om-
| me den voirghenoemden god te *versoenen* vander doot van esopus
|

Ende daer nae als esopus aldus iammerlijcken ghedoot was zoe ghebuerdet | dat in
 die stadt *ende* eylant van delphos een alte grooten pestilencye. dyertijt | *ende* sterfte
 regnerende was *Ende* alsoe groote verwoetheyt dat sij alle gader haer | [10] vijf sinnen
 verloren. *Ende* om dier saken wille so deden sij al te samen haren afgod | Appollijn
 sacrificye omme hem te *versoenen* vander doot van esopus *Ende* want sij | seer
 onrechtvaerdelijcken den goeden esopus hadden ghedoot *ende* doen steruen. | zoe
 waren sij daeromme seer bedroeuert tonvreden *ende* bedruct *ende* stichteden eenen
 tem | pel *Ende* daer nae als die princen *ende* die heeren van greycken hoorden *ende*
 willen dese nye | [15] mare hoe *ende* in wat manyeren die van delphos den goeden
 esopus ghedoot hadden | quamen terstont *met* grooter macht tot delphos voirghenoemt
 omme te doen pu | nicye *ende* te pynighen die ghene die esopus dus
 ougherechtelijcken¹⁶⁵ *ende* iammerlijc- | ken van lyue ter doot ghebracht hadden. |

§ Hier eyndet dat leuen van esopus. § *Ende* beghint dat register der
| [20] fabulen van dierste boeck van Esopus. |

165 ougherechtelijcken lees: ongherechtelijcken.

§ Die eerste fabule is vanden haen *ende* den costelijcken steen § Die andere fabu- |
 le is vanden wolf *ende* vanden lamme. § Die derde fabule is *van* die rat *ende* vanden
 | vorsch *ende* *van* eenen cleynen voghel § Die vierde fabule is vanden hont *ende* van
 tscaep | § Die vijfste fabule is vanden hont *ende* tstuc vleych¹⁶⁶ § Die vi. fabule is
 vanden leeu | [5] vander Coe vander gheyten *ende* vanden scape § Die vij. fabule is
 vanden valschen | dief *ende* vander sonnen § Die achste fabule is vanden wolf *ende*
 vanden craen. § Die | neghende fabule is van twee honden § Die tyende fabule is
 vanden man *ende* | vanden serpent § Die elfste fabule is vanden ezel *ende* van
 twilde zwijn § Die xij. | fabule is vanden twee ratten. § Die dertyende fabule is
 vanden aern *ende* vanden | [10] vos § Die .xiiij. fabule is vanden aern vander noote.
ende vander raue § Die vijf- | tyende fabule is vander rauen *ende* vanden vos. § Die
 sestiyende fabule is vanden | leeuwe van twilde zwijn vanden styer *ende* vanden Ezel
 § Die seuentiyende fabu- | le is vanden ezel *ende* van dat cleyn hondekijn § Die
 achtyende fabule is vanden | leeuwe *ende* vander rat. § Die neghentyende fabule is
 vanden ghiervoghel oft | [15] een wouwe zieck wesende *ende* van sijnder moeder §
 Die xx. fabule is vander leeu- | wercke *ende* vander voghelen |

§ Hier beghint *dat* prologus oft prefacye van dyerste boec van Esopus |

ROmulus eenighe sone van Tyberys vander Stadt van Anthyocyen Saluyt *ende* |
 groetenisse Esopus een man gheborn sijnde wt Gryecken subtijl *ende* verstandel |
 [20] bewijst ons *ende* leert in sijne fabulen wat die luyden doen oft laten sullen *Ende*
 op dat | hij leeren soude *ende* bewijzen *dat* leuen *ende* die costuymen vanden
 menschen. Soe visiert | hij *ende* brengt daer inne die voghelen *ende* die beesten
 sprekende op *dat* die menschen | bekennen mochten waeromme *dat* dese fabulen
 gheuonden sijn gheweest. In den welcken |

166 vleych lees: vleisch.

hij ghescreuen heeft die scalcheyt *ende* boosheyt der quader menschen *ende* die menich | fuldicheyt der onwijser Hij gheeft den leeken *ende* ongheleerden te verstaen oot- | moedicheyt om te ghebruyken soete woirden *ende* ander menegherande exem | plen hier nae bat verclaert *ende* ghestelt wesende Die ick romulus wt den gryecken [5] in latijne ouergheset hebbe die welcke eest sake dat ghijse leset dijn verstant ver | lichten *ende* scarpen sullen *Ende* sullen v gheuen een sake van bijscappen¹⁶⁷ |

§ (1) Die eerste fabule is vanden haen *ende* vanden | costelijcken ghesteynte. |

HEt ghebeurde dat een haen op eenen myshoop sijn aes *ende* voetsel soekende | [10] was *ende* daer vant hij eenen seer schoone *ende* costelijcken steen Den welcken | als hij gheuonden hadde toe sprack aldus. Ha ouerschoone costelijcke steen du | biste hier inder missyen waert bij alsoe dat hij u hadde gheuonden die dy beghe- | rende is hij soude *verblydelijken* ghepresen hebben *ende* wederomme ggebracht in dy | nen eersten staet Mer te vergheefs hebbe ick dy gheuonden. want ick dij *niet* te be | [15] sighen noch te doen en hebbe. *Ende* oic mede so en mach ic dy gheen goet eer noch | chierheyt doen noch ghij mij *Ende* dese fabule van esopus spreekt op die ghene die | dese fabulen lesen sullen want biden haene is beteykent die dwase *ende* domme mensche die om te ghecrijgen wijsheyt oft conste *niet* vraghende en is ghelijc als die haen *niet* | en vraechde nae den steen die nochtans costelijcken was *Ende* bijden costelijcken steen | [20] is beteykent dit teghenwoirdeghe boec dat scoone *ende* ghenoechlijcken is |

§ (2) Die andere fabule is vanden wolf *ende* vanden lamme die ons leert dat | die quade *ende* die ghierreghe *verslijnders* altijd vinden een sake waer bi sij die onnosel be | scatten *ende* belasten. waer af dat esopus vertelt aldusdaneghe fabule |

¹⁶⁷ bijscappen lees: blijscappen.

OP eenre tijt als dat lam ende die wolf te samen dorst hadden ghinghen sij | te samen drincken wt eender ryuyere Soe ghebuerdet dat die wolf dranc | van bouen den stroom oft lope van dat water Ende dat lam van beneden. Ende als die | wolf dat lam wert ghewaer. zoe begonste hijt met luyder stemmen qualijc toe te | **[5]** spreken segghende aldus O ghij boeue waeromme hebt ghij my twater vuyl ghe | maect dat ick drincken soude Helas mijn lieue heerscap sprac tonnosel lam behou | delijcken uwer gracyen wanttet water comt van v tot my Ende die wolf sprac tot hem. | Scaemt ghij v niet my te vloecken ende te vermaledyden. Ende tlam antwoirdede hem | Mijn lieue heer behoudelijcke uwer goeder gracyen Ende die wolf seyde Ten is | **[10]** niet gheleden sesse maenden dat uwe vader mij oick dede diesghelijcx Ende tlam ant- | woirdede Doe en was ick noch niet gheboren. Ende die wolf sprac tlam noch daer | bouen aen tot hem aldus segghende Du hebste ghegheten mijn gras Ende tlam seyde hoe | soude dat wesen want ick noch gheen tanden en hebbe. ende die wolf als al verstoort | ende toornich wesende seyde tot hem Du ghelijcste wel dijnen vader ende ouermits zijn | **[15]** mysdaet eest dat ghi steruen moet Ende met dien nam die wolf tlam ende attet. Dese | fabule bewijst ons dat dese quade ghyeren ende verslijnders altijt vinden een saeke. | waer bij sij die scamel luyden scatten ende eten moghen |

§ (3) Die derde fabule is vander rat ende vanden vorsche. | Die ons leert dat so wye quaet denct op een ander die | [20] § gheen quaet en denct mer goet betrouwen tot hem heeft | dat quade ghedachten oft wercken en selen niet onuergou | den blyuen |

ALs die rat op een tijt bedeuert soude gaen so quam sij des sauons te sitten opten |
 oeuer van eender ryuieren begherende hulp vanden vorssche op dat sij alsoe te bat
 dat | water ouer swemmen mochte Dit hoorende die vorsch bant des rats voet aen
 sijnen voet | Ende spranc int water ouer swemmende totter helft toe vander ryuieren
 Ende als sij waren int | [5] midden vanden water so toeuede daer die vorsch op dat
 die rat also drincken mochte | Dit aldus gebuerende so quam daer tusschen een cleyn
 voghel diese alle beyde greep | ende voerdese met hem. Ende dese fabule settet esopus
 tot een ghelijckenisse profitelijc | wesende vele menschen want die ghene die quaet
 denct teghens tgoet Tquaet dat hij | denct en sal hem niet onvergouden blyuen

**§ (4) Die vierde fabule is vanden | [10] honde ende vanden scape die
 ons leert dat die menschen die boes sijn ende scadelijc vinden | altijd
 een sake waer bij datse die goede menschen bescadigen moghen
 Vanden welcken | esopus vertelt eene aldusdaneghe fabule |**

IN dien tijden wasser een hont die een stuc broots van een scaep was eysschende dat hi | hem gheleent hadde Ende dat scaep antwoirde. dat hi tot ghenen daghen eenich broot | van hem en hadde ghehad Dit horende die hont dede hem verdachuaerden voir den richter. | Ende tscaep die scult myssakende zo brocht die hont valsche getuigen. als den wolf den | [5] gryp vogel ende den sperwaerEnde¹⁶⁸ alst daer toe quam datmen die getuygen hooren soude | sprac die wolf totten richter. Mijn heer ic weet wel dat die hont hem gheleent heeft een | broot Ende die grijp vogel seyde oic terstont. Hij heeftet ontfangen in mijn tegenwoir | dicheyte Doe seyde die sperwaer totten scape Waerom myssaect ghij tghene dat ghij | ontleent hebt Ende aldus wert dat scamel scaep verwonnen Want die richter geboot terstont | [10] den scape dattet den hont betalen soude Ende om dit te doen so moest hi vercopen sinen vacht | voir den winter Ende alsoe wert dat arm scaep ontcleet ende wt sinen velle ghescut Dies- | ghelijckx doen oic dese ghierighe menschen ende verslijnders die oic ouermits haer boes- | heyt ende bedroch niet anders en doen dan sij tscamel volc verslijnden eten ende te nyeute brengen |

§ (5) Die .v. fabule is vanden hont ende tstuc vleyschs die ons leert dat die ghene die an | [15] der luyden goet begheert te hebben verliest dicwijlen tghene dat sijn eygen is waer af | dat Esopus vertelt eene suurlijke fabule aldus |

IN voirleden tijden so ghebuerdet datter was een hont die ouer een plancke daer | water onder was lijden soude hebbende in sijnen mont een stuc vleyschs. Ende als hi | ouer dese plancke dus gaende was so openbaerde haer die scaye van hem ende vanden | [20] stucke vleysch int water daer hij ouer ghinc Dit siende die hont waende dattet had | de gheweest een ander stuc van vleysch Ende meyndet te grypen Ende als die hont | sijnen mont was op doende tstuck vleysch viel in die ryuiere. ende dreef metten | water wech Diesghelijckx eest oick met vele anderen want als sij wanen te bero | uen dat goet van eenen anderen. zoe verliesen sij dickwijl haer proper eyghen goet | [25] want ouermits een dinc twelck is onseker men niet laten en sal tghene dat seker is. |

168 sperwaerEnde lees: sperwaer Ende.

§ (6) Die seste fabule is vanden leeuwe. vander Coe. vander gheyten | ende vanden scape. dye ons leert twoirt dat *men* ghemeynlijc- | ken seyt dattet niet goet en is *met* heeren pruymen oft kersen eten | Oick mede dattet niet goet en is dat een arm mensche metten | [5] rijcken machteghen eeneghe deel oft deylinghe hebbe Waer | af dat esopus vertelt eene fabule aldus |

Die coe die gheyte ende dat scaep ghinghen op een tijt te samen iaghen met | ten leeuwe ende vinghen eenen hert Ende alst quam dat sij soudent deylen seyde die | leeu totten anderen Mijn heeren ende lieue vrienden ghij sult weten dat dat eerste | [10] deel mij alleene toebehoort ouermits dat ic ben een heere Dat ander ouermits | dat ick ben die starcste Dat derde ouermits dat ick snellijcker dan ghij gheloopen | hebbe Ende die hem vermeten wille te tasten aen tvierde sal mijn doot vyant we- | sen Ende in deser manieren soe nam hij dat gheheel hert nae hem alleene Ende hier | omme soe bewijst ons dese fabule dat die arme scaemel luyden hem metten rijc | [15] ken machteghen niet versellen en sullen want die machteghen den armen nem- | mermeer ghetrouwe en is. |

§ (7) Die seuende fabule is vanden valschen dieue ende vander | zonnen welcke fabule ons leert dat wij ons van tghe- | selscap der quaeder ende booser menschen *niet* verblijden en selen |

Die ghebueren van eene dieue deden hem groote eere in sijnder bruyloften | dit aensiende een seer wijs man dat die ghebeuren hem *verblijdende ende dan-* "> sende waren sprack hij tot hemluyden aldus Ghij verblijt v *ende* sijt vrolijcken van | tghene daer ghij v billicx af bedroeuven soudt *Ende* die reden is dese bij ghelijcke- | **[5]** nissen Het ghebuerde op een tijt dat die sonne haer huwelijcken wilde mer alle | die nacyen vanden volcke seyden daer teghens *Ende* baden den afgod iupiter *dat* | hijt doch keeren wilde dat die sonne niet en huwelijct en¹⁶⁹ Dit hoorende iupiter vra | ghede die sake waeromme *Ende* een van hem allen seyde hem O lieue god iupi- | ter ghij weet wel datter niet dan een sonne en is *ende* nochtans verbrantse ons al | **[10]** te mael Eest nv bij alzoedatse huwelijck doet *ende* kinderen krijghet so salse *verder-* | uen *ende* te nyeute brenghen alle natuere Dese fabule leert *ende* bewijst ons *dat* wij | ons van tgheselschap der quader *ende* booser menschen *niet* verblijden en sullen. |

§ (8) Die achste fabule is vanden wolf ende vander craene Soe wieden | quaden *ende* onwetende doet eeneghe duecht. verliest sijn pijnende | [15] sondighet oft misdoet seer Waer af dat esopus vertelt eene aldus- | ghe¹⁷⁰ fabule |

169 huwelijct en lees: huwelijcten.

170 aldus- | ghe lees: aldus- | daneghe.

Het was een wolf die een scaep verscoert ende verslonden hadde Ende als hi dit had | de ghedaen so bleef hem een been in sijnre kelen twelck hem seer quetsende | was Dit gheuoelende die wolf badt der cranen dat sij hem dit been wt sijnder kelen | trecken wilde Ende die Craen stac haren hals in sijn kele ende toech dat been wt. waer | [5] af dat die wolf terstont ghenesen was. Ende die craen als hij dit ghedaen hadde zoe | begheerde hij te hebben vanden wolue sijnen loon oft solarijs Ende die wolf antwoir | dede hem Du biste wel ondancbaer ende bekennet qualijcken tquaet dat ic dy doen wilde | want als ghij uwen hals in mijn kele ghesteken hadste. hadde ick ghewilt ick had- | den v af ghebeten Ende aldus blijcket bij dese fabule dattet niet en profiteert | [10] den bosen ende den ondancbaeren duecht oft goet te doene Mer het is een dinc | dat alder meest verloren is. |

§ (9) Die neghende fabule is van twee honden die welck | ons leert dattet niet goet en is datmen die flatteryen | van quaden menschen ghelouen sal want ouermidts | [15] haer scoone woirden so eest dat sij die goede menschen | bedrieghen. waer af dat esopus vertelt eene aldusda | neghe fabule |

HEt was in tijden voirleden een teue die haer cleyne ionghe honden werpen | wilde
 Die welcke als haer tijt aenstaende was quam ten huysse van een an- | der teue haer
 vriendelijcken biddende ouermits scoone ende soete woirden dat sij haer | leenen
 wilde in haren huysse een plaetse daer sij haer ionghe cleyne hondekijns [5] werpen
 mochte Ende dander leende haer goedertyerlijcken haer bedde ende haer huys |
 meynende daer aen te doen wel. Daer nae als die teue haer cleyne honden ghe- |
 worpen hadde. ende sij wel gheuoedt waren Dat ander goede teefkijn seyde tot die
 | moeder vanden ionghen datse wt haren huysse gaen ende ruymen soude Dit hoorende
 | die moeder ende die ionghen liepen terstont met grooter toornicheyt teghens | [10]
 haer ende worpense ende sloeghense wt den huysse dat haer eyghen was. Ende aldus
 | eest datmen ouermits weldoen dicwijlen scade lydende is Ende menichwerf eest |
 oick dat die goede menschen verliesen haer goet ouermits tbedroch ende valscheyt
 | der booser menschen. |

§ (10) Die tyende fabule is vanden man ende vanden serpente die ons
leert | [15] dat die ghene die loenen ende helpen den boosen doet
qualijcken ende son- | dighet zeer want nae datmen hem bij ghestaen
ende gheholpen heeft | so bescadicht hij den ghenen die hem goet
ghedaen heeft wantmen | seyt ghemeynlijcken eest sake dat ghij eenen
dief coopt vander gal | ghen hij en sal dij nemmermeer lief hebben.
 |

HEt was een man die inijnen wijngaert een serpent gheuonden haddde¹⁷¹ ende |
ouermits die groote winter ende coude die gheweest hadden waest alte male | vercout
ende vervrosen Ende was als doot ligghende opter aerden. Waer af dat die | goede
man groote ontfarmherticheyt hadde ende brachtse inijnen huysse ende | [5]
verwermdese soe wel dat sij wederomme bequam Ende als sij wederomme wel |
becomen was soe begontse sij te cryten ende te blasen doer den huysse ende te ver- |
schoren dat wijf ende die kinderen Omme welcke dinghen die goede man wil- | dese
werpen wt den huysse voirghenoemt Maer als dit sach dat serpent soe be- | gonste sij
hem te springhen omme den hals ende te worghen § Ende diesghe- | [10] lijckx eest
oick vanden boosen ende quaden ende ondanckbareghen menschen. | want die
ondanckbaereghe menschen gheuen dickwijlen quaet voir goet. ende | bedrieghen
die ghene die hemluyden ontfarmharticheyt bewijsen. Ende daerom | en is haer
gheselschap noch goet noch vruchtbaer. mer zeer te scuwen |

**§ (11) Die elfste fabule is vanden leeuwe ende vanden | [15] Ezel. die
ons leert datmen niet achten en sal die voir | den vanden bespotters
Waer af dat Esopus ver- | telt eene aldusdaneghe fabule |**

171 haddde lees: hadde.

Het was een ezel die op eene tijt den leeuwe ghemoettede. Ende die ezele | sprack tot hem Mijn lieue broeder god huede v. Ende die leeuwe dit hooren | de begonste sijn hoot te scudden. ouermits grooten toorne die hij hadde Ende met | grooter pijnen conde hij nauwelijcken sijnen toornen ende moet bedwinghen. | **[5]** dat hij den ezel met sijnen tanden niet en verscoorde. Ende sprack doen in hem | seluen Ten is niet behoorlijcken dat een zoe edelen tant alsulcken snoode bees- | te aen tasten soude. § Want die wijse en sal niet quetsen den dwasen noch oic | op sijne woirden achten. maer sal hem laten in zijnen wesen voir die ghene die | hij es

[10] § (12) Die twalefste fabule is van twee ratten. § Het is vele | beter ende ghenoechlijcker scamelijcken te leuen. ende te | wesen vrij. dan rijckelijcken ende te hebben sorghe daer bi. | Waer af dat Esopus vertelt eene aldusdaneghe fabule. | van twee ratten. |

HEt waren .ij. ratten Daer die eene af was vet ende grof ende hielt haer in eenen |
 kelder van eenen rijcken man Ende dander was zeer arm ende magher Het ghe |
 buerde dat op eenre tijt die groue ende vette rat haer ghinc vermaken ende spelen
 int velt | Ende aldaer wesende ghemoettede sij in haren weghe een ander rat wesende
 magher | **[5]** ende ongeuallich Die welcke ontfinc die ander rat die vet was ende wel
 gheuoedt in | haer hollekijn opt beste dat sij vermochte ende gaf haer teten van
 vruchten ende coren ende wa | terkijn te drincken. ende als sij aldus ghegheten ende
 ghedroncken hadde. sprac die vette rat | totter magher aldus Comt aen met mij ende
 ic sal v wel gheuen ander spise. ende leyt dese | in die stede in eenen kelder van
 eenen rijcken man De welcke vol was ende veruult van | **[10]** alle datmen dincken
 mocht Ende als sij aldus inden kelder waren. die groue rat presen- | teerde haer van
 costelijcker spijsen. segghende in deser manieren Maect v vrolijc- | ken ende etet
 ende drincket met ghenoechten Ende als sij etende waren so quam die kel- | derwaerder
 inden kelder ende met dien so liep die vette ratte in haer holleken daer | sij inne te
 lopen ghewoenlijcken was Ende die ander scamel rat en wist niet werwaert | **[15]** sij
 gaen oft vlien soude. mer ghinc scuylen achter die poorte in groter sorgen anxt ende
 | vreese Ende die kelderwaerder ghinc sijnre vaerden Ende als hij sijnder vaerden
 wech ge- | gaen was so riep die groue rat die magher rat tot haer die daer beuende
 was van | anxt Ende seyde haer Comt herwaert. Hebt gheen sorge ende etet na dijnre
 belieften | Ende die arm rat sprac tot haer Om gods wille wilt mij helpen dat ic come
 van hier. | **[20]** want ic hebbe vele lieuer te eten gras ende coren inden velde ende
 leuen vrij. dan te we | sen altijt in desen anxe ende lijden verdriet daer bij. Want du
 biste hier in grooter | vreesen ende en leeft niet in sekerheiden Ende daerom so eest
 een vrolick dinc te leuene | scamelijcken ende vrij te wesene. want die arm mensche
 sekerlijken ende in meer | der vrijheyte leuet dan die rijcke |

§ (13) Die dertyende fabule is vanden Aern ende | vanden vos. Die welcke ons leert dat dye | machteghe oick mede sullen ontsien die om | machteghe Waer af dat esopus vertelt ee- | [5] ne aldusdaneghe fabule. |

HEt was een Aern die die cleyne ionghe reynkijs oft voskijs ghenomen | hadde ende in sijnen nest ghebracht om die te eten te gheuen sijn ion | ghe kuyken Den welcken reynaert die vos was achter volghende biddende hem | dattet hem belieuen wilde wederomme te gheuen sijn ionghe reynkerkijs voirghe | [10] noemt Ende die aern antwoirdede hem dat hijs *niet* doen en wilde want hij daer al | te hant meester ende heer af was Dit hoorende die vos reynaert want hij vol boos | heyts ende scalcheyden is vergaderde groote menichte van stroo. ende stacker dat | vyer inne Ende als die roock ende die vlamme begonsten te samen aen den boem daer | die aern inne sat op te gaen so verduchte hij dat sijn kinderen daer af verbarnen | [15] ende steruen mochten Ende gaf wederomme die ionghe reynaerdekijs reynaerdt die | vos haerer moeder. Dese fabule leert ende bewijst ons dat die rijcke ende machte- | ghe den minderen ende onmachteghen niet hinderlijck wesen en sullen. Want | dickwijlen zoe ghebuertet dat die cleyne sijnen meerderen wel bescadighen en | de hinderen mach

§ (14) Die xiiij. fabule is van eenen Aern die in sijnen beck een not dra | ghende was Ende vander rauen diese ontwee brack. Die ons te | kennen gheeft dat die ghene die wel besorcht ende seker is die | mach wel ouermits valschen raet in dien hij hem *niet* en wacht | [5] verraden worden Waer af dat esopus vertelt eene aldusdane | ghe fabule. |

HEt was een aern die op eenen boem sittende was ende hadde in sijnen beck een | not oft een mossele Die welcke sij *niet* ontwee breken en mochte. Dit mercken | de die raue seyde tot hem Dese mossele oft not en sult ghij *niet* breken mogen ten sij | [10] dat ghi vliegghet om hooghe ende dan van bouen hoghe op eenen harden steen laet | vallen Ende die aern begonste te vliegghen ende liet vallen sijn aes opten steen Ende ter | stont zo was die raue daer ende nam die not. ende also was hijse quijt. Ende aldus eest | dat menegherande menschen ouermits valschen raet ende valsche tonghen verra- | den ende bedroghen werden |

[15] § (15) Die vijftiynde fabule is vander rauen ende van reynaert den vos | Die ghene die hem verwoechden van die flatterye der loftuyters | ende flatteerders ghelouen. dicwijlen ghebuertet dat hem naemaels | zeere berouwet Waer af dat esopus vertelt eene aldusdaneghe fa | bule. |

HEt was een raue die opten boom sittende *ende* een groot stuc kaes in haren bec | houdende was Dat welck die vos reynaert zeer begheerde te hebben. Maer | want hij niet en wiste hoe hijt ghecrijghen mochte soe begonste hij *hem* te flatteren | met schoone woirden segghende aldus O suuerlijcke raue ghij sijt die scoenste vo- | [5] ghel onder alle die anderen want ghij hebt die pluymen ouerschoon *ende* cont vter | maten wel singhen. waer sake dat ghij hadt een clare stemme soe waert ghi die | alre meeste gheluckichste voghel die onder alle die andere voghelen is *Ende* dese | dwase raue hoorende die valsche flatterye van reynaert begonste sijnen beek open | te doen om te singhen *ende* tstick kaes dat hi hadde viel *hem* wt den beek inder aerden | [10] *Ende* reynaert greept *ende* attet *ende* liep sijnder vaerden Dit siende die raue dat hij o- | uermits ydel glorie aldus bedroghen was wert seer tonvreden *ende* mistroestich *ende* | het beroude hem seer van dat hij reynaert dus lichtelijcken gheloeft hadde. *Ende* | daeromme soe leert *ende* bewijst ons dese fabule datmen niet verblijden en sal in | die woirden der booser menschen noch oick flatterye oft ydel glorie beminnde | [15] wesen

§ (16) Die sestiyende fabule is vanden leeu. vanden wilden zwijn. vanden stier | *ende* vanden ezel. die ons leert Als eenich mensch sijn macht eerweer | dicheyte *ende* autoriteyt verloren heeft soe moet hij dan sijne eerste coen- | heyt laten varen *ende* doen sincken op dat hij van eenen yeghelycken | [20] niet verstooten en werde Waer af *dat* esopus vertelt eene aldusdane- | ghe fabule. |

HEt was een leeu die in sijnder iongher iuecht zeer fyer ende ouerdadich was. ende
 | doe hij was out ende in verdriet ende banghicheyt sijns doots Soe quam tot | hem
 dat wilde zwijn ende verschoerde hem met sijnen tanden wraeck doende. van tonrecht
 | ende mysdaden die die leeu tanderen tijden hem ghedaen hadde Dit aldus ghesiet
 | [5] wesende quam terstont daer nae die styer die hem stack met sijnen scarp
 hoornen. | Ende een ezel daer nae met sijnen achtersten clauwen oft voeten smeed
 hem voir sijn | voirhoeft hem seluen wrekende ouer hem Dit¹⁷² siende die arme leeu
 begonste te ver- | suchten ende te screyen sprekende in hem selven In tijden als ick
 was ionc stout ende | bout een yeghelijk mij doen eerende ende ontsiende was. Maer
 nv als ick ben | [10] gheworden out ende cout zoe en ysser nyemant die mij ontsiet
 Ende want ick ver- | loren hebbe starcheyt macht ende cracht. soe ben ick quijt eere
 ende weluaren en- | de nyemant en ysser die op mij acht. Ende hieromme soe leert
 ons ende bewijst | ons dese fabule ende sonderlinghe den ghenen die eenighe macht
 oft heerscap | pye hebbende sijn hemluyden bewijsende dat sij selen sijn soet ende
 goedertieren | [15] Want die ghene die gheen vrienden en verwerft die wijl dat hij
 macht heeft sal | altoos verduchtende wesen te vallen in aldusdaneghe saken ende in
 ongheual | licheyt ende oick in swaren verdriete |

**§ (17) Die seuenthyende fabule is vanden Ezel | ende van een cleyn
 hondekijn. die ons leert | [20] dat niemant en sal hem onderwinden
 te doen |**

172 hemDit lees: hem Dit.

§ dinghen die hi *niet* doen en can oft hem *niet* en | voeghen Waer af dat esopus vertelt
eene al- | dusdaneghe fabule. |

HEt was een ezel die inden huysse van eenen grooten heere wonende was | **[5]** welcke
heere seer was beminnende een cleyn hondekijn twelck hij dage- | lijckx van sijnder
tafelen teten gaf waeromme dattet selue hondekijn hem gro- | te vrientscap dede ende
omme den hals ghemeynlijcken springhende was Ende | dede goede chiere allen den
ghenen die inden huysse waren Dit aenmerckende | die Ezel benijde dat zeere ende
sprack in hem seluen aldus Nae dien dattet is | **[10]** alzo dat mijn heerschap ende
alle thuysghesin dit cleyn onsalighe beestken al- | dus beminnende sijn omme dattet
hemluyden festyueert ende vrientscap doet | Bij vele meer reden sullen sij mij
vrientscap doen eest sake dat ickse vriendelijc- | ken ben ende vrientscap bewijse
Ende seyde in hem seluen Ick wil gaen ende *ver* | maken mij voirtaen met mijnen
meester ende wesen hem vriendelijck ende met | **[15]** alle den anderen huysghesinne
Nu ghebuerdet dat als die ezel was in desen wil | le ende ghepeynse zoe sach hij
sijnen heere inne comen ten huysse. ende begons | te teghens hem te comen ende
lichtelijcken te dansen ende te springhen ende van | sijn ouersoete stemme te singhen
Ende met dyen ghenakede hij sijnen heer ende spranc | hem op die scouwer ende
beganste hem te cussen ende te byten Ende die heer begonste te roe | **[20]** pen ende
zeer te krijten met luyder stemmen Slaet ende smijt desen quaden en- | de
ongheualleghen Ezel. die mij aldus wee doet crachtlijck ende quetsende is. | Dit
hoorende die dienaers namen groote stocken ende begonsten te smyten ende |

te slaen op die ooren opten hoofde *ende* op die leynden vanden Ezel. *Ende* wert zoe wel gheslaghen *ende* wt ghericht *dat* hij *niet* meer en begheerde te dansen noch yemant vrientscap te doen *Ende* daerom en sal hem nyemant onderwinden te doen din- | ghen die hij niet doen en can. want die onwijse die mishaghet altyt daer hij waent | [5] te behaghen *ende* te sijn verblijt. |

§ (18) Die achtyende fabule is vanden leeu *ende* vander ratte. die ons leert dat | die machteghe *ende* rijcke sal den armen *ende* minren altyt goedertyeren *ende* | ghenadich sijn want dicwijlen ghebuertet alsoe dat die cleyne mach besca | dighen oft helpen sijn ouerhoofd sijn grooter Waer af *dat* esopus vertelt | [10] eene | aldusdaneghe fabule |

HEt was een leeu die in eenen bossche slapende *ende* rustende was *Ende* die rat- | ten oick al daer omtrent wesende die speelden beneuen hem Nu ghebuer- | det datter was een vanden seluen ratten die opten leeu clam *ende* maecte hem | wacker Die leeu dit gheuoelende greep die ratte met sijnen clauwen *ende* hieltse | [15] vaste *Ende* als die rat sach datse aldus ghegrepen was sprac sij totten leeuwe al- | dus Mijn lieue heere wiltet mij vergheuen want mij te dooden dat soude v lut- | tel profiteren *ende* ten soude uwe moghentheyte gheene eere wesen. *Ende* oick en | meynde ick niet dat ick daer inne v soude verthoornt hebben Dit hoorende die leeu | dachte in hem seluen dattet hem gheene eere noch glorie wesen en soude als hise | [20] alghedoot hadde *ende* vergaf | haer die mysdaet *ende* lietse gaen Daer na corts ghe- | uielt dat die selue leeu in een strick gheuangen was *ende* als hij vernam *dat* hi | aldus gheuangen was soe begonste hi te versuchten te claghen *ende* seer luyde te | krijten. *Ende* als die voirghenoemde ratte hem alzo hoorde krijten soe quaemse |

tot hem vraghende waeromme hij zoe ghecreten hadde Ende die leeu antwoir | dede haer. En siet ghij niet dat ick aldus hier in eenen strick gheuanghen ben. | Ende die rat sprack tot hem Mijn lieue heere weest te vreden. Ick en sal niet on- | danckbaer wesen van tghene dat ghij mij tanderen tijden ghedaen ende bewe- | [5] sen hebt Ende mettyen zoe begonste die rat die coorden vanden strick te knagen | ende den draet te breken ende gateren daer inne so groot te maken dat die leeu | daer wt ontquam Ende dese fabule leert ende bewijst ons dat die ghene die in | hoogher machten gheseten sijn niet en sal misprijzen noch bescadegen den ghe | nen die mindre is want die niet letten noch scadighen en mach. mach somwijlen | [10] profiteren ende helpen in saken die groot ende machtich sijn |

§ (19) Die neghentyende fabule is vander wouwe oft grijp | voghel die sieck was. ende hoe hij sijnder moeder badt | dat sij die goden voir hem bidden wilde Die welc ons | leert ende bewijst. Dat die ghene die altijt quaet doet | [15] die wijle dat hij vroom. starck ende ghesont is. die en | derf gheen hope hebben dat sijn ghebet verhoort sal | werden als hij in eenegherande siecten gheuallen is. | Waer af dat Esopus vertelt eene aldusdaneghe fa- | bule |

HEt was een grijp voghel die alsoe seere sieck was dat hij niet en hoepte lan | gher te leuen Ende als hij sach dat hij aldus qualijcken was te pas zo badt | hij sijnder moeder datse die goden voir hem bidden wilde Ende die moeder ant | woird hem. Mijn lieue sone ghij hebt tanderen tijden so grootelijcken die go- | [5] den gheblasfemeert ende toornich ghemaect datse nv op dese tijt hem op v wre | ken willen want ghij en bidt die goden niet ouermits liefde ende goedertyeren- | heyt maer ouermits ontsich ende pyne. om dat ghij nv soudt dleuen behouden | ende die doot ontgaen. Want die ghene die daer een quaet leuen beleydende is | Ende oick in dat selue leuen alzo verhardt is. die selue en sal gheen hope heb- | [10] ben oft troost dat hij van sijne quaetheyt ofte booshet¹⁷³ ghevryet ende verlost wer | den sal. want dan te spade is Want als men in die vterste cranckheyt oft sieck- | heyt is ligghende. zoe is dan die tijt ghecomen datmen loon ontfanghen ende | betaelt sal werden nae die wercken die men als dan ghedaen sal hebben Want | het is alzo dat die ghene die in voirspoet wesende den anderen mysdoet ende | [15] toornich maeckt gheen vrienden en vint als hij is in wederspoet ende het hem | qualijcken gaet |

§ (20) Die .xx. fabule is vander vincken ende vanden anderen voghelen ende | vanden lijnsade. die ons leert dat die ghene die gheenen goeden raet | ghelooouen en willen die sijn seer qualijcken beraden Waer af dat eso- | [20] pus vertelt eene aldusdaneghe fabule |

173 booshet lees: boosheyt.

HEt was een bouman die vlas saeyede. Ende die vincke dit siende ouer- | legghende ende peynsende dat men van dit vlas alst ghewassen soude | wesen. maken mochte stricken ende netten. zo sprack sij totten anderen voghe- | len aldus Coemt allegader mit mij ende laet ons wt cratssen dit lijnsaet. want eest | [5] sake dat wijt laten wassen. zoe sal die bouman daer af maken stricken ende brey | den netten Ende sullen allegader daer mede gheuanghen werden. Ende dye | andere voghelen dit hoorende myspressen ende versmaeden des vincken raet. | Ende die vincke siende dat die ander voghelen haren goeden raet versmaeden | zoe ghinck sij ligghen ter herberghen ende logyeren inden huysen van eenen bou | [10] man Ende als ghebuerde dattet vlas ghewassen was Soe dede die vincke den | bouman maken stricken ende netten. metten welcken hij alle daghe die voghe- | len vanghende was ende brachtse tsijnen huysen. Ende die vincke seyde aldus. | Ick haddet v wel te voren gheseyt. § Ende daeromme men en sal gheenem | goeden raet mysprisen noch oick versmaden Want die qualijcken is beraeden | [15] ende auyseert. lijdt dicwille pijn die hem deert |

**§ Hier eyndet dat eerste boeck van esopus. Ende
be- | ghint dat registre der fabulen van dat
anderde | boeck.**

Die eerste fabule is van die vorsschen ende van iupiter

§ Die ander fabule is van die | duuen. den grijpvoghel. ende den sparwer § Die derde fabule is vanden hont ende | vanden dief § Die vierde fabule is vander sueghe ende vanden wolf § De vijfste | fabule is vander aerde die beuende was § Die seste fabule is vanden wolf. ende | [5] van dat lam § Die seuenste fabule is van enen ouden hont ende van sinen meester § | Die achtste fabule is vanden hasen ende die vorsschen § Die neghenste fabule is van | den wolf ende van dat ionghe gheyken § Die thienste fabule is vanden armen man | ende vanden serpent § Die elfste fabule is vanden hert. vanden scape ende vanden wolf. | Die twalefste fabule is vanden caluwen man. ende vander vlieghe oft mugghe § | [10] Die derthienste fabule is vanden vos ende vanden oudeuaer § Die vierthienste fabule is vanden wolf ende dat dode hooft § Die vijftienste fabule is vanden gay. | ende vanden paeu § Die sestienste fabule is vander mugghe. ende vander muylen | Die seuenthienste fabule is vanden wyerworme ende vander vlieghe § Die achthien | ste fabule is vanden wolf. vanden vos. ende vander apynnen § Die neghentienste | [15] fabule is vanden man ende vanden weselkijn § Die twintichste fabule is vanden | osse. ende vanden vorssche. |

§ Hier beghint die prefacye van tander boec der fabulen vanden wijsen ende notabilen Esopus |

Alle fabulen sijn gheuonden om die menschen te leeren ende te wijsen wat din- | ghen si doen of laten sullen. want also veel is te segghen fabulen in poetryen | [20] als parolles of parabolen in theologyen Ende daer om so wil ic scriuen fabulen om | te leeren ende te bewijzen die manyeren ende die costumen der goeder menschen. want | die wet is gheset voer die misdadighe. want die goede menschen ende die rechtueer | dighe onder die wet niet gheset en sijn. alsoe wi lesen van die van Athenen die daer | leefden alleen na die wet der natueren ende waren in vryheyt Mer ouermits haer | [25] eyghen wil soe begheerden si te hebben enen Coninck daer si die misdadighe¹⁷⁴ ende | quade mede pinighen ende bedwinghen mochten Ende want si van manieren hadden | niet ghecorigeert noch bedwonghen te wesen. soe wast. dat alsoe gheringhe als | daer yemant wert ghecorigeert. soe waren si dan verstoort ende tonvreden Als ha | re nyeuwe ghecroende Coninck iusticie dede Ende want si noyt onder bedwanck | [30] gheweest en hadden. so wast hem luyden een groot last bedwonghen ende eyghen te | sine. waer om dat si zeer rouwich ende tonvreden waren om dat si begheert hadden | enen Coninck Teghens die welcke Ezopus vertelt eene aldusdanighe fabule | Die welcke van dit ander boeck die eerste is Ende is dese |

§ (21) Die eerste fabule is vanden vorsschen ende van iupiter den afgod die | [35] ons bewijst ende leert dat Gheen dinck en is beter. dan te leuen recht- | uaerdelijcken ende niet eyghen te wesen. want vryheyt is beter dan | eenich siluer ofte gout Waer af dat Ezopus vertelt eene aldusdani- | ghe fabule |

174 misdadighe lees: misdadighe.

ALs die vorsschen in slooten *ende* in grauen woenende waren. Ende wesende in |
 grooter vriheyte. *ende* in goeden vrede *ende* ghemeynscap met malcanderen had | den
 Baden oetmoedelijcken iupiter den afgod dat hi hem enen Coninck ghe | uen *ende*
 setten wilde Dit horende iupiter. begonste daer om te lachen *Ende* voer | **[5]** den
 coninck die sij hadden begheert. warp hy int water een groot stuck houts | dat welck
 een groot geluyt int water makede. waer of die voerghenoemde vor | sschen zeer
 veruaert *ende* tonvreden waren *Ende* daer na een weynich tijts. so | ghenakeden zij
 haren Coninc om hem te hulden *ende* onderdanich te sijn *Ende* | als si worden ghewaer
 dattet niet anders dan een stuck houts en was So keer | **[10]** den si anderwerf wederom
 tot iupiter hem biddende dat hi hem doch eenen | anderen Coninck setten *ende* gheuen
 wilde. Ende iupiter dit horende gaf *ende* | settede hem eenen Reygher tot eenen
 coninck *Ende* die reygher hare coninck sijn | de trat int water *ende* begonstese te
 eten. deen vore dander na *Ende* als die vorsschen | saghen dat hijse aldus verslijnde
ende adt. begonsten si allegader te screyen. seg- | **[15]** | ghende totten afgod iupiter
 aldus Seer hoghe *ende* zeer vermoghende god | wilt ons verlossen van die kinnebacken
 van desen valschen tyrant *ende* Drake | die ons aldus etende *ende* verslijndende is:
 Ende hij antwoerdede hem Die | Coninck die ghij aldus langhe van my begheert
 hebbet. sal v meester wesen | want als men heuet dat men met reden hebven¹⁷⁵ sal soe
 sal men te vreden *ende* | **[20]** | blijde wesen *Ende* die niet eyghen en is. die sal zyne
 vryheyt wel bewaren Want | gheen dinck en is beter dan vry te wesen *ende* niet
 eyghen te sijn Want voer al | le die werelt vol van goude. men vryheyt te recht niet
 coopen en soude |

175 hebven lees: hebben.

§ (22) Die ander fabule is vanden duuen. vanden grijpvoghel. ende van | den sperwaer Niemand en sal hem seluen setten onder die be- | waernisse ofte sauegaerde vanden boosen. want du sultste weten | dat als hy bystant ende hulpe begheert soe en vint hijse niet Waer | [5] af dat Ezopus vertelt eene aldusdanighe fabule

IN voerleden tyden als die duuen den Sparwer voer eenen Coninck be | gheerende waren.¹⁷⁶ dat hij hem vanden grijpvoghel bewaren mochte. | Ende als die Sparwaer haer Coninck gheworden was. begonste hijse te verslijn | den ende te eten Dit siende die duuen seyden. datter hem veel beter was den grijp | [10] voghel te lijden ende ghetroot te wesen dan hem seluen aldus ouer ghegheuen. | ende ghestelt hebbende onder den Sparwaer ende aldus van hem ghemartel- | zeert te werden. maer wij sijnt wel weert want wij selue daer af een sake sijn Ende | daer om als men beginnen sal eenich dinck. soe salmen wijseliken ouersien dat | eynde want hi vroet is ende wijs. die dat eynde rijpelijcken ouerlegghende is |

[15] § (23) Die derde fabule is vanden dief. ende vanden hont die leert | Almen gheuende is eenich dinck. soe salmen ouerlegghen ende | peynsen tot wat eynde datment ghegheuen heeft Vanden welc | ken Ezopus eene aldusdanighe fabule vertelt.

176 waren.op lees: waren. op.

HEt was een dief die des nachts quam totten huysen van eenen goeden man | om te stelen. Ende die hont al daer inden huysen wesende bassede hem aen | ende makede gheluyt Ende die dief dit horende so warp hi den hont een stuck | broots toe om dat hij zwijghen soude Mer die hont seyde tot hem Ghi en wer | **[5]** pet mij dit broot niet toe doer eenich goet ofte minne. mer om dat ic stille soude | zwijghen ende ghij dan minen meester beroeuen soudet Ende daer om en eest | niet goet dat ic ouermits een stuck broots mijn leuen verliese Hier om soe seg- | ghe ic dy. ten si dat zake dat ghi v pijnt te comen van hier. ick sal minen meester | wecken ende alle sijn huysghesinne Ende mettien soe begonste die hont te bas- | **[10]** sen ende die dief liep sijnre veerden Want ouermits ghiften ende gauen die me | nighe bedroghen sijn ende haer hoofden verloren hebben. waer om dattet is | zeer goet te ouerlegghen dat eynde. waer om datmen yet gheuende is Tot dien | eynde dat nyemant ouermits gauen verraden en werde oft dat oeck nyemant | ouermits ghiften ende gauen eenighe verradenisse doe sinen heer ende meester |

[15] § (24) Die vierde fabule is vander sueghen ende vanden wolf |
Ten is niet goet datmen alle dinghen ghelouet die men hoort | segghen
Waer af dat Ezopus vertelt ene aldusdanighe fabule |

HEt was een wolf die tot eenre suege quam Die welcke haer *versuchtete ende screy* | de ouermits die pine die si gedoechde *om* dat si haer iongen *werpen wilde*. Ende | die wolf seyde tot haer Mijn lieue suster ghi moghet wel *vrylijcken ende sonder* | *sorge* | *sijn*. want ic v wel *ende trouwelijcken* dienen sal Ende die sueghe antwoerde hem Gaet he- | **[5]** nen uwer vaerden. van alsulcken dyenre ic niet te doen en hebbe. want alsoe lange als | ghi hier bi mij sijt soe en sal ic niet af legghen den last die ic geladen hebbe want ghi | anders niet en begheert dan dat ghijse eten mocht Dit horende die wolf ghinc | wech sijnre straten Ende als hi wech was So bracht die sueghe haer vrucht voort | want hadt dat sake gheweest dat si hem hadde gheloeft. soe soude si een droeuige | **[10]** dracht voer ghebracht hebben Want die ghene die haesteliken ghelooft. wert dic | wijl van sijn goet *ende eere* berooft.

§ (25) Die vijfste fabule is vanden berch ende montaigne die daer |
 beuende was die ons laet weten Dat dicwijle ghebuert ende | geualt
 dat die ghene die die alder meeste dreyghers sijn. die | alder
 veruaerste sijn Waer af dat Ezopus vertelt eene aldus | [5] danighe
 fabule |

Het was een hoghe ende groote berch die daer begonste te beuen ouer- | mits die
 mollen dien binnen wtholende ende daer omtrent loopende | waren Ende als die
 menschen saghen dat die aerde aldus begonste te heffen | zwellen ende te beuen.
 hadden te mael grote sorghe ende vreesse ende en durf | [10] ten den voerghenoemden
 berghe niet te ghenaken Ende als si den berghe ghe | naket waren ende si bekenden
 dattet waren mollen So wert haer vreesse verwan | delte in blijscappe Ende begonsten
 alle gader te lachen Ende daer om en sal | men niet vreesen die ghene die van vele
 woerden sijn ende van groter dreyghe | nissen Want by wijlen dreycht. die selue
 meest vreest |

[15] § (26) Die seste fabule is vanden wolf ende van dat lam. die ons
 laet weten Dat die gheboorte en is niet alleen die sake waer om |
 datmen ghecrijghet ende verweruet vrienden mer oeck me | de die
 duecht ende goetheyt Waer af dat Ezopus vertelt eene | aldusdanighe
 fabule |

HEt was een wolf die een lam sach onder die gheyten dat welcke lam van | eenre gheyten gheuoedet wert Ende die wolf sprac tot hem Dese ghey | te en is uwe moeder niet gaet ende soectse aen den berghen si sal v veel soete | lijcker voeden dan dese gheyte doet Ende dat lam antwoerde hem Dese ghey | [5] te voedet my in die stede van mijnre moeder want si gheuet my hare borsten | ende si ontrectse haer eyghen kinderen Ende dat meer is Het is my veel be- | ter dat ic hier blue by deser gheyten dan van hier te scheyden ende also te val | len in uwer kelen om verslonden te werden want ic mercke dattet v meyninghe | is Ende daer om is hi wel dwaes die laet dat seker is ende hem seluen settet in | [10] sorghen ende vreesen des doots want het is veel beter in sekerheyt groffelijc | ken ende scamelijcken te leuen dan lekkerlijck ende daer af grote sorghe ende | vreesse ghecreghen. |

§ (27) Die seuende fabule is van eenen ouden hont ende van sinen meester Men en sal niet misprijsen die ouderen noch men en | [15] salse oeck niet versteken want eest dat sake dat ghij sijt ionck | soe sultstu begheeren in ouderdomme te comen ende beminnen | ende lief hebben die eerlijcke daden die sij in hare ioncheyt ge | daen ende bedreuen hebben Waer af dat Ezopus vertelt ene | aldusdanighe fabule |

HEt was een heerschap die eenen hont hadde die welcke in sijnre ioncheyt | was van goeder natueren want ghi weet dat alle honden van wegghen der | natueren gheerne iaghende sijn Dese hont als hi was ionck was zeer goet int iagen | om te lopen ende te vanghen hasen Ende als hi was gheworden out soe en mochte |

hi niet meer lopen *ende* liet eens den hase hem ontgaen. waer om dat sijn meester |
 zeer toornich was *ende* ouermits toornicheyt hem zeer sloech *Ende* die hont seyde |
 tot hem Mijn lieue meester Du gheues my voer menighen goeden dienst die | ic dy
 hebbe ghedaen quaden loon Want in mijnre ioghet hebbe ic dy zeer wel | **[5]** ghedient
Ende in mijnre outheyt soe versteect ghi mi. wilt doch hebben in dijnre |
 ghedachtenisse dat doe ic was ionck machtich *ende* sterck bedreef ic grote da- | den
 stercheyden *ende* crachten die my die ioncheyt doen dede *Ende* nv op de | se tijt als
 ic ben gheworden out *ende* mijn crachten verloren hebbe sijt ghi my | verstekende
Ende dese fabule bewijst ons dat so wie in sijnre ioncheyt in crach | **[10]** en wel
 doende is gheweest. in sijnre outheyt en mach hi die selue crachten niet | onthouden
 noch oeck besittende wesen die hij in sine ioncheyt tot andere tij- | den beseten heeft.
 daer om sal hem een yeghelijck also regeren in sijn ioncheyt | dat hy in sijn outheyt
 nyemant bidden en derf |

§ (28) Die achste fabule is vanden hasen *ende* vanden vorsschen |
[15] en seyt ghemeenliken dat een mensche na der tijt hem heb- | ben
***ende* wanderen sal. want eest dat sake dat ghij maect onder | scheyt**
vander tijt so doet ghij als die scriftuere wtwijsende is | Waer af dat
Esopus vertelt eene aldusdanighe fabule *Ende* | seyt in deser
manieren. Dat die ghene die eens anders quaet | [20] *ende* scade
aensiende is heeft paciency van dat quaet *ende* weder | spoet dat hem
seluen aen comen mach. |

HEt ghebeurde eens op eenre tijt datter was een iagher die doer bosch ende | brame iaghende was so begonsten die hasen voer te vlyen ouermits vree- | se ende anxt die si hadden *van gheuanghen* te werden Ende alsoe si waren vlyende. soe | quamen si ten lesten in een maras oft poel dat vol vorsschen was. Ende ter stont | [5] daer na als die vorsschen hoorden dat die hasen voorvluchtich waren. soe be- | gonden si oeck mede te vlyen Ende een vanden hasen merckende dat die vor- | sschen oec waren veruaert ende begonsten te vlyen. seyde tot sinen medeghesellen | aldus Laet ons voort aen gheene vreesse meer hebben want wij en sijns niet al | leen die verduchtende sijn want die vorsschen sijn soe wel veruaert als wij Ende | [10] daer om en laet ons niet wanhopende wesen ende houden goeden moet ende hope | om te leuen Ende eest by alsoe dat ons toe coemt eenighe wederspoet ofte ver- | driet. soe latet ons lijden verduldichliken Want die tijt sal comen dat wij wt al | te vreesen ende pinen verlost sullen sijn Ende daer om inder tijt des wederspoets | ofte onghelucx en salmen niet wanhopende wesen mer goeden moet ende hope | [15] hebben datmen in ghelucke ende voerspoede wat beters hebben sal Want nae | groot oorloghe soo coemt grote vrede Ende na den reghen. soe werdet claer weder |

§ (29) Die neghende fabule is vanden wolf ende van tgheytken | Die goede kinderen sullen altijd onderdanich sijn ende houden | die gheboden van haren goeden ouderen ende vrienden Waer | [20] af dat Ezopus vertelt eene aldusdanighe fabule |

HEt was een gheyte die een gheytken voort ghebracht ende gheworpen | hadde Nu ghebuerdet dat groten hongher haer beuinck so dat si ghinc |

om te gaan weyen int velt: waer om dat si tot haer gheytken seyde aldus Mijn | lieue kint wachte dy wel. want oft die wolf quame om v te eten dat ghy hem ym- | mers die poorte niet op en doet Ende als die gheyte inden velde was. so quam die | wolf aen der poerten Ende veynsede hem te hebben die stemme vander ghey | [5] ten. seyde hem Mijn lieue kint doet mi op die poorte Ende dat gheytken antwoer | dede hem Gaet van hier quade vuyle beeste. want ic v doer die gaten van | der poorten wel kenne Mer om my te hebben soe veynst ghi v te hebben die stem | me van mijnre moeder Ende daer om soe sal ic my wel wachten v die poorte te ont- | sluyten ende open te doen Ende hier om soe sullen die goede kinderen vast houden | [10] in hare memorie die goede vermaninghen ende leringhen van haren goeden oude | ren ende vrienden Wantter vele bi harer kelen ghehanghen sijn by ghebreke dat si | haren goeden ouderen ende vrienden niet ghehoersamich gheweest en hebben |

§ (30) Die thiende fabule is vanden armen man ende vanden Serpente | Die ghene en sal niet versekert sijn die hem daer toe gheeft dat | [15] hi eenen anderen quaet doen oft bescadighen wil Waer af dat | Ezopus vertelt eene aldusdanighe fabule |

HEt was een Serpent dat inden huysse van enen armen ende scamelen man | gaende ende comende was Ende leefde van dat ghene dat vander tafelen viel | By welcken dinghen groote auentuere ende gheluck desen armen man toe quam | [20] alsoe dat hy wardt zeer rijk ende machtich Daerna een weynich tijts. Soe ghe | buerdet dat die arme mensche op dat Serpent zeer toornich wert ende sloecht | met eenen grooten zweerde. hem vtermaten zeere quetsende. waer omme dat | dat Serpent sijnre vaerden ghinck. Ende cortelijcken daer nae als dat Ser- |

pent wech gheuen was soe quam weder om die man in groter armoeden. beken | nende dat hy ouermits die auentuere vanden serpente rijck gheworden was. | Ende het berouwede hem zeer dat hi dat serpent alsoe gheslaghen hadde Ende | veroetmoedichde hem teghens dat serpent. segghende aldus Ic bidde di dat | [5] tu my wiltste vergheuen die misdaet ende toorn die ic dy hebbe misdaen. Ende | dat serpent antwoerde hem Na dien dattet v berouwet ende leet is dat ghene | dat ghi teghens mij misdaen hebt. soe vergheue ict v Mer alsoe langhe als ick | sal leuen. soe sal mi van dijnre boesheyt ghedinckende sijn. want ghelijkerwijs | als ghi mij eens ghequetst hebt soe mocht ghi mi noch tot anderen toecomen- | [10] den tijden weder quetsen. want ic die quetsinghe noch gheuoelende ben Ende | daer om die eens boos ende quaet is. die vermoetmen altoes quaet ende boos te | wesen Ende hier om soe is datmen altijt sal hebben een vermoeden vanden | ghenen daermen scade af ontfanghen heeft Ende men sal hem insuspexie heb | ben. sorghende dat hem dat selue weder ghebueren mocht |

[15] § (31) Die elfste fabule is vanden hert. van tscaep. ende vanden wolf. | Die dinghen die ouermits Crachte ende vreesse ghelooft sijn. die | en derfmen niet houden Waer af dat Ezopus vertelt eene al- | dusdanighe fabule. |

HEt was een hert die welcke in teghenwoerdicheyt vanden wolf dat scaep | [20] een sester oft een vat tarwen eysschende was Ende die wolf gheboet den | schape dattet hem betalen soude. Ende ouermits vreesse ende ontsien vanden | wolue. soe beloefde dat scaep den hart goede betalinghe te doen. Ende doen | als die daghen van betalinghen alle omme ghecomen waren Dat herte zij- |

ne tarwe eysschende was Ende tscaep antwoerde hem Die beloften ende condicien die | men ouermits vreesse ende ontsich ghedaen ende gheloeft heeft. die en salmen niet | houden want het was my van noode dat ic in teghenwoerdicheyt des wolfs v | betalinghe ghelouen moste dat ghene dat ghy my nochtans niet gheleent en [5] hadt Ende daer om en sult ghi niet hebben van mij. Dese fabule leert ende bewijst | ons dattet bi wijlen zeer goet is te ghelouen enighe dinghen om datmen daer | mede meerder scade verhoeden mach. want ghelijck men seyt. ghedwonghen | eedt. is gode leet. |

§ (32) Die twalefste fabule is vanden Caluwen man ende vander vlye | [10] ghen. die ons bewijst dat van een cleyn quaet mach by wijlen co | men een groot Waer af dat Ezopus vertelt eene aldusdani- | nighe¹⁷⁷ fabule |

HEt was een vlyeghe die enen caluwen man eens stekende was Ende als hy | meynde dat hij die vleyghe smijten wilde. Soe ontvloech hem die vlyeghe | [15] ende hi smeeet hem seluen Dit siende die vlieghe begonste te lachen Ende die Caluwe | seyde haer aldus O du bose quade ende vuyle beeste. ghi hoert mit recht doot ge | slagen te worden. want nv ic mi seluen slae nv beghint ghi te lachen Mer hadt | dat sake gheweest dat ic dy gheraect ende gheslaghen hadde. du soutste daer om | ghestoruen hebben Ende daer om eest datmen ghemeenliken seyt datmen om een an- | [20] ders quaet ende scade niet blijde wesen noch lachen en sal Mer die spijtighe men- | schen ende die den anderen scade doen ende verdriet. die bespotten ende belachen die | werelt ende ghecrijghen veel vianden Om die welcke dicwijl van een quaet onghe | uallich woert coemt dicwijl verdriet ende groote moordt. |

177 aldusdani-| nighe lees: aldusdani-| ghe.

§ (33) Die derthiende fabule is vanden vos ende vanden crane die ons leert Dat nye | mant en sal den anderen doen dinghen die hi niet en wilde datmen hem dede Waer | af dat Ezopus vertelt eene aldusdanighe fabule. |

HEt was eens een vos die welcke den craen met hem ten auontmael om te eten | [5] ghenodet hadde Ende als die crane met hem teten ghecomen was. soe leyde hi | hem sijn spijs in een platte panne Daerse die crane niet wt nemen en mocht welc | den crane zeer mishaghede ende ghinck vanden huysse van reynardt al hongherich | int huys daer hi selue woenachtich was Ende want die vos reynardt hem bespot | ende verscalct hadde soe ymagineerde hi in hem seluen peynsende hoe hij den vos | [10] reynardt weder om eens bespotten ende verscalcken mochte. wantmen ghemeen- | liken seyt Van gode moet hi sijn ghecroont. die den rechten hoonaert hoont Ende | daer om soe noode hij den vos weder om dat hij sijn auontmael met hem eten | wilde Ende hij leyde hem sijne spijs in eenre kannen mit eenen langhen enghen | hals die van gelas ghemaect ende ghebacken was Ende als die vos eten wilde | [15] soe en conste hij anders niet doen dan dat hy die voerghenoemde kanne met- | ter tonghen leckede Ende aldus bekende hij dat hi bedroghen was Ende die | crane sprack tot hem Nemet nv van alsulck goet als ghij mij ghegheuen hebt | Dit horende die vos scaemde hem des ende is droeffelijcken tot sinen huysse | ghegaen. want daer hi mede gheslaghen hadde. metten seluen stock. wert hy | [20] gheslaghen op sinen cop Ende daer om die anderen hoont ofte scalcheyt doet | wert bywijlen gheerne weder om bedroghen. wantmen daer af groote verdien | ste heeft. als men den rechten scalck verscalct die altoes in valscheiden leeft. |

§ (34) Die vierthiende fabule is vanden wolf ende vanden hoofde van | den dooden mensche. Men vinter vele die in grooter glorien | ende eeren sitten ende hebben vele goets. die nochtans gheen wijs- | heyt en hebben Vanden welcken Ezopus vertelt eene aldus | [5] danighe fabule: |

HEt was een wolf die op eenre tijt vant een hooft van enen man die doot | ende ghestoruen was die welck hij vindende metten voet toe sprack ende | seyde aldus Heylaes hoe ouerschoen suuer ende ghenoechlijcken hebstu ghe- | weest ende nv op dese tijt en hebstu noch sinnen noch scoenheyt ende biste son- | [10] der stemmen ende sonder ghedachten Ende daer om en salmen niet alleen aen | sien die scoenheyt des lichaems maer die goetheyt des moets der duechden | ende der sinnen Want het ghebuert dicwijle datmen den sommighen eenighe | glorie toe scrijft diese nochtans niet verdient en heeft. |

§ (35) Die vijftiende fabule is van een Exter ende vanden paeu die | [15] ons leert Dat nyemant en sal hem vercleeden met die Clee- | deren van eenen anderen Waer af dat Ezopus vertelt eene | aldusdanighe fabule. |

HEt was een Exter vol van ydelre glorien die daer nam die pluymen van | eenen paeu
 daer si haer mede in ydelheyt vercyerende was *Ende* als si al | dus vercyert was
 ouermits hare houerdye *ende* goetdunkelijcheyt woude si ver | keeren onder die
 paeuwen versmadende hare medeghesellen *ende* misprijsende | **[5]** *Ende* als die
 paeuwen bekennden dat si van haere naturen niet en waer soe ont | pluckeden si den
 Exter alle haer pluymen in sulcker manyren dat haer een | pluyme aen tlijf niet en
 bleef *ende* liep doe al naect wech *Ende* als haer medeghe | sellen haer aldus naect
 lopende saghen soe seyden si haer Ha fijn gheselle waer | sijn ghebleuen dijn pluymen
 die ghi draghende waert het schijnt datse hebben | **[10]** moeten ruymen Scaemdy v
 niet te comen in onsen gheselscappe *Ende* mettien | soe sloeghen haer die Exteren
ende seyden anderwerf tot haer aldus. Hadt dat | sake gheweest dat ghi v te vreden
 ghescicket haddet met die cleederen die v ey- | ghen waren Soe en soudt ghij in dese
 scande niet ghecomen hebben *Ende* daer | om soe blijct hier wt dattet niet goet en is
 aen te trecken die cleederen van eenen | **[15]** anderen. want die sulcke draecht scone
 cleederen gulden ryemen *ende* gulden ryn | ghen aen sine handen. die nochtans als
 hi in sinen eyghen huyse is lijdet groot | te coude aen sine tanden |

§ (36) Die sestiende fabule is vanden mugghen ende vanden muyle.
| Die sommighe doen groote dreyghinghe die nochtans selue | **[20]**
hebben groote vreesse Waer af dat Ezopus vertelt eene aldus | danighe
fabule |

HEt was een wagheman die eenen waghē met eenre muylē mennende | oft dryuende was. Ende want die muyle niet haestelijck noch lichtelijck | en ghinck soe quam tot haer een mugghe ende seyde aldus. Ha snoode ende | ongheuallighe muyle. waer *om* eest dat ghij niet lichtelijcker wanderende en sijt | **[5]** ick sal v soe vreeselijcken ende vtermaten zeer steken dat ghij wel haestelijcker | ende lichtelijcker wanderen sult Dit hoorende die muyle seyde ter stont totter | mugghen in deser manieren God behoede die mane vanden woluen. want ic | van dy gheen groote vreesē en hebbe Mer van mijnen regierre ende meester | die op mij sittende is die welcke mij trect ende dwingt te doen sine belieftenis- | **[10]** se ende wille Den welcken ick meer sculdich ben te vreesen ende te ontsien dan | dy die in deser werelt niet profijts en doeste Ende daer om soe en salmen niet ve | le wercs maken ofte vreesē hebben al wortmen ghedreycht vanden ghenen die | ghene macht en hebben noch *van* gheenre autoriteyten ofte crachten en sijn |

§ (37) Die seuenthiende fabule is vanden wyerworm of zeycworm | [15] ende vander vlyeghe die ons leert Wie hem seluen zeere prijs | wert dicwijl ghebracht tot niet Waer af dat Ezopus vertellet | eene aldusdanighe fabule |

IN voerleden tyden hadden die wyerworm ende die vlyeghe onder mal | canderen
 grooten twist om te weten wie van hem beyden die edelste was | Ende die vlyeghe
 sprack totten wyerworm wel houeedeliken aldus Coempt | aen wiltu dij ghelijcken
 teghens mi die daer wonende ben inder Coninghen | **[5]** houen des hertoghen ende
 der princen Ende eete ende drincke aen haren ta- | felen Ende kusse Coninghen
 hertoghen ende princen Coninghinnen hertoghin | nen princessen ende suuerlijcke
 maechden Ende du ongheuallighe biste altijt | wroetende inder aerden Ende die
 wyerworm dese vermetende woerden ho | rende seyde tot haer aldus. Nu bekenne
 ick wel wt dijne woerden dijne ydel | **[10]** glorie ende dwaesheyt Want ghij beroemt
 v van dat ghene daer ghij v billicx | af scamen en zwijghen soudet Want op alle
 plaetsen daer ghi coemt daer wor | det ghij veriaecht ende versteken Ende van dy
 ende van dynen leuen is zeer | weynich dincs of werck af te maken Want als die
 wijnter ghecomen sal sijn | soe moet ghij steruen ende dan soe bliue ick frysche ende
 vrolijcken in mijn hol- | **[15]** lekijn daer ick eete ende drincke tot mijnre ghenoechten
 Want die wijnter en | sal dy dijne misdaet niet vergheuen hij en sal v daer om doen
 doden ende ster- | uen Ende daer om die den anderen blameren ofte mysprisen wil.
 die sal eerst | ende al voren hem seluen besien. wantmen ghemeenlike in ghemeenre
 cor- | ter spraken seyt aldus Die ghene die hem seluen wel spieghelt wel besiet wel
 | **[20]** besiente hem wel bekend. wel bekennende hem weynich prijs. weynich prij-
 | sende hy vroet is ende wijs |

§ (38) Die achtiende fabule is vanden wolf vanden vos ende vander apynnen | die ons leeren Dat die ghene die eens valt bedryuende ende doende een oneer | lijck fayt die sal altoes in oneeren ende in quaet vermoeden vanden volcke bly | uen Ende hoe wel die selue bi eenich gheual voortsettede enighe dinck dat an | [5] dere menschen profijtelijsken ende goet waer hij en sal nochtans daer inne niet | gheloeft werden Waer af dat Ezopus vertelt eene aldusdanighe fabule |

HEt was een wolf die den vos voer der apynnen te recht verdaghen dede | Ende die wolf seyde in deser manieren. Dat die vos reynaerdt niet an- | ders dan een dief was en was een roouer ende een verslijnder der armer dyeren. | [10] Dit hoorende die vos antwoerdede dat behouwelijcke sijnre eeren hi daer aen | valscheliken loech ende dat hij waer een goet eerbaer man ende dede veel goets | Ende die apynne sittende te rechte gaf aldusdanighen sentencie ende sprack | totten wolf aldus Du en hebste niet verloren dat ghene dat ghi voer trecht ge | eysschet hebbet ende ghi reynaerdt mercket ende ouerlegghet wel dat ghi dic | [15] wijlen eenich dinck ghestolen ende gherouet hebt hoe wel dat ghijt inden rech | te al hier voer mi myssaect Ende daer omme om te hebben tusschen v beyden | eendrachticheyt ende vrede soe deylet met malcanderen op dat nyemant van | v beyden een gheheel deel en hebbe want die ghene die stelen ende roouen leert | ofte oeck van ghewoenten heeft die en can hem nauwelijcken daer af wachten | [20] want een bedriegher altijt te bedrieghen begheert Ende want die apynne als | rechter bekennde dat sij beyde quaet ende onrechtuaerdich waren soe dede si |

hem haren twist deylen ter helft met malcanderen want die ghene die van ghe |
woenten hebben te doen valscheyt ende bedroch Het is recht dat si altyt in on- |
gheuallicheyden ende in een quaet vermoeden vanden¹⁷⁸ menschen leuen sullen. |

§ (39) Die neghentiende fabule is vanden man ende van dat wezelkijn
Die leert | [5] datmen sal rijpelijcken ouer mercken die moet ende
twaeromme vanden ghenen | die goet doet ende sonderlinghe dat
eynde waeromme hijt doende is. Waer af | dat Ezopus vertelt eene
aldusdanighe fabule. |

HEt was een man die een wezelkijn gheuanghen hadde Dat welcke die rat- | ten wt
sinen huysse iaghede Ende als hijt gheuanghen hadde soe hadde | **[10]** hi inden sinne
dat hijt doden woude Twelck als twezelken den toorn van sinen | meester vernam so
badt hem ghenade segghende aldus Mijn lieve heer ende | meester Ic bidde v dat ghij
mij vergheuen wilt Ende dat ghi mi wilt loonen van | den goeden dienste dic ic v
dicwijlen hebbe ghedaen Want ic altyt die ratten wt | dijenen huysse ghekeert ende
veriaghet hebbe Dit hoorende die man seyde haer | **[15]** Ghij en hebt dit niet ghedaen
om die minne van my Mer op dat ghij uwen buyc | daer mede vollen soudet Want
waert dat sake dat ghijt hadt ghedaen om die | minne van my ic soudt v gheerne
vergheuen Ende daer om soe en deedstu dit | niet om mij lief daer aen te doen ende
te dyenen. Mer om mij te bescadighen. | want dat ghene dat die ratten niet eten en
moghen dat droechdi wech ende atet | **[20]** Ende daer om want ghij vet van mijnen
broode gheworden sijt soe moet ghij | betalen ende wederom gheuen die vetticheyt
die ghi vercreghen hebt. want die ghene | die steelt ende rooft sal ontstolen ende
berouet werden Iuxta ill[ud pillat]ores¹⁷⁹ pillabuntur |

178 va nden lees: vanden.

179 onleesbaar door inktvlek. Van Homberg 1498: G6r: Iuxta illud Pillatores pillabuntur.

Want ten is niet alleen ghenoech datmen goet doet mer men moet oec hebben | goede meyninghe waer *om* datmen dat goet doende is. want aelmoessen te ghe | uen ouermits ydel glorie en is gheen *verdienste* mer meer onuerdienste waer | om dat ick dy niet vergheuen en sal mer ghi sult ter stont steruen Om der saken | [5] wille. want du gheen danck verdient en hebste. |

§ (40) Die twintichste fabule is vanden os ende vanden vorssche die leert Dat die | arme mensche en sal hem seluen niet ghelijcken den ghenen die rijck ende mach- | tich is Waer af dat Ezopus vertelt eene aldusdanighe fabule |

HEt was een vorsch in eene scone weyde al daer si vernam enen os wyen | [10] de ende sijn aes soeckende Ende want si ouermits groote houerdye haer sel- | nen¹⁸⁰ alsoe groot maken wilde als was die os Soe begonste si haer grof te ma- | ken ende te zwellen teghens den os Ende vraghede haer kinderen segghende | aldus Segt my ben ic niet alsoe groot als is die os Ende die kinderen antwoerden | Neen ghij moeder. want by die grootheyte vanden os soe en sijt ghy niet. Dit | [15] horende die vorsch begonste noch haer seluen meer op te blasen ende te zwellen | Ende als die os haer houerdye aldus sach so trat hijse metten voet dat si barstede | ende starf Ende daer om en eest niet goet dat hem die arm mensche den machtighen | ende rijcken ghelijcken wil. Want men ghemeenliken seyt En blase dy niet te | zeere op. op dattu niet en splijtste |

[20] § Hier eyndet dat ander boeck van Ezopus fabulen | Ende beghint dat register vanden derden boeck. |

180 sel- | nen lees: sel- | uen.

Die eerste fabule is vanden leeuwe ende vanden herde § Die andere fabule is | vanden paerde ende vanden leeuwe § Die derde fabule is vanden paerde van | den Ezel *ende* van hare auentueren § Die vierde fabule is vanden beesten ende | vanden voghelen § Die vijfste fabule is vanden nachtegael *ende* vanden sperwaer | [5] Die seste fabule is vanden wolf *ende* van reynardt § Die seuende fabule is van- | den hert *ende* vanden iagher § Die achtste fabule is van Iuno *ende* van venus die | afgoddynnen § Die neghende fabule is vanden wyue ende vanden ridder § | Die thiende fabule is van enen ionghen kinde *Ende* van eenen ghemeynen wiue | Die elfste fabule is vanden vader *ende* vanden quaden sone § Die twalefste fabule is | [10] vanden Serpent *ende* vander mane¹⁸¹ § Die derthienste fabule is vanden woluen *ende* | van die scapen § Die vierthienste fabule is vanden mensche *ende* vanden bossche | Die vijfthienste fabule is vanden wolf *ende* vanden hont § Die sestienste fabule is | vanden mensche *ende* van sine leden § Die seuentienste fabule is vander apynnen *ende* | vanden vos § Die achtienste fabule is vanden muyletyer *ende* vanden ezel § Die ne | [15] ghentienste fabule is vanden hert *ende* vanden os § Die twintichste fabule is van die | scalcheyt *ende* boesheyte des leeuwes *ende* van sijne conuersacyen *ende* verkeerighe |

§ (41) Hier beghint dat derde boeck van die subtijle fabulen van Ezopus Die eerste | fabule is vanden leeu *ende* vanden herde die leert Dat die machtighe *ende* rijcke en | sullen niet ondancbaer wesen van die weldaden die si van cleyne *ende* scamele luyden | [20] ontfanghen hebben *Ende* en sullen niet vergheten die cleyne luyden daer af te lonen | Waer af dat Ezopus vertelt eene aldusdanighe fabule |

181 mane lees: vylen. Leeu las bij Macho 'luna' (maan) i.p.v. 'lima' (vijl).

HEt was een leeu die nae eenre beesten loopende was ende in dat loopen so | liep
hij eenen doorne in sine voeten. die welcke hem te[mael seer quet]sede¹⁸² | ende die
wonde die veruuyelde also in hem dat hi niet meer wanderen en mochte.

182 Tekst onleesbaar door inktvlekken. De tekst is vergeleken met de druk uit Darmstadt: ‘te mael seer quetsede’.

Dit gheuoelende die leeuwe quam tot enen herde die sine Scapen daer omtrent | was hoedende den welcke hij begonste vriendschap te doen met sinen stertte *hem* | toonende den voet die ghequetst was Ende als die herde dit sach soe was hij | vtermaten zeer veruaert ende werp den leeu toe een scaep op dat hij hem also | **[5]** quijt werden mochte Mer die leeu en begheerde gheen eten. mer meer gheme- | dicyneert *ende* ghenesen te werden van sinen voete Ende als die herde die quet- | suere sach so toech hij den doorne met eender naelden subtijlijcken wt den voe | te ende werp daer wt die veruuylnisse zaluende sijn wonde Ende ter stont daer | na als die leeuwe ghenesen was Ende die leeu om te dancken den herde van- | **[10]** der duechden die hi hem ghedaen ende bewesen hadde soe custede hij sijn han | den Ende ghinck weder omme int bosch sijnre vaerden. Cortelijcken daer nae | soe ghebuerdet dat dese selue leeuwe gheuanghen wert ende ghebracht te roe | men ende wert gheset by den anderen beesten om die ouerdadighe menschen | te verslijnden Ende het gebuerde dat dese herde een misdaet bedreuen hadde | **[15]** waer om dat hij veroerdelt wert om van dese beesten verschoert *ende* verssonden¹⁸³ | te werden Ende als hij onder die beesten gheworpen wert Soe wert hem die | voerghenoemde leeu kennende Ende beschermde hem vanden anderen beesten | ende begonde hem met sinen sterte groote vriendschap te doen hem leckende *ende* | bewarende dat hij vanden anderen fellen dyeren niet verschoort en werde Dit | **[20]** siende die herde soe bekennde hij dattet was die leeuwe die hij inden bossche | ghenesen hadde Die welcke hem loonen wilde van dat goet dat hi hem tot an- | deren tyden ghedaen hadde Waer af dat die romeynen zeer verwondert wa- | ren ende wilden weten hier af die sake wattet beduyden mochte Ende die her | de verteldet hem als vore ghescreuen staet waer om si doe den herde die mys- | **[25]** daet vergheuede vry ende los tot sinen huysen lieten gaen Ende den leeuwe | weder om inden bossche Ende hier om eest kenlijcken dat alle menschen danc- | baer sullen wesen ende goet doen den ghenen daer hem duecht eer ende goet | af ghebuert is gheweest Want ondancbaerheyt is eene sonde die den almach- | tighen god te mael zeer mishaghende is |

[30] § (42) Die andere fabule is vanden leeuwe ende vanden paerde Een yeghelijck | mensche sal hem wachten ende hoeden voer gheveynstheyt want nyemant en | sal hem vercleeden met den velle van eenen wolue ten si dat hij hem ghelijcken | wil. want nyemant en sal hem anders veynsen te wesen dan hij en is Waer af dat | Ezopus vertelt eene aldusdanighe fabule |

183 verssonden lees:verslonden.

HEt was een leeu die sach een paert int velt of in een weyde etende Ende om te | vinden subtiylheyt hoe ende in wat manieren hijt hadde moghen eten So gena | kede hi hem totten paerde ende seyde aldus Mijn lieve broeder god huede v ic ben inder | medicijnen een goet meester Ende want ic sie dat ghi quaet aenden voet hebt. soe co | [5] me ic tot dy om v te ghesen Mer dat paert wel kennende sine boosheyt seyde | tot hem Mijn lieue broeder ic dancke dy zeer ende willecome moet ghi sijn Ic bidde | di dattu mi ghesont maken wilt Ende die leeu sprack totten paerde. wijset mi dinen | voet Ende dat paert hief sinen voet opwaert Ende als die leeu den voet besach So | sloech hem dat paert voer sijn voerhooft in sulcker maten dat hi hem die gheheele | [10] hersenbecken brack Ende die leeu viel neder zeer bitterlijcken in die aerde dat | hi met grooter pijnen hem nauwelijcken op heffen en mocht Ende die leeu seyde in | hem seluen. ic ben wel weerdich dat ic dit hebbe Want die quaet soect. quaet hem comt | Ende want ic my seluen beueynselijck voer eenen meester inder medicijnen wt ghege | uen hebbe daer ic mij rechte als een viant te wesen ghekondicht soude hebben | [15] Soe eest dat ic minen rechten Sallarijs ende loon daer af ontfanghen hebbe Ende | daer om soe sal hem een yeghelijck van buten bewijsen ghelijck hij is |

§ (43) Die derde fabule is vanden Ezel ende vanden paerde. ende van harer beyder aenture. | Wanttet alsoe is inder waerheyt dat die ghene die zeer geluckich is ende sittet opt | ouerste rat vander fortuynen oft aentueren. somwijlen zeer lichtelijc neder dalen | [20] mach. Soe en sal nyemant versmaden die arme noch misprijsen mer sal ouer- | dencken dat dat rat vander aentueren zeer wandelbaer ende twiuelachtich is | Waer af dat Ezopus vertelt eene aldusdanighe fabule |

HEt was een paert dat zeer scone was *ende* wel verciert. sinen breydel *ende* sinen |
sadel met fijnen goude beslaghen Welcke paert eens op een tijt ghemoe- | tede enen
Ezel op enen wech die zeer enghe *ende* nauwe was *Ende* want die Ezel | gheladen
was soe dat hi te dien stonden dat paert niet wijcken en mochte Soe | **[5]** sprack dat
paert totten Ezel aldus Ha du grouaert *ende* vuyle boer En hebdi noch | scaemte noch
scande dat ghi uwen heer *ende* meester gheen meerder reuerencye | *ende* eere en
bewijst. wie mach my houden dat ic met minen voeten dy dine herssen | niet in
stucken en slae om dat ghi my den wech niet gheruymt en hebt op dat ic | so veel te
bat voer by gaen mochte *Ende* die arm Ezel dit horende en sprack een | **[10]** woordt
niet *ende* hadde grooten anxt *ende* vreesse gheslaghen te werden *ende* sweech | al
stille *ende* doende als die wijse *Ende* dat paert ghinck sijnre vaerden Daer na so |
ghebuerdet dat fortune *ende* auentuere hem omme keerde *ende* dattet voerghenoem
| de paert zeer magher *ende* ongheuallich wert *Ende* als die meester sach dat dit fijn
| paert achterwaert ghinc *ende* begonste niet meer te doghen So beual hij datment |
[15] soude leyden buyten der stede int dorp *Ende* datmen hem in die stede vanden
gulden | sadel opten rugghe een bast binden soude om dattet also dat mes te velde
brin- | ghen mochte Dit aldus sijnde ghedaen ghebuerdet dat dese selue Ezel was
wey | dende in eenen Camp lants *Ende* siende dit voerghenoemde paert soe bekende
| hijt Hem te mael zeer verwonderende hoe *ende* in wat manieren het aldus on- | **[20]**
gheuallich *ende* magher gheworden was. *Ende* die Ezel quam tot hem segghende |
aldus Han¹⁸⁴ fijn gheselle. waer is nv dijne scone vergulden breydel *ende* dinen ouer-
| sconen Sadel met sijde *ende* flouweel becleet. hoe macht wesen dat ghi aldus ma |
gher *ende* ongheuallich gheworden sijt. wat hebben dy nv ghebaet dijne schone |
ornamenten *ende* vercyeringhe Oft wat heeft dy gheprofiteert dijne moedicheyt |

dijne houerdye ende dijne groote vermetelheyt die du my bewesen hebste Denc | ket
 nv dat ghij ende ic op dese tijt van eenre officyen ende ambacht sijn Dit ho | rende
 dat onghewallighe paert wert heel verslaghen ende mistroost Ende o- | uermits groote
 scaemte sijn hoofd neder ghehouden heeft. want alle ghelueki | [5] ghe¹⁸⁵ salicheyt
 met hem in grooter kettinicheyt ende wederspoet ghecomen was | Ende hier om alle
 die ghene die in voerspoet haer leuen leydende sijn en sullen | niet versmaden noch
 mysprisen die daer sijn in teghenspoet. Want men heeft | dicwijlen ghesien rijcke
 luyde die nv arme sijn |

**§ (44) Die vierde fabule is vanden beesten ende vanden voghelen die
 ons leeren [10] Datter nyemant en is die twee heeren dyenen mach
 die teghens malcanderen | contrarye sijn Waer af dat Ezopus vertelt
 eene aldusdanighe fabule |**

IN voerleden tijden hadden die beesten een groot oorloghe teghens die | voghelen
 Ende alle daghe soe streden ende vochten sij ende hadden onderlinge | groten kijf
 Dit siende die vledermuys twiuelende oft die beesten den strijt had | [15] den moghen
 winnen Soe woude hy die partye vanden beesten houden Ende doe | die strijt vander
 eenre siden ende vander andere gheordineert was So quam daer | inne die Aern
 bedriuen op die beesten soe grote crachte dat hi ouermits die | hulpe vanden anderen
 voghelen die strijt ghewonnen heeft Dit aldus ghedaen

sijnde soe maecten die beesten een eeuwighre vrede metten voghelen Ende waren
 | [20] te vreden met malcanderen Mer om die verradenisse die die vledermuys ghedaen
 ende bedreuen hadde soe wert si veroordelt ende verwijst datse des daechs nem |
 mermeer sien en soude Ende niet te vlyeghen dan by nachte Ende daer bouen worden
 |

185 ghelueki | ghe lees: ghelucki | ghe.

haer wt ghetoghen alle haer pluymen Hier *om* en is die ghene niet goet die twee |
 contrary heeren dyenen wil Ende die ghene diet doen sijn wel weerdich datmense |
 pynighen *ende* corrigeren sal Dats te weten die haers selfs eyghen natuerlijcke |
 heeren afgaen *ende* dyenen enen vreemden. dwelck een doot viant *van* haren hee |
 [5] re is Want ghelijck als dat heylighe ewangelium seyt Nyemant en mach gode |
 dyenen *ende* den duuel te samen. want si contrarye teghens malcanderen *ende* | van
 tween partyen sijn |

**§ (45) Die vijfste fabule is vanden nachtegael *ende* vanden sperwaer
 die ons leeren | Dat die ghene die die arme *ende* onnosele verdrucken
ende onder die voeten treden | [10] die hebben gheerne een quaet
 eynde *ende* varen vuylijcken Waer af dat Ezopus | vertelt eene
 aldusdanighe fabule |**

HEt was een Sperwaer die hem seluen stelde inden neste van eenen nachtega | le
 daer hij vant die cleyne ionghen vanden voerghenoemden nachtegael | Ende die
 nachtegael *quam* daer na ter stont ter wijlen dat die sparwaer inden neste | [15] was
 segghende tot hem. ick bidde v alsoe vriendelijcken als ic mach dat ghij v | doch ouer
 mijne ionghe kuyckijns ontfermen wilt Ende die Sperwaer antwoer- | de hem Eest
 sake dat ghij my te vreden wilt stellen *ende* versoenen Soe moet | ghij my singhen
 een liedekijn suetelijcken na mijnre ghenoechten *ende* dan sal ic | doen dat ghene
 dat v belieuen sal Dit hoorende die nachtegael begonste te sin | [20] ghen niet wt
 vryer herten. mer alleen wt der kelen. want hi *van* druck *ende* *van* rouwe | veruult
 was Ende die Sparwaer seyde hem Desen sanck en behaghet mij niet Ende | greep
 een vanden ionghen kuyckijns *ende* verslondet Ende als die Sparwaer |

dat kuyckijn etende was quam aldaer een iagher die welck een net werp ouer den | sparwaer Ende als hy meynde wech te vlyeghen soe en vermochte hi des niet | mer wert gheuangen Ende daer om soe is hi weerdich te hebben een quaet | eynde Die die onnoselen verdruct ende schent Ghelijck als dede Chaym die si | [5] nen broeder Abel doode |

§ (46) Die seste fabule is vanden vos reynaerdt ende vanden wolf die ons leert | Dat die fortuynne oft auentuere helpet den goeden ende den quaden Ende den ghe | nen diese niet en helpt die heeft si teghens haer haet ende niet Ende die ghene die | teghens der auentueren haet ende niet hebben haer scalcheyt ende boosheyt die | [10] keerse om ende verderfse Waer af dat Ezopus vertelt ene aldusdanighe fabule |

HEt was een wolf die enen grooten roof ouer langhe tijden vergadert had | de om dat hi daer lekkerlijcken af eten wilde Dit merckende die vos hadde | daer op groten haet ende nijt ende om te rapen ende ghecrijghen vanden seluen | roof so quam hi in dat hol vanden wolue hem toe sprekende aldus Lieue gheua | [15] der wolf om dattet is langhe tijt dat ic v niet ghesien en hebbe Soe eest dat ick | ben in grooten lijden verdryet ende bedruckenisse Ende oec daer om oeck mede | dattet langhe gheleden is dat wij te samen niet gheiaecht en hebben Ende als die | wolf die valscheyt vanden vos reynaerdt bekennde was Soe seyde hi totten | vos aldus Du en biste niet ghecomen tot mij om mij te vanden ende te vertroosten. | [20] mer om tmijn te stelen ende te beroouen Om welcke woerden die vos reynaerdt | zeer toornich wert Ende ghinck tot enen herde in deser manieren hem segghen | de In dien ghij nv op dese tijt v ouer den wolf dijn viant wreken wilt soe wil ic |

186 Signatuur *Aij* moet zijn *Cij*. De *A* is doorgehaald, links van de doorgehaalde *A* staat met rode rode inkt geschreven *C*.

hem van desen daghe dy noch leueren in dijnen handen Ende die herde seyde | tot hem Eest sake dat ghi dat doet ic saelt dy wel betalen Ende doe wijsdede die | vos reynaerdt den herde dat hollekijn daer die wolf inne was. Ende die herde | ghinc ter stont aldaer ende stacken doot met eenre speeren Ende in alsulcker manye | [5] ren wert reynaerdt van eens anders goet veruult ende wel sadt ghemaect Maer | als hij weder om wt den holle quam soe wert hi gheuangen vanden honden | ende verschoert. waer om hij doe sprack in hem seluen aldus Want ic quaet ende vals- | heyt ghedaen ende bedreuen hebbe soe eest dat mij quaet ghemoetende is. want | die sonde keert altyt weder om inden schoot sijns meesters diese ghedaen heeft. | [10] Ende oeck mede die ghene die rooft ofte steelt sal weder om beroeft werden. | al hoe nauwe datment heelt:¹⁸⁷ |

§ (47) Die seuende fabule is vanden hert ende vanden iagher die seyt Het ghebuert | dicwijlen datmen mysprjst dat ghene datmen louen ende prijsen soude Ende prijs | ende looft datmen met rechte mysprjsten soude. Waer af dat Ezopus vertelt | [15] eene aldusdanighe fabule: |

HEt was een hert die dranck wt eene fonteynen Ende int drincken soe sach hi | zijn ghehoornde hooft. waer om hij zijn hoornen zeer was prijsende. mer sien | de sine voeten die smal waren ende magher vernederde hijse te mael zeer ende | myspreesse Dese hert als hij vter fonteynen aldus drinckende was hoorde die | [20] stemmen ende dat ghebas vanden honden ende wilde zeer snellijcken inden bossche | vlyen Ende als die honden hem ghenakeden ende achter hem liepen Soe wert | hij by sine groote hoornen in eene haghe ghehouden. Ende siende dat hij niet |

187 heelt: lees heelt..

ontcomen noch ontloopen en mochte sprack in hem seluen aldus Ic hebbe tot | anderen tyden myspressen mijne voeten die mij nochtans dicwijl nutte ende oer- | baerlijck waren Ende mijn hoornen die mij nv doen steruen heb ic ghepressen ende | ghelouet Ende hier om soe salmen mysprisen dat ghene dat niet goet noch nutte | [5] en is Ende louen ende prijsen dat ghene dat goet is ende oerbaerlick Dats te weten. ghij sult prijsen beminnen ende lief hebben die heylighe kercke ende haer gheboden | twelck zeer goet ende profitelijck is Ende sultste vlyen scuwen ende mysprisen alle | sonden ende scande die welcke sijn dinghen die quaet sijn ende onoerbaerlijck | scandelijck ende bescadelijck |

[10] § (48) Die achtste fabule is van Iuno ende van venus die afgoddinnen ende vanden | anderen vrouwen die ons leert Dat voer die goden ende voer die goddinnen sal | men altijd die duechde der reynicheyt zeer louen ende prijsen. want het is een wijf | een eerlijc dinck als dat si haer met eenen man laet ghenoeghen Waer af dat | Ezopus vertelt eene aldusdanighe fabule. |

HEt was een mensche die om hem met vreuchden te vermaken ende om der | tijt corttinghe wil dat kakelen vanden hinnen beduyden wilde Ende vraghe | de eenre hinnen die hi in sijn huys hadde waer om dat sij altijd achterwaert scar- | rede daer si nochtans koerns ghenoech by haer hadde na haren appetite Welc | ke antwoerde ic op dese tijt ter eeren van alle vrouwen zwijghen wil ende niet meer | [20] daer af segghen wil. want die wijse ende vroede die desen teghenwoerdighen boec | dicwijl ghesien hebben ende ghelesen. hebben dese materie wel verstaen also dat- | tet gheen noot en is een yeghelijck dit te openbaren. want het is eerliken ende be- |

tamelijcken allen menschen dat si sullen bewaren die eere van alle vrouwen. | Ende oeck mede daer toe verbonden sijn die selue vrouwen in eeren te houden | op alle steden ende plecken daert moghelijcken ende van doen wesen sal Soe en | willen wi op dese teghenwoerdighe tijt van deser materien niet voerder spreken | [5] Ende latense inden latijne voer die Clercken ende die wijsen die haren tijt onledich | sullen willen maken om te studeren die glose vanden boeck van Ezopus voergenoemt. |

§ (49) Die neghende fabule die welcke is vanden ridder ende vander vrouwen we | duwe Die vrouwe is grootelijcken te prijsen die sonder blame ende begrijp leuet | in deser werlt Waer af dat Ezopus vertelt eene aldusdanighe fabule |

HEt was een man ende sijn huysvrouwe dier malcanderen zeer vter maten lief | hadden ende beminnende waren Nu ghebuerdet dat ouermits die doot die | welke wij alle gader lijden ende passeren moeten Die goede man van aertrijcke | verscheyde ende starf Ende als men hem begraue soude soe bedreef sijn huysvrouwe | zeer grooten rouwe bitterlijck weenende screyende ende crijtende seer droeffelijc | [15] ken ghebarende Ende als hi begraue was Nam si haer woenstad ende maecte een | cleen husekijn by sijn graf om hem daer te bliuen bescreyende So ghebuerdet dat | ter doen een bijden gherecht om sijnre misdaet wille ghehanghen wart Ende ge | hanghen sijnde wert hi beuolen eenen ridder te bewaren op dat hi niet bij nachte | vanden sinen ghenomen ende af ghehaelt en soude worden Ende als hi hem aldus | [20] bewaerde soe ghecreech die ridder grooten dorst alsoe dat hi mids dien ghinck | totten huysken ende woenstede van deser vrouwen Ende badt haer om een luttel waters | dwelcke si hem gheerne dede Ende ghedroncken hebbende sach hi ter vrouwen waert | ende begonste aen te spreken te troesten in hueren lijden met sueten woerden. dat |

dede hij noch anderweruen ende derde weruen ende alsoe dicwijl dat hem ghenomen wert | vander galghen die misdadighe die daer ghehanghen was ende hem beuolen te be- | waren Ende als hi des ghewaer wart is hi ghelopen ter weduwen voernoemt | zeere bedruet ende bedroeft ende heeft gheclaecht hoe hem die Coninck dien mis | [5] dadighen beuolen hadde te bewaren ende dat hi hem ghenomen was hem beduchten | de dat hi vanden Coninck daer om soude moeten steruen Dit aenhorende die | weduwe sprac si ter stont Ic weet v raet om v lijf te behouden. hier leyt mijn man | die doot is dien sellen wij weder in die stede hanghen Ende eersgancs sloech si ho | ren man vter kysten ende begonsten te knopen ende te bijnden ende halpen den ridder | [10] hanghen in die stede vanden dyeue die ghehanghen was verghetende alre lief | den die si oyt tot hem ghedraghen hadde bijder nyeuwer liefden die si soe corts aen | den ridder gheleyt hadde ende beghinck alsoe twee scanden. sij die te voren suuer | ende eerbaer gheheeten was |

§ (50) Die thiende fabule is van eenen lichten wyue Die leert ons datmen niet lich | [15] telijck yemants scoen woerden ghelouen en sal. ende sonderlinghe der vrouwen | Waer af dat Ezopus vertelt eene aldusdanighe fabule |

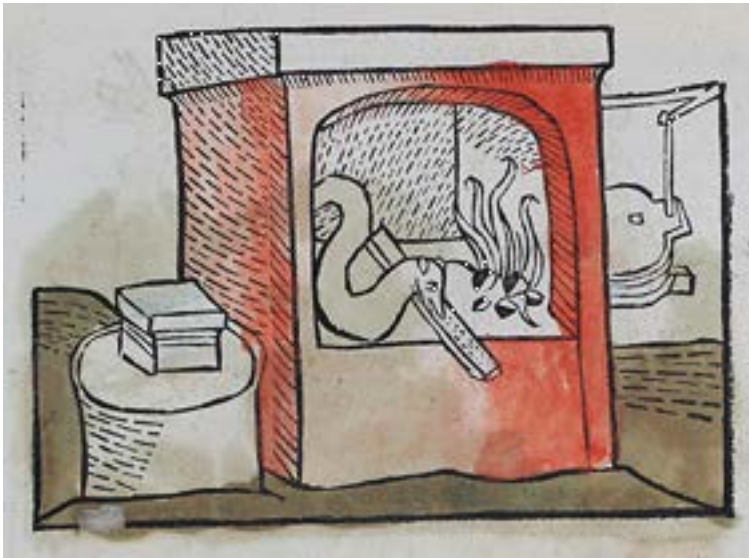
EEen licht wijf die zeer ongestadich ende onghetrouwe was sprac tot enen ionghe | linghe dien si dicke veronghelijct ende een trap ontelt hadde aldus Al eest dat mij | vele mans volghen met ghiften of gauen so heb ic v lieuer sonder ghiften bouen yemen | [20] de die daer leeft opter aerden. daer op die iongelinc haer antwoerde gedenckende | des ongelijcx dat si dicke gedaen hadde dat hi haer weder zeere hertelijc lief hadde | ende stoffeerdese mit sconen woerden Ende elc looch den anderen Bijden welcken Ezopus | wilt doen verstaen datmen den loghenaer met eenre loghenen wel weder beta | len mach hoe wel die onnosele daer by dicwijlen ghestrict worden ende bedroghen. |

§ (51) Die elfste fabule is Een goet vader behoert toe. sinen sone te castyen terwij | len dat hij ionc is ende niet in sijnre outheyt want alsdan te castyen bywijlen te | sorghelijc is ende te spade Waer af dat Ezopus vertelt eene aldusdanighe fabule. |

HEt was een vader des huysghesins die welcke eenen sone hadde die niet en | **[5]** dede als hi doen soude Ende en dede anders niet dan gaen ende loopen bider | straten Ende die vader sloech die dyenaren voer die mysdaden sijns soens hem | vertellende aldusdanighe fabule van eenen arbeyder ofte bouman die bijnden | wilde ende bant te samen een ionc Stier ende eenen os Ende die styer en woude hem | niet laten bijnden mer hy sloech seer onaerdichliken metten clauwen ende met- | **[10]** ten hoornen Ende hi aldus ghebonden was Soe sprack tot hem die bouman al- | dus Ic en hebbe v niet te samen gheuoecht ende ghebonden op dat ghi arbeyden | soudt Mer ic wil dat die minre. te weten die Stier of dat calf gheleert werde ende | ghecorigeert vanden meerre. te weten vanden os. wanttet my van node is dese | twee te gader te bijnden op dat die Stier die welck boes dul arch ende ionc is nye | **[15]** mant en stote noch smijte daer my eenighe scade af comen mochte Mer om | dat ic weet datten die os wel corrigeren sal soe eest dat icse te gader ghebonden | hebbe. Ende hier om soe leert ende bewijst ons dese fabule dat die vader sinen sone | sal leeren ende wijsen goede exempelen ende leeringhe ende hem castyen ter wijlen dat hy | ionc is. want die sijn kinder wel bemint. die castijtse gheerne wel alst tijt is |

[20] § (52) Die twalefste fabule die welcke is vanden Serpent ende vander vylen die ons | bewijst Dat die quade sijn argher niet en quetset noch die boose sinen boser niet | bouen en gaet noch die herde sijn herder of wreeder niet aen en hanghet |

IN tijden voerleden was een Serpent dat welcke ghinck in die Smisse van | eenen smyt om te soeken oft si daer yet vinden mochte dat si soude moghen | eten Soe ghebuerdet dat si aldaer vant eene vyle die welcke si begonste te byten | ende te knaghen Ende die vyle seyde tot haer Al ist al alsoe dat ghij my bijten- | [5] de ende knaghende sijt ghij en moecht my nochtans gheen quaet noch letsel | doen. Mer mij knaghende ende bijtende sijt ghi v seluen quetsende. want met | my wert alle yser ende stael gheuijlt ende ghequetst Ende daer om sijdi wel sot | ende dwaes dat ghij my aldus knaghende sijt. want ic segghe dy dat die een qua | de eenen anderen boser ende quader niet letten noch bescadighen en mach. noch | [10] oeck herdt teghens herdt en sullen malcanderen niet quetsen. Ende daer om | soe ist dat die een machtighe sal beminnen dat ghene dat oec sterck ende machtich | is Ende nyemant en sal hem steken teghens den ghenen die machtigher is dan hy |

**§ (53) Die derthiende fabule die welcke is vanden woluen ende vanden
| Scapen die ons bewijst Alsmen heeft eenen goeden beschermer |
[15] een goet hooftman oft eenen goeden patroon die en salmen niet
| ouergheuen. want die ghene die den seluen ouergheeft dicwijlen |
ghebuertet dattet hem berouwet ende quaet gheschiet. Waer af dat
| Ezopus vertelt eene aldusdanighe fabule |**

Die scapen hadden teghens die woluen groten twyst onminne ende oerloghe | Ende want die woluen die scapen te machtich waren soe deden si hem groote | iammerlijke scade. alsoe dat die scapen namen tot haer die honden op datse van | hare parthien soudē sijn Ende die woluen te bat moghen wederstaen Ende daer | [5] teghens te oorloghen Ende alsoe wart die parthie vanden scapen soe sterck dat | die woluen teghens die scapen gheen wederstaen noch macht en hadden Dit | siende die woluen dat die machte van hare weder parthie aldus groot ende crach | tich was So seynden si eene Ambassade totten scapen om dat si pays ende vrede | met malcanderen soudē maken Die welcke ambassade seyde totten scapen al | [10] dus Ist sake dat ghij ons die honden leueren ende gheuen wilt Soe willen wij v | zweeren dat wij nemmermeer teghens v strijden noch bescadighen en sullen Ende | die scapen antwoerden hem. in dien dat ghi ons uwe ionghe woluen leueren ende ge | uen wilt. so sijn wi des te vreden Ende aldus in deser manieren soe maecten si vrede | ende dat oorloghe wert ghesoent. als die honden gheleuert waren so doden si die hon | [15] den die patroonen ende beschermers waren vanden scapen Ende die scapen en deden | niet anders dan datse die woluen een weynich quetsende waren Waerom waest | dat doe die woluen begonsten te wassen ende groot te werden soe vergaderderden si hem | van alre weghe Ende met eenre ghemeynre versamentheyt soe spracken si tot haren | voervaderen aldus Wij moeten ende willen eten die scapen Ende haer voervaderen | [20] antwoerden hen. wij hebben in voerleden tyden pays ende vrede met hem ghemaect Dit | contract niet teghenstaende die woluen braken den vrede Ende liepen op die sca- | pen ende verslijndense. Dat welcke alle haer nacomelinghen daghelijcx noch | doende sijn Ende want die Scapen die honden die hare Capeteynen ende be | waerers waren den woluen gheleuert hadden Soe en hadden si nyemant diese |

beschermeden Ende alsoe werden si vanden woluen gheghete n¹⁸⁸ Ende daerom ist |
 zeer goet enen goeden patroon ende beschermer te hebben die inden noot mach hel
 | pen ende bystandicheyt doen ende die in gheenre manieren ouer gheuen. want een
 ghe | trouwe vrient is dicwijle inder noot beter ende profijteliijker dan een
 Coninckrijcke | [5] want hadt dat sake gheweest dat die scapen die vrientscap vanden
 honden gh e- | houden¹⁸⁹ hadden. nemmermeer en hadden si vanden woluen ghegheten
 gheworden. | waer om dattet is een zeker dinck te hebben ende te houden eenen
 goeden vrient. | Waer af datmen ghemeenliken seyt. vrient ter doot. vrient ter noot.
 ende vrient | achter rugghe. dat is sekerlijcken een vaste brugghe |

**[10] § (54) Die vierthiende fabule is vanden man ende vanden houte
 die ons bewijst Dat | die ghene die sinen viant gheeft hulpe ende
 bystandicheyt die is die sake van sijne | eyghenre doot. ghelijck als
 dese navolghende fabule vertelt |**

HEt was een man die een houmess ofte een byle makede Ende daer na als hij | se
 ghemaect hadde so begheerde hi ende sprack totten bomen aldus Gheuet | [15] mi
 doch tot mijnre bylen een stele Ende die bomen gauense hem ende warens te vreden
 | Ende als die man den steel in zijnre bylen ghemaect ende ghesteken hadde so
 begonste | hi alle die bomen metter bylen neder ter eerden te houwen. waer om dat
 die Eyken ende | Esschen bomen seyden aldus Al ist dat wi af ghehouden werden
 het is wel reden. want | wijt ons seluen hebben gedaen Ende van tonse eyghen wij
 selue af ghehouden werden | [20] Ende daer om en ist niet goet hem seluen onder
 die eyghenscap van sinen viant te setten | noch oeck hulpe ende bystandicheyt te
 doen om hem seluen daer mede te krencken | ghelijck als men ouermits dese fabule
 mercken mach. want men niet en sal ghe- | uen noch langhen den stock of instrument
 daermen mede ghequetst mach werden. |

188 gheghete n lees: ghegheten.

189 gh e- | houden lees: ghe- | houden.

§ (55) Die vijfthiende fabule is vanden wolue ende vanden hont die ons leeren | Dat vry te wesen ende niet eyghen te sijn is een dat alre suetste dinck datmen vin | den mach. want het gaet te bouen alle der werelts scat Waer af dat Ezopus ver | telt eene aldusdanighe fabule |

[5] **H**Et was een wolf ende een hont die malcanderen by auentueren eens vonden | waer af dat die wolf den hont vraghede. waer om ist dat ghi aldus vet ghe | noechlijck weluaerende ende weeldich sijt Ende die hont antwoerdede hem Om dat ic | dat huys van minen heer ende meester wel beware ende om dat ic basse teghens die | dyeuen die in mijns meesters huysen willen comen. maer om dat mijn meester ende | [10] alle thuysghesin my allegader gheuen teten Ende hier om ist dat ic aldus vet ben | ende wel te pas Ende die wolf seyde hem Het is wel gheseyt mijn lieue broeder Mer | aenghesien mijn lieue broeder dat ghij aldusdanighe goede daghen hebt ende | aldus wel te pas ende vet sijt soe hebbe ic groote begheerte om te woenen met v | Op dat ghi ende ic niet dan eenen kost ende tafel en duruen houden twelc den hont | [15] wel gheliefde ende seyde Coemt aen met my ghi sultet soe goet hebben als ic Ende | en wilt gheen anxte noch vreese hebben Dit hoorende die wolf ghinck metten | hont Ende also si gaende ende onder weghe waren so waest dat die wolf des honts | hals aenmerckende ende siende wert dwelc bloot was ende kael hem vraghende aldus | Mijn lieue broeder waer om ist dat ghi den hals soe kael ghescoren hebt Ende | [20] die hont antwoerdede hem Dats daer om. want ic des daechs eenen yseren hals- | bant om minnen hals draghende ben daer ic aengebonden ben Ende des snach | tes soe ontbintmen my om dat ic dat huys bewaren soude Ende die wolf seyde hem | Trouwen dit en is mi van gheenem node want ic die in mijn vryheyt ende nyemants | eyghen en ben en wille niet ghebonden werden. want ic mach gaen ende staen daer |

mi des belieuet *ende* ghebruyken altijt minen wille *Ende* hier om want ic in mijnre |
 vryheyt ben en wil noch en begheere nyemants eyghen te sijn Oec mede om | te
 vullen mijnen buyck en wil ic my seluen onder eyghenscap niet stellen. waer om |
 mijn lieue broeder Na dien dattet sijn uwe ghewoenten ghebonden te wesen so | [5]
 onderhoudet *Ende* ic wil leuen als ic ghewoenliken ben Hier om ist datmen om al- |
 le der werelt rijckdomme fijn van goude Eyghen vrydomme te recht niet coopen en
 soude |

**§ (56) Die sestiende fabule die welcke is vanden handen vanden voeten
 ende van- | den buycke ende bewijst Hoe soude die ghene goet ofte
 duecht doen eenen ande- | ren die hem seluen niet en doech noch
 goet doen en can Waer af dat Ezopus ver | [10] telt eene aldusdanighe
 fabule |**

IN tyden voerleden soe hadden die handen *ende* die voeten twyst teghens den buycke
 den welcken si toe praken aldus Alle tghene dat wi mids onsen arbeyt | winnen
 moghen dat etet *ende* verteert ghi *Ende* en doet niet Daer om eest dat wij v niet | meer
 teeten en willen gheuen Mer willen v van hongher laten steruen *Ende* als die | [15]
 buyck hongherde soe begonste hy te krijten segghende Helaes ic sterue van hon |
 gher gheuet my teten *Ende* die handen *ende* voeten seyden. wij en sullens niet doen.
 | *Ende* daer om want die buyck niet teten en hadde so waest dat die conduyten daer
 | die spijsse doer lidet ghesloten werden *Ende* een weynich tijts daer na so wouden |
 die handen *ende* die voeten ouermits die Cranckheyt *ende* siecte die si gheuoelenden
 den [20] buyck gheuen teten Mer het was veel te laet. want die Conduyten waren
 gheslo | ten. *Ende* daerom en mochten die lee den¹⁹⁰ den anderen. dats den buyck
 gheen goet | doen noch in staden staen Hier om ist dat soe wie die den buyck niet
 wel en regiert |

190 lee den lees: leeden.

die en mach nauwelijcken ende met groter pijnen die andere leden onderhou | dende
sijn. Dese fabule leert *ende* bewijst ons dat een dienre trouwelijcken sijnen | meester
dyenen sal op dat hij hem weder om goet doet *ende* onderhouden mach | als hij sinen
trouwen dienste siet *ende* ghewaer werden sal |

**[5] § (57) Die seuenthiende fabule is vander Apynnen *ende* vanden
vos reynaerdt. | Vanden armen *ende* vanden rijcken vertelt Ezopus
eene aldusdanighe fabule |**

HEt was een Apynne die den vos reynaerdt badt dat hi hem¹⁹¹ van sinen stert | wat
gheuen wilde daer hij¹⁹² sinen¹⁹³ aers mede bedecken mochte tot hem spre- | kende
aldus Wat batet dy dijne groote stert Sij en doet anders niet dan dat | **[10]** ghijse doer
den modder beslijckende sijt *ende* onreyn maect *ende* dat ghene dat v | scadelijcken
is soude mij wel baten *ende* profiteren. Ende reynaerdt antwoerde | haer Ick wilde
wel datse noch veel langher waer Ende hebbe lieuer datse be- | slijct *ende* vuyl van
mij ghedraghen werde dan datse dijne onreyn aersbillen dec | kende eere soudent
doen *ende* reuerencye. want die tijt mocht comen dat icse sel- | **[15]** ue van node
soude hebben te doen Ende daer om soe en gheuet niet dat dy sel | uen van noode is
Op dat ghij selue namaels gheen ghebreck en hebbet. |

**§ (58) Die achtiende fabule is vanden muyletier dats die den muyle
drijft *ende* | vander muylen Men vinter vele die na der doot zeer
werden ghequelt *ende* daer | om soe en salmen den doot niet
begheerende sijn Waer af dat Ezopus vertelt | **[20]** eene aldusdanighe
fabule |**

191 hem lees: haer.

192 hij lees: si.

193 sinen lees haer.

HEt was een Coopman die een gheladen Ezel aen die merct dryuende was | Ende om dat hi so veel te snellijcker aen die merct comen soude so sloech hij ende | stack den ezel. waer om die arme ezel sijns selfs doot dicwijlen begherende was | meynende dat hij nae sijne doot vrede ende ruste hebben soude Ende daer nae als | [5] hij wel gheiaecht ghesteken ende gheslaghen was. soe starf die arme ezel ende zijn | meester deden villen Ende van sinen velle werden ghemaect tambourynen die men | altijd slaende is Ende hier om ist. dat om wat pijnen die men hier int leuen lijden mach | den doot niet begheren en sal. want die sommighe hebben hier in deser werelt gro | te pijn die nochtans in dandere noch veel meerre pijn hebben sullen. want die | [10] mensche gheen rust en vercrijghet ouermits die doot mer ouermits zijn verdien | sten dats waerheyt bloot. |

§ (59) Die neghentiende fabule is vanden hert ende van die ossen die ons leert. | Al ist al alsoe datmen bywijlen vlyet Nochtans en is men vander seluer vreese | niet seker noch vry daer men omme vlyende is gheweest Waer af dat Ezopus | vertelt eene aldusdanighe fabule |

[5] HEt was een hert dat voer die iaghers voerloopende ende vlyende was. | Ende om dattet niet gheuangen en soude werden soe liept totten yer- | sten dorpe dattet vinden conde schuytende al daer in eenen stal daer ossen in ston | den vertellende hem die sake waer om dattet al daer ghecomen was Ende bidden | de dat si hem sijn lijf bescudden wilden Ende die ossen antwoerden hem Helaes | [10] arme hert du biste hier zeer qualijcken gheraect. ghij soudt voerwaer aenden | wilden velde alte veel zekerlijcker wesen dan hier bij ons. want ist sake dat die | ossen dryuers oft onse meester dy hier verneemt Soe ist seker dat ghi daer om | steruen sult Heylaes om goods willen seyde dat hert Ic bidde dy doer alle berm | herticheyt dat ghij mij in uwer cribben versteken ende berghen wilt tot dat den auont | [15] ghecomen sal sijn Ende dan sal ick mij seluen wech steken op plaetsen daer ick | vry sal sijn ende sonder vreese. Ende alst ghebuerde dat die knapen quamen om | die ossen dat hoy voer te stroyen dat si eten souden so worpen si dat hoy voer den | ossen ende ghinghen haerre vaerden sonder dat si dat hert niet en saghen noch | en vernamen. waer af dattet hert vtermaten seer vrolijcken was meynende nv | [20] die vreese des doots ontgaen te wesen ende wistet den ossen groten danck Dit | hoorende een vanden ossen seyde tot dat voerghenoemde hert Het is een cley | ne sake te ontgaen wt den handen der gheenre die blijnt sijn ende niet en sien Mer | ten is soe lichtelijck niet te ontcomen wt der gheenre handen die claer oghen heb | ben ende goet van ghesichte sijn. want ist dat sake dat onse meester coemt die welc | [25] ke hondert oghen heeft Ende hy dy siet al hier voerwaer ghi sijt daer om doot | ende sult moeten steruen Mer ist hy also dat hi dy niet en siet noch en verneemt. | soe sijt ghij behouden ende sult moghen gaen daer v des belieuen sal Ende ter | stont daer nae soe quam die meester inden stal ende begonste te visiteren ende om | te roeren dat hoy dat voer sijn ossen lach Ende in dat tasten vanden hoy so ghe | [30] voelde hij aldaer die hoornen vanden hert Ende seyde in hem seluen. wats dit | Ende al verwondert wesende soe riep hy

tot hem sine knapen vraghende waen | dat hert ghecomen was Ende si antwoerden
hem Lieue heerscap wij en we- | tens niet. Ende die heer was zeer blijde ende dedet
grijpen ende dooden Ende | maecten daer mede eene groote weerscap om te eten
Ende daer om soe waent | **[35]** die menich te ontloopen dat net daer hij nochtans in
gheuanghen wert. want | die ghene die vlyet die en is sonder sorghe oft vrees niet
Hier om sal een yeghe | lijck iaghen alsulc bewarff. waer om dat hi niet vlyen noch
voerloopen en darff |

§ (60) Die twintichste fabule is vanden leeuwe *ende* van sijnre valscher conuersacyen | ofte verkeerlinge Te hebben conuersacye metten ghenen die boes *ende* quaet | van leuen sijn is een dinck dat zeer sorghelijcken *ende* scadelijcken is. want al- | leen dat spreken met alsulcdanighen. bywijlen den mensche in grooten laste *bren* | [5] ghet. mer oeck dat swijghen is torment Waer af dat Ezopus vertelt eene al- | dusdanighe fabule. |

HEt was een leeu die seer stout *ende* machtich was die welcke om te heb- | ben enen groten naem *ende* oeck mede glorie hem seluen Coninck made | Waer om dit aldus ghedaen sijnde. soe verwandelde hy doe sijn oude quade | [10] ghewoente bewijsende hem oetmoedich *ende* huesch Sweerende oeck mede | *ende* belouende dat hi voert aen gheen vanden beesten niet quetsen noch scade | lijck en soude Mer soudese bewaren *ende* beschermen teghens alle haer | vianden *ende* mede teghens allen den ghenen die hem quaet doen wilden oft | deeren souden moghen *Ende* van deser beloeffnisse soe beroude hem zeer want | [15] het is een yeghelijck zeer *commerlijck* tot elcker vre te verwandelen sijn proper | eyghen natuere *Ende* daer om doe hij hongher hadde soe was hy verbeydende | enighe vanden beesten in eene heymelijck stede om dat hijse bedrieghen moch | te hem vraghende ofte sijnem adem stinckende was ofte niet *Ende* die ghene die | seyden dat sinen adem ofte mont stanck. ofte die seyden dat si wel roeck *ende* niet | [20] en stanck *Ende* die ghene die daer stille zweghen *ende* niet en seyden die verschoer | de hi alle *ende* deedse steruen hoe si hem quamen Dit aldus ghedaen sijnde So ghe | buerdet dat hi begheerde te hebben die Apyenne om haer te vraghen ofte haren¹⁹⁴ | adem stinckende was ofte niet *Ende* die Apyenne antwoerde hem dat haren¹⁹⁵ adem | niet en stoncke Mer als goeden *ende* fijnen balsame wel ruyckende was. Dit |

194 haren lees: sinen.

195 haren lees: sinen.

hoorende die leeuwe scaemde hem dat hi die Apyenne doden soude Mer vant | in hem seluen eene valscheyt ofte cloecheyt hoe *ende* in wat manyeren hijse dooden | soude moghen *Ende* veynsde hem *ziec* te wesen *Ende* dede doe tot hem comen meyste | *ende* doctoren inder medicijnen *Ende* als dese meysteren ghecomen waren so | [5] dede hij hem sijn water *ende* vrijne besien *Ende* als sijt wel hadden besien Soe sey | den si hem aldus Lieue *ende* zeer doerluchtighe heere. waert dy also dat ghij om te | eten mochtet ghecrijghen eenighe spijse ghij soudet ter stont ghesont *ende* | ghenesen wesen *Ende* die leeu seyde Heylaes ic soude alte gheerne eten *van* eenre | Apyenne Voerwaer seyde die medicus. dat is een zeer goede spijse *ende* lichte | [10] *Ende* want ghij een Coninc sijt so ist alte samen tot uwen ghebode. Doe gheboet | die leeuwe datmen die Apyenne voertbrenghen *ende* halen soude *Ende* niet teghen | staende tgoet dat si vanden Coninck gheseyt hadde *ende* ghesproken Nochtans | dedese die coninck dooden *ende* atse *Ende* daer om ist een zeer sorghelijck dinck on | der tgheselschap van eenen wreeden tyranne te wesen. want ist goet ist quaet hy | [15] wilt al verslijnden *ende* eten hoe dattet gaet *Ende* hij is wel geluckich by daghe *ende* | by nachte die der tyrannen handen *ende* quaet gheselschap ontlopen *ende* scuwen mach |

§ Hier eyndet dat derde boeck van Ezopus | *Ende* beghint die tafel van dat vierde boeck. |

§ Die eerste fabule is vanden vos reynaerdt *ende* van die druyuen

§ Die anderde fa | [20] bule is vanden ouden hermelkijn *ende* vander rat § Die derde fabule is vanden wolf | vanden herde *ende* vanden iagher § Die vierde fabule is vanden paeuwe vander | goddynnen *ende* vander lijstere § Die vijfste fabule is vanden panther een beeste | alsoe gheheten *ende* vanden boeren § Die seste fabule is vanden vleyschouwers *ende* | vanden scapen § Die seuende fabule is vanden valckenaer *ende* vanden voghelen | [25] Die achste fabule is vanden man vander waerheyt vanden logenaer *ende* vander Apyn | nen § Die neghende fabule is vanden paerde vanden iagher *ende* vanden hert | Die thiende fabule is vandeu¹⁹⁶ Ezel *ende* vanden leeuwe § Die elfste fabule is van | den ghiervoghel *ende* van anderen voghelen § Die twalefste fabule is vanden | leeuwe *ende* van die vossen § Die derthiende fabule is vanden Ezel die *ziec* was | [30] *ende* vanden wolue § Die vierthiende fabule is vanden groten bock *ende* van die cleyne | Die vijfthiende fabule is vanden man *ende* vanden leeuwe § Die sestiende fabule is | vanden Camele *ende* vander vloot § Die seuenthiende fabule is vanden wyerworme | *ende* vanden spijnchaen § Die achtende fabule is vanden pelgrym *ende* vanden | zweerde § Die neghentiende fabule is vanden scape *ende* vanden rauwen § | [35] Die twintichste fabule is vander bloeme¹⁹⁷ *ende* vanden rose maryne. |

196 vandeu lees: vanden.

197 bloeme lees: boom.

§ (61) Die eerste fabule is vanden vos reynaardt ende van die druyuen
 Die ghenen en | is niet wijs die begheert te hebben eenich dinck dat
 hem niet werden en mach | Waer af dat Ezopus vertelt eene
 aldusdanighe fabule |

HEt was een vos reynaardt die zeer scone druyuen hanghende aen eenen wijn | gaert
 met begheerten aensiende was. die welcke hy gheerne ghegeten hadde | Ende als hi
 sach dat hijse in gheenre handen manieren ghecrijghen en conde soe ver- | keerde
 hi sine droefheyt in blijscappen segghende aldus Dese druyuen sijn soe suer | al waert
 by also dat icse hebben mochte ic en soudese nochtans niet willen eten Ende | daer
 om bewijst ons dese fabule dat die ghene wijs is die hem veynst enich dinck | [10]
 niet te begheeren dat hem niet ghebueren noch worden en mach. al ist nochtans | dat
 hij daer sonderlinghe begheerte toe heeft |

§ (62) Die anderde fabule is vanden ouden hermelkijn ende vander rat die leert | Dat subtijlkeyt verstant ende behendicheyt is dicwijlen veel beter. dan grote starc | heyt Waer af dat Ezopus vertelt eene aldusdanighe fabule. |

Het was een hermelkijn dat zeere out van iaren was dat welck die ratten | [5] niet meer vanghen en mochte Niet te min want si dicwijlen van grooten | hongher verdrucket wert. So ymagineerde si ende peynsende in haer seluen dat | si haer int meel al heymelijck weyntelen ende houden soude om die ratten alsoe | te vanghen ende alsoe haer herte te lauen ende haren buyck te vullen Ende als | die ratten int meel quamen om dat te eten soe greepse dat hermelkijn ende atse | [10] deen voer ende dander na Ende alst ghebuerde dat een oude rat die boosheyt ende | valscheyt van desen hermelkijn ghewaer wert ende vernam seyde tot haer seluen | voerwaer gheseyt Ick sal mij voer uwe clauwen wel wachten. want ic beken- | ne wel dijne valscheyt ende daer om te vallen in dijne handen sal ick mij seluen | wel wachten Dese fabule bewijst ons dat die ghene zeer wijs is die die valscheyt | [15] ende boosheyt der quaden ouermits subtijlheyt ende verstant Ende niet ouermits ghe | welt ende crachte ontgaen ende ontloopen mach |

§ (63) Die derde fabule is vanden herde ende vanden iagher die ons leert. Datter | vele menschen sijn inder werelt die hem seluen alte seer schoen buyten van woer- | den thoenen die nochtans van bynnen ende van herten zeer beueynst ende anders | [20] sijn Waer af dat Ezopus vertelt eene aldusdanighe fabule |

HEt was een wolf die voer die iaghers voerloopende was Ende int voerlopen | soe ghemoetede hi enen herde den welcken hi toesprack segghende aldus | Mijn zeer lieue ende bysonder gheminde vrient Ic bidde dij dattu niet segghen en | wiltste den ghenen die mi volghen werwaert dat ick ghebleuen ben Ende die her | [5] de seyde tot hem En hebbe gheen vreese noch sorghe want ic di niet wijsen en sal Ende | als die iagher quam so vraechde hi den herde oft hi aldaer niet ghesien noch ver | nomen en hadden eenen wolf passeren Ende die herde dit hoorende metten oghen | ende metten hoofde wijsede den iagher die stede daer die wolf inne ghescolen ende | ghelopen was. mer metter hant ende metter tonghe hy contrarye wijsende was. | [10] Ende ter stont verstondet die iagher Mer die wolf vernemende ende ouermercken | de die beueynstheyt vanden herde liep heen sijnre vaerden Daer nae een weynich | tijts soe ghebuerdet dat dese selue herde den wolf ghemoetede. den welcken | hij toe sprack segghende aldus Betaelt mij van dat ghene dat ic v tot anderen | tyden soe wel bewaert ende v lijf bescuddet hebbe Ende die wolf seyde hem Ic danc- | [15] ke daer af dijne tonghe ende dijne handen ende niet dijnen hoofde noch dijnen oghen | aen den welcken het niet ghehouden en heeft dat ic niet gheuanghen en ben ge | weest Ende daer om en salmen gheen gheloue setten inden mensch twee aensichten ende | twee tonghen hebbende die welcke ghelijcken den scorpioen die metter tonghen | is leckende ende metten sterte stekende. |

[20] § (64) Die vierde fabule is van Iuno die afgoddynne vanden paeuwe ende vander | lijstere Een yeghelijck sal wesen te vreden vander natueren Ende van die gauen | die god hem ghegheuen heeft ende salse rechtueerdeliken ghebruyken ghelijc als | dese nauolghende fabule ons bewijst. |

HEt was een paeuwe die tot Iuno der afgoddinnen quam zeere ghestoert | wesende dat die lijstere soe wel singhen conste ende dat hij om sijnre onbe | quamer stemmen wille van elcken beghecket *ende* bespottet wart. Den welcken | Iuno die afgoddynne antwoerdede hem troostende. hoe zijn schoen aensien | **[5]** ende groote lichaem der stemmen der lijstere verre te bouen ghinck. nyemant en | ware doch sijns ghelijcke van blijnckerder verwen *van* sconen pluymen den stert | ende den hals ghelijck oft met costelijcken ghesteente ware verchiert Daer op | doen die paeuwe weder seyde. wat mach my alle dit helpen ende ic inder stem | men verwonnen worde Ende antwoerde iuno weder God heeft elcken voer- | **[10]** sien int zijne v met blinckeuder¹⁹⁸ verwen ende met goeder grootten. den Aern | heeft hij versien met crachten. der lijstere met sanghe. der rauen met graffen. daer | die wijcheleers huere ghemercken wt nemen. die duyue is altoes droeve. den | Craen bewijst den ganck vanden tijde oft wedere. die quackele is leelick ghe- | pluymt. die swalue is smorghens vroeck met blijscappen beruert. die naecte vle | **[15]** dermuys vlieghe tsaunts spade. den haen hout sijn vren. elck is meester int | sijne. daer om en soect ghi niet anders dan v god ghegont heeft. |

§ (65) Die vijfste fabule is vanden panther *ende* vanden ackerlieden
Bij deser fabu | len leert Ezopus hoemen den wtlendighen *ende*
onghekenden goedertieren | *ende* vriendelijck wesen sal. op auentuere
waer men tot anderen tyden daer af | **[20] wandancket of bedanct**
warde ghelijck Ezopus by deser fabulen by brenghet |

198 blinckeuder lees: blinckender.

HEt was eene onnosele beeste die viel in eenen gracht ende als dat sach een | ackerman verboot hy huerer vele dat si haer ymmers niet en misdaden. | alsoe dat die sommighe van hem haer broot toe werpen ende sommighe waren | zeere droeuich omme der beesten mysual. Mer alsoe die lyede menigherleyde | [5] sijn. soe waren daer weder eenighe die die beeste sloeghen enighe die daer mede | loeghen ende oeck eenighe diese beclaechden segghende dat sij doch nyeman | de arch noch quaet ghedaen en hadde Ende ghenakende den auont als si alle | thuyswaert ghinghen ende meynden dat die beeste daer snachts ghestoruen | soude hebben soe halp haer seluen die beeste daer vte ende pijnde haer tot ho | [10] ren leggher waert te comen Seer corts daer nae als si haers leyts ghedencken | de wart soe ghinck sij wederom ter voerseyder plaetsen ende quellede al daer | die beesten veriaechde de herden ende dede den ackerlieden grooten oploop | scheyndende ende verderuende dat selue dat si daer vant Also dat si allegader | om hoer leuen te behouden allendichlijck baden. Ende die beeste antwoerde | [15] goedertierlijck Ick en ben niet weder ghecomen om archeyt te doene yeman | de vanden ghenen die mij broot gauen ende gheen quaet en bewesen. mer ick ben | ghecomen om mij te wreken op die ghene die mij sloeghen werpen ende doden | wouden |

§ (66) Die seste fabule is vanden weeren ende vanden scapen die ons leert ende bediet | [20] hoe een gheslachte van vrienden oft maghen oft anders eenich gheselschap ver | gaen moet dies niet ouer een en draghen oft den anderen niet bystant en doen | inder noot Waer af dat Ezopus vertelt eene aldusdanighe fabule |

HEt waren op een tijt vergadert bi een die weeren mitten anderen scapen daer | onder quam een vleyschouwer inden hoop *ende* begonster een te grijpen mitten | halse *ende* die kele af te steken Dwelck alle dander aensaghen *ende* ghedoechdent | sonder dien te helpen oft bystant te doen *ende* ter stont soe quam die vleyschouwer | [5] weder *ende* dede des ghelijcs noch een ander *ende* vernyeldese alsoe al met eenen | smaels Ende als si al te gader op een na te niet ghedeghen waren soe sprack dat | leste scaep Tis recht dat wi alle vergaen *ende* mit eenen smaels van v ghemineert | *ende* ghedoot sijn. want doen wij alle te samen waren in eenen grooten hope ver- | gadert *ende* v int midden van ons saghen en pijnden wij v niet te wederstaen dat | [10] welck wij als doen wel machtich waren. mer nv ist lacen al te late daer om doet | mit mij als mitten anderen: twelc alsoe gheschiede. |

§ (67) Die seuende fabule is vanden valkenaer *ende* van anderen voghelen die ons | leert Dat die wijse *ende* die vroeden sellen altijd onthouden *ende* bewaren den raedt | *ende* leeringhe die goet *ende* profijtelijcken is Ende selen daer af niet doen ter con- | [15] trarye Waer af dat Ezopus vertelt eene aldusdanighe fabule |

IN tyden voerleden begonsten hem die voghelen te vervroechden teghens | die nyeuwe tijt des somers van dat haer nestkens met loeuerkens *ende* blader | kens bedecket waren Ende ter stont soe saghen si *ende* vernamen dat die valkenaer | settede sijn stricken in haren nesten om dat hijse vanghen mochte Ende doe seyden | [20] si te gader Dese goede man heeft goede iammerherticheyt met ons want als | ons aensiet so screyt hij Dit hoorende dat patrijsken dwelc dat bedroch *ende* scalc | heyt vanden valckenaer tanderen tijden wel besocht hadde seyde totten anderen |

voghelen aldus Wachte dy wel van desen alsulcken man *ende* vlieghet op in die |
 luchte. want hi anders niet en soect dan eenigherhande manyere hoe hy v van | ghen
 mochte *Ende* in dien hi v vanghen can soe sal hi v eten oft hij sal v brenghen | op die
 merct om te vercopen *Ende* die voghelen die desen goeden raedt gheloue- | [5] den
ende deden daer na waren behouden Mer die ghene dies niet en gheloueden | die
 waren verloren *ende* gheuanghen *Ende* daer om die goeden raedt ghelouen *ende* |
 daer na doen. werden dicwijlen verlost van haren zeer *Ende* diese niet en gelouen |
 sijn altijt in sorghen meer *ende* meer. |

**§ (68) Die achtste fabule is vanden man vander waerheyt v anden¹⁹⁹
 loghenare *ende* van | [10] der Apynnen In tyden voerleden soe waest
 alsoe datmen meer ghelouede *ende* | prijsede eenen man vol van
 loghentalen *ende* valsheyt Dan die menschen vol van | der waerheyt
 Twelcke noch huyden des daghes seer regnerende is ghelijck | wij
 zeer grootelijcken mercken moghen ouermits dese navolghende
 fabule |**

HE²⁰⁰ [w]as²⁰¹ een man vander waerheyt. dats een man die die waerheyt seyt *Ende* |
 [15] e[en]²⁰² man vander loghentalen dats een loghenare. die welcke twe te samen |
 ghin[g]hen²⁰³ afterlande *Ende* aldus gaende quamen si ten lesten in die prouincie oft
 int lant | daer die Apynnen herscappie hadden *ende* woenachtich waren *Ende* als dese
 twee | voerghenoemde int selue lant ghecomen waren So gheboot die coninck vanden
 | Apynnen datmense [vanghen]²⁰⁴ *ende* voer hem brenghen soude *Ende* sittende die
 coninc als | [20] een keyser in sine conincklike maiesteyt hebbende sijn Apynnen
 omtrent hem gelijc | als andere ondersaten by *ende* omtrent haren heeren doende

199 v anden lees: vanden.

200 **HE** lees: **HEt**.

201 De w in 'was' is geschreven met inkt.

202 en in 'een' is geschreven met inkt.

203 De g in 'ghinghen' is geschreven met inkt.

204 ghen in 'vanghen' is geschreven met inkt.

ende sittende sijn So vra- | ghede hi den man vander loghentalen tot hem sprekende
aldus Wye ben ic Ende die |

flatteerre ende loghenaer seyde tot hem Ghi sijt een keyser ende een Coninc die |
 alderscoenste creatuere die onder den hemel wesen mach Ende die coninc vra | ghede
 hem voort Wie sijn die ghene die hier omtrent my sitten Ende die loge | nare
 antwoerdede hem. Heer coninck het sijn uwe ridderen uwe knechten ende | [5]
 ondersaten om v ende uwe conincrijck te beschermen ende te bewaren Dit hoo | rende
 die Coninck sprac tot hem Du biste een man van eeren ende eerbaer Ic | wille dat ghi
 mijn opperste hofmeyster sijt Ende datmen v eere ende reueren | cye aendoende si
 Ende als die man vander waerheyt dit hoorde dachte in hem | seluen segghende aldus
 Na dien dat ic sie dat dese loghenaer ouermits sine lo | [10] ghentalen aldus
 grootelijcken gheeert ende verheuen is met veel meerre ende | grooter redenen sal
 ick verheuen worden. in dien ick die waerheyt segghe Ende | daer nae soe ontboet
 die Coninck den man vander waerheyt hem vraghende | aldus. wye ben ick Ende wie
 sijn die ghene die omtrent hier by mij sitten ende woe | nachtich sijn Ende die man
 vander waerheyt antwoerde hem Du biste een | [15] Symme een leelijc ende een
 versmadelijck beeste Ende alle die ghene die hier | sijn omtrent v. die sijn zeer leelick
 ende dijns ghelijc. Dit hoorende die Coninc | wert zeer toornich ende gheboet datmen
 hem metten tanden verschoren ende | in stucken rijten soude Ende hier om so
 ghebeurdet dicwijlen dat die flatterers | ende loghenaers verheuen werden Ende die
 menschen vander waerheyt. dats | [20] die oprecht sijn ende die waerheyt segghen
 vernedert ende verstoten werden. | want ouermits datmen die waerheyt seyt soe
 verliestmen dicwijlen dat lijf Twelc | ke nochtans tegehens die rechtueerdicheyt ende
 redene is |

§ (69) Die neghende fabule is vanden paerde vanden iagher ende van dat hert. | die ons leert. Dat nyemant hem seluen en sal setten onder bedwanck te willen | sijn oft eyghen te wesen ouermits dat hij wrake van eenen anderen hebben *ende* | vercrijghen mach. want het is veel beter dat hem een mensche niet eyghen en | [5] maect dan dat als hij hem seluen yemande eyghen heeft ghemaect namaels | berou daer af heeft alst te late is Ghelijck als dese navolghende fabule ons *ver* | telt ende bewijst. |

HEt was een paert dat op een hert zeer nydich was om dattet selue hert | veel scoenre was dan hi *Ende* dit voerghenoemde paert ouermits groote | [10] nydicheyt ghinck tot enen iagher sprekende hem toe in deser manieren Ist sa | ke dat ghi my wilt ghelouen wij willen hyden op desen daghe eenen goeden | roof ghecrijghen Clymmet op mij ende nemet dijn sweert ende wij selen nae | dat hert loopen *Ende* met dijnen zweerde salstuytslaen²⁰⁵ ende dooden *Ende* alsoe | soe salstuyt moghen vanghen *ende* tvel vercoopen met die ryemen diemen daer | [15] af snyden sal *Ende* tvleysch daer af eten Dit horende die iagher beruert wesen | de metter ghiericheyt vraghede den paerde aldus Duncket di oeck by goeder | trouwen dat wij dat hert daer ghi my af ghesproken hebt vanghen sullen mo- | ghen *Ende* dat paert antwoerdede hem laet dy ghenoeghen ick sal alle mijn | naersticheyt ende diligencie daer toe doen *Ende* oeck mede alle mijn starcheyt | [20] ende crachte Clymmet op mij ende doet minen raedt Dit hoorende die iagher | clam bouen op zijnen rugghe *Ende* dat paert begonste te loopen na den herte | *Ende* als dat hert vernam dattet paert na hem liep so begonstet te vlyen *ende* voer | te loopen *Ende* want dat hert bat ende snelre liep dan dat paert soe ontliet hem | ende ontquam *Ende* als dat paert sach dattet moede was ende niet meer loopen | [25] en mochte Soe seydet ter stont totten iagher aldus Clymme af *ende* gaet te voe | te want ick dy niet meer draghen en mach *Ende* hebbe ghemyst mijnen roof te van | ghen *Ende* die iagher seyde tot hem. Na dien dat ghij onder mijnen handen sijt | soe en selt ghy mij noch alsoe niet moghen ontgaen Du hebste den thoom oft | breydel inden mont om dy daer mede op te houden. in dien ghij

²⁰⁵ salstuytslaen lees: salstuyt slaen.

springhen wilt | **[30]** Die sadel sal my bewaren. in dien ghi after wt slaen wilt *Ende*
da er toe soe hebbe | ick aen myne voeten goede sporen die zeer sterck ende scarp
sijn om dy daer me | de te bedwinghen ende te doen springhen daer my des belieuen
sal *Ende* daer | om soe wachte dy wel dat ghij teghens my niet rebel en sijt Hier om
en eest niet | goet dat hem yemant onder enen anderen in eyghenscap stelt om hem
alsoe te **[35]** wreeken ouer den ghenen daer hy haet ende nijt teghens heeft. want wie
hem | seluen *onder* die heerscappe *van* eenen anderen settet die verbint *hem* seluen
onder | des ghenen ghebots. daer hi *hem* *onder* gheset *ende* ghestellet heeft |

§ (70) Die thiende fabule is vanden Ezel ende vanden leeuwe van die conijnen ende van | die vossen Men vint bywijlen dat die sommige die luyde roepen. meynen dat si | die lieden ouermits haer zeer luyde krijten anxtē selen iaghen ende veruaren. | Waer af dat Ezopus vertelt eene aldusdanighe fabule |

[5] IN tyden voerleden Soe ghemoetede een ezel eenen leeuwe den welcken hi | toe sprack ende seyde aldus laet ons clymmen op den hoghen berghe ende ick | sal dy bewijsen aldaer dat my die beesten zeer ontsien Ende die leeuwe dit hooren | de begonste daer om te lachen Ende al lachende seyde hi tot hem laet ons gaen broe | der Ende als si waren int hoochste vanden berghe soe begonste die ezel te garren | [10] ende zeer luyde te krijten Ende als die hasen die vossen ende die conijnen dit hoorden. | soe begonsten si voer te lopen ende te vlyen Ende als die ezel dit sach datse aldus van | hem waren veruært ende liepen voer Soe seyde hy totten leeuwe En siet ghij niet | hoe dat dese beesten zeer voer mij veruært sijn ende groote vreesen hebben Ende die | leeuwe antwoerdede hem Diesghelijcs soude ic oec van uwe stemme veruært | [15] hebben gheweest hadde ick v te voren niet ghekent een ezel te wesen Ende daer | om en salmen niet ontsien den ghenen die hem vermeet te doen dinghen daer | hij gheen machte ouer en heeft. want god die bewaert die mane vanden woluen | Men en sal oeck niet vreesen eenen dwaes ouermits sine dreyghinghe oft ouer | mits dat hi zeer luyde ende leelijcken krijtende ende ghebarende is |

[20] § (71) Die elfste fabule is vanden ghiervoghel ende van anderen voghelen die ons be- | wijst Dat die ypocrijten maken god eenen vlassen baert ofte van hoey ofte van | stroo Ghelijck als dese navolghende fabule vertelt |

HEt was in tyden voerleden een ghiervoghel die hem veynsde te willen hou | wen
 een groote hoechtijt sijnre gheboorte. Die welcke hi hoecheliken in enen | tempel
 houden wilde ende noodede tot dier hoechtijt alle die ghemeyne cleynen | voghelkens
 die welcke ghemeynlijcken alle gader totter feesten quamen Ende | [5] terstont als
 si alle ghemeynlijcken in desen tempel ghecome waren So sloot | dese ghiervoghel
 die poorten toe vanden tempel ende doode alle dese cleyne vo | ghelkens deen voer
 ende dander na Waer om dat dese fabule ons bewijst ende | leert dat wi ons wachten
 selen vanden ghenen die onder een scoen ghelaet hebben | een valsch hert die welcke
 sijn ypocrijten ende bedrieghers van god ende van die | [10] werelt.

§ (72) Die twalefste fabule is vanden leeuwe ende van die vosse die ons leert Dat | een mensche eene zeer scone ende wijse leeringhe in hem seluen neemt die ouer- | mits eenich quaet ofte vreesse die eenen anderen gheschiet is. hem seluen spie | ghelt ende castyet Ghelijck als dese navolghende fabule vertelt |

[5] **H**et was in tijden voerleden een leeuwe die hem veynsede zeer zieck te we | sen Ende als die beesten vernamen dat die leeuwe zieck gheworden was | soe wilden si allegader comen om hem als haren Coninck te vanden ende te ver- | soeken Ende ter stont als die beesten tot hem in sinen huysse ghecomen waren om | hem te visiteren ende te versoeken soe adt hijse ende verslijndese Ende als die vossen | [10] quamen voer die poorte om hem te comen visiteren soe vernamen si die scal- | heyt vanden leeuwe groetende hem van verre buyten die poorten staende Ende | als die leeuwe sach dat si in sijn huys niet in comen en wilden Soe vraghede hi | hem waer om dat si niet inne gaen en wilden Ende een vanden vossen antwoer | dede hem die reden waer om dat wij niet inne en willen comen is dese want wi | [15] bekennen wel bi die voetstappen dat die dye ghene die in dinen huysse sijn ghecomen | al daer ghebleuen sijn ende niet weder ghekeert Ende diesghelijcx soe soudent wi oec | bliuen waert sake dat wi tot v quamen ende inne ghinghen Ende daer om is die ghe | ne wel gheluckich die by eens anders scade ende verdriet exempel neemt want in | eens groots heeren huys in te comen is een dinck dat zeer lichtelijck is te doene | [20] Mer weder om daer wt te comen te sinen wille is een dinck dat zeer zwaer ende ver | drietlijcken is |

§ (73) Die derthiende fabule is vanden ziecken Ezel ende vanden wolue Nemmermeer en salmen eenighen boosen ofte quaden mensch eenich gheloue toe scriuen Ghelijck als men zien mach by deser fabulen

HEt was een wolf die welck eenen ziecken Ezel vandende was den welcken | hi begonste te tasten vraghende aldus Mijn lieue broeder waer doetet dy | wee Ende die Ezel seyde hem. daer du my tastes Ende die wolf die manier makende | of hi hem hadde willen *vertroosten ende visiteren* begonste den Ezel te drucken ende te per | [5] sen ter doot toe ende daer na te eten Ende daer om en salmen inden flatterers gheene | gheloue setten want si segghen dicwijlen goet metten monde Ende draghen int | herte eenen valschen gront |

§ (74) Die vierthiende fabule is vanden bock ende van drye cleyn bocxkijs Ten is niet behoerlijcken dat die minste sinen meerder bespotten sal Waer af dat Ezo- | [10] pus vertelt eene aldusdanighe fabule. |

HEt waren drye cleyne ionghe bocxkijs die enen ouden groten bock bespotten | den om dat hi voer den wolf voer lopende was Ende als hi vernam dat si met | hem spottende waren seyde hi tot hem Ha arme sotten ghi en weet niet waer om dat | ick voerlope. want waert sake dat ghijt wiste ghi en soudt met mij niet ghecken | [15] mer met meerder naersticheyt voerlopen Ende met desen woerden spranc hy ouer | dat velt ende doe die wolf den ouden bock niet crighen en conde so sach hi daer gaen | die ionghe bocxkijs die welcke hi anvaerde ende adtse Ende hier om alsmen siet dat | die meerder in laste ende in vreesen is soe sal die minder medelijden mit hem hebben | ende hem bystant doen. want als die goede steden ouermits auentuere van oerloghe | [20] verdoruen ende inne ghenomen sijn. dat platte lant daer omtrent en is daer af dan | niet meer versekert. mer sal beuen ende in vreesen hebben ghelijck men dicwijl onder | uonden heeft. |

§ (75) Die vijftiende fabule is vanden man ende vanden leeuwe die ons leert. | Datmen niet ghelouen en sal aen dat ghene dat aen die wande ghemaelen staet | mer aen die daet ende aen die warachticheyt Ghelijck als men sien mach by de | ser navolghender fabulen. |

[5] **H**Et was een man ende een leeuwe die te samen hadden eenen kijf *ende* wa | ren twystende wie van hem beyden die stercke mochte sijn. *Ende* die man | seyde dat hidie²⁰⁶ stercke was *Ende* om dat te bat te betuyghen soe thoende hi den | leeuwe eene maellerye inder welcker die man den leeuwe verwonnen hadde. | Te weten die maellerye van Sampson die stercke *Ende* die leeuwe seyde tot hem. | [10] **H**adt tsake gheweest dat die leeuwe hadde connen verwen ofte malen hij sou- | de hebben ghemaelt dat die leeuwe den man verwonnen hadde Mer ick sal be | wijsen warachtighe ghetuyghenisse inder waerheyt alsoe wesende *Ende* mettien | soe nam hem die leeuwe *ende* werp hem ter neder makende den man zynre onder- | danich *ende* adt hem *Ende* sprack tot hem aldus Du man ofte mensche nv op dese tijt | [15] suldy die waerheyt bekennen wye van ons beyden die stercke is. want hier en | sijn gheen ghetuychnisse van verwen. mer hier is twerck der waerheyt gheble | ken *ende* gheschiet Dese fabule bewijst ons dat die waerheyt te bouen gaet die ge | verwede loghenen |

§ (76) Die sestiende fabule is vanden Camele *ende* van die vloot die ons leert Dat die | [20] ghene die noch machte noch crachte en heeft en sal hem seluen niet verheffen | Ghelijck als ghij sien moghet bij deser fabulen |

206 hidie lees: hi die.

HEt was een Cameel die eenen swaren last draghende was Het ghebuer- | de dat eene
 vloot onder thaer vanden Cameel op sinen rugghe scuylende | was ende liet haer
 draghen vanden cameel tot sauons inder herberghen. Ende | als si eenen grooten ende
 langhen wech ghewandert hadden Ende dat die Ca- | **[5]** meel inder herberghen des
 auonts quam in die stal. soe clam die vloot byden Ca- | meel neder inder aerden tot
 hem segghende aldus Ic hebbe medelyden met v | ghehadt ende ben neder gheclommen
 op dat ic dy niet verswaren en wil dat ghi | my langher draghen soudet Ende die
 cameel antwoerdede haer Ick dancke dy | zeer daer af hoe wel nochtans ick ouermits
 dy niet bezwaert noch beladen en | **[10]** ben Ende daer om die ghene die noch baten
 noch scaden en mach en derf hem sel | uen niet zeer verheffen oft wel laten dancken
 |

§ (77) Die seuenthiende fabule is vanden wyerworme of seycworme ende vanden | sprinchaenken die ons leert Dattet goet is datmen inden somer vergadert daer | men des wijnters wel af leuen mach Ghelijc als ghij sien moget by deser fabule |

HEt was een sprinchaenken die op eenen winterschen tijt quam totten wyer | **[5]** worme *van* haer begheerende eenich koern om te eten Ende die wyerworme | seyde tot hem. wat hebstu ghedaen desen soeten langhen zomer die haest gheleden | is. Ende dat sprinchaenken sprack tot haer. ick hebbe ghesonghen Ende die wyer- | worm seyde Van mijnen koern en ghecrijchstu niet Ende ist dat ghij inden zomer ge | songhen hebste. soe danst nv inden wijnter Ende daer om soe heeft elcke tijt sinen | **[10]** tijt. want die ghene die niet en arbeyt met sinen handen. moet dicwijlen lijden cou | de in sine tanden

§ (78) Die achtiende fabule is vanden pelgrym ende vanden zweerde die leert ons | Dat een boos mensche mach dicwijlen wesen die sake der verderffenisse *van* ve | le menschen Mer alleen blijft hi verloren Ghelijck als seyt dese fabule. |

[15] **H**Et was een pelgr[ym] [e] een zweert in sinen wech ghe[vondene hebbe] Ende
 | al vragende sprack hi totten zweerde aldus Wie is [hij dien m]y ver- | loren heeft
 Ende dat zweert antwoerdede hem Een mensch[e die heeft] my ver | loren. mer ic
 hebber vele verdoruen ende verloren Ende daer om [kan ook een] boes | mensche
 mach alleen verloren werden. mer eer hi verdoruen [kan gaan] wert so | [20] mach
 hi veel menschen scadelick wesen. want ouermits een boes quae[de m]ensche | mach
 inden lande vele quaets ende ongheuals gheschien | ²⁰⁷

207 In deze alinea zijn de tussen vierkanten haken geplaatste letters en woorden door een latere hand met inkt geschreven. De tekst in het exemplaar dat in Meermanno bewaard wordt, is vergeleken met het exemplaar dat in Darmstadt berust. De geschreven letters en woorden komen niet overeen met die in de gedrukte tekst. De Haagse tekst is hierboven weergegeven. De diplomatische tekst in deze voetnoot is afkomstig uit het Darmstadtse exemplaar. ‘[15] **H**Et was een pelgrym die een zweert in sinen wech gheuonden hadde Ende | al vraghende sprack hi totten zweerde aldus Wie is die ghene die dy ver- | loren heeft Ende dat zweert antwoerdede hem Een mensch alleen heeft my ver | loren. mer ic hebber vele verdoruen ende verloren Ende daer om so eest dat een boes | mensche mach alleen verloren werden. mer eer hi verdoruen ende verloren wert so | [20] mach hi veel menschen scadelick wesen. want ouermits een boes quaet mensche | mach inden lande vele quaets ende ongheuals gheschien’.

§ (79) Die neghentiende fabule is vanden scape *ende* vanden raue
Men en sal die | Simpelen noch die onnoselen gheen quaet doen ofte
bescadelijc wesen Ghelijc | als dese fabule vertelt. |

HEt was een rauen die op een scaep rustende was Ende dat scaep begonste haer | [5]
te segghen Du sultste dy wel wachten dy te rusten oft te clymmen op eenen | hont
ende te spelen met hem Ende die raue seyde hem V arme onnosel wicht du moech |
ste wel dincken dat ic wel weet met wien dat ic spreken sal want ic ben out *ende* |
boos *ende* het is van mijnre natueren dat ic den onnoselen ben bescadelijcken *ende* |
den boosen behulpelijcken Ende daer om soe vintmen vele menschen die van sulc-
| [10] ker natueren sijn dat si anders niet en doen dan dat si den onnoselen *ende*
simpelen | bescadelijck *ende* behynderende sijn.

§ (80) Die twintichste fabule is vanden grooten boom ende vanden roosenmarijn | Nyemant en sal teghens sinen heer houerdich ofte ouermoedich wesen. mer | sal hem oetmoedeliken bewijsen teghens hem. gelijk als dese fabule vertelt |

HEt was een groot grof boom die hem seluen teghens den wijnt niet buyghen | [5] en wilde Ende die roosemarijn die beneden stont aenden voet van den boom | die buygede hem warwart die wijnt des beliefde Ende die boom seyde tot hem. waer | om en blijfstu niet recht op staende als icke Ende die roosemarijn antwoerdede hem | Ick en hebbe die cracht niet die du hebste daerom moet ic duyken ende latent ouer | gaen Dit hoorende die boom sprak tot hem houerdelijcken Soe hebbe ick dan | [10] meer crachten dan ghi Ende terstont daer na soe quam al daer een groote wijnt. die | welcke den seluen grouen ende groten boom brack ende ter neder op die aerde werp | mer dat roosemarijnken bleef in sijn wesen ende onghequest Waer bi men mercken | mach dat die houerdighe menschen sullen werden veroetmoedicht Ende die oet | moedighe ghehoersamighe verhoget want die wortel van allen duechden. | [15] oetmoedichheit ende ghehoersaemheit is |

§ Hier eyndet dat vierde boeck vandie subtile fabulen van Ezopus Ende hoe wel | datter niet meer en sijn gheuonden gheregistreert Niet te min men heefter ve | le meer gheuonden van hem ghemaect sijnde die welcke hier na volghen |

§ (81) Die eerste fabule is vanden muyle vanden vos reynaerdt ende vanden wolue. | [20] Men heyt die sommighe ezels ende simpele menschen te sijn die nochtans zeer | subtiyl ende abel sijn Ende die

sommighe waent dat hy een goet clerck is die nochtans | niet dan een
ezel es²⁰⁸ is. ghelijck alst blijkt by deser fabulen |

HEt was een muyl die by eenre wildernisse die Cruyden vanden velde eten- | de was Tot den welcken *quam* reynaerdt die vos hem vragende aldus. | wie bistu *Ende* die muyle sprack tot *hem* in deser manieren. ic ben een beeste *Ende* die | vos seyde *hem*. ic en vraghe di dat niet Mer ic vraghe v wie dijn vader is gheweest | **[5]** *Ende* die muyle seyde hem Mijn groote vader heeft gheweest een paerdt *Ende* die | vos sprack tot *hem*. ic en vraghe dy dat oec niet Mer segt my anders niet dan hoe | dinen name is *Ende* die muyle sprack tot *hem*. ic en weet dat niet aenghesien dat ick | zeere ionc was doe mijn vader sterf Niet te min op dat mine naem niet verge | ten en soude werden soe heeftten mijn vader achter onder mijnen slijnckeren | **[10]** voet laten scriuen. waer *om* in dien ghij minen naem weten wilt soe besie *den* voer | screuen voet *ende* alsoe soe moechstu dat weten *Ende* als die vos reynaerdt verstont | dese scalcheyte vander muylen Soe ghinck hi in die wildernisse *ende* ghemoetede | den wolf. den welcken hi toe sprack segghende aldus Ha du onsalighe beeste wat | doetstu hier Com aen met my *ende* ic sal dy in dinen handen leueren eenen grooten | **[15]** *ende* goeden roof Siet ghinder in gheen velt *ende* daer sulstu vinden ene vette beeste | waer af dat ghy v wel versaden moecht Dit hoorende die wolf *quam* int velt vin | dende aldaer den muyle gras *ende* ander cruydt etende *Ende* vraghede *hem* aldus. | wye bistu *Ende* die muyle seyde tot *hem*. ic ben eene beeste *Ende* die wolf sprack tot *hem* | Dit en vraghe ic v niet Mer segt my hoe dat dinen naem is *Ende* die muyle sprac | **[20]** ic en weets niet Mer niet te min in dien ghijt weten wilt so salstu dat achter onder | mijnen slinckeren voet in gheschrifte vinden *Ende* doe seyde die wolf Ic bidde dy | dat ghijt mi wijsen wilt *Ende* die muyle reckede wt sinen voet *Ende* alsoe die wolf des | muyls voet besach *ende* daer inne studeerde Soe gaf *hem* die muyle alsoe grooten | slach metten voete aen sijn voerhoofd dat hem die herssen brack ontwee *Ende* die

[25] vos reynaerdt die daer omtrent was scuylende onder een bossekijn begonste | zeer luyde daer om te lachen *ende* metten wolf te spotten tot *hem* segghende aldus | O du sotte beeste du weetste wel dattu niet lesen en *conste* *Ende* daer *om* al is di quaet | gheschiet du bistes wel waerdich *Ende* het is dijn eyghen scult. want nyemant en | sal *hem* onderwijnden van dat ghene dat hij niet doen en can. *Ende* daer om soe | **[30]** selen wij ons wachten ons te onderwijnden van tghene daer wij niet af en weten | op dat wij niet bedroghen en werden ghelijc die wolf als voerscreuen staet *Ende* | aldus waest dat die wolf *hem* seluen wijs wilde maken *ende* bedroghen werdt *Ende* die | muyle *hem* seluen sot makende bedrooch den anderen. waer by men seyt dicwijl | Al sietmen die luyden men kentse niet |

[35] § (82) Die anderde fabule is vanden beer vercken *ende* vanden wolf Die sommighe | begheert een groot heer te wesen *ende* versmaet sine ouderen *ende* begheren regiment | *ende* heerscappie ouer die ghene die ghelijc *hem* *ende* bouen *hem* sijn die ten lesten comt | tot grooter armoede *ende* tot oneeren Ghelijc als ghi sien moecht bi deser fabulen. |

HEt was een beervercken die onder eenen groten hope van verckens was | Ende om te hebben heerschappie daer ouer soe begonste hy te grimmen ende | te knorren om hem vreese aen te iaghen ende te doen anxte Mer ouermits dat si | hem wel kenden so en gauen si daer niet om. waer af dat hij seer rouwich ende | [5] onghenoechlijk was Ende wilde gaen onder eenen hoop van scapen Ende als | hi onder die scapen was soe begonste hi te grymmen Dit siende die scaepkens | begonsten si hier af vreese te hebben ende te beuen Ende doe seyde dat beerverc | ken in hem seluen aldus. Siet hier is die plecke daer ic woenen sal. want hier sal | ic grootelijcken worden gheert. want een yghelijck voer my beuende is Ende | [10] ter stont daer na soe quam die wolf om te hebben eenen roof ende die scaepkijs be | gonsten te vlyen. mer dat beervercken wanttet houerdich was soe en woude | van daer niet scheyden ouermits dattet waende een heer te wesen Ende die wolf | naemt voer hem ende brachtet in die wildernisse om dat hijt eten soude Ende alse hem | die wolf wech draghende was so ghebuerdet ouermits auentueren dat die wolf | [15] lijdede voer by den hoop van die verckens voerghenoemt die dat beervercken | ghelaten hadde Ende als dat beervercken die bekenede soe badt hi hem om | goods willen roepende ende crijtende Comt my te baten want ick ben doot in | dien ghi my niet helpen en wilt Dit hoorende die verckens waren al van eenre | eendrachticheyt Ende ghinghen helpen haren ghesel ende dooden den wolf. | [20] Ende alse dat beervercken vanden wolf ghevryet was ende verlost ende onder | die ander verckijns gheganghen was Daer na als sine groote vreese ouerghe- | leden was Soe begonste hi hem des zeer te scamen dat hi tanderen tijden van | haer gheselschap ghescheyden was Ende seyde hem Mijn lieue vrienden ende |

broeders ick ben wel waerdich te hebben ende te lijden dese pijn om dat ick tot |
 anderen tijden van v ghescheyden ben Ende daer om soe bewijst ons dese fabu | le
 dat die ghene die wel is hem van verwandelen wachten sal. want die sommi | ghe
 ouermits sijn grote houerdye begheert te wesen een groot heer die in gro | [5] ter
 armoede dicwijl vallende is ouermits dat hi die ghene mysprijt die hi met | rechte
 louen ende prijsen soude Ghelijc als doen die kinderen huyden des daechs | die haren
 ouderen Te weten vader ende moeder noch eer noch reuerencye en doen | noch en
 bewijzen. mer dicwijl hem haerre scamen |

**§ (83) Die derde fabule is vanden vos reynaerdt ende vanden haen
 die ons leert | [10] Dat dicwijlen ghebuert datmen ouermits alte veel
 spreken groote scade lijdt | Ghelijck alst blijft bij deser fabulen |**

HEt was een vos reynaerdt die tot eenen haen quam hem segghende aldus | Ick wilde
 gheerne weten oft ghij alsoe wel sijnghe condit als uwe vader | dede Dit hoorende
 die haen sloot toe beyde sijn oghen ende begonste te krijten ende | [15] te singhen
 Dit doende greep hem die vos ende droech hem wech Ende die luyde | vanden dorpe
 begonsten te krijten ende te roepen Die vos die loopt met dien | haen wech Ende die
 haen dit horende seyde totten vos aldus Mijn lieue heer | scap en hoordy niet wat
 dese boeren segghen als dat ghij haren haen wech dra | ghet Segt hem dattet dy
 toebehoort ende dat si daer niet aen en hebben Ende | [20] als die vos alsoe seyde
 Het is mijn haen ende ghij en hebter niet aen Soe ont- | vlooch hem den haen vten
 monde ende ghinck sitten op eenen boom Ende doe sey | de die haen totten vos Ghij
 lieghet daer aen want ic behoer hem luyden toe ende v |

niet Dit hoorende die vos begonste te slaen sijn kinnebacken inder aerden seg- |
ghende Mont mont du hebste te veel ghesproken. want haddet sake gheweest | dat
ghi soe veel niet en hadt ghesproken ghi soudt den haen ghegheten hebben | Ende
daer om soe ist dat vele te spreken dicwijl zeer let Ende vele te crauwen by wij | [5]
len quetst Hier om soe wachten dy van al te vele te spreken ende v niet te zeer en |
crauwet op dattet dy namaels niet en berouwet |

**§ (84) Die vierde fabule is vanden draeck ende vanden villayn
dorpman ofte boer Men | en sal niet gheuen quaet voer goet Ende
die ghene die eenen behulpelijcken sijn | en salmen niet bescadighen
Ghelijck als vertelt dese navolghende fabule |**

[10] **H**et was een draeck die in een water was Ende alse die ryuiere van twater af ge
| lopen was soe bleef hi liggende drooch opten oeuer Ende ouermits ghebrec | van
water en mocht hi hem niet verroeren Ende als aldaer een arbeyder voer by lijden |
de was So sprac hi den draeck toe hem vraghende aldus Wat doetstu daer Ende die
| draeck seyde tot hem Ic ben al hier gebleuen sonder water sonder welc ic mi niet
verroe | [15] ren en mach Mer eest sake dat ghi mi wilt bijnden ende leggen op dinen
ezel mi brengen | de weder om op mijn ryuiere Ic sal dy gheuen gout ende siluer met
groter ouervloe | dicheyte Ende die boerman als hi dit hoorde ouermits der
begheerlicheyte wille soe | bant hi den draec op sinen ezel ende bracht hem weder om
op sine eyghen plecke Ende als | hi hem weder om ontbonden hadde soe eysschede
hi sijn loon Ende die draeck sprack | [20] tot hem Om dattu my ghebonden hebste
soe eysschet ghi loon van mij te hebben | ende betaelt te werden Ende om dat ic
groten hongher hebbe soe wil ic dy ter stont eten | Ende die boerman antwoerde hem
Omme dat ic dy goet hebbe ghedaen soe | isset dat ghij my eten wilt. Ende als sij
onder hem beyden aldus twystende |

waren. reynaerdt die vos die int bosch was ende hoerde desen twist quam tot hem | ende sprac hem toe in deser manyeren En wilt niet meer kyuen met malcande | ren want ic wil v beyden vereenighen Segt my elcke van v beyden uwe rede- | ne ende die sake waer om ghi twystende sijt om te weten wie van u beyden recht ende | [5] reden heeft Ende als een yeghelijck sine sake gheseyt hadde So sprack die vos | totten boerman aldus. Wijst my hoe dat ghi den draeck ghebonden hadt op | dat ic daer af te bat oerdelen mach Ende die boerman nam den draeck ende bant hem | weder om leggende opten Ezel ghelijck hi te voren ghedaen hadde Ende die | vos vraghende den draeck Hadde dy dese boerman aldus zeer gebonden als | [10] ghi nv ghebonden sijt Ende die draeck antwoerdede hem Ia hy mijn lieue heer ende | noch veel harder Ende die vos seyde totten boerman aldus Bijnt hem noch veel | styuer toe. want die wel bijnt wel ontbijndt Ende als hi den draeck wel weder om | ghebonden hadde. doe sprack die vos teghens hem Gae heen ende draecht | hem daer ghy hem eerstwerf ghenomen hebt Ende settet hem ter neder alsoe ghe | [15] bonden ghelijck hij is Ende ick gheloue v dat hij v dan niet eten en sal. want wie | quaet doet quaet hem ghemoet Ende het is wel recht datse rechtuerdelijcken | van gode ghepinicht werden die den armen ende den simplen menschen be- | scadelijcken sijn. want soe wie gheeft quaet voer goet. het is wel recht dat hi recht | ueerdich loon daer voer ontfanghende sij |

[20] § (85) Die vijfste fabule is v anden²⁰⁹ vos reynaerdt ende vander Catten Men vint ve | le menschen die hem seluen zeer wijs ende subtiyl vermeten te wesen die nochtans gro | te sotten ende dasaerts zijn Ghelijck als dese navolghende fabule vertelt |

209 v anden lees: vanden.

HEt was in tijden voerleden een vos reynaerdt die een katte ghemoete- | de haer toesprekende aldus Mijn lieue gheuader god gheue v goeden | dach Ende die katte antwoerdede hem Mijn lieue heer God verleen v een sa | lich leuen Ende ter stont soe vraghede reynaerdt der katten aldus Mijn lieue | **[5]** gheuader. wat kondt ghij maken Ende die katte antwoerdede hem Ic kan een | weynich springhens Ende die vos seyde Voerwaer ghi en sijt niet waerdich dat | ghij leuen sult om dat ghij niet bedryuen noch doen en kondt Ende want die kat | dit hoorende haer veronwaerdichde van die woerden vanden vos Soe vrage | de si hem weder om in deser manieren Ende du mijn lieue gheuader. wat constu | **[10]** doen Duysent abelheyden ende consten sprack reynaerdt. want ic hebbe vol enen | sack van konsten Ende daer toe ben ick soe grooten clerck dat mij nyemant sca | den beletten noch verscalcken en mach Ende als dese twee aldus te samen spra | ken Soe ghebuerdet dat die katte van verres sach comen eenen man te paer- | de leydende met hem een deel honden Die welcke tot reynaerdt sprack aldus | **[15]** Mijn lieue gheuader ick sie hier comen eenen man te paerde die voer hem brengt | een groot deel honden. Die welcke alsoe ghij weet ons oude ende dootlijcke | vianden sijn Ende doe antwoerdede haer die vos Mijn lieue gheuader ghi hebt | ghesproken als een die veruaert is. daer en leyt niet aen laetse ons comen Ende | en weest niet veruaert Ende ter stont als die honden den vos ende der katten | **[20]** worden ghewaer soe begonden si op hem beyden te loopen. Ende als die vos | dit sach Soe sprack hij totter katten Laet ons wech vlyen ende gaen lopen Ende | die katte antwoerdede. voerwaer gheuader. ten is van ghenen node. Niet te | min die vos en ghelouede der katten niet ende begonste te vlyen om hem seluen | te bescudden Ende die katte spranck op eenen boom ende bescuddede haer sel | **[25]** uen segghende aldus Nu selen wij wel sien wie best van ons beyden spelen sal | om hem seluen te bescudden Ende als die katte was opten boom soe sach si na | den vos. den welcken die honden ghegrepen ende vast houdende waren Ende | seyde Ha mijn lieue gheuader reynaerdt. ontbint nv dijn sack vol van alle dijne | duysent consten die du weetste wilter nv eene bewijzen. het sal dy wel van node | **[30]** wesen want ghij noch verre vander wildernisse sijt Ende die honden die den vos | ghegrepen hadden die dooden hem Ende aldus wert reynaerdt die vos ghe- | dodet ende die katte behouden Ende daer om soe en selen die wijse die simpe- | le niet mysprisen. want die sommighe bywijlen hem vermeet te wesen zeer wijs | ende vroet. die nochtans zeer sot is ende gheen wijsheyt en doet |

[35] § (86) Die seste fabule is vanden wolf ende vanden bock die ons leert | Dat die crancke ende ommachtighe hem seluen niet steken en | sal noch wapenen teghens sijn ouerhoofd ende sijnen machti | gher Ghelijck als vertelt dese navolghede fabule |

HEt was een wolf die in tijden voerleden na eenen bock loopende was *Ende* | die bock om hem seluen te bescudden spranck op een roetse van eenen berghe | den welcken die wolf belach *ende* besinghelde also dat die bock daer niet af comen | en mochte *Ende* als si beyde den tijt van twee of te drie daghen aldaer hadden ge | **[5]** weest Soe wast dat die wolf begonster hongher te krijgehen ende die bock hadde | dorst *Ende* aldus soe ghinck die wolf eten. *ende* die bock drincken *Ende* als die bock | drinckende was soe sach hi sinen Schym in die fonteyne *Ende* hem int water spie | ghelende seyde in hem seluen aldusdanighe woerden Du hebste also scoene bee | nen soe ouerschoenen baert *Ende* soe suuerlijcke hoornen *Ende* hebt ghi vreese voer | **[10]** den wolue Peynset in dien hij weder om comt dat ghi hem wel wt richten sult *ende* | sult hem wel wachten dat hi gheene machte ouer dy hebben en sal *Ende* die wolf daer | omtrent wesende die welcke al stille sweech *ende* hoorde sine woerden. greep hem | bij den beenen segghende aldus Wat woerden sijn die ghene die ghij segghet | mijn lieue broeder bock *Ende* als die bock sach dat hy gheuanghen was seyde tot | **[15]** hem O mijn lieue heer ic en segghe niet *Ende* hebt medelijden met mij. want ic beken | ne dattet mijn scult is *Ende* die wolf greep den bock *ende* worchden *Ende* daer om soe | ist grote dwaesheyte als die minder tegens sijn ouerhoofd hem steken *ende* wapenen wil. |

§ (87) Die seuende fabule is vanden wolf *ende* vanden ezel die ons leert Datmen niet | lichtelijcken ghelouen en sal den raedt vanden ghenen die men quaet doen wil *ende* | **[20] bescadighen in dien men tquede volbringen wille Ghelijck als ghi sien moecht | bij deser fabulen. |**

HEt was een wolf die in tyden voerleden ghemoetede eenen Ezel hem toespre | kende
 aldus Mijn lieue broeder. ic hebbe grooten hongher waer om het is | van noode dat
 ic dy eten moet Dit hoorende die Ezel sprack tot hem oetmoedelijc | ken Mijn lieue
 heer ghi moecht met my doen tghene dat v belieuen sal. want ist | **[5]** sake dat ghi
 my etet soe suldy mij verlossen van menigherhanden arbeyt ende pine | die ic
 daghelijcx lijde Mer in dien ghi mij ymmers eten wilt Soe bidde ic v dat | ghij my
 hier inden wech niet eten en wilt. want ghi weet wel dat ic brenghe die | druyuen
 vanden wijngaert. ic brenghe dat koern vanden velde Ghij weet oeck | wel dat ick
 dat hout hale wt den bossche Ende alst minen meester belieft dat hij | **[10]** tymmeren
 ofte metselen wil. soe ist van noode dat ic die steenen hale aenden ber- | ghe Ende
 voert soe draghe ic dat koern ter molen Ende brenghe weder om dat meel | Met cortten
 woerden. ic ben gheboren tot vele armoeden Ende tot eenre verma | ledyder vren.
 want tot allen grooten pijnen ende arbeyde ben ic eyghen ende verbon | den Waer
 om mijn lieue heerschap. ic niet en wil dat ghij my etet hier opten we- | **[15]** ghe
 ouermits scaemte ende scande die my daer af comen mochte Mer ic bidde v dat | ghij
 minen raedt doen wilt die welcke is dese Dat wij te samen gaen inden bossche | Ende
 aldaer sult ghij my bijnden by die borste ghelijck als uwe dyenare Ende ic sal | dy
 weder om bijnden byden hals ghelijck als mijn meester Ende ghi sult my ley | den
 voer v int bosch waer dy des belieuen sal op dattu my soe veel te heymelijc | **[20]**
 ker ende tot dinen ghemake aldaer eten moechste Den welcken raedt die wolf vol |
 ghede ende was daer mede te vreden segghende. ic bens te vreden Ende als si qua |
 men int bosch Die een die bant den anderen als voerscreuen is Ende als si wel ge |
 bonden waren soe seyde die wolf totten Ezel Laet ons gaen daer du wiltste Ende |

gaet ghi vore om ons den wech te wijsen *Ende* die ezel begonste te gaen voren *Ende*
 | leydede den wolf den rechten wech totten huyse van sinen meester *Ende* als die
 wolff | begonste te bekennen den wech soe seyde hi totten ezel. wij gaen den rechten
 | wech niet *Ende* die ezel antwoerdede hem Mijn lieue heerscap En segt dat niet

[5] want voerwaer siet hier den rechten wech Niet te min als die wolf vernam die
 val | scheyt *ende* tbedroch vanden ezel soe meynde hy achter rugghe te gaen *ende*
 also te | ontcomen. mer dies niet teghenstaende soe leyde hem die ezel totten huyse
 toe | van sinen meester *Ende* als sijn meester *ende* alle dat huysghesin saghen dat die
 ezel | den wolf na hem sleepte So sloeghen si den wolf so zeer dat hi niet meer en
 moch | [10] te *Ende* een van hem allen om hem te meer te quetsen meynde hem te
 slaen op sijn hoofd | mer ouermits die stercheyt vanden wolf soe brack die koorde
 ontwee daer hij | mede ghebonden was *Ende* die wolf liep van daen ten berghe waert
 aen Dit sien | de die ezel ouermits grote blijscap die hi hadde begonste te krijten te
 singhen *ende* | te lachen van tghene dat hi alsoe wt der vreesen daer hi inne hadde
 gheweest ont | [15] comen was *Ende* die wolf die daer was op den berghe hoorende
 die stemme vanden | ezel. begonste in hem seluen te segghen aldus Du moechste wel
 zeer krijten singhen | *ende* lachen. want ick dy wel op een andere tijt wachten sal my
 alsoe te bijnden als | ghi mi ghebonden hebt *Ende* daer om ist grote dwaesheyt te
 ghelouen dergheenre | raedt diemen wil bescadighen *ende* hem seluen onder hare
 eyghentscap te setten *Ende* | [20] die ghene die eens verscalct is geweest sal hem
 wachten van anderwerf verscalct | te werden. want den ghenen diemen quaet doen
ende bescadighen wil. na datmen | hem crijcht tot sinen voerdeel so salmen hem altijd
 tonderhouden *Ende* dan machmen | in sinen raedt te bat versien sijn |

§ (88) Die achste fabule vertelt vanden Serpente ende vanden arbey
| der ofte bouman die ons leert Hoe datmen den ghenen niet | ghelouen
en sal diemen voermaels quaet ghedaen ofte besca | dicht heeft. Die
mester van desen boeck vertelt eene fabule | [5] vander seluer
substancyen van tghene dat voer inder voerghe | noemder fabulen
vertelt is gheweest. dats te weten datmen niet | ghelouen en sal den
ghenen diemen quaet ghedaen ofte be- | scadicht heeft. |

IN tijden vanden bouwe voerleden een bouman ghinck te velde om dat hij | [10] zijn
koern ende zijn goet besien wilde Die welcke in sinen wech eene Serpent | ghemoetede
Dese bouman sloech dat serpent met eenen stock die hij droech in | sine hant soe
grooten slach op haer hooft datse by na doot gheslaghen was. welc | ke serpent als
si gheuoelde dat si aldus gheslaghen was Soe ontquam si vanden | bouman Ende
croop in haer hol totten bouman segghende aldus O quade ende | [15] boose mensche
du hebste my gheslaghen Mer ic waerscouwe dy dattu nemmer | meer en gheloues
den ghenen die ghi mysdaen ofte bescadicht hebt Van welc | ken woerden die bouman
niet meer op en dachte mer ghinck voert aen sinen | wech Daer na so ghebeurdet dat
die selue bouman int selue iaer den seluen wech | ghinck om te boumen²¹⁰

sijn landt Den welcken die selue Serpent toe sprack vra | [20] ghende aldus O mijn
lieue vriendt waer gaetstu Ende die bouman antwoerdede | haer in deser manieren Ic
ga om mijn landt te bouwen Ende dat serpent sprack | tot hem Mijn lieue vriendt.
wachte dy van deser iaer vele koerns te zaeyen want | in dit naestcomende iaer so
selen daer wesen grote menichte van reghene. Niet | te min en gheloue niet den
ghenen die du mysdaen ofte bescadicht hebste Ende | [25] sonder meer woerden Soe
en ghelouede die bouman der serpenten niet mer | dede zijn landt ploeghen ende
arbeyden Ende zaeydede alsoe veel koerns als | hij zaeyen mochte Ende int selue
iaer soe wasser alsoe vele reghen dat alle dat | koern verniyelt ende bedoruen was
Also dat die bouman vanden seluen iaer | niet veel goets en hadde Item dat ander
iaer daer naestvolghende soe ghebuer | [30] det dat dese selue bouman ghinck zaeyen

210 boumen lees: bouwen.

sijn koern Ende doe hi quam ter plec | ke daer dat Serpent woenachtich was soe
vraghede si hem Ha mijn lieve vriend | waer gaetstu Ende die bouman antwoerdede
haer Ick gae zayen mijn zaet | Ende dat serpent sprack tot hem Mijn lieue vriend en
zaeyt dit iaer niet vele ko | rens want inden somer die naestcomen sal. sal wesen alsoe
groote hitte dat ouer | [35] mits groote droochte ende hitte alle koern vergaen ende
verderuen sal Niet | te min en ghelouet niet den ghenen die du mysdaen ofte bescadicht
hebeste En- | de sonder woerde te spreken soe ghinck die bouman van daen al
peynsende op | die woerden vanden serpent Ende wanende dat die beeste hem dit
ouermits be- | droch gheseyt mochte hebben zaeyede also veel koerns als hi
ghecrijghen conde |

Soe ghebuerdet daer nae dat die somer was heet ende drooch als voerghe | screuen
 is alsoe dat die bouman van sijn goet niet en hadde *Ende* int ander iaer | daer na in
 die selue tijt soe ghinck die selue bouman *om* sijn landt te bouwen Den | welcken
 die Serpent van verres openbaerde ende begonste hem te vraghen | **[5]** in deser
 manieren Ha mijn lieue vriendt waer gaetstu Ende die bouman ant- | woerdede haer
 Ick gae bouwen mijn landt Ende die Serpent sprack tot hem | Mijn goede vrient En
 zaeyet doch dit iaer niet te vele koerns noch niet te lut- | tel mer inder middel maten.
 Niet te min en ghelouet den ghenen niet die du | mysdaen ende bescadicht hebste
 Ende noch segghe ick dy meer Dat dit toeco | **[10]** mende iaer sal wesen dat beste
 ghetemperste ende vruchtbarichste iaer dat ghij | ye ghesien ofte beleuet hebste Ende
 als die bouman hoorde dese woerden soe | ghinck hi van daer ende dede min noch
 meer dan als hem dat Serpent geseyt | ende gheheyten hadde Ende int selue iaer soe
 wasser groote vermenichuou- | dicheyte ende grote veruollinghe van alrehande goeden
 ouermits dat die tijt | **[15]** wel ghetempert was Ende alse inden seluen iare dese
 bouman int velt quam | om sijn schoen koern ende sijn maeyers te besien. Soe wert
 hem dat Serpent | ghewaer Ende quam tot hem sprekende in deser manieren Nu
 segghet mij | goede vriendt En hebby dit iaer niet veel goets ghewonnen als ick dy
 te voren | hadde gheseyt Ende hij antwoerdede haer Ia ic seker waer af dat ick dy
 zeer | **[20]** *ende* grootelijcken dancke Ende doe begheerde dat Serpent loon van hem
 te | hebben Ende die bouman vraghede haer. wat sij hebben wilde Ende dat Ser-
 pent sprack tot hem aldus Ick en begheere anders niet dan dat ghij my mor | ghen
 vroeck met enighen *van* uwen kinderen wilt seynden eene scotel melcx *Ende* | doe
 wijsede sij den bouman haer hollekijn Ende seyde totten bouman aldus. | **[25]** segghet
 dinen zoon dat hijt hier neder settet Niet te min denct op tgene dat | ick dy dicwijl
 tot anderen tijden gheseyt hebbe dattu niet ghelouen en suls den | ghenen die du
 mysdaen ofte bescadicht hebste Ende hier na dat alle dese woer | den aldus ghesproken
 waren so ghinck die bouman wech tot sinen huysse waert | aen Ende des morghens
 vroeck soe seynde hij der Serpente een scotel melcx | **[30]** bij sinen zoon diet haer
 droech *ende* settedet voer haer hollekijn daer sij inne woe- | nachlich was. Ende
 terstont soe stack dat Serpent den ionghen alsoe dat hij | daer omme steruen moeste
 Ende als die bouman tot sijnen maeyers wilde gaen | ende ter plecken quam daer die
 Serpent haer houdende was soe vant hy sinen | zoon doot ligghende opter aerden Dit
 siende die bouman begonste sijn handen | **[35]** te slaen luyde te krijten ende zeer
 bitterliken te screyen als die ghene die sijn her | te vol toorns vol lijdens vol iammers
 ende vol droefheyden hadde segghende | aldusdanighe woerden Ha vermaledide
 serpent valsch verrader ende venijnt | du hebste my verraden *ende* bedroghen Ha
 bedriechlijke beeste *ende* boos vol van | alre valscheyt du hebste mijnen zoon
 iammerlijcken ghedoot *ende* vermoort Ende | **[40]** doe sprack dat serpent tot hem Ic
 wil wel dat ghi weet dat ick dinen zoon niet |

iammerlijcken noch verradelijcken noch oeck sonder sake ghedoot en hebbe mer |
om my te wreken van tghene dat ghij my tanderen tyden onverdient *ende* sonder |
sake ghequetst *ende* gheslaghen hebt *ende* ghijs my niet ghebetert en hadste En ge-
| denctu niet dat ick dy dus menichweruen hebbe gheseyt Dattu den ghenen niet |
[5] en soudste ghelouen die du misdaen ofte bescadicht hadste latet dy nv ghedencken
| dat ic op dese tijt ghewroken ben *Ende* daer om so bewijst ons dese fabule datmen
| niet lichtelijcken den ghenen eenich gheloue toe scriuen oft gheuen sal die men |
misdaen ofte bescadicht heeft |

**§ (89) Die neghende fabule vertelt vanden wolf die een visscher
gheworden was | [10] *ende* vanden vos Al ist by alsoe dat yemant van
eenighen bezwaert is gheweest hy | en sal daer om gheen wrake daer
af begheren te doen ouermits sijne tonghe lo | ghentalen *ende* anderen
achterclappen te spreken Die sake daer af is dese. want | wrake te
doen mids tonghen confuyselijcken is Ghelijc als ons vertelt dese
fabule. |**

Het was een vos die in tyden voerleden visch wt eenre ryuiren etende was | [15] Het
gebuerde dat die wolf daer voer by leet *Ende* als hy sach dat die vos rey | naerdts met
soe grooten appetijt etende was soe begonste hy hem te segghen in | deser manyeren
Mijn lieue broeder wilt my van uwen visch wat gheuen *Ende* die | vos reynaerdt
antwoerdede hem Ha mijn lieue *ende* by sonder gheminde heer ten | is niet behoorlijck
dat ghij ouerblijf van mijnre tafelen eten soudet. Mer | [20] om die groote edelheyt
wille van uwen persone so sal ic v wel raden. in dien ghy | my ghelouen wilt Doet
alleen soe veel dat ghi eenen korf oft eenen peender | oft net ghecrijcht *Ende* ic sal
dij wijsen hoe datmen die visschen vanghen sal Op dat |

ghijse moecht vanghen tot allen tijden als ghij hongher hebt Dit hoorende die | wolf
ghinck ter straten waert aen *ende* roofde aldaer eenen korf den welcken hij | brachte
Ende die vos nam desen korf *Ende* bant hem met eenre stercker koorde aen | den stert
vanden wolf *Ende* als hi wel *ende* sterckelijcken ghebonden was soe sprac | **[5]** die
vos totten wolf aldus Wandert *ende* waeyet doer die ryuiere *ende* ic sal den korf |
van achter styeren *ende* den visch wt polsen *Ende* die wolf dede alsoe *Ende* met dien
| dat die wolf aldus gaende was so vollede die vos ouermits sine grote valsch | heyt
die in hem was den voerghenoemden korf vol van grooten steenen *Ende* als | die korf
daer af zeer vol was Soe seyde die vos totten wolf Voerwaer gheseyt | **[10]** mijn lieue
heerscap Ic en mach den korf niet langher houden noch styeren ouer | mits dat hi soe
vol van vissche is *Ende* die wolf meynende dat die vos waer ghe | seyt hadde bracht
voort aldusdanighe woerden segghende aldus Ick dancke | god daer af te mael seer
dat ic dy eens sie bewijzen dijne hoghe *ende* ouermoghen- | de conste int werck
vander visscherien *Ende* ter stont sprack hem reynaerdt toe in de | **[15]** ser manyeren
Mijn lieue heerscap ontbeydet my hier *Ende* ic sal hulpe gaen halen | om den visch
wt den korf te ghecrijghen *Ende* als hi dit aldus seyde soe quam hi | aen der straten
daer hi vant menichte van volck den welcken hy seyde Mijn lie | ue heeren *ende*
goede vrienden wat doet ghi hier. waerom staet ghij ledich Siet | ghinder den wolf
die uwe scapen etet uwe lammeren *ende* alle uwe beesten verslijn- | **[20]** det *ende*
verderft *Ende* noch daer toe nv op dese tijt hij uwe visschen wt der ryeuieren | trecket
ende eetse Tvolc dit hoorende liepen alle te samen wt na den wolf. die een | met
eenen rieck. die ander met eenen stock. die derde met eenre bijlen. die vier- | de met
honden *Ende* sloeghen allegader den wolf so zeer dattet wonder was *Ende* | als dese
arme wolf gheuoelde dat hi ouermits dese groote slaghen aldus zeer | **[25]** verdrucket
was Soe begonste hij met alle zijnre machten *ende* crachten te trecken | meynende
dat hij den visch alsoe na hem slepen soude Mer hij tooch soe stijf *ende* | soe hert
dat hi hem seluen den stert wt tooch vanden aers *Ende* ontquam alsoe wech | ouermits
dat hij snellijcken wel loopen konde Daer na soe ghebeurdet op dese | selue tijt dat
die leeuwe die een Coninc is van allen beesten viel in eenre groter | **[30]** zichten
ouermits die welcke sake een yeghelijcke beeste tot hem quam om te van- | den. te
vertroosten als haren coninck *ende* opperste te visiteren *Ende* als die wolf oec | quam
soe gruetede hi sinen heer hem segghende in deser manyeren Mijn lieue heer | coninck
Ic groete dy zeer *Ende* v belieue te weten dat ic alle die conincrijcken *ende* |
prouincyen doer ghewandert *ende* doer ghelopen hebbe om te vijnden *ende* te ge |
[35] krijghen eenigherhande goede medicijne die v nut mochten wesen *ende* profijte-
| lijcken om uwe ghesontheyt weder om te verweruen Mer ic en hebbe onder alle |
andere dinghen voer v *ende* voer uwe ghesontheyt niet beters vernomen dan al- | leen
van eenen vos reynaerdt die houerdich boos *ende* vol valscheyden is die welc | ke
die beste medicijne is voer v ouermits die groote medicijnen die in sinen licha | **[40]**
me is *Ende* in dien hem liefde te comen tot v dat ghi hem tot dinen rade naemt
Ende |

als ghi hem dan vast haddet dat ghi hem dan zijn vel van sinen lyue stroeptede ende quijt | maeckede ende liet hem soe naect lopen Ende dit schone vel dat vtermaten zeer gesont | is dat suldy laten bijnden op uwen buyck Ende ghi sult ter stont genesen zijn Ende als | hi aldus dese woerden gesproken hadde so nam hi oerlof vanden leeuwe ende ghinc zijn | [5] re vaerden Mer hi en meynde niet dat alle dese woerden vos reynaerdt gehoort | hadde also hi dede. want hi was in zijn hollekijn bi tlogijs vanden leeuwe daer hi | hoorde alte samen dit opset dat die wolf op geset ende gesproken hadde Mer hi dede | daer inne grote voersichticheyt. want ter stont als die wolf vanden leeuwe geschey | den was Soe ghinck die vos int velt Ende in enen groten wech aldaer so vant hi lig | [10] ghende enen groten hoop slijcx daer hi hem seluen met rugghe met buycke ende metten | hoofde alte samen inne weyntelde Ende als hem dachte dat hi na sinen goetduncken | genoeg beslijct was soe quam hi in aldusdanigen schijn int logijs daer die leeuwe | woenachtich was. den welcken hi gruetede oetmoedelijcken als hi sinen coninck ende | heer sculdich was van doene segghende tot hem in deser manieren Mijn lieue heer | [15] coninck god verleen v gesontheit Ende die leeu antwoerdede hem. God gruet v | mijn lieue vrient Com hier tot my op dat ic dy kussen mach Ende dan sal ic v seg- | ghen sommighe heymelijcke saken die ic eenen yghelijcken niet openbaren en wil. | Ende die vos dit horende. antwoerdede den leeuw aldus Ha ouermoghende ende by | sonder gheminde heer en belghet v niet. want ic ben vuyl ende alte zeer beslijct Tot v | [20] op dit pas te comen ouermits dat ic so menighen wech ghewandert hebbe om te soec | ken medicijne voer v. waer om geminde heer het niet behoerlijcken en is dat ic dy | genaken soude. want ic stijncke geheelijcken Ende die stanck van mij mocht uwen edelen | persoon quaet doen ouermits die grote crancheit die ghi hebt Mer mijn lieue he | re in dient v belieft Eer ic tot dijnre hogher coninclijcker maiesteyt ghenake so | [25] wil ic mijn gaen baden ende reynighen Ende dan soe sal ic comen my seluen presenterende | voer v Mer mijn lieue heer coninc niet tegenstaende dit Eer ic van v oerlof neme | ende wech ga So belieue v te weten dat ic come wt allen landen ende conincrijcken hier | omtrent geleghen sijnde om te vijnden enigherhande goede medicijne voer uwe | ziecke goet ende profijtelijck wesende Mer voerwaer geseyt So en hebbe ic ghee |[30] nen beteren raedt gheuonden dan den raedt van eenen ouden gryeck met eenen groten | langhen baerde wesende een man van groter wijsheyt van groten loue ende van groter | consten Die welck my heeft geseyt dat in deser prouincyen eenen cortstaertten wolf | is die sinen stert ouermits die ouer grote medicijnen die in hem is verloren heeft. waer | om het wel van groten node is dat ghi desen wolf om te ghecrijghen uwe gesontheit | [35] voer v comen doet Ende als hi voer v ghecomen wesen sal dat ghi hem dan roepen wilt | te rade v beueynsende dattet om zijn weluaren is Ende als hi by v ghecomen wesen | sal Soe legt op hem dijnne poeten die soe suet ende soe ouerschoen zijn Ende soe suete | lijcken als ghi moecht soe treect hem tvel geheel van sinen lyue dat hi niet anders dan | tcaproen vanden hoofde ende vanden voeten en behoude Ende dan laet hem doen zijn | [40] beste ende lopen daert hem belieuen sal Ende ter stont als ghi dit vel hebt so bewijnt uwen |

buyc daer inne *Ende* eer dattet enich tijt daer geleghen heeft so sult ghi seluen vin |
 den in meerre gesontheyt *van lichaem* dan ghi ye ghweest hebt *Ende* hier na *van ston*
 | den aen so *nam* die vos reynaerdt oerlof aen den leeuwe *weder* om keerende in sijn
 | logijs daer hi woenachtig was *Ende* ter stont daer na so *quam* die wolf totten leeuwe
 | [5] *Ende* als hi gecomen was so riep hem die leeuwe ter stont tot sinen rade *Ende*
wtreyc- | kende sine pooten *made* hem *van* sinen vel al heel bloot. *wtgenomen* dat
 hooft *ende* | die voeten Dit gedaen wesende *nam* die leeuwe dat vel *ende* wandt sinen
 buyck daer in | seer warm wesende *Ende* alsoe liep die wolf sonder vel wech *Ende*
 die wolf wech loo | pende hadde genoech te doene *om hem* seluen te bescutten vanden
 muggen die hem bij- | [10] *tende ende* alle sijn vleesch etende waren *Ende* wantse
 hem aldus zeer quelleden so liep | hi onder eenen haghedoorn onder welcken die vos
 reynaerdt scuylende was *Ende* | als die vos den wolf sach so begonste hi na hem te
 roepen *ende* te krijten lachende *ende* ghec | kende mit hem *Ende* tot hem sprekende
 in deser manieren. Wye bistu die hier voer bij | lijdet mit alsoe suuerlijcken caproen
 die op dijn hooft is *Ende* mit soe ouerschoone | [15] wantten an dinen handen Hoert
 harwart wat ic dy nv segghen sal In tyden als ghij | ghinc *ende* quaemt doer den huys
 soe waert ghi gheluckich *ende* vanden heer ghebe | nedijt *Ende* als ghi quaemt totten
 houe vanden Coninck ontfincstu veel goeder mor | seelen *ende* oec mede *van* alle
 der werelt vriendelijke *ende* scone woerden *Ende* daerom | mijn goede gheuader
 mijn goede vrient Ist goet ist quaet latet al ouer gaen *Ende* | [20] hebt goede paciency
 in alle dine wederstoet *Ende* *van* alle dese woerden most die wolf | paciency hebben
Ende hier *om* bewijst ons dese fabule. dat al ist dat sake dat yemant | *van* eenighen
 persoen gequetst oft bescadicht is gheweest hi en sal nochtans hem | niet wreken
 segghende mit sijnre tonghen enighe verradenisse ofte blasfemie hey- | melijcken
 oft openbaer. maer hi sal ouerlegghen dat die ghene die sinen medebroer | [25] der
 bereyt een graft *om hem* daer in te doen vallen. dicwijl ghebuertet dat hij seluer | daer
 eerst in comet of vallet eer hi dat weet. |

§ (90) Die thiende fabule vertelt vanden wolf die eenen grote dreet mit sinen aers | liet die ons leert Dattet dwaesheyt is meer te wanen of te vermeten dan men | sal kunnen volbringhen. want alle tgeent dat een dwaes denct meynt hi dattet | alsoe comen ende gheschien sal Ghelijck alst blijft by deser fabulen |

[5] **H**et was een wolf die eens smorgens zeer vroegh opstont Ende daer na als hij | op gestaen was ende hem wt reken soude so liet hi eenen groten dreet Ende seyde | in hem seluen. ghelooft si god Siet hier goede tydinghe. ic sal van desen dage zeer | wel gheluckich sijn ghelijc mijn aers my ghesongen heeft Dit aldus gheseyt sijn | de scheyde hi van sijnre woenstadt ende begonste te wanderen Ende als hi aldus wan | [10] derende was. soe vant hi in sinen weghe eenen sack vol smeers die een vrouwe | hadde laten vallen. den welcken hi omme keerde mitten voet ende seyde tot hem in | deser manieren Ic en soude dy niet willen eten want ghi soudet my wee inden buyc | doen Ende dat meer is. ic sal noch huyden eten van wonderlijcker spijsen ende die | wel | lekker wesen sal. ghelijc mijn aers my ghesonghen heeft. ende aldus segghende | de | [15] se woerden ghinck hi voert aen wanderende sinen wech Ende ter stont daer | na so | vant hi ene gesouten zyde specs. die welcke hy weynde ende om keerde Ende | als hij | se wel gheweynt ende om gekeert hadde soe begonste hi haer te segghen in | deser | manieren Ic en soude nauwe willen eten van dese spijsse ouermits dat ic alte | vele | soude moeten drincken want si is vele te zeer ghesouten Ende also minen aers | mi heeft | [20] ghesonghen so sal ic noch van desen daghe eten spijsse die beter ende | lekkerre wesen | sal Ende mittien soe ghinck hi voert ende als hi voerder ghegaen | was soe vant hij | eenen schonen kamp lants inden welcken hij eene schone merye | vant mit sinen cley | nen vollenkijn ende seyde aldus in hem seluen Ic dancke alle | die goden van alle tge- | ne dat si mij gheseynt ende ghegheuen hebben. want ic wiste | wel dat ic huyden van de | [25] sen daghe vijnden soude eenighe spijsse die lekker | ende costelijcke soude sijn Ende met | dien so ghenakede hi der meryen. ende seyde | haer in deser manieren Voerwaer ge | seyt mijn lieue suster. ic moet dijn vollekijn | eten Ende die merye antwoerdede hem | Mijn lieue broeder. doet tgheent dat dy | belieuet Mer ic bidde di eer ghi mijn vol | lekijn etet dat ghi mij doch eerst eene bede | doen ende consenteren wilt Want ic heb | [30] be horen seggen dat ghi sijt een goet

meester inder cyrurgien. waer om ic v bidde | dat ghi genesen wilt minen voet daer
ic grote quetsinghe aen hebbe. want ghiste- | ren als ic doer die wildernisse
wanderende was. so ginck mij enen doern inden after | sten voet. die welck mij zeer
quetst ende wee doet. waer om ic v bidde dat ghyen mij | wttrecken wilt eer ghi mijn
vollekijn eten sult Ende die wolf antwoerdede haer Ick | [35] salt gheerne doen mijn
lieue suster. wijst mij uwen voet Ende als die merye hem haren | voet wijsde. soe
gafse hem soe groten slach op sijn hoofd dat si hem die gheheele har | ne brack ontwee
Ende aldus werdet haer vollekijn behouden Ende die arme wolf | lach lange tijt opter
aerden gestrect ende bi na doot. ende die merye mit haer ionc liepen | haerre vaerden
Ende als hi weder om wat becomen was. so begonste hi te spreken seg- |

ghende in deser manieren Ic en gheue noch om dese scande noch niet. want ic weet | wel dat ic van desen daghe vol ende sat gemaect sal werden van goeder ende costelijker | spijsen Ende dit segghende so stont hi op ende ghinc sijnre vaerden Ende als hi aldus wat | gewandert hadde so vant hi in enen kamp lants twee scapen die welcke styeten te- | [5] ghens malcanderen Dit siende die wolf seyde in hem seluen totten scapen comende aldus | God si gheloeft ic sal ymmer desen middachmael wel ghespijset werden Ende sprac | tot desen twee scapen aldus Ic moet een van v beyden eten Ende die scapen antwoer | deden hem Seer lieue ende gheminde heerscap ghi moecht doen tgheent dat v belieuen | sal Mer wi bidden v dat ghi ons eerst wijsen wilt dat vonnisse van een process dat | [10] wi teghens malcanderen hangende hebben Ende die wolf antwoerdede hem dat hijt gheer | ne doen woude Ende seyde he²¹¹ aldus Mijn lieue heren ende goede vrienden segt mi uwe | sake op dat ic so veel te bat van uwen gheschille oordelen mach Ende doe sprac dat | een vanden twee scapen totten wolf Mijn lieue heer dese kamp lants behoerde toe | onsen vader Ende want hi sonder testament gestoruen is Soe sijn wij in eenen grooten | [15] twyst vander deylinghe des seluen camps Waer om wi v bidden dat ghi ons verree | nighen wilt op dat wi niet meer en kyue noch teghens malcanderen stotende en sijn | Dit horende die wolf vraghede den scapen. hoe ende in wat manieren dat dese een- | drachticheyt soude moghen geschien Ende dat een vanden twee scapen seyde tot hem | Seer wel lieue heerscap ende dat ouermits eenrehande manieren ende faetsoen die ic | [20] v segghen sal in dien ghi na mi horen wilt Wij twee scapen sullen wesen op twee hoecken van dese kamp lants Ende ghi sult gaen staen int middel Ende van beyden den hoecken | sullen wi comen lopen tot v Ende die eerste die tot v ghecome sal sijn. die sal wesen | heer van desen seluen kamp lants Ende dat ander scaep sal dijn wesen Ende doe seyde | die wolf ic bins te vreden Ende het is zeer wel gheseyt Ende doe ghinghen die scapen | [25] staen op beyde die hoecken vanden kamp Ende begonsten alle beyde te lopen totten | wolf diese inden middel vanden kamp verwachtede was Ende gauwen hem mit alle ha | re crachten so groten stoot op sine ribben dat sijn herte by na wt sinen buyck ghespron- | ghen was Ende mettien so viel hi beswijmt wesende ter neder opter aerden Ende die sca- | pen liepen hare vaerden Ende als hi tot hem seluen gecomen was. so liep hi van daer mit | [30] tgheent dat hi hadde segghende Ic en gheue noch om dese scande niet. want noch | huden sal ic eten van goed costelijcker spijsen ghelijc mijn aers mi ghesonghen he | uet Ende also hi voert wanderende was so en wast niet lange hi en gemoete ene | scoone sueghe mit ses cleyne backelkijns der welcker also gheringhe als hijse | sach sprac haer toe in deser manieren Mijn lieue suster. het is mi van node dat ic van | [35] uwe cleyne bagghelkijns eten moet Ende die sueghe seyde tot hem Mijn lieue heer | scap tot uwer belieften Mer eer dat ghijse etet. so bidde ic v datse ghedoopt. ende | in schoen water ende reyn ghewasschen ende ghesuuert moghen werden Ende die wolf | sprac totter sueghe Wijst mij dan twater op dat icse wel wasschen ende reynigen mach | Als die sueghe dit hoorde so leyde si hem aen een lopende ryuier van eenre water | [40] molen Ende seyde tot hem Siet hier die plecke daer ghijse doopen ende wasschen sult. |

211 he lees: hem.

Ende alsoe die wolf op die plancke vander molen staende was *ende* dat bagghelkijn
 | grijpen wilde. soe stiet hem die sueghe mit haren muyl int water *Ende* ouermits |
 die stuiicheyt vanden stroom des waters soe wert hy daer toe ghedruct dat hi on | der
 die raden *van* thout vanden molen onder doer moste gaen *Ende* god weet oft | [5] die
 raderen vander molen hem wel sloeghen *Ende* wel ghebayet wort Mer also gherin |
 ghe als hi mochte liep hi vandaen Segghende in hem seluen aldus bliuende bi sijn |
 eerste propoost Noch en gheue ic *om* dese aldusdanighe scaemte niet. want ic weet
 | wel dat ic noch huyden *van* desen dage *van* costelijcker *ende* lekkerre spijsen geuoedt
 | *ende* sat ghemaect werden sal alsoe minen aers mij ghesonghen heeft *Ende* alsoe |
 [10] hy voort was wanderde sinen wech soe vernam hi in eenen stal datter scapen
 wa | ren *Ende* als die scapen den wolf vernamen soe bedecten si hem seluen inden
 stalle *Ende* | als die wolf tot hem quam seyde hi hem in deser manieren God behuede
 v mijn lieue | susterkijs Ic moet op dese tijt een *van* v allen eten. op dat ic mij mach
 versaden. | *ende* minen hongher verliesen *ende* quijt werden mach *Ende* dat een
 vanden scapen ant- | [15] woerdede hem in deser manieren Voerwaer mijn lieue
 heerscap²¹² ghi sijt gecomen | wel te pas. want wij sijn ghecomen op dese tijt hier
 alle te samen *om* te houden hoochli | ken eene groote feeste. waer om wij v bidden
 dat v belieuen wille die stacie daer | af te bewaren *ende* stateliken te singhen *Ende*
 daer na als den dienste ghedaen wesen sal | soe doet *van* een *van* ons tgheent dat v
 belieuen sal Dit horende die wolf soe ma | [20] kede hi hem seluen oft een groot
 prelaet *ende* een groot sangher hadde gheweest | *ende* begonste te huylen *ende* te
 krijten voer alle die scapen die daer vergadert waren | *Ende* als die luyde vanden
 dorpe hoorden die stemme vanden wolf Soe liepen sie alle | gader na hem mit honden
ende mit groten stocken *ende* quetseden *ende* sloeghen hem | soe wonderlijcke zeer
 dat hi anders niet en meynde hi en soude daer af ghestor | [25] uen hebben *Ende* mit
 groter pinen quam hi *van* daer Niet te min alsoe hi best moch- | te soe quam hi onder
 eenen boom daer een man bouen op sat *ende* entede dien sel | uen boom *om* goede
 vrucht daer op te moghen wassen *Ende* als hi daer was soe be- | begonste hi hem te
 beclaghen *ende* te versuchten *van* sijnre snoder auentueren segghen- | de aldus Ha
 ouermoghende god Iupiter. wat vele snoder *ende* quader auentue | [30] ren heb ic
van desen daghe ghehadt. mer ic gheloue wel dattet is mijn eyghen | schult. *ende*
 ouermits mine houeedinghe ghedachten. want huyden morghen so vant | ic enen
 sack vol smeers die ic niet opslijnden en wilde *Ende* daer na so vandie een ghe |
 souten syde specs die ic oec ouermits mine dwase *ende* ydele ghedachten niet eten
 | en wilde *Ende* daer om al ist al alsoe dattet mij qualijcken is vergaen. het is wel be
 | [35] staet *ende* recht *ende* ic bins wel waerdich Item mijn vader en was gheen
 meester | inder medicinen. *ende* ic en hebbe oec niet ghestudeert *Ende* daer om al is
 mij qualijc | ken gheschiet doen ic den doren wt meryen voet halen wilde. ic bins
 wel waer | dich Item mijn vader en heeft oec noch legist noch iurist noch rechter
 gheweest | *ende* ic hebbe mi des willen onderwijnden *ende* en hebbe daer selue niet
 inne gestudeert | [40] *Ende* daer om al is mij quaet daer af gheschiet doen ic my
 onderwant die sentencie |

212 heerscap lees: heerscap.

te gheuen vanden twee scapen die mij ribben in stucken stieten het is wel bestaet |
 ende bins wel waerdich Item oec mede so en heeft mijn vader nye van sinen leuen |
 gheweest noch patriarck noch bisscop noch cardinael noch clerck inder scriften |
 gheleert Ende ic hebbe mij haerre sacrificien ende dinghen willen onderwijnden mij
 | [5] seluen vermetelijck een prelaet makende Ende daer om al bin ic daer om wel
 ghe- | corrigeert ende gheslaghen gheweest het is wel bestaet ende ic bin wel waerdich
 O iu- | piter lieue god Ic bin wel waerdich van groter punicie ende penitencie. aenghe-
 | sien dat ic dy in menigherhande manieren vertorent hebbe ende misdaen Wilt mij
 | seynden wt dinen hoghen troon eene glauye die my te deggen ende te rechte pyni-
 | [10] ghe corrigeren ende sla ouermits beteringhe ende penitencie want ic bins waerdich
 te | ontfanghen eene grote discipline Ende die goede man die bouen opten boom was
 | ende sijn eynten gheentet hadde hoorende alle dese manieren vanden wolf ende hoe
 dat | hi aldus ghesucht ghescreyt ende sijn auenture beclaghet hadde. nam sijn byle
 daer | hi die telgheren vanden boom mede af ghehouden hadde ende werpse opten
 wolf | [15] Ende rakede hem daer mede op sinen hals. alsoe dat hi sinen buyck
 opwaert. ende | die voeten om hooch keeren most Ende als die wolf tot hem seluen
 wat gecomen was | soe richtede hi hem seluen op Ende sach opwaerts naden hemel
 ende begonste te krijten | segghende aldus Ha iupiter ouermoghende god. ic sie nv
 dat ghi mijn ghebet | verhoort hebt. ende als hi sach den man sittende opten boom
 meynde hy dattet | [20] Iupiter gheweest hadde Ende liep ter stont weder om int
 Bosch also gewont als | hij was. leuende aldaer in veel groter oetmoedicheyt. dan
 hij te voren in ho- | uerdyen gheweest ende gheleuet hadde Ende by deser fabulen
 mach een yege | lijck mercken dat alle dinghen soe niet en gheschien als een verwaent
 dwaes | ouerpeynsende is Oeck mede soe bewijst si ons datmen tgoet in dancke
 nemen | [25] sal alsment ghecrijghen mach. wantment bywijlen niet en heeft alsment
 gheer | ne hebben ende besitten soude Ende oec mede soe leert si ons dat nyemant
 hem | vermeten en sal van dinghen die hij niet doen en can. mer een yeghelijck sal
 hem | hebben ende regeren na sijnre consten. ende na dat hem sinen staet can
 ghedraghen | ende anders niet. |

**[30] § (91) Die elfste fabule die welcke is vanden boosen ende
 nydighen hont die ons | leert Dat nyemant en sal beniden eens anders
 weluaren. noch nyemant hinder- | lijck wesen int tgheen dat hem
 seluen niet profijteren of baten en mach Ghe- | lijck alst blijft by
 deser nauolghender fabulen |**

HEt was een hont nydigh wesende die in tyden voerleden was gecomen in eenen |
 ossenstal die vol hoeys was. welcke hont die ossen behinderde ende keerde dat si |
 inden voergenoemden stal niet comen en mochten. op dat si van thoey niet eten en
 souden | Dit siende die ossen seyden tot hem Du biste wel verkeert ende boes. te
 hebben hat ende nijt | **[5]** van tgeent dat ons profiteliken ende van node is ende di
 niet te goede comen noch baten | en mach. want dijn natuere en is niet om hoey te
 eten Ende diesgelijcx dede hi oec op een | ander tijt als hi vol ghegheten was. so
 greep hi een geclouen been in sinen mont. twelc | hi enen anderen hont niet laten en
 wilde van nijt dat hi daer of cluyuen soude Ende dese fa | bule leert dat hem elc
 wachte van tgeselschap der nydigher. want mit hem lieden te doen te | **[10]** hebben is
 een dinc dat zeer sorgelijc ende scadeliken is Ghelijc als ons die scriftuer be | wijst
 van lucifer die ouermits sijn houerdye ende hat ende nijt wten hemel geworpen is |

§ (92) Die twalefste fabule die welcke is vanden wolf ende vanden hont die verhoghert | was Die bewijst dat sommighe meynen grootelick ende veel te winnen ende verlaten | hem daer toe. mer het comt dicwijl tot groten verliese. want men seyt gemeynliken | dat meer verteert die karighe. dan die milde Ghelijck als dese fabule seyt |

[5] HET was een rijk man die eenen groten hoop scapen hadde Ende dese selue man | hadde enen hont die hi oec hielt by die scapen om dat hijse vanden wolf ver | waren ende beschermen soude Mer hi en wilde in gheenre manieren den hont yet | teten gheuen ouermits die groote ghyerichheit die in hem was Ende hier om so ge | buerdet dat op een tijt die wolf totten hont quam. hem vraghende die redene waer | [10] om hi aldus ongheuallich ende magher gheworden was segghende tot hem Ick sie | wel dat ghij sterft van hongher om dat dy dijn meester ouermits sine groote ca- | richheit niet teten en gheeft Mer in dien ghi my ghelouen wilt. ic sal dy gheuen | goeden raedt dat ghij wel gheuoedt werden sult Ende²¹³ die hont antwoerdede hem | Voerwaer ic hebbe wel goeden raedt te doene Ende die wolf seyde tot hem Siet | [15] aldus suldy doen laet my nemen een lam. ende als ict ghenomen hebbe so veynst | v te loopen na my Ende al loopende soe laet dy seluen vallen. beueynsende dat | ghij niet meer loopen en moecht ouermits grooten hongher ende crancheit | van lichaem die ghij hebt Ende daer om als die scaepherde sien sal dat ghij mij | dat lam niet ontnemen en moecht. soe sal hijt segghen dynen heer. hoe ende in | [20] wat manieren dat ghij dat lam niet te hulpe en hebt moghen comen ouermits | dat ghy verhoghert sijt Ende aldus by desen middel soe suldy teten ghecrijgen | ende werden versaedt Dit hoorende die hont was hier mede te vreden Ende | een yghelijck van hem beyden dede sijn personnaige als voerscreuen is Ende als | die scaepherden saghen dat die hont ter neder opter aerden viel. soe vermoeden | [25] sij wel dattet van hongher was ende van crancheit. waer om doe een vanden scaep | herden des auonts quam in sijns meesters huys. soe seyde hy hem hoe dattet | mitten hont ende mitten wolf gheuaren was Ende als die meester dat hoerde | soe sprack hij al toernich wesende. van scaemten

213 Er staat een verticaal streepje tussen *sult* en *Ende*.

vermaledijt moet hi sijn Ick | wil voerwaer dat hij voertaen hebbe alsoe veel broots
ende soppen als hi eten | **[30]** mach Ende after die tijt soe maecte men *hem* alle daghe
also veel broets *ende* soppe | als hi verslijnden mocht Ende dit aldus ghedaen sijnde
soe begonste die hont weder | *om* te ghecrijghen sijne crachte *ende* sijn ghesontheyt
Daer na soe ghebuerdet dat een | wijl tijts daer nae die selue wolf weder om totten
hont *quam* *hem* segghende aldus | Ic verneme wel dat ic dy goeden raedt ghegheuen
hebbe Ende die hont seyde *hem* | *[35]* Mijn lieue broeder. ick dancke dy daer af zeer.
want het was mij wel van node Ende | doe seyde die wolf tot *hem* Ist dat sake dat
ghi wilt. ick wil v noch gheuen beteren | raedt Ende die hont sprack tot *hem* Ick wilt
zeer gaerne horen Ende in dien | dattet goet is soe wil ict doen Ende die wolf seyde
hem Laet mij nemen noch | een lam Ende doe dijne naersticheyt omme my dat te
nemen ende my te byten |

Ende ic sal dy dan werpen ter neder opter aerden die voeten om hooch als die gene die | cracht noch macht en heeft sonder dy quaet of letsel te doen Geloue mij vrijlijcken | Ende dy sal daer goet af comen Ende als die dienres oft herders uwe naersticheyt | gesien sullen hebben so sullen sijt uwen meester seggen. dat ghi sijn parck vanden sca | [5] pen wel bewaert ende goede naersticheyt gedaen hebt Ende die hont antwoerdede hem | dat hi des te vreden was Ende also si mit malcanderen ouerdraghen hadden so werdt | ghedaen. ende deden alle beyde goede diligency Die wolf nam tlam voer hem Ende die | hont liep na. hem geuende menighen slach mit sinen tanden Mer die wolf greep den | hont ende werp hem ter neder opter aerden Ende als die Scaepherden dit saghen seyden si | [10] tot malcanderen Voerwaer wij hebben enen goeden hont. wij moetent onsen mees | ter segghen. Ende als si thuys gecomen waren soe seyden sijt haren meester. hoe ende | in wat manieren dat die hont den wolf²¹⁴ ter neder opter aerden gheworpen hadde. | Ende seyden. voerwaer hadt sake gheweest dat onse hont altijt wel gheuoedt ghe- | weest hadde. die wolf en soude onse lammeren niet wech ghedraghen hebben. Dit | [15] hoorende die heer beual ter stont datmen den hont ouervloedelijcken teten geuen | soude Waer af dat die hont weder om sine crachten creech ende sterck werdt Ende | een weynich tijts daer na soe quam die wolf weder om totten hont. hem segghende | aldus Mijn lieue broeder En hebbe ic dy niet ghegheuen goeden raedt Ende die hont | antwoerdede hem Voerwaer broeder Ia ghij. waer af dat ic dy zeer dancke Ende die | [20] wolf seyde hem Ic bidde mijn lieue broeder dat ghi mij noch een lam geuen wilt | Voerwaer geseyt broeder dat en wil ic niet doen. het is ghenoech dat ghyer twee | gehadt hebt Ende doe seyde hem die wolf Ic bidde v dat icker noch een hebben mach | voer mijn loon ende salarijs Seker broeder ic en sal sprac die hont En hebdy niet ge | hadt goet loon nadien dat ghij twee lammeren wt mijns meesters hoop ghegeten | [25] hebt Ende die wolf seyde Mijn lieue broeder gheefter mi noch een in dient v belieft | Ende die hont antwoerdede hem Neen ic niet Ic en wils noch en sals niet doen Ende | ist sake dat ghijse vermetelijcken neemt. soe beloue ic v dat ghi achter desen tijt nem- | mermeer lammeren eten en sult Ende dit horende die wolf seyde tot hem Helas | mijn lieue broeder Ic sterue van hongher raedt mi ten besten om gods wille. hoe ende in | [30] wat manieren ic doen sal Ende die hont seyde tot hem Ic sal dy wel raden Die muer van | mijns meesters kelder is om gheuallen Comt aen desen nacht ende gater inne ende | eet ende drincket wel na dijnre belieften. want ghij sult daer vijnden broot vleesch ende | wijn in groter oueruloedicheyt Ende die wolf seyde hem Helas mijn lieue broeder. | wilt my doch niet ontdecken noch melden des biddic v Ende die hont antwoerdede | [35] hem Ic salt gaerne doen Mer siet dat ghij v dinghen alsoe heymelijcken doet dat | nyemant van mijn medeghesellen daer yet af wete Ende die wolf quam des nachts | ende ghinc inden kelder ende at ende dranck na zijnre belieften in sulcker manieren dat hi | droncken wert Ende als hij droncken geworden was soe begonste hi te segghen in hem | seluen aldus Als die boeren sat ende droncken sijn so beghinnen si te singen haer liedekens | [40] ende waer om en soude ic dan oec niet singen Ende mettien soe begonste hi oec te singhen ende |

te huylen also als dat de honden dat hoerden die welc begonsten te roepen ende te bassen Ende | die dienres die dat hoerden seyden tot malcanderen Het is de wolf die in onsen kelder | gecomen es ende metten liepen si allegader derwaert. te weten inden kelder ende sloeghen hem | doot Ende daer om ist datmen gemeynlijcken seyt. dat veel meer verteert die karige dan | [5] die milde. want gherechte ghyericheyt en was noyt goet Want vele menschen die | en deruen van haer goet noch eten noch drincken Ende nochtans salment goet dat god | verleent heeft eerlijcken ende redelijcken gebruycken Dese fabule bewijst ons oeck dat | nyemant tegens sijnre natueren yet doen ofte hantieren sal Ghelijck die wolf dede | die hem seluen droncken dranck Ouermits welcke sake hi doot geslaghen wort. |

[10] § (93) Die derthiende fabule die welcke is vanden vader ende van sinen dryen sonen die be | wijst Dat hi niet wijs en is die twyst ende kuinghe voert brengt om ydel glorie wille. |

HEt was een man die drye sonen hadde Ende als hi steruen soude so gaf hi hem in die | vre sijns doots sijn goet ende erffnisse Te weten enen peerboom. eenen bock ende | eene molen Ende als die vader doot ende gestoruen was So quamen dese drye gebroeders | [15] mit malcanderen voer den rechter om dat si hare erffnisse deylen soudent Ende seyden | tegen den rechter aldus Mijn lieue heer rechter Onse vader is doot ende ghestoruen Ende | heeft ons sine erffnisse gelaten geuende den enen also veel als den anderen Ende | die rechter vragede hem. Wat erffnisse ist Ende si antwoerden hem Eenen peerboom | eenen bock. ende eene molen Dit hoorende die rechter seyde tot hem Dat wij ghe | [20] lijcke deelen soudent moghen maken alsoe dat die een niet meer hebben en sou- | de dan die ander Dat is een dinck dat zeer zwaerlijcken te doen waer Mer na uwen | goetduncken. hoe soudt ghijse willen deylen Doe begonste te spreken die outste | broeder segghende aldus Ick sal vanden peerboom nemen al dat recht ende crom is |

Ende die anderde seyde Ic sal daer af nemen alle tgheent dat groen *ende* drooch is |
Ende die derde seyde Ic sal nemen vanden peerboom die wortelen *ende* alle | die
 telgheren *Ende* die rechter sprack tot *hem* Oerdelt nv onder v drien wie van | v luyden
 dat meest hebben sal Want ick noch nyemant anders en kan dit ver- | [5] staen wye
 van v luyden dat meeste oft dat minste heeft. *Ende* daer om die ghene | die van v
 dryen wil segghen wye dat meeste deel heeft die sal heer *ende* meester | wesen vanden
 peerboom *Ende* daer nae soe vraechde *hen* die rechter. uwe vader hoe | *ende* in wat
 manieren heeft hij v den bock beset *Ende* si seyden *hem* Die ghene die van | ons
 dryen alre best wenschen kan die sal den bock sijn wesen *Ende* doe dede die out |
 [10] ste broeder sijn wensche *ende* sprac aldus Gaue god dat die bock nv op dese tijt
 also | groot waer dat hi drincken mochte alle twater dat onder den hemel is *Ende* als
 hi dit | al gedroncken hadde Dat hi dan op die helfte na noch niet sat en waer *Ende*
 die an | derde sprac Ic meyne dat die bock mijn wesen sal. want ic sal veel scoenre
 wen- | sche segghen dan ghi Want ic wilde wel dat alle die kenp alle dat vlass *ende*
 alle die | [15] wolle vander werelt te samen gesponnen waer *Ende* dat dan die bock
 so groot waer | datmen sijn een been mit alle dit garen niet en soude moghen bijnden
Ende die der | de broeder seyde Die bock sal mijn sijn Want ic wilde wel dat die bock
 soe groot | waer *ende* alsulcken plecke besloeghe als een aern sijnde op thoostste
 vanden he | mel soude moghen ouer sien in die hoochte in die lengde *ende* in die
 breyde *Ende* | [20] die rechter seyde tot *hem* Wie dan van v dryen heeft ghedaen die
 scoenste wensche | Voerwaer gheseyt Ic noch nyemant anders en soudet te rechte
 moghen segghen | *Ende* daer om soe sal die bock sijn des ghenen die van v dryen
 die gherechte waer- | heyt segghen sal *Ende* die moolen. hoe heeft v uwe vader die
 beset om die te deylen | *Ende* si seyden *hem* Den ghenen die van ons sal wesen die
 meeste loghenaer. die traech | [25] ste. *ende* die luesichste *Ende* doe sprack die outste
 broeder segghende aldus Ic ben | die luesichste Want ic hebbe langhe ghewoent in
 een groot huys *Ende* ben noch op | die gote vanden huys daer mij die reghen die
 oghen wtstack *ende* dede verrotten mijn | lichaem vanden slijcke *Ende* hadde veel
 lieuer daer te bliuen ouermits mine luesicheyt | dan dat ic mi van daer ghekeert hadde
ende opghestaen *Ende* die anderde seyde al- | [30] dus Ic wane dat die molen mijn
 wesen sal Want al waert sake dat ic gheuastet | hadde thien iaer *Ende* ic quame aen
 een tafel gheladen wesende vol van costelijcker | spijsen. soe bin ic so luesich dat ic
 niet eten en soude moghen. ten waer datment | mi mit crachte inden mont soude
 moeten steken De derde seyde die molen sal mijn | wesen. want ic bin noch veel
 meerder logenaer *ende* lueyaert. Want al hadde ic dorst | [35] ghehad totter doot toe
Ende ic mi vonde in midden vanden water totten hals toe. | soe woude ic veel lieuer
 steruen van dorste dan mijn hoofd neder neyghen om enen | dropel te drincken *Ende*
 die rechter sprack tot *hem* Ghij en weet niet wat ghij segt. | want noch ic noch andere
 en souden v moghen verstaen Mer ic beueel die sake v dryen | *Ende* aldus ghinghen
 si van daen sonder te hebben sentencye. want van sotte vraghe | [40] hoert sotte
 sentencye *Ende* daer om so sijn si dwaes die ouermits ydelheyt ofte lich |

ticheyt pleyten willen. want wt dien isser menich gheuallen in groten verlies ende scade | Want van cleyne ghedinghe comen dicwijl grote lasten ende scaden ende bringhen | menighen man in sijn eeuwige verderfense. |

§ (94) Die vierthienste fabule die welcke is vanden wolf ende vanden vos reynaerdt | [5] die ons leert Dat nyemant en sal hem vermeten te vroe ch meester te wesen. hij en | hebbe ghenoech tijts discipel gheweest Ghelijck alsset blijft bi deser fabulen |

HEt was een vos die totten wolf quam hem segghende aldus Mijn lieue heer | scap. ic bidde v dat ghi mijn gheuader wesen wilt. ende wilt minen soen oeck | leeren ende onderwijsen dinghen daer hi hem mede behelpen sal moghen alst noot | **[10]** is Ende die wolf antwoerdede hem Ic wilt gheerne doen ende bins wel te vreden | Ende mettien soe gaf die vos hem sinen soon biddende dat hi hem goede leeringhe le | ren ende gheuen wilde Den welcken die wolf voer hem nam leydende hem op enen | hoghen berghe ende seyde tot hem Als die beesten te velde sullen comen soe roept mij | Ende die vos ghinck opten berch Ende als hi sach dat die beesten quamen soe riep hi | **[15]** met luder stemmen sinen peteren ende seyde tot hem Ha mijn lieue petere die beesten | gaen int velt Ende die wolf vraghede hem Wat beesten sijnt Ende die vos antwoer- | dede hem Het sijn koeyen ende verckens Ende die wolf seyde die en wil ic niet. want | die honden die bewarensse wel Ende ter stont daer na so sach die vos wt tot een an | der side vanden berghe Siende dat die merye paerden te velde ghinghen Ende | **[20]** seyde tot sinen peteren aldus Ha mijn lieue peteren die meryen gaen int velt Ende | die wolf seyde Waer sijnse Ende dat cleyne vossekijn antwoerdede hem Si sijn al | daer bijden bossche Ende die wolf seyde Nu wel laet ons dan gaen onse mid- |

dachmael eten *Ende* die wolf ghinck mit *sinen* peteren die hem ghegheuen was te
 leeren int bosch *Ende* quamen daer die meryen ghinghen Dit siende die wolf so |
 werdt hij aldaer ghewaer enen ionghen voel gaende by sijnre moeder Den welc | ken
 hij greep byder nasen *ende* sleepten int bosch *Ende* si atent onder hem beyden | **[5]**
Ende als si aldus wel ghegheten hadden soe seyde dat vossekijn tot *sinen* peteren |
 aldus Mijne lieue peteren. ick wil v gode beuelen *Ende* ic dancke v zeer van uwer |
 goeder leeringhen Ghi hebt mij wel gheleert want ic bin gheworden een groot | clerck
 Ick wil nv weder om gaen tot mijnre moeder *Ende* als die wolf dit hoor- | de soe
 seyde hy tot hem Mijne lieue neue. ist sake dat ghi van mij gaet het sal dy be | **[10]**
 rouwen. du en hebste noch niet wel ghestudeert. want ghi en kont noch *niet* uwe |
 Sylogismus. dats eenrehande leeringhe also gheheeten Ha mijn lieue petere | seyde
 die vos. ic kant alte mael *Ende* die wolf seyde tot hem Na dien dan dat ghi van | mij
 scheyden wilt soe wil ic v gode beuelen. mer siet wel toe ic duchte ghij alte | vroegh
 meester wilt wesen *Ende* als die vos reynaert tot sijnre moeder ghecomen | **[15]** was
 Soe seyde si tot hem. waer om bistu soe haest weder om ghecomen ghi en hebt | noch
 niet ghenoech ghestudeert *Ende* die soen seyde tot haer. Moeder ick bin soe | grooten
 clerck dat ic den duuel wt den scoorsteen wel werpen kan. laet ons gaen | iaghen
ende dan sult ghi sien of ic oec yet gheleert hebbe *Ende* die ionghe vos wou | de doen
 als sijn peteren die wolf ghedaen hadde. *ende* sprac aldus tot sijnre moeder. | **[20]**
 Moeder hout wel die wachte *Ende* als die beesten te velde comen soe segghet mi |
 Ende die moeder antwoerdede hem. wel mijn soen Ende mettien soe begonste | si te
 wachten Ende als si sach dat die koeyen *ende* die verckens te velde ghinghen | Soe
 quam sijt hem segghen. mijn lieue zoen die koeyen *ende* die verckens comen te |
 velde *Ende* hi seyde haer. mijn lieue moeder. ic en achte des niet want die honden
 die | **[25]** bewarensse wel Niet langhe daer na soe sach die moeder die merye paerden
 te | velde comen. Ende si seyde tot haren soen. Sone die merye paerden sijn bi dat |
 bossche *Ende* hi antwoerdede haer Moeder dat sijn goede tydinghe of nyeumaren |
 blijft ghi daer. ic sal ons gaen halen daer wij onse middachmaeltijden mede eten |
 sullen *Ende* mettien soe trat hi int bosch *Ende* wilde doen als sijn peteren die wolf
 te | **[30]** voren ghedaen hadde *Ende* nam eene merye byder nasen *Ende* die merye
 die clem | de hem vaste toe mit haren tanden *Ende* bracht hem daer die herderen
 vergadert waren. | Dit siende die moeder begonste seer luyde te krijten vanden berghe
 daer si op was | segghende aldus Helaes mijn lieue zoen du en hebste niet wel gheleert
 noch *niet* | lanck ghenoech aen die scole ghebleuen. waer om dat ghi iammerlijcken
 sult moe | **[35]** ten steruen *Ende* mettien soe namen hem die herderen *ende* doden.
 Want nyemant en sal | hem seluen heyten meester ten si dat hi eerst ghestudeert heeft
ende alle sijn dinghen | weet die hem noot sijn Want die sommighe bywijlen waent
 te wesen een groot clerck | die nochtans niet veel en weet. mer zeer domme is *ende*
 onwetende. daer die phi | losoef of seyt. hoe een mensche meer weet hoe hem meer
 twiuelte *Ende* die *niet* en | **[40]** weet die en twiuelte niet. |

§ (95) Die vijftienste fabule die welcke is vanden hont vanden wolf ende vanden scape | die ons bewijst Dattet is eene alte grote dwaesheyte. dat yemande die noch crach | te noch machte en heeft te willen begecken eenen die stercker ende machtigher | is dan hi Ghelijc als ons bewijst dese fabule |

[5] **H**Et was een vader des huysghesins die welcke hadde ene groote menich | te van scapen Ende hadde eenen grooten hont zeer starck ende machtich diese | bewaerde. daer die woluen zeer af waren veruaert als si hem hoerden bassen of alleen | saghen. Waer om dat die herderen sonder sorghe ende vreese vanden seluen woluen | te bat slapen mochten Soe ghebeurdet dat dese hont ouermits ouderdomme | [10] sterf. waer af dat die herdere seer tonvreden ende rouwich waren Ende seyden teghens | malcanderen Wij en sullen nv voert aen mit vreden niet moghen slapen om dat onse | hont doot ende ghestoruen es. want die woluen sulleu²¹⁵ comen ende eten onse scapen Ende | als si onderlinge dit aldus seyden soe wasser een groot scaep fier ende houaerdich die | dese voerscreuen woerden hoerde Ende quam tot hem lieden ende seyde aldus Ick sal v | [15] gheuen goeden raedt Scheert mi die wolfe af ende vercleedt my mittet vel vanden hont | Ende als my die woluen sullen sien soe sullen si voer my veruaert wesen Ende als die | woluen quamen ende dat scaep saghen vercleet wesende mittet vel vanden hont soe | begonsten si te vlyen Dit aldus gheschiet sijnde soe ghebuerdet daer na datter | quam een wolf die zeer verhonghert was ende greep een lam ende lieper mede wech | [20] Ende dat scaep liep hem snellijcken na Ende die wolf waende dattet gheweest hadde | die hont ende bedreet hem dryewerf onder wegghen van groter vreese ende veruaernisse lo | pende altijt voer Ende tscaep hem na so langhe dattet scaep passeren moste doer ene | haghedochte die seer doornich was ende scherp dwelcke hem dat vel vanden hont |

215 sulleu lees: sullen.

gheheelijcken af schorende was Ende also die wolf achterwaert sach vreesende | die doot ouermits dat hi meynde dattet hadde gheweest die hont soe begonste | hi te bekenen die bedriechlicheyt vanden scapeEnde²¹⁶ ter stont soe spranc hi tot hem | vraghende aldus Wie bistu Ende dat scaep antwoerdede hem Mijn lieue heerscap | [5] ic bin een scaep ende ic spele mit dy Ende die wolf seyde Ha meester Soudi uwen | meester ende heer alsoe begheken. du hebste mij doen dryten drierueren onder mij | van groter vreesen Ende mettien soe leydede hem die wolf totter plecken daer hy | dryewerf onder hem ghedreten hadde segghende aldus Siet hier duncket dy | dit spel wesen. ic en neems voer gheen spel. ic sal dy nu onderwijsen dattu dinen | [10] heer ende meester tot anderen tijden niet begheken en suls Ende mettien so greep | hem die wolf ende worchdet. ende ten lesten soe adt hijt ende verslijndet Ende daer om | die ghene die wijs is sal wel voer hem sien hoe ende in wat manieren. ende oeck met | wyen hij spelen of gheken sal Ende sonderlinghe niet mitten ghenen die wij- | ser stercker ende machtigher is dan hi. |

[15] § (96) Die sestiende fabule die welcke is vanden man vanden leeuwe ende vanden ion- | ghen leeuwe sijn soen die ons beduyt Dat die ghene die niet en wil horen die stem | me van sinen vader. al coemt hem quaet het is recht algader Ghelijc alst blijkt by de | ser nauolghender fabule |

HEt was een bouman die in tyden voerleden woenende in eenre woestinen | [20] aldaer sijn lant bouwede Het ghebuerde dat inder seluer woestinen was een | leeuwe die alle dat landt verdarf Ende sonderlinghe dat zaet dat dese bouman da | gelijcx zayende was Diesghelijcx dede hi oec mede die boomen ende die planten di-²¹⁷ |

216 scapeEnde lees: scape Ende. Er staat een verticaal streepje tussen scape en Ende..

217 di- lees: die. Homberch 1498: 'die'.

daer gheplant ende ghesettet waren Ende want hi desen bouman dede soe grote scade | so makede hi eene hegghe daer hi den leeuwe inne ghecrighen mochte Ende set- | tede stricken ende netten om hem te vanghen Ende alsoe die leeuwe op eene tijt quam om | te eten dat koern so stack hi hem seluen in eenen stricke Ende die goede man dit ghe- | **[5]** waer werdende quam tot hem ende begonste hem soe wonderlijcke zeer te slaen als dat hi | nauwelijcken wech ghecomen conde Ende want die leeuwe ouer merckende dat hi die | subtijlheyte vanden mensche niet ontgaen noch ontcomen en mochte soe nam hi sijn | cleyn leekijn sijn soen na hem Ende ghinc in een ander conincrijck woenen Ende een wey | nich tijts daer na als dat cleyn leekijn sijn soen groot ende sterc gheworden was | **[10]** soe vraghede hi sinen vader tot hem sprekende aldus Mijn lieue vader Sijn wij van | desen lande ofte conincrijcke Neen wi sprac die vader. want wi hebben tanderen ty- | den wt onsen eyghen lande moeten vlyen Die²¹⁸ horende dat leekijn die soen. vra- | ghede die sake waer om Ende die vader antwoerdede hem Ouermits die subtijlheyte van | den mensche Ende dat cleyn leekijn vraghede hem Wie is dese mensche Ende die | **[15]** vader seyde tot hem Hi en is niet soe starck noch so groot als wij sijn Mer hi is veel | cloecker ende subtijlre van sinnen dan wij sijn Ende die soen seyde Ic wil mij gaen wreec | ken ouer hem Ende die groote leeuwe sprack tot hem En gaet daer niet. want ist sake | dat ghij daer gaet soe suldi doen als die dwase ende het mocht dy wel berouwen. | Ende die soen antwoerdede hem. hay biden lancken ende biden darmen Ic wil daer gaen | **[20]** ende sal besien wat hi doen kan Ende also hi vast wanderende was om den mensch te | vijnden. soe ghemoetede hi in een velt eenen osse ende een paert die op haren rugge | alte samen gheschildt waren. die welcke hy gruete tot hem segghende aldus Mijn | heeren ende lieue vrienden. wie is die ghene die v hier ghebracht ende aldus zeer ge | quetst heeft Ende si antwoerdeden hem Het is die mensche Ende hij seyde weder om | **[25]** tot hem Voerwaer gheseyt Siet hier een wonderlick dinck Ic bidde v vriendelijcken | dat icken sien mach Ende si wesen hem den bouman die sine aerde ende lant bouwende | was Ende die leeuwe dit horende sonder yet meer te spreken quam totten man ende | seyde tot hem Ha du man du hebste my minen vader ende onse beesten vele quaets ge | daen. waer om dat ic segghe dat ghi mij recht doen sult Ende die man seyde tot | **[30]** hem Ic beloue dy. ist sake dat ghi mi genaket Ic sal dy mit deser kuysen doot slaen | Ende mit desen messe sal ick dy villen Ende die leeuwe seyde tot hem Comt dan voer | minen vader Ende want hi een coninc is soe sal hi ons recht doen ende iusticie Ende | die man antwoerdede hem Ic bins te vreden Indien ghi mi sweeren wilt dat ghij | mi niet aen tasten noch raken en sult. ter tijt toe ende ter wijlen dat ic in die teghen- | **[35]** woerdicheyt van uwen vader ghecomen sal sijn Ende diesghelijcx sal ic v weder om | sweeren ende ghelouen dat ic mit v tot in die teghenwoerdicheyt van uwen vader | gaen ende comen sal Ende aldus swoeren si malcanderen Ende ghinghen totten leeuwe | Ende als si aldus gaende waren. soe begonste die man te gaen doer die plecken daer | hi sijn stricken sijn netten ende sijn laghen hadde gheleyt Ende also si vaste ghinghen | **[40]** so quam die leeuwe mit twee sine afterste voeten in eene strick Ende want hi niet voer- |

der gaen en mochte soe seyde hy totten man aldus Ha lieue man ick bidde dy | dattu mij helpen wiltste. want ic niet voerder gaen en mach Ende die man seyde | tot hem Ic hebbe dy ghesworen ende eenen eedt ghedaen dat ic dy niet aen tasten en | sal ter tijt toe ende ter wijlen dat wij voer uwen vader ghecomen sullen sijn Ende als | [5] die leeuwe hem seluen meynde mit crachte te ontbijnden ende alsoe wech te comen. | soe quam hy noch in een ander laghe of stricke Ende die leeuwe begonste te krijten na | den man tot hem aldus segghende O goede man Ic bidde dy dattu mij ontbijn | den wiltste Ende mettien so begonste hem die man op sijn hoofd te smijten Ende als | die leeuwe sach dat hij gheuangen was ende niet ontcomen en mochte soe seyde | [10] hij totten man Ic bidde dy dattu mij niet meer op mijn hoofd slaen en wiltste | mer op mijn oren. om dat ic den raedt van minen vader niet en hebbe willen hooren | Ende mettien soe stack hem die man int hert ende sloech hem doot Twelck den menighen | onghehoersamen kijnderen oec ghebuert. die ghehanghen ende gheworcht werden | ouermits dat si den goeden raedt van haren ouderen niet doen noch volghen en willen |

[15] § (97) Die [twalefste] 17de²¹⁹ fabule vertelt vanden ridder ende van sinen knecht die eenen vos rey | naerdt gheuonden hadden die ons toghet Datmen vele menschen vijndt die ouer | mits hare grote loghentalen wanen te veruaren of vreese aen te doen alle die werelt. | der welcker loghentale nochtans int eynde al gheopenbaert werden Ghelijc alst | blijft by deser nauolghender fabulen |

[20] HEt was een ridder die in tyden voerleden mit een van sinen archieren doer tlandt | wanderende ende ridende was Ende als si aldus rydende waren. soe vonden si eenen | vos Ende die ridder seyde tot sinen archier inder waerheyt. ic sie aldaer eenen grooten |

219 'twalefste' met potlood doorgestreept, erboven staat, ook in potlood, '17de'.

vos Ende mettien soe seyde die archier tot sinen heer in deser manieren Mijn lieue | heerscap verwondert ghi v van deser beesten Ic hebbe geweest in een lantschap daer die | vossen groter sijn dan een oss Ende die ridder seyde. inder waerheyt haer vellen souden | zeer goet sijn om mantelen daer af te maken. waert sake datse die pelsers gecrijgen | [5] konsten Ende also si vast voerder wanderende waren. so hadden si mit malcanderen meni | gherhande redenen ende woerden Ende want die ridder ghewaer werdt die loghentalen ende | onwaerheyt van sinen archier. so begonste hi hem seluen te stellen sijn gebet te doen om | sinen archier te veruaren ende vreese aen te doen seggende in deser manieren O iupi- | ter almachtige god Ic bidde dy dat ghij ons huyden van alrehande loghentalen | [10] beschermen ende wachten wilt. op dat wij vredelijcken ende sonder vreese ouer moghen | lijden dese grote ende wijde ryuier die voer ons leghet Ende dat wij mit lief moghen | comen ten huys daer wij woenachtich sijn Ende als die archier hoerde tghebet van | sinen heer so verwonderde hi hem des zeer Ende sprac tot sinen heer hem vraghende aldus | Mijn lieue heerscap waer om ist dat ghi aldus deuotelijcken ghebeden hebt Ende | [15] die ridder seyde hem En weet ghij niet dattet is kenlijcken ende openbaer dat wi ter | stont sullen moeten passeren eene groote ryuiere Ende die vanden daghe eenighe | loghentalen gheseyt ende voertghebracht heeft indien hij daer inne gaet soe en | mach hij daer nemmermeer wt ghecomen Van welcken woerden die archier zeer ver- | uaert werdt Ende al²²⁰ si een weynich voert ghereden hadden soe vonden si een cleyne | [20] ryuier. waer om die archier sinen heer ende meester vraghede tot hem aldus segghende | Is dit die ryuier die wij ouerlyden sullen moeten Neent seyde die ridder. want si is veel | groter Doe sprac hi lieue heerscap ic segt daer om dat die vos Ende die heer en liet | hem niet voert wt seggen. mer seyde ic en achs niet Ende daer na als si noch een wey- | nich voert gereden waren soe vonden si noch een ander cleyne ryuiere Ende die archier | [25] vraghede sinen heer lieue heer is dit die ryuiere daer ghi mi af geseyt ende gespro | ken hebt Neent seyde die heer want si is wel veel langher groter ende breeder Ende die | archier seyde tot hem Mijn lieue heerschap ic segt daer om dat die vos daer ic v van | daghe af gesproken hebbe niet groter dan een kalf en was Ende als die ridder hoer | de die bewimpelinge van sinen archier so sweech hi al stille ende en antwoerdede niet | [30] een woert Ende aldus so reden si so langhe ende so verre dat si noch vonden een ander ry- | uiere Ende mettien so vraghede die archier sinen heer Mijn lieue heer is dit die ry | uiere Neent seyde die ridder. mer wij sullen daer ter stont comen Ha mijn lieue | heer ic segt daer om dat die vos die wij van daghe hebben ghesien²²¹ niet groter dan een | een scaep en was Ende als si ghereden hadden totter vespertijt toe so vonden si eene gro | [35] te ende breede ryuiere Ende als die archier dat water sach soe begonste hi te beeuen | ende vraghede sinen heer aldus Mijn lieue heerschap is dit die ryuiere Iaet seyde | die heer och lieue heerscap Ic segge v dat warachteliken dat die vos daer ic v huyden | van desen dage af gesproken hebbe. niet groter en was dan die eene die wi van dage | gesien hebben. waer om mijn lief heerschap helpe ic v mijn misdaet ende segge dat ic grof | [40] felick tegens v gelogen hebbe Dit horende die ridder begonste in hem seluen daer zeer om te |

220 al lees: als.

221 die wij van daghe hebben ghesien lees: daer ic v van daghe af gesproken hebbe.

lachen *ende* seyde *hem* in deser manieren Diesghelijcx en is oec dese ryuiere nier ar- | gher dan die ghene die wij laetstweruen ghesien *ende* ouer ghereden hebben *Ende* als | die archier dit hoorde soe was hi zeer bescaemt *ende* hadde groote scande ouer- | mits dat hi sine loghentalen niet bedecken en mochte *Ende* daer om ist een schoen | [5] dinck die waerheyt te beminnen *ende* te segghen. want een loghenaer werdt altijd | ghehoont *Ende* sine onwaerheyt werdt ghemeynliken altoes openbaer ghemaect | *ende* si comt op hem tot sinen scade. |

§ Hier nae volghen sommige fabulen van Ezopus ghetranslateert *ende* ouer | gheset na die forme der nyeuwer ouersettinghe. die welcke int boeck van Romu | [10] le niet gheuonden en sijn |

§ Die eerste fabule is vanden aern *ende* vanden rauen § Die anderde fabule is van- | den aern *ende* vanden wle § Die derde fabule is vanden vos reynaert *ende* vanden | bock § Die vierde fabule is vander katte *ende* vanden hoen § Die vijfste fabule is | vanden vos *ende* vanden haghedochte § Die seste fabule is vanden man *ende* vanden | [15] afgod der wouden § Die seuende fabule is van eenen visscher § Die achste fabu- | le is van een rat *ende* van een kat § Die neghende fabule is vanden bouman *ende* | vanden breeuoet § Die thiende fabule is van tkijnt dat die scapen huede § | Die elfste fabule is vanden mierwormken *ende* vander duyuen § Die twalefste fa- | bule is vander vlyeghe *ende* vanden afgod iupiter § Die derthienste fabule is van | [20] den tymmerman § Die veerthienste fabule is van eenen ionghen dief *ende* van sijn | re moeder § Die vijfthienste fabule is van een man *ende* van eenre vloot § | Die sestiende fabule is vanden man *ende* van sijn kinderen § Die seuenthienste fa- | bule is vanden bouman *ende* van sine kinderen |

§ (98) Die eerste fabule dwelc is vanden aern ende vander rauen die ons leert *Dat* | nyemant hem onderwijnden en sal te doen een dinck daer vreesse sorghe *ende* anx | te in gheleghen is. ten si dat hi hem seluen kent starck machtich *ende* cloeck ghenoech | te wesen Ghelijck als ons vertelt dese fabule. |

[5] **H**et was een aern die al vlieghende een lammekijn gheuangen hadde. waer | af dat die rauen of die craye groot hat *ende* nijt hadden in sulcker manieren | dat die rauen op een tijt sach eenen grooten hoop scapen. op die welck ouermits | sine grote houerdye hi hoouaerdichliken neder clam *Ende* al vlieghende so sloech | hi op een scaep in sulcker manieren also dat sijn claeuwen bleuen in die wolle also | [10] vast dat hijse wten vachte vanden scape weder om niet ghecrijghen en konde noch | oec van daen vlyegen en mocht Dit siende die herde greep hem *ende* cortede hem sine | vloghelen *ende* brachten sine kinderen om daer mede te spelen. *Ende* een wijl daer | na so vraghede hem die herde. wat voghel dat hi was *Ende* hi antwoerdede hem in | deser manieren Ic meynde een aern te wesen. *ende* ouermits houaerdye *ende* waeldunc | [15] kelicheyt so waende ic te gripen een lam alsoe die aern gedaen hadde Mer nv be- | kenne ic dat ic een rauen bin Waer by ic bekenne dat die ghene die cranck is *ende* van | cleynre machten hem teghens den stercken *ende* machtighen niet ghelijcken en sal. want | als hi waent te doen meer dan hi *vermach* so valt hi dicwijlen in groter oneeren *ende* | scanden Ghelijc alsset blijkt bi deser fabulen vanden rauen. die alsoe sterck als een | [20] aern meynde te wesen twelc hem faelgeerde soet blijkt dagelicx inden menigen *etce.* |

§ (99) Die anderde fabule dwelc is vanden aern *ende* van dat wlken die bewijst ons *Dat* | nyemant hoe machtich dat hi is en sal nyemant anders misprijsen of beghecken | Ghelijck alst blijkt by deser nauolghender fabulen |

HEt was een aern die in tyden voerleden enen hase iagede Ende want die hase hem | tegens den aerne *niet verweeren* en mochte soe begheerde hi hulpe ende bystant | van een huylken dwelcke den haes nam onder sine bescermenisse Ende want die aern sach | dattet huylkijn was soe cleyn soe misprees hijt zeer Ende nam den haes voer des | [5] huylkens voeten. waer af dattet zeer ghestoort ende toornich wert Ende ghinc al om | besien waer den nest vanden aern was Ende²²² vanten ten lesten op enen boom den welcken | dit cleyn huylken opclam. ende werp die ionghen neder vanden boom also dat si daer om | storuen om welcke sake die aerne zeer gestoort ende toernich wert Ende ghinc tot Iu | piter den afgod hem biddende dat hi hem wilde wijsen een sekere plaetse daer hi sijn | [10] eyer ende sijn ionghe kuyckijns broeyen mochte Ende iupiter die afgod verleende hem | dat als die tijt soude comen dat hi broeyen ende sijn ionghen voertbrengen soude dat | hijse dan in sinen schoot voertbrochte Ende alst huylken dat vernam ende daer af gheau | seert was soe vergaderdet op eenen hoop een groot deel vuylnisse also hoech dat | tet hoech ghenoech was om die te laten vallen in iupiters schoot Ende als iupiter | [15] den stanck vander vuylnisse ghewaer wert so scuddede hi sinen schoot Ende die eyer | werden te samen ghebroken Ende als die aern dit sach ende wiste soe gheloofde hy dat | hy inden tyde vant selue huylken nimmermeer meer kyppen of broeyen en soude Ende | daer om en sal nyemant den anderen misprijsen Want daer en is soe cleynen dier *niet ten* | mach somwijlen bescadigen ende hem wreecken ouer een die veel meerder is. in tyden ende in | [20] wijlen Ende hier om so en doet nyemant gheen onrecht. op dattet onrecht ende die mis | prijsinge die ghi eenen anderen soudt willen doen. op dy ende in dy seluen *niet* en come |

§ (100) Die derde fabule die welcke is vanden vos reynaerdt ende vanden bock die | leert Dat die ghene die wijs is ende vroet. sal altijd eerst ouersien dat eynde eer hy | dat werck doet ende beghint Ghelijck als ons vertelt dese fabule. |

222 wasEnde lees: was Ende.

HEt was een vos reynaerdt ende enen bock die in tyden voerleden in eenen | putte neder clommen om te drincken Ende als si wel ghedroncken hadden ende | versaet waren ende si wt den seluen put niet weder om wtspringhen en mochten. | soe seyde die vos totten bock in deser manieren Mijn lieue vrient in dien ghi mij | **[5]** helpen wilt soe sullen wi wel ter stont wt desen put comen. want ist sake dat ghij | op uwe twee afterste voeten stueren wilt Ende heffen uwe twee voerste voeten | teghens die muer om hooch so sal ic springhen op dine scouderen Ende op dine | schoone hoornen ende also ten lesten wtspringhen Ende als ic wt den put wesen sal | soe suldy mij houden aen mijn handen Ende alsoe sal ic dy dan wtwerpen Ende | **[10]** mit deser bede was die bock te vreden Ende mettien so ghinc den bock staen op | sijn twee achterste voeten Ende die vos ouermits sine groote boosheyte dede also | veel dat hij wt den putte spranck Ende als hi daer wt was soe begonste hi den | bock aen te sien die noch inden putte was. Ende die bock seyde tot hem Helpt | mij nv weder om ghelijc ghi mij ghelouet hebt Ende die vos begonste daer om | **[15]** te lachen ende mitten bock te spotten segghende tot hem Ha meyster bock had- | det saeck gheweest dat ghi wijs hadt gheweest. du soutste selue alre eerst ouer- | leyt hebben. hoe ende in wat manieren du wt den putte hadste moghen comen eer | ghi mij hadt wt gheholpen Ende daer om die ghene die wijs is ist dat sake dat | hi wijslicken doen ende wercken wil soe sal hi alre eerst dat eynde van sinen werc- | **[20]** ke besien ende ouerlegghen eer hijt beghinnen sal. daer of een goede leere ghescre | uen is aldus sprekende. wat ghi doet dat doet wijslick ende aensiet dat eynde |

§ (101) Die vierde fabule is vander kate ende vanden hoene die ons bewijst Dat die ge | ne die boos is inder natueren. ende heeft begonnen te bedriegen. die wil altijt sijn natuer | lijc ambacht daer af doen. om bedrieghenisse te bedriuen Ghelijc als ghi sien mo | ghet by deser fabulen hier na volghende. |

[5] HET was een kate die in tyden voerleden greep een hoen. twelc si zeer begonste | te lasteren ende te misprijsen om te vinden eene sake waer by sijt eten mochtte Ende | sprac tot hem in deser manieren Com herwaert du hoen. ghi en doet anders niet dan | snachts te crijten Ende die luyde niet te laten slapen. waer op dat hoen antwoerdede | haer Ic doet om beters wille ende om haer profijt Ende die kate sprac noch ander | [10] werf tot hem Noch doet ghi al meer quaets dat argher is. want du biste een ouer- | speelre. want ghi bekent vleescheliken die moeder ende die dochter Ende dat hoen dit | horende antwoerdede haer aldus Ic doet om te gheuen eyeren minen meester. | Ende dat om mijns meysters profijts wille. ende om die eyeren te vermenichuou- | dighen. waer om mijn meester my tot minen wille moeder ende dochter ghegheuen heeft | [15] Ende die kate seyde tot hem. voerwaer geuader ghi vint onscults genooch. mer des | niet te min. du moetste liden doer mijn kele. want ic en dencke niet huyden meer | ouermits dine aldusdanighe woerden te vasten. ende si heeft dat hoen ghegheten | Ende aldus ist oec mitten ghenen die van roofgoet ghewoenliken is te lenen²²³ want hij | en machs niet laten noch hem daer af abstinieren ende al ist onrecht. hi vijnt altijt een sa- | [20] ke om andere te bescadighen |

§ (102) Die vijfste fabule is vanden vos reynaerdt ende vanden hagedochte die ons | bewijst Datmen gheen hulp doen en sal den ghenen die ghewoenlijcken sijn meer | te beletten ende te verhinderen. dan te vorderen Ghelijck alst blijkt bi deser fabulen |

223 lenen lees: leuen.

HEt was een vos reynaerdt die welcke om te scuwen den anxt *ende* die vreesse | om gheuanghen te werden. clam op in een haghedochte die vol doerns was | inden welcke hij *hem* zeer quetsede *Ende* al screyende sprack hi totten haghedochte | aldus Ic bin ghecomen tot v om mij seluen te bescudden *Ende* du hebste mi tot- | **[5]** ter doot toe ghequetst. *Ende* die haghedochte antwoerdede *hem*. Du dwaelste *ende* | du biste wel gheabuseert. want du meyndes in mij te grijpen als du ghewoenli | ken biste die hoenre *ende* die hennen. twelc v nv ghefaelt heeft *ende* ic en bin niet ge | woen yemant goet te doen. mer altijt te prekelen *ende* te quetsen cleyder *ende* huyt | hoe soudic v dan gehelpen *Ende* die vos is mitter ghescuerder huyt wech ghe- | **[10]** gaen sonder hulp *Ende* daer om en salmen niet helpen den ghenen die ghewoen | liken is een yeghelijck te bescadighen *ende* quaet te doen Mer het behoort datmen | hem eer scadelijcken *ende* hinderliken wesel²²⁴ sal |

§ (103) Die seste fabule is vanden man *ende* van sinen afgod van bayot die ons seyt Dat | al ist al by alsoe. dat by wijlen die boose mensche profiterende is. hy en doetet *niet* | [15] sijns dancx. mer by fortse Ghelijc als dese fabule vertelt |

HEt was een man die in sinen huyse hadde enen afgod den welcken hi als sinen | god aenbedende was op dat hi *hem* vele goets verleenen wilde. *ende* so hi *hem* meer | badt hoe hi armer wert. waer om hi tegens sinen afgod toornich wert. *ende* greep hem | byden benen *hem* geuende so groten slach mitten hoofde teghens die muur. dat hi in stic | **[20]** ken viel ter neder Van welcken slach een grote scat wt der mueren vloeyede. waer af | dat die man zeer vrolijcken was *Ende* seyde mittien tot sinen afgod aldus Nu be | kenne ic wel dat ghi zeer verkeert *ende* boos sijt. want in tyden als ic dy gheert |

224 wesel lees: wesen.

ende aenghebeden hebbe en hebste mij niet gheholpen. mer nv als ic di gheslaghen | hebbe hebt ghi mij goet ghedaen Ende daer om een quaet verkeert mensche als ist | al also dat hij bywijlen goet doet. dat en doet hi niet sijns danx. mer by bedwanc | ende force |

**[5] § (104) Die seuende fabule vertelt van eenen visscher die ons leert
Dat alle | dinghen die in haren tyden ghedaen ende bedreuen werden
die zijn zeer | wel ghedaen Ghelijc alst blijkt by deser fabulen |**

HEt was een visscher die in tyden voerleden aen die zee speelde mif²²⁵ sijnre scal | meyen om die visschen te doen dansen Ende als hi sach datse niet dansen en | **[10]** wilden soe werdt hi toonich ende werp sijn net in die zee ende vincker een grote me | nichte Ende als hi sijn net op track wter zee soe begonsten die visschen te springen | den welcken hij doen toe sprack in deser manieren. Voerwaer gheseyt. het blijkt | wel dat ghij verkeetde²²⁶ ende quade beesten sijt Aenghesien dat nv als ghi sijt ge | uanghen danset ende springhet Ende doe ghij noch vry waert ende ic mijn scalmey | **[15]** ken roerde. ghij noch springhen noch dansen en woudt Ende daer om so blijcket | dat die dinghen die ghedaen werden in haren tyden werden ghedaen by redene | ende sonder myden |

**§ (105) Die achste fabule is vander katten ende van die ratten Die
ons leert dat die ghe | ne die wijs is ende vroet Ende eens bedroghen
of verscalt is gheweest en sal voert aen | **[20]** gheen betrouwen meer
setten inden ghenen die hem bedroghen ofte verscalct | heeft Ghelijc
als dese fabule vertelt |**

225 mif lees: mit.

226 verkeetde lees: verkeerde.

HEt was een katte die in een huys quam daer vele ratten waren Die welcke si be |
 gonste te eten. die een voer ende die ander na. Ende als die ratten die wreetheyt van
 | der catten werden ghewaer. soe hielden si te samen eenen heymelijcken raet ende
 sloten | eendrachteliken dat si hem voert aen beneden int huys niet meer houden noch
 woe | [5] nen en souden. waer af dat een vanden outsten aldusdanighe woerden voort
 bracht | segghende aldus Mijn gheminde broeders ende lieue vrienden. ghi weet wel
 dat | wi hebben eenen groten viant die een groot veruolgher van ons is ende van
 onsen geslach | te Niet te min wij en moghen hem niet wederstaen dan alleen dattet
 ons van node we | sen sal ons seluen te houden inden hanebalcken also hooch als wij
 moghen. op dat | [10] hi ons niet ghecrijgen noch vanghen en mach Van welcken
 woerden die andere te vre | den waren ende gheloueden sinen raedt Ende als die kat
 desen raedt vanden ratten wiste | ende vernomen hadde. so hinck si haer seluen mitten
 tween achtersten voeten op een reck | mitten hoofde nederwaert veynsende haer
 seluen doot te wesen Ende als si aldus han- | ghende was. so sach dat een oude rat
 ende werdes ghewaer Ende begonste daer zeer | [15] om te lachen seggende tot haer
 Ha ha vrient waende ic dat ghi doot waert ic sou | de van bouen neder comen Mer
 ic kenne dy wel also verkeert ende valsche dat ghi dy seluen | ouermits gheueynstheyt
 gehanghen hebste. om welcke sake ic niet neder clymmen en | wil. mer mij daer
 bouen houden Ende daer om die ghene die eens van eenen anderen ver | schalct ende
 bedroghen is gheweest. die sal op een ander tijt hem seluen wachten. |

**[20] § (106) Die neghende fabule is vanden arbeyder of vanden
 bouman ende vanden breeuoet | een beest also gheheten die leert
 Dat die ghene die mitten quaden ende boosen ge | uanghen wert. sal
 liden alle alsulcke pine daer si mede ghepinicht werden Ghelijc | alst
 blijct by deser fabulen |**

HEt was een bouman of arbeyder die in tyden voerleden sijn netten ende sijn stricken wt | stelledē om te vanghen die gansen ende die cranen die sijn koern verderuende ende etende | waren. onder welcke hij oec vinck enen breevoet een beest alsoe ghehieten Die welcke | badt den bouman seggende tot hem Mijne lieue vriend ick bidde dy dattu mij wiltste | [5] laten gaen. want ic en bin gheen craen noch gheen gans. noch en bin oec hier niet gheco | men om di in enighen dinghen te bescadigen of quaet te doen Dit horende die bouman be | gonste daer om te lachen seggende tot hem Hadt sake geweest dat ghi v seluen mitten gansen | ende cranen niet verselt en hadt so en waert ghi in mijn net niet gecomen noc²²⁷ oec geuangen. | mer want ghi mitten cranen ende gansen geuonden sijt ende mit hem gheuangen Soe suldy | [10] ghepinicht werden mit alle alsulcke pine als zij Ende daer om so en sal hem nyemant ver | sellen mitten bosen ende verkeerden Ist sake dat hij mit ghelijcker pinen ende cor- | rexien niet ghepinicht noch ghecorrigeert wesen en wil |

227 noc lees: noch.

**§ (107) Die thiende fabule van ‘tkijnt dat die scapen hoede ons leert
Dat die ghe | ne die ghewoenlijcken is te lyeghen. hoe wel hij bywijlen
die waerheyt seyt. men | en ghelooft hem niet Ghelijc als dese fabule
vertelt |**

HEt was een ionghe die die scapen hoedende was Dwelc dicwijlen riep ende | **[5]**
creet zeer luyde sonder nochtans dat hij enighe sake ofte laste hadde seggende | in
deser manieren Helaes comt mi te baten ende helpt mi om goodswillen. want die
wolf | wil eten mine scapen Ende als die arbeyders ofte die bouluyde daert ontrent
wesen | de die stemme hoerden van desen ionghen soe quamen si hem dicwijlen te
hulpe. mer si | vonden dat si dicwijlen quamen te vergheefs ende sonder datter laste
was Ende als si sagen | **[10]** datter gheen woluen en waren soe keerden si weder om
op haer werck Twelck dit | kijnt dicwijlen also dede om hem seluen daer mede te
vermaken ouermits dat hi alleen | was Ende op een ander tijt soe quam die wolf. ende
die ionghe begonste te krijten als hij | ghewoenlijcken was. mer want die bouluyde
of die arbeyders meynden dattet gheen | noot noch die waerheyt en hadde gheweest.
soe bleuen si een yeghelijck op sijn | **[15]** werck. ouermits welcke sake die wolf die
scapen adt ende droechse wech Daer om | ist datmen niet gheerne en ghelouet den
ghenen die van ghewoenten hebben te lye | ghen ende vol loghenen sijn |

**§ (108) Die elfste fabule is vanden myerworme ende vanden duyuen
die ons leert²²⁸. | Dat nyement en sal wesen ondancbaer van die
weldaden die hij van yemande | **[20]** ontfanghen heeft Ghelijc alst
blijct by deser fabule |**

228 leert lees: leert.

HEt was een mierworme die neder clam op een fonteyne om te drincken Ende also | si drincken wilde soe stortede si neder in die fonteyne Dit aensiende een duyue | die daer bouen sat op eenen boom ende merckende dat dese myerworm verdrencken | moste Soe werp si haer van bouen toe eenen telch vanden boom daer si op sat om | **[5]** dat si haer seluen alsoe berghen soude Ende dat myerwormken werp haer seluen | opten telghe ende werdt behouden Ende daer na ter stont soe gebuerdet dat daer quam | een falconyer om die duyue te vanghen Dit siende dat wormkijn dat die valkenaer | sijn netten ende laghen stellende was soe begonstet hem te nopen ende te steken aen si- | ne voeten in sulcker manieren dat al smijtende sine voeten inder aerden hij also gro | **[10]** te gherucht makede dat eer hi sine netten ende laghen legghen ende stellen mochte | ouermits tgheruchte dat hij mitten voeten opter aerden makede. die duyue dat | ghewaer werdt ende vlooch haerre vaerden Ende daer om soe en sal nyemant vergheten | die weldaden die hi van yemande heeft ontfanghen Want ondanchbaerheyt een al | te groote ende eene zeer leelijcke sonde is die god bouen alle mishaget |

[15] § (109) Die twalefste fabule is vander bye ende van iupiter den afgod die seyt Dicwijlen | ghebuertet dattet quaet datmen eenen anderen toe wenschet. den ghenen selue | toecomt diet eenen anderen toe ghewenscht heeft Gelijc alst blijkt bi deser fabule. |

HEt was een bye die iupiter den afgod een stuck honichs offerende ende presen- | terende was. waer af dat iupiter zeer vrolijcken was Ende seyde tot haer be- | **[20]** gheere van mij tghen dattu wiltste Ende ic salt dy gheerne gheuen Ende mettien so | badt hem die bye in deser manieren O almachtighe god ic bidde dy dattu mij gon | nen ende gheuen wiltste. dat soe wie daer coomt om te stelen mijn honich Ende dien ic |

dan steecke dat hi terstont doot si ende steruen moet Ende want iupiter die afgod dat men | schelike gheslachte beminnende was so seyde hi tot haer Laet dy ghenoege. want | so wie daer comt om dijn honich te stelen Ende ghyen dan steect ende int steken dijn steec- | sel daer inne blijft. ter stont dan daer na sult ghi dan steruen want dijn steecsel uwe le | [5] uen wesen sal. Ende aldus soe werdt haer begheer verwandelt tot hare verderfnisse | ende scade Wantmen van gode anders niet bidden noch begheren en sal, dan dinghen | die rechtuaerdich ende eerlijcken sijn ende redelijck |

§ (110) Die derthiende fabule vertelt van eenen tymmerman die ons bewijst Dat in al | soe vele als god bermhertich ende goedertieren is den goeden. in alsoe vele pynicht | [10] hi. ende werdt ghestoert op die quaden Ghelijc als wij sien moghen bi deser fabule |

HEt was een tymmerman die hout af houwende was op eene ryuiere om die go | den eenen tempel daer af te maken Ende also hij thout houwende. so viel sijn | byle int water Ende als sijn byle int water geuallen was so begonste hi zeer te screyen | ende den hulp der goden aen te roepen Ende mercurius die afgod openbaerde hem. hem vra | [15] gende waer om dat hi screyde Ende hi toonde hem eene gouden byle ende vraghede hem of | dat die byle was die hi verloren hadde Ende hi seyde Neen Ende daer na soe toonde | hi hem eenen van silueren Ende hi seyde diesghelijcx Neen Ende want die afgod marcu- | rius sach dat hij goet ende recht op was. soe tooch hi hem sijn byle weder omme wt | der ryuiere Ende gafse hem weder mit meer andere goeden die hij hem daer | [20] toe gheuende was. Dit aldus ghedaen sijnde. soe vertelde dese tymmerman | dat gheent datter gheschiet was sine medeghesellen Vanden welcken een van hem | allen ghinc op die selue stede om hout af te houwen Ende liet diesghelijcx sijn |

byle vallen in die ryuiere Ende begonste te screyen ende aen te roepen die hulpe der go | den Ende die afgod mercurius openbaerde hem den seluen Ende toende hem eene byle | van goude hem vraghende Is dit die ghene die ghi verloren hebt Ende hi antwoerdede | hem Iaet schoen heere. het is die selue Ende mercurius aensiende die valscheyt ende | [5] onrechtuaerdicheyt van desen villain ende tymmerman Soe en gaf hij hem noch deen | noch dander ende liet hem legghen screyen Want god die welck goet ende rechtuaer | dich is. die loont die goede ende die rechtuaerdighe in deser werelt of in dander | Ende pinicht die quaden |

§ (111) Die veertiende fabule is van eenen ionghen dief ende van sijne moeder die | [10] ons leert Dat die ghene die int beghinsel van sinen leuen. dats in sine ionghe da | ghen niet ghecastijt en werdt. die heeft dicwijlen een quaet eynde. Ghelijck alst | blijft by deser nauolghender fabulen |

HEt was een ionc kint dat in sijne ioghet begonste een dief te wesen Ende die dye | uerye die hi dede die brachte hi sijne moeder. diese zeer gaerne van hem nam ende | [15] en castyde hem daer om niet Ende daer na als hi veel dyeueryen gedaen ende bedreuen had | de. so wert hi ten lesten geuanghen ende geoerdelt dat hi steruen ende aen een galghe han | ghen soude Ende alsoemen hem wtleyde ter galghen waert aen so volghede hem na zijn | moeder ende screyde Ende mettien soe badt die soen dat gherechte. dat hi doch sijne | moeder een woert spreken mochte Ende alsoe hi haer ghenakede makende een ma | [20] niere of hi sijne moeder een woert int oer ghesproken woude hebben. soe beet hij | haer af mit sinen tanden haer nase waer om hem tgherechte daer af zeer ver- | sprekende was Ende hij antwoerdede hem Mijn lieue heeren. ghi schelct mij ende ver |

spreekt mij mit onrechte. want mijn moeder is die sake van mijnre doot ende van |
 mijnre verderffnisse Want hadt sake gheweest dat si mij wel ghecastijt hadde | soe
 en waer ick tot deser groter scaemten ende scanden niet ghecomen. want doen | ic
 ionck was liet si mij alle mijn wille bedriuen ende het was al goet wat ic dede. mer
 | [5] si en beminde mij niet soot hier blijkt Want wye wel bemint wel dwinctEnde²²⁹
 hier | om soe dwinct uwe kinderen. op dat v diesghelijcx niet en ghebuere |

**§ (112) Die vijfthiende fabule dwelck is van der vloot ende vanden
 manne die vertelt | ende bewijst Dat die gene die quaet doet hoe wel
 dattet quaet niet groot en is men | en salt nochtans niet laten
 onghelijc alst blijft by deser fabulen |**

[10] HET was een man die een vloot vinck die hem ghebeten hadde Ende namse in
 sijn | hant segghende tot haer aldus Du boose vloot waer om bijstu mij ende waer |
 om en laetstu mij niet slapen Ende die vloot antwoerdede hem Ic hebt van natueren
 | waer om ic dy bidde datstu mij niet doden en wilste Ende die man dit horende be |
 gonste daer om te lachen ende seyde tot haer Hoe wel datstu my niet zeer moeyelic
 | [15] wesen en moechste. noch oec groote scade doen. ten behoert dy nochtans niet
 toe | datstu my nypen ofte steecken soudste. waer om du steruen moetste Want men
 en | sal geen quaet laten ongepijnt noch ongecorrigeert. hoe wel dattet niet groot en
 is |

**§ (113) Die sestiende fabule welcke is vanden man ende van sinen
 twee wyuen die ons | laet weten Dat gheen dinck en is den man
 quader noch venijnder dan twijf. | [20] Ghelijck alst blijft by deser
 navolghender fabulen |**

229 dwinctEnde lees: dwinct Ende.

HEt was een man die van middelbaer outheyt was Ende twee wiuen getrouwet | hadde Dats te weten een oude ende eene ionghe. welcke twee alle beyde te sa | men in sinen huyse woenende waren Ende want dat oude wijf sine liefde begerende was so | toechse hem wt alle die zwarte haeren wt sinen hoofde ende wt sinen baerde om dat hij | **[5]** haer so veel te bat gelijcken ende oec out schinen soude Ende dat ionghe wijf aen dander | side toech hem wt alle die witte haeren. op dat hi also te frischer ende te iongher soude | schinen Ende ouermits aldusdanighe manieren so bleef die goede man alheel kael. | Waer om dattet is een groote dwaesheyt den ouden mannen weder om te hylicken. want | hem lieden is veel beter weder om niet ghehuwelict te wesen dan te hebben in haren huy | **[10]** sen een wijf die quaet boos verkeert ende onvredelijcken is. diemer lacen veel vijnt | Want inden tyden als si rusten soudent. soe stellen si hem seluen in pine ende in arbeyde |

§ (114) Die seuenthiende fabule is vanden arbeyder of vanden bouman ende sine kin- | deren Die ons leert dat die ghene die altijt is arbeydende ten mach niet lieghen | hi en heeft goets oueruloeyende Ghelijc alst blijct by deser fabule. |

HEt was een arbeyder oft bouman die alle daghen sijns leuens hadde ge | **[5]** arbeyt alsoe dat hij rijcke gheworden was Ende als hi steruen soude so sprac hij | tot sinen kinderen aldus Mijn lieue kinderen ick ga steruen Ende alle mijn schat ende | tresoer hebbe ic ghegrauen ende ghelaten in minen wijngaert. Ende daer na als die | goede man ghestoruen was. wanende sine kinderen dat die voerghenoemde scat | inden wijngaert ghelaten hadde gheweest En deden anders niet dan dat si alle | **[10]** daghe den wijngaert ommeroerende ende spayende waren Ende droech meer vruchten. | dan hi ye te voren gedaen hadde Want die gene die altijt is arbeydende mit vliticheyt | heeft altijt broot teten mit stadicheyt Ende die ghene die niet en arbeyt lijdt ghebrec | ende hem ghebuert leyt |

§ Hier eynden die subtijle historien ende fabulen van Ezopus Ende hier be- | **[15] ghint na die tafele der fabulen van Auiaen een poete also gheheyten |**

§ Die eerste fabule is vander ouder vrouwen ende vanden wolue § Die anderde fabule is | vander schiltpadde ende van anderen voghelen § Die derde fabule is van twee creeften | Die vierde fabule is vanden ezel ende van tvel vanden leeuwe § Die vijfste fabule is | vander vorssche ende vanden vos § Die seste fabule is van twee honden § Die seuende | **[20]** fabule is vanden cameel ende van iupiter § Die achste fabule is van twe gesellekijns | Die neghende fabule is van twee potten ofte cruycken § Die

thiende fabule is | vanden stier vanden leeuwe²³⁰ ende vanden bock § Die elfste fabule is vander apynnen | ende van haer kijnt § Die twalefste fabule is vanden craen ende vanden paeuwe. § | Die derthiende fabule is vanden iagher ende vanden tygre een beest alsoe gheheyten | [25] Die veerthiende fabule is van vyer ossen § Die vijfthiende fabule is vanden ha- | ghedochte ende vanden lauwerboom § Die sesthiende fabule is vanden visscher ende | vanden cleynen visschens § Die seuenthiende fabule is vanden afgod phebus also | ghehieten ende vanden vrecken ende ghierighen § Die achtienste fabule is vanden | dief ende van tkijnt dat slapende was § Die neghentienste fabule is vanden leeuwe | [30] ende vander gheyten § Die twintichste fabule is vander craeyen die dorst hadde § | Die xxiste fabule vanden lantman ende van eenen ionghen styer § Die xxijste fabule | is vanden satyr een beest alsoe gheheyten ende vanden wandelaer § Die xxijste fabule | is van een osse ende van een rat § Die xxiiijste fabule is van een gans ende van sijn | heerschap § Die xxvste fabule is vander apynnen ende van haer twee kinderen | [35] Die xxvste fabule is vanden wijnt ende vanden pot § Die xxvijste fabule is van | den wolf ende van dat gheytkijn. |

230 leeuwe lees: leeuwe.

§ (115) Die eerste fabule is vander ouder queene ende vanden wolue die ons leert Dat | men alle geesten niet ghelouen en sal Ghelijck als vertelt dese fabule. |

HEt was een oude queene die tot haren kinde om dattet altoes screyende was | sprack aldus Voerwaer gheseyt. ist sake dattu meer screyste ic sal dy vanden | [5] woluen doen eten Ende als die wolf hoerde dese woerden van deser ouder queenen | soe bleef hi voer der poerten ontbeydende die tijt dat hi tkint vander ouder queenen | soude eten moghen Ende want die wolf aldaer soe langhe ghebleuen hadde dat | hij by na van hongher doot ghebleuen was soe keerde hy weder om int bosch | Ende die wolfynne vraghede hem. waer om en hebstu mij niet teten ghebracht Ende | [10] die wolf antwoerdede haer. om dat mij die oude queene bedroghen ende verscalct | heeft Die welcke mij gheloeft hadde haer kijnt teten te gheuen. ende si en heeftet | niet ghedaen Ende daer om soe en salmen inden vrouwen niet te zeer sijn ghelo- | ue setten noch oeck te veel betrouwen. want die inden wyuen sijn gheloue set- | tet. die is der dwasen dwaes Ende hij mach wel heyten te wesen van doys aes | [15] Ende daer om soe en ghelouet den vrouwen niet dan wel te maten. want als | ghijse mint soe sellen si v haten |

§ (116) Die anderde fabule is vander schiltpadde ende van anderen voghelen die leert | Die hoogher clymt dan hem betaemt. die werdt vernedert hoe datmen raemt | Ghelijck alst blijkt by deser nauolghende fabulen. |

HEt was een Sciltpadde die tot anderen voghelen sprac aldus. Ist sake *dat* | ghi mij verheft vander aerden zeere hooghe inder locht. zo sal ick v eene groo | te menichte van costelijcken ghesteynten wijsen. *Ende* die aern dit hoorende nam- | se ende voerdese so hooghe inder lucht *dat* sij in die aerde niet sien en mochte. *ende* | [5] dit aldus ghedaen sijnde sprac die aern tot haer Wijset mij nv die costelijcke ge | steynten die ghi mij belouet hebt dat ghij mij wisen soudet. *Ende* want die sciltpad | de inder lucht wesende *niet* ghesien en mochte *Ende* die aern sach dat hi bedroghen | was. zo dructe hij die scilt padde met sijnen clauwen also *dat* sijer omme steruen | moeste Want die ghene die hebben wilt eere *ende* waerdicheyt. die en kanse *niet* ge | krijghen sonder arbeyt *Ende* daeromme zo ist vele zekerre²³¹ te leuen leghe in cleynten | redelijcken state. dan hoghe te clymmen *ende* daer na te steruen scandelijcken sonder | bate Want men seyt ghemeynlijcken Wye hoogher clymt dan hij is weert. die | valt van vele hoogher dan hi begeert |

§ (117) Die derde fabule vertelt van twee Creeften |

231 zekerre lees: zekere.

Die ghene die andere berispen oft corrigeren wil die sal hem seluen eerst cor | rigeren
 ende besien Ghelijckt alst blijkt bi deser fabulen Het was een creeft | die haer dochter
 versprack ende corrigyerde omme datse niet recht en ghinck | Segghende tot haer in
 deser manieren Mijn lieue dochter. ten behaecht mij *niet* | [5] *dat* ghij aldus achter
 gaende sijt. want dij mochter wel vele quaets af ghebueren | Ende die dochter
 antwoirdede haer Mijn lieue moeder ic salt gheerne doen mer | *dat* ghi voire wilt
 gaen omme mij te wijsen hoe *dat* ick gaen sal. Ende die moeder en | mocht selue
 anders *niet* gaen. dan also van haer selfs propers natueren wegghen | Waeromme *dat*
 die dochter haer toe sprac aldus Moeder wilt eerst selue leeren | [10] recht gaen Ende
 daer na suldijs mij leeren Ende daeromme so wie den anderen be- | rispen oft leeren
 wil. die sal hem wysen goede exemplen. Want ten is den doc- | toren gheen eere als
 haer eyghen scult oft mysdaet hem berispet ende bescaemt. | Want wie anders doet
 dan hi leert. die is bij sijns selfs woorden voir god veror- | deelt ende verdoemt |

**[15] § (118) Die vierde fabule is vanden ezele ende | vandes leeuwen
 velle. |**

NYemant en sal hem te seer voortsetten oft behaechlijc bewijisen met andere | luyden
 haue oft goet ghelijck dese fabule ons leert vanden ezele ende van des | leeuwen velle
 dat die ezel aendede mer nimmermeer en conste hijt also wel ghe | scicken men en
 sach sijn langhe ooren Eens als hi hem metten seluen velle wel | [5] meynde toe
 ghemaect hebbende ende na sijnder ghenoechten. so ghinc hi ten bossche | waert
 Ende als hem dander beesten ende wilde dieren siende warden. waren sij wt der |
 maten seer veruaert. meynende dathet eenen leeuwe geweest ware ende liepen wech.
 | Ende als des ezels meester den ezel dese wijle een langhe poose ghesocht hadde o-
 | uer al. dachte hij dat hijen woude gaen sueken inden bossche. ende daer comende
 vant | [10] hijen terstont ghecleet ende toghemaect met des leeuwen velle zoot
 voirghe- | seyt is ende wert hem kennende aen sijn langhe ooren. Ende sprac hem
 toe aldus. | O ezel meester ghij bewijst v met allen groot met desen velle vanden
 leeuwe dat | ghi aenghetoghen hebt ende ghij veruaert alle dandere beesten mits dien
 dat sij v niet | zo wel en kennen als ick doe bij uwen langhen ooren. Ick beloue v
 ghij en sult | [15] niet meer een leeu wesen maer sult eewelijck een ezel bliuen Ende
 mettyen toech hi | hem het vel vanden leeu wt. ende sloechen alzo met eenen grooten
 cluppele dat | hijs sijn leefdaghe lanck ghedencken mochte. Ende daeromme en sal
 hem nye- | mant te zeere breet maken met ander luden dinghen. Want gheleende
 cleede | ren. cleeden selden wel te passe |

[20] § (119) Vanden vorssche ende vanden | vos die vijfste fabule |

NYemant en sal hem vermeten der dinghen daer hi *niet* af en weet. ghelijc die |
 vorssche. die hier voirmaels eens spranc vter ruyssche. die nam voir dat hij | woude
 clymmen opt gheberchte. *ende* als hi daer op gheclommen was sprac hi tot- | ten
 dieren. Ic ben een medecijn meester Ic can ghenesen alle siecten *ende* qualen | [5]
 met mijnder consten *ende* subtijlheyden Dat hoorende gheloofden zijs dye sommige
 | van hem *Ende* als dat den vos sach wart hi lachende *ende* seyde. wel arme beesten
 hoe | soude v moghen ghehelpen dit dier dat so leelijc is *ende* mysmaect Die hem
 ver- | meet andere te ghenesene en behoort *niet* selue siec te wesen. want die eerst
 aen hem | seluen sijn conste te prueuen heeft

§ (120) Die seste fabule is van twee honden |

Hy is wel dwaes ende te mysprisen die hem verheft in dinghen daer hi hem billickx | om verootmoedeghen soude ghelijc hier. Het was een huysman die twee hon | den hadde. waer af die een die luden plach te bijten sonder te bassen. te wetenne al | [5] stille swijghende ende den steert tusschen de beenen slaende Ende den anderen plach te bas | sen. maer en beet nochtans nyemande Als die huysman ghewaer wart de quaet | heyt van die honde die beet ende niet en baste. zo hinck hi hem een belle aenden hals. | op datter hem elc af wachten soude. dies die selue hont grootelijc hem verhief. ende | hielt des dandere honden vele te mindere Alzo datter een oudt hont was ende wijs | [10] die welcke seyde tot hem Du sotte beeste nv sie ick wel dat ghij dwaes sijt ende ra- | sende. in dien dattu meynste datmen v die belle aen ghehanghen heeft doir uwe ver- | dienste. want sekerlijc men heeftse dij aen ghehanghen omme dijne boosheit en- | de verraderijen wille. in bewijsenissen dattu valsch bist ende voire te wachten Desen | ghelijcken die luden die hem noch verhueghen in haer oude sonden ende hem die be- | [15] roemen Het ware wel dwaes vanden dieue diemen hanghen soude an een gul | den ketene dat hi hem daerom verblijdede. want hem die scoouheyt²³² van dier kete | nen aen sijn leuen niet en batede. |

§ (121) Die seuende fabule es vanden kemele ende van iupiter |

232 scoouheyt lees: soonheyt.

EEn yeghelijc sal hem laten ghenuegen metten ghenen dat hem god verleent heeft
 sonder | [20] eens anders yet te begheren ghelijck dese fabule leert ende vertelt van
 eenen kemele. | die hem beclaechde tot den god iupiter aldus. hoe die dieren ende
 beesten hem bespotteden | om dat hi niet en was so scoone als sij. Ende badt daerom
 den god iupiter aldus Lieue | heere ic bidde v dat ghi mij doch hoirnen verleenen
 wilt op datmen mij niet meer en be | spotte Doen begonste iupiter te lachen. ende in
 die stede vanden hoirnen die de kemel | [25] gheerne gehadt hadde so nam hi hem
 zijn ooren. ende seyde ghij hebt meer goets dan | v behoort. Om dies wille dat ghi
 begheert te hebben tghene des v niet en be- |

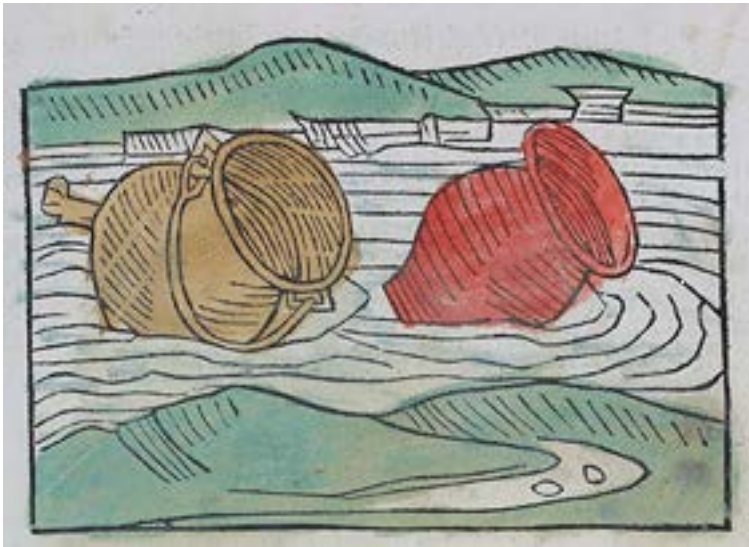
hoort. zo sal ic dij afnemen tghene datstu te vele hebste. tot exemple dat nyemant | diesghelijckx en doe. op dat hi *niet* en verliese tghene des hi hadde |

§ (122) Die achste fabule is van twee ghesellen | die tsamen wandelden.

[5] NYemant en sal hem versellen metten ghenen diemen beuonden heeft onge- | trouwich. ghelijc van desen twee ghesellen hier verhaelt wort. die welcke | in voirliden tijden hem verselden omme te gane berghe ende dalen. ende om haren | wech te bat te doene zo waren sij malcanderen hulde ende trouwe totter doot Ende als | sij so haren wech ghingen in een wildernisse zo ghemoette hem een wilt vercken ende | [10] mits dien begonsten sij te loopen van grooten vare. deen van hem clam op eenen | boom. ende als dat sach die andere dat hem sijn gheselle begheuen hadde soe viel hij | ter aerden hem ghelatende ofte hi doot ware Ende eensgangs quam dat wilde verc | ken tot hem omme hem teten ende te verslinden Ende also die geselle hem so wel hou- | den conste so ghinc tvercken wederom van daer. also dat sijn gheselle wederomme | [15] vanden boom quam segghende. Ic bidde v segt mij doch wat v het wilt vercken | seyde die wijle het v toe sprac na mijn verstaen zo beweest v vrientscap Doen ant- | woirden sijn gheselle Het leerde mij groote heymelijcke dinghen maer bouen al | seydet mij. dat ick mij wachten soude voir den ghene die mij eens bedrogen hadde |

§ (123) Die neghenste fabule is van twee | potten. |

Die arme scamele en sal hem *niet* versellen metten rijcken ghelijc dese fabule be- |
 wijst van twee potten. den eenen van metael. *ende* den anderen eerden. die welcke
 mal | canderen ghemoetten op een watere. *ende* om dieswille dat den eerden pot vele
 | zeerder voirt ghinc dan den metalen pot. So seyde den metalen pot tot den eerden
 | **[5]** pot Ick bidde v laet ons tsamen gaen. den eerden pot antwoirde *ende* seyde. Ick
 | en wille met v *niet* gaen. want ic souder mede varen ghelijc tghelas metten moer |
 tyer. quaemt ghi mij tseghen ghi soudt mij sceynden Aldus die scamele is qua- | lijc
 beraden die hem metten mechtighen versellen wille |

§ (124) Die tyenste fabule is vanden leeu ende vanden stier |

TEn gheeft *niet* altoos passe dat hem een van sijnen vyant wreken sal. ghelijcke be-
 | wesen wort bi deser fabulen van eenen stiere. die hier voirmaels liep voir ee | nen
 leeuwe. ende also die stier meynde vlien in een cauerne oft hol omme hem sel | [5]
 ven²³³ daer te behouwen so quam hem daer teghen eenen bock om hem te lettene. |
 Doen sprac tot hem die stier. Ten gheeft nv gheen pas dat ic mij van desen op v |
 wreken mach om dat ic vanden leeuwe gheiaecht worde. mer den tijt sal noch co- |
 men dat icket loonen sal. Dit bewijst dat een stede ende wijle verbeiden sal. sonder
 hem | seluen te hinderen om sijnen vyant leet te doene |

[10] § (125) Die .xi. fabule is vanden symmen ende van hueren kijnde
 |

TEn is gheen dinc dat zo seere mystaet als dat een hem seluen lof ende prijs gheeft.
 | ghelijc dese fabule bewijst vanden coninc iupiter die vergaderen dede alle die |
 beeste ende alle die voghelen om te weten haer natuere ende duecht Onder die welc-

233 sel | nen lees: sel | uen.

| ke mede quam die symme *ende* presenteerde aldaer iupiter haer kint hem segghen
| [15] de Lieue heere god siet hier dit dier dat alderschoonste datstu inder werelt ghesca
| pen hebste Doen begonste iupiter te lachen *ende* seyde Du sotte beeste. hoe sijdi al
| dus dwaes van v seluen aldus te prijsen Doet goede wercken so moechdi van an- |
deren ghepresen worden. tis alte leelijck dat een hem seluen prijst |

§ (126) Die xij. fabule is vanden crane | [20] ende vanden pauwe |

NYemant en sal hem beroemen sijns hebbens oft sijnre consten gelijc dese fa | bule
 bewijst vanden pauwe die hier voirmaels te gaste ghebeden had den craen | Ende
 sittende ouer maeltijt wart die pau segghende van sijnder schoonheyt ende van sij- |
 nen behaechlijcken pluymen Ende als die craen verstont dat de paen²³⁴ dat seyde op
 hem | [5] om dat hij dies ghelijcs niet en hadde Soe sprac die craen totten pauwe ghi
 en hebt | nochtans niet en gaue oft gracie die ic hebbe Dat is dat ic bat vlieghe can
 dan ghi | doet mit uwen scoonen pluymen. want ic vlieghe alomme daer ic wesen
 wille. ende | ghi moet blijuen neffens der eerden Aldus sal elck metten sijnen te
 vreden we- | sen sonder hem te beroemen. oft anderen te mysprisen. die andere en
 hebbe van | [10] de ghelijcken |

234 paen lees: paeu

§ (127) Die xiiij. fabule is van eenen iagher ende vanden diere datmen heet tygris. |

Ti^{s235} quader eenen steec oft slach vander tongen dan van eender lance ghelijc bi de- | ser fabulen bewesen wort van eenen iagher die te scieten plach alderleye gedier | te zo datter hem lutter ontgingen Ende also dat mids dien die tygris stont ende gheher | [5] tich den dieren toe sprac hem segghende dat sij gheen duchte en hadden hij soudtse wel | bescermen Ende als die tigris eens lijden soude doir die wildernisse zo lach de iagher | gheborgen in een bosselkijn ende siende den tigris scoot hijen achter in sijn beenen. | des die tigris seer tonvreden was. ende al huylende ende suchtende claeghe hijt den an- | deren dieren segghende dat hij niet gheweten en conste van waer het hem gecomen was. ha | [10] tygre sprac doen reynaert de vos. Wie heeft v dat derren doen die so crachtich ende | starc biste Die tygre antwoirdede. Teghen bedroch en baet gheen starcheyt Ende | daerom mach ic wel seggen dat gheen meerder quaet en is dan tghene dat verholen | oft verborghen is. ghelijc een quade tonghe achter rugghe quaet segghende. die | quest²³⁶ meer dan die lance doet. want die quetsuere gheneselijc is Maer vander qua | [15] der tonghen nemmermeer |

§ (128) Die .xiiij. fabule is van .iiij. ossen |

235 T initiaal, 2 regels hoog, met zichtbare representant.

236 quest lees: quetst

MEn en sal den vriend *niet* lieghen noch saen achter laten ghelijck dese fabule |
 spreek van vier ossen die te gader in een velt waren. *ende* om dat sij hem bi een |
 hielden en dorstese gheen dier bespringhen. alsoe dat daeromme den wolf eens tot
 | [20] hem quam. *ende* dede so vele met sijnder scoonder talen als dat hijse van een
 ghe- | creech. *ende* ghesceyden deen vanden anderen. *ende* also greep hijer eenen
 Doe | seyde dien osse. och lacen. hij is sot die scoone worden gheloeft *ende* laetet
 tghesel | scap van sijnen vriend. want hadden wij ons bij een ghehouden ick en vonde
 mij | *nv niet* ghegrepen. Daeromme die vaste staet heeft hem nochtans te wachten
 dat hem | [25] niet en valle |

§ (129) Die vijftiende fabule is vanden abeele ende van
thaechdoorneken |

NYemant en sal hem verheffen om sijnder schoonheyt wille noch den anderen zijn
leelic | heyt verwijten oft tgene dat hem misstaet. ghelijc hier onderwijst wort van
eenen abeel | die thaechdoreken beghecte segghende. siet mijn schoonheit ende wel
ghemaectheit. | [5] ende hoe scoone wercken men van mij maket als casteelen salen
ende plaetsen. ende alsoot | mids dien wart wayende so quam die arbeyder ende
hielten af. Doen sprac tot hem | thaechdooreken Broeder waerdij alzo cleyne als ic
ben zoe en soudemen v nv niet | ter eerden houwen Ende daeromme en sal hem
nyemant in zijn eere oft hoocheyt | te zeere verblijden. Want die sulcke es nv in
hoogher eeren. dient eer auont mach | [10] verkeerren |

§ (130) Die xvi. fabule is van eenen visscher ende | van een cleyn
visschelkijn. |

MEn en sal het cleyn diesmen zeker is *niet* ouergheuen op hope van een meer | dere
diesmen onseker is ghelijc dese fabule leert van eenen visschere die *aen* | [5] zijn
roede vinck een cleyn visschelkijn. dwelc hem seyde aldus. Vrient ick bidde | v dat
ghij mij doch *niet* en doet steruen want ick *niet* en doeck om teten. maer als ic | groot
ben *ende* ghi hier *weder* comt so moechdi vele baten van mij hebben. *ende* ic sal |
sonder twijuele dan *weder* tot v comen Op dwelc die visscher hem antwoirde. |
Sekerlijc ghij en sult mij nv *niet* ontgaen. want het ware dwaesheyt v *weder* al- | [10]
hier te comen sueken. nv ick dijns zeker ben. men en behoort doch het onsekere |
niet te kyesen voir het seker |

§ (131) Die xvij. fabule is van febus ende vanden | ghierighen ende
vandennydighen²³⁷ |

237 vandennydighen lees: vanden nydighen.

NYemant en sal pijnen den anderen te crencken daer hij hem seluen hijnder | [15]
mede doet ghelijck dese fabule seyt van iupiter die febus neder opt eertrijck | seynde.
omme te hebben kennisse *van* wat ghedachten die luden wesen mochten soe | waren
daer twee luden daer af die een nydich was *ende* dander ghierich. die welc | ke aen
phebus begheerden een bede. *ende* als hem febus hiet bidden so seyde hi al | dus
tghene dat dierste bidt des sal die andere noch eens so vele hebben. Doen | [20] seyde
die ghierighe Ick wille dat mijn gheselle ierst bidde des die de nydige te | vreden was
Ende sprac aldus Lieue heere god ick begheere mijn eene oghe quijt | wesen op datse
mijn gheselle beyde verliese. *Dit* hoorende febus begonst hi te lachen | *ende* schyet
van daer te iupiter waert hem segghende *ende* vertellende vander boosheit van |

den nydigen die te vrede was daer selue om te lijdene *dat* hi den anderen *hideren*²³⁸ mocht |

§ (132) Die .xviij. fabule is vanden dieue *ende* vanden kinde *dat* screyde. |

Hij is sot die tsijne stelt in auentueren van verliesen om te hebben tghene des eens an | ders is. ghelijck dese fabule bewijst van eenen dieue die een kint vant sitten screyene | [5] bi eenen putte welcken kinde hi vraechde waerom het screyde. tkint antwoirde. om | dieswil *dat* mij inden putte ontvallen is eenen gulden emmer. die dief des ghelouende | scoot wt *sijnen* tabbaert *ende* werpen neder bijden putte *ende* ginck daer clymmen inne. die | wijle namt tkint *sijnen* tabbaert *ende* ghinck daer mede wech Alsoe verloos die dief | tsijne. omme dat hij eens anders dinc begheerde te hebbene. |

[10] § (133) Die .xix. fabule is vanden leeuwe *ende* vander gheyten

238 *hideren* lees: *hinderen*.

§ Iie²³⁹ wijse weet hem wel te wachene vanden bedrieghere § Ghelijck als | bij deser
fabulen gheleken wordt van eenen leeuwe. die voirsach |

een gheyte bouen hoghe op eenen berch. ende om haer daer af te krijghen om teten | sprac hi tot haer aldus. lieue suster hoe en comt ghi hier *niet* beneden in dit schoon velt | daer corens ende groens ghenoech is van boomen ende alderleyde cruden Die gheyte ant | woirde hem. al eest dat ghi waer segt. ghi en segges nochtans *niet* om mijn weluaert | [5] maer om mij te ghecrijghen ende te dijnen passe moghen teten so ic my betrouwe Ic heb | be mijnder grootmoeder dic horen segghen. die wel is en ruere hem *niet* so en sal ic oick. |

§ (134) Die .xx. fabule is vander rauen die dorst hadde |

Listicheyt gaet voir crachte. ghelijc bij deser fabulen bewesen wort van eender | rauen die op een tijt quam drincken aen eenen emmer. ende om deswille dat dwa | [10] ter te diepe was also dat hi *niet* ghedrincken en conste. so vulde hi den emmer al vul | mit steenkens so vele dattet dwater ten laetsten bouen ten cante wart quam. ende alsoe | dranck hi tsijnen ghemake |

§ (135) Die .xxi. fabule is vanden lantman ende vanden iongen stiere.

Die van quader natueren is verandelt seldom bij castijen ghelijc bi deser fabulen | wort bewesen vanden lantman die eenen iongen stier hadde die hi sdaechs niet | ghebinden en conste om dat hi alijt metten hoornen stiet ende sloech. alzo dat hi hem | [5] daerom die hoornen af saechde meynende dat hijen doen wel ghecastijt hadde maer | als hijen doen meynde te binden zoe sloech hij ende smet metten voeten ende ontliep | den lantman telken male. zo datten de lantman ten laetsten doen hi die quaetheit | vander beesten niet en sach te benemen de selue beeste den vleeschouwere vercochte. | Aldus dat van quader natueren is ghedijt gheerne ten laetsten tot quaden eynde ge- | [10] lijc oic doen die ionghers die vroegh hem keeren van goeder leeren ende goeden luden |

§ (136) Die .xxij. fabule is vanden wandelaer ende vanden satiere oft wildeman |

GHelijcmen ghemeynlicken seyt sal elc hem wachten voir die ghene die spreken
met | twee tongen als die dragen tvier in deen hant ende dwater in dander. zoot beduyt
| wort bi deser fabulen. Van eenen wandelaer die bi wintertijde als het zeer gesneet
| [15] was ende die weggen ouerdeckt laghen doir een bosch lijdde. ende wart hem
daer siende | het satier ontweecht ende verdoelt wesende so dattet totten wandelaer
quam ende leyden | met hem in sijn hol ende daer gaf hi hem teten ende langde hem
te drincken heet water Ende | om dieswille dattet satier te voren ghesien hadde dat
die wandelaer van couden op | sijn handen gheblasen hadde. ende doen hi vanden
heeten water drincken soude dat hi | [20] daer op oock blies So vraechde het satier.
Waeromme hi op theet water blies | Daer op die wandelaer antwoirde. om dwater te
vercoelen Doen seide tsatier. te voren | bliesdi om v handen te verwermen. ende hier
blaesdi om te vercoelen Ic gheuoole dat | ghi heet ende cout beyde in uwen mont
draeght. ganc van mij uwes gheselscaps | en staet my niet langher ane |

§ (137) Die xxij. fabule is vanden osse *ende* vander ratte. |

Die heeren behooren haer ondersaten te beminnen. want die en is gheen heere dye
 | van sijnen ondersaten *niet* liefghetal en is. ghelijc bediet wort bi deser fabulen. |
 van eenen osse die in den stalle lach en sliep. totten welcken een ratte quam *ende*
 beten | [5] in zijn billen. *ende* als die osse daer na meynde slaen²⁴⁰ soe scoot die rat
 we *derom*²⁴¹ in haer | hol *Ende* doen begonste hi der ratten te dreygen Die ratte seyde
 dat sij om zijn dreygen | niet en paste. want al was sij cleyne sij mocht also wel hem
 hinderen als hi haer dede al | was hi starc dat hadde hi *vansijn*²⁴² ouders *ende niet* van
 hem seluen. *Aldus* daer thoot | die luden *niet* en bemint daer en beminnen die luden
 wederom thoot niet. |

240 meynde slaen lees: meunde te slaen

241 we *derom* lees: wederom.

242 *vansijn* lees: *van* zijn.

§ (138) Die .xxiiij. fabule is vander gans ende vanden manne |

Die te vele wil steken inden sack en kunnen na *niet* toe gheknopen ghelijck be- | diet
wort bij deser fabulen van eenen man die welcke een *gans* hadde die hem | alle daghe
een gulden eye leyde. dees man wart met ghiericheyden ontsteken ende wou | **[5]** de
dat zijer hem alle daghe twee leyde Die gans seyde dat sijs *niet* ghedoen en cons | te
Die man was des tonvreden ende sloech die gans daeromme doot inden namen dat |
hi myssede tghene dat hi eyschste. ende groot profijt dat hi van te voren te hebbene
| plach. dat hem doen hertelijc berouwede maer het was te laet Aldus te willen | te
vele hebben doet myssen |

[10]§ (139) Die .xxv. fabule is vander symmen ende van haren twee kinderen |

TGhene datmen somtijts verwerpt wort biwijlen lieuer dan datmen voir | tvercorenste
ghehouden heeft. ghelijc bewesen wordt bi deser fabulen van | eenre symmen die
twee kinderen hadde. daer af sij deene weert hadde ende dander | onweert Eens als

die symme vanden honden gheiaecht wart so greep sij haer | **[15]** liefste kijnt in haer
arme *ende* meynde daer mede te vliene. *ende* als *dat* dander sach | so spranct der
moederen op te scouderen. *ende* om deswille dat haer belette te vlien | tkint dat sij
in die armen hadde so werp sij dat wech. *ende* dander bleef behouden. | Ende van
dier tijt ane creech sij dat lieuer dan sij oyt dander te voren hadde |

**§ (140) Die xxvi. fabule is vanden wijnde ende | [20] vanden eerden
pot |**

Die hoogher wil clymmen dan hem betaemt daelt vele eer dan hi waent ghe | lijct
 blijct bij deser fabulen van eenen potmakere die eenen eerden pot maecte | ende om
 dat hi wel ende te vaster backen soude sette hijen inde sonne. doen quam daer o- |
 uer een groot tempeest ende onweder vraghende den pot wie hi waer. die pot antwoir
 | [5] de Ic ben een pot die van voirdeel wel ghemaect ben so dat mij gheen dinc hinde
 | ren en mach hoe sonde²⁴³ dat ghesijn seyde die tempeeste. ghi sijt noch morwe ende
 | nat ende sonder starcheyt Ic sal v in stucken werpen. op dat ghi bekennen moecht
 v ho- | uerdije Aldus sal hem die cleyne niet ouermoedeghen teghens den grooten |

**§ (141) Die xxvij. fabule is vanden wolue ende vanden iongen
 gheytken |**

[10] § An²⁴⁴ twee quaeden is best gecoren het minste quaet als men emmer een nemen
 | moet. ghelijck bij deser fabulen gheleert wordt van eenen wolue die na e en²⁴⁵ |

243 sonde lees: soude.

244 An lees: VAn, de initiaal ontbreekt.

245 e en lees: een.

ionck gheytken liep. dwelcke vlietde²⁴⁶ in een huys metten anderen gheyten. ende | als die wolf sach dat hijs *niet* krijghen en mochte so sprac hi hem toe aldus *met* sco | nen woirden laet uwe gheselschap ende compt ane *met* mij ten veldewaert. want en | coemdijs *niet* so suldi ghenomen worden ende gheoffert doot den goden Ic heb lieuer ant- | [5] woirdede tgheytken mijn bloet te storten voir die goden. dan van v geten te worden |

§ Hier eynden die fabulen ende hystorien van auyan | Ende beghinnen die subtijle fabulen van Petrus Alfonsie |

(142) ARabs van lucanie seyde sijnen sone aldus. wachtu lieue sone dat die mire niet wi | ser en sij dan ghi. die welcke vergadert inden zomer daer sij winters op le- | [10] uen wille. ende dat ghi *niet* meer en slaept dan den hane die nochtans .ix. wijuen te rege | ren heeft daer ghijer maer eene en hebt te regeren Ende dat oic den hont *niet* edelder | en sij dan ghi die *nimmermeer* en verghetet datmen hem doet. Sone en acht *niet* cleyne | yemande te vyande te hebben. ende ontsiet v *niet* duysent vrienden te krijghen Item doen | arabs steruen soude riep hij tot hem sijnen zone. ende vraeghe hem hoe vele vrienden hi | [15] hadde. die sone antwoirde Vader ic hebber wel hondert so ic meynen. de vader seyde. so | ne ic heb langher geleeft dan ghi ende en hebber noyt maer eenen haluen connen gecrij- | gen. ende vraeghe voirt oft hijer oic eenige geprueft hadde. die sone seyde neen ic. | Ganc henen en haelt een calf ende steket al bloeyachtich *met* stucken in eenen sac ende dra | ghet uwen iersten vrient ende segt hem dattet een man is die ghi doot geslagen hebt hem | [20] biddende dat hijen v wille helpen bergen ende grauen op dat ghi daer af moecht bliuen on | begrepen Dwelc also gedaen sijnde biden sone antwoirde hem die vrient ganc thuyswart | *met* uwen sac want hebt ghi quaet gedaen ic en wil die boete voir v *niet* geldenEnde²⁴⁷ alzo | pruefde hi zijn vrienden allegader ende si gauen hem alle ghelijc

246 vlietde lees: vliede (homberch 1498)

247 geldenEnde lees: gelden Ende. Er staat een verticaal streepje tussen 'gelden' en 'Ende'.

antwoirde. hij keerde *weder* | tot *sijnen vader ende* seyde *hem tghene des hem*
wederuaren was *Doen* seide die *vader*. sone het | [25] *sijn vele vrienden met woirden*
mer seer luttel *met wercken*. Nv gaet tot *mijnen haluen* | *vrient ende versuct hem*
van ghelijcken met uwen sacke. die sone daer comende so seide hi *hem* | ghelijc hi
den anderen ghedaen hadde *ende* die halue *vrient* dat verstaen hebbende |

stack hijen heymelijcken in sijn huys daert doncker was *ende* ghinc eenen put gra |
 uen omme den dooden man inne te grauen Als die sone dat sach ghinc hi sijnen |
 vader segghen ende kundighen *dat* gene dat hi ghesien hade. Doen seyde die | vader
 tghene dat die philosophe seyt. den ghewareghen vrient en kentmen niet | **[5]** dan
 inder nootDoen²⁴⁸ vraechde die sone sijnen vader. oft hij binnen sijnen leuen man |
 ghesien hadde die eenen gheheelen vrient verworuen hadde. Daer op die vader |
 antwoirdede dat hi noyt gheen en hadde. mer hij hadde van twee hooren seg- |
 ghen. Ende seyde voirt. hoe het waren twee coopluden die malcanderen noyt ghesien
 | en hadden. deen was van egypten *ende* dandere van baldach mer hadden slechts van
 | **[10]** malcanderen kennesse bi hooren segghen. *ende* bij huerluder litteren die sij
 malcande | ren ouerscrenen²⁴⁹ Het gheuiel dat die van baldach quam in egypten om
 coman- | scap te doene. dies sijn gheselle seer blijde was ende ontfinct hem seer ²⁴⁹ouerscrenen lees:
 vriende- | lijc binnen sijnen huysse. *ende* nae dat hijen also acht daghen onthaelt ouerscreuen
ende ghetoeft | hadde. begonst die van baldach siec te worden dies sijn gheselle zeere
 droef was | **[15]** *Ende* als die medecijs sijn vrijne besien hadden seyden sij dat hi
 gheene siecte aen | den liue en hadde anders dan hi ontsteken was van liefden Dit
 hoorende zijne | ghezelle van egypten ghinc hi tot hem Ick bidde vrient dat ghi mij
 v siecte ont | decken wilt Doen seyde die sieke gheselle. zo laet dan voir mij comen
 alle de vrou | wen van uwen huysse. om te wetene oft die gene die mijn herte begheert
 daer *niet* | **[20]** en sal sijn Mids dien dede die gheselle van egypten daer comen sijn
 dochteren *ende* | sijn dienerssen Onder die welcke een ionghe maecht was die hij
 van ions op- | ghehouden hadde tsijnen passe *Ende* als hi die sach seyde hij dese is
 mijn leuen oft | mijn doot *Ende* terstont gaf hem sijn gheselle die selue te wyue *met*
 alle den goede | dat hi mit haer mocht hebben. *ende* hi troude *ende* voerde henen
 blijdelijcken | **[25]** thuyswaert. Ouer een corte tijt hier na ghebuerdet dat die gheselle
 van egypten | viel in armoeden bi crancker auentueren. *ende* om hem een luttel te
 vermaken nam | hi sijnen wech omme sijnen gheselle van baldach te besuecken. *ende*
 also hi op eenen | auont in die stadt quam daer sijn ghezelle woende. *ende* hi qualijcken
 ghecleet was | so scaemde hi hem also tsijns ghesellen in te gaen. maer hi nam sijn
 logijs daer in | **[30]** eenen tempel So ghebuerdet dat op dien seluen nacht aldaer voir
 der poerten | van dien tempel een man doot gheslaghen wart. daer tvolck daer bij
 seere af be- | ruert was. Ende ghinghen inden temple aldaer sij nyemande en vonden
 dan | desen ghezelle van egypten. Den welcken sij vinghen voir den moirdenare en-
 | de vraechden hem. waeromme oft bij wat saken hij den man doot gheslaghen | **[35]**
 hadde Hij aensach sijn armoede ende crancken voirspoet *ende* bekende dat hij | den
 man doot gheslaghen hadde. want hij alzo lief hadde te steruen als in ar- | moeden
 alzo te leuene *Ende* wart alzo voir tgherechte ghebracht *ende* ghe- | wesen te
 hanghene § *Ende* als hij alzo ten gherechte waert gheleyt wart. is | hem sijn ghezelle
 worden ziende. *ende* wart vter maten seere screyende *ende* ge | **[40]** denckende der
 weldaet die hij hem ghedaen hadde ghinc hij ten gherechte en- | de seyde den heeren.
 hoe dese man den dootslach niet ghedaen en hadde. mer |

248 nootDoen lees: noot Doen.

dat hijen selue ghedaen hadde ende dat sij dien onnozelen man daerom onghelijck |
doen souden Wt dien woirden namen die heeren den man oft gheselle van bal- | dach
ende wouden hem gaen hanghen Doen seyde die man van egypten dats dan- | dere
niet ghedaen en hadde maer hij selue. ende aldus wouden dese twee ghevrien | [5]
den deen voir den anderen steruen. Die ghene die den dootslach ghedaen hadde |
quam doen te bedenckens ende bekende die misdaet segghende dattes gheen | van
hem beyden ghedaen en hadde. maer dat hijs alleene sculdich was Vanden | welcken
die heeren hem zeer verwonderden. ende namen die luden alle drie ende brach | tense
voir den coninc ende vertelden den coninc alle die ghesciedenissen. die welcke | [10]
daer op ondersoec dede ende vergaf hem die misdaet ende den misdadeghen mede.
| Doen leyde die ghezelle van baldach sijnen gheselle van egypten met hem met |
grooter blijscappen ende gaf hem gouts ende siluers een groot deel Ende als die vader
| den zone dit vertelt hadde so seyde die sone Vader die sulcken vrient vint die is |
wel gheluckich. maer aldusdaneghen vrient en saghe ic nemmermeer gheenen | [15]
te vindene |

§ (143) Die tweede fabule vander bewarenisse | vanden ghelde |

EEen spaengiaert reysende tot egypten waert is|ghecomen²⁵⁰ in een stadt ghe | heyten
mech. ende heeft hem daer bedacht midts der eenicheyt vander | [20] plaetsen daer
hi doir gaen soude dat beter ware dat hij sijn ghelt gaue te bewa- | rene eenen goeden
ghetrouwen man tot dat hij weder quame. dan tselue ghelt | zoe onder weghen
auentueren. Ende die spaengyaert siende daer eenen ouden | man die vanden luden
seere ghepresen wardt. heeft dien man ghegeuen te be- | warene .xxx. marck siluers.
ende zo trac die spaengiaert voirt in egypten daer hij |

250 isghecomen lees: is ghecomen. Er staat een verticaal streepje tussen 'is' en 'ghecomen'.

volbracht heeft na sijn beste tghene dat hi daer hadde te doene. Van daer we- | der omme comende in dye voirseyde stadt eyschte hij sijn ghelt vanden ghenen | die hij dat ghegeuen hadde te bewarene. mer die vol bedrochs wesende heeft | dat ghelt myssaect ende ontkent segghende dat hij den man noyt ghesien en | **[5]** hadde. Die spaengiaert ghinck droeuich van daer seekende sijn ghesellen dye | met hem ghecomen waren ende vraeghde hem wat hij hier inne doen mochte | want die ghene dien hi sijn ghelt beuolen hadde te bewarene myssaectet Hooren | de dit sijn ghesellen ende oock die ghebueren en gheloofden niet dat die man | dat ghelt myssaect hadde vertellende sijn groote taelwaerdicheyt ende eerbaer- | **[10]** heyt. Aenhoorende dit die spaengiaert ghinck wederomme totten man met smee | kende woerden hopende met deser manyeren sijn ghelt te krijghene. maer dye | bedriegher myssaectet vele te meer dreyghende den spaengiaert vele droefheden | aen te doene ten waer sake dat hij afliet van eyschene. § Dit hoorende die spaen | giaert is noch droeuer van daer ghegaen. wederomme comende is hem te ghemoet | **[15]** te ghecomen een oudt wijfken ghecleet met religiose cleederen rustende met haren | crancken leden op een stocxken. ende siende den vremden man zeere beruert ende ghe- | turbeert wart sij beruert met ontfarmherticheden ende vraechde wat teghenheit | dat hi hadde. ende hi heuet haer bij goeder ordinancien vertelt. doude wijfken dat aen | hoorende seyde. eest waer dat ghi mij vertelt zo sijt goets moets ick sal v helpen. | **[20]** Hij antwoirde. hoe sal dit moghen gheschieden. zij seyde Brengt tot mij een van n- | wen²⁵¹ lansluden daert ghi v toe betrouwt. dien ghebrocht sijnde doude vrouwen heeft | hem beuolen dat hij soude bescicken ende ghereet maken vier corfkens ende die met leder | ouer ghetogen ende van buyten chierlijc ghescilt ende vaste ghesloten ende vullen die met | cleynen steenkijs. daer na beual sij datmen ordineren soude eenighe vremden lu- | **[25]** den die dese corfkens draghen soudent huyse des voirseyden bedrieghers. elck | deen na den anderen. versyerende dat sij hem die willen gheuen te bewarene. ende | als die in huys sullen ghegaen sijn offerende die corfkens zo zult ghi volgen eys- | schende tghene dat ghi ghegeuen hebt te bewarene ende bider hulpen gods ghi sult | ghecryghen dat ghi begheert Die spaengiaert heuet al volbracht dat hem dou- | **[30]** de wijfken riet. ende doen sijn gheselle inne ghinc metten ghenen die de corfkens | droeghen zo is mede ghegaen doude wijfken ende hebben gheseyt totten bedrie- | gher Heere hier sijn coopluden van spaengien brengende met hem costelijcke | scatten van gouwe ende ghesteynten. ende willen voirt gaen in een ander stadt. ende | bidden uwe ghetroulicheyt dat ghi dese vier corfkens wilt bewaren tot harer we | **[35]** dercomst. want sij ontsien die roouers onder wegghen ende daerom en dorsten sij die | niet met draghen Wij bidden v tsamen met hem dat ghi omme onsen wille hem gon | nen wilt tghene dat sij v bidden. ende want wij wel weten dat ghi goet ende ghe- | trouwe sijt zo hopen wij dat ghij ons dit niet en sult myssaecken. ende van deser | disposycien ende settinghe en weet nyemant te sprekene dan ghij alleene Dese | **[40]** aldus onderlinghe sprekende ende die corfkens ouergheuende zo is daer co- |

251 n- | wen lees: u- | wen.

men die ghene die bedroghen was ende heeft sijn gheset ghelt geheyscht. also hem | donde²⁵² wijfken gheraden hadde. maer die bedriegher siende den ghenen diens gelt | hi myssaect hadde so vreesde hi dat die ghene die de vier costelijcke corfkens ge | bracht hadden quaet vermoeyen van hem soudē hebben ende heeft terstont tot dien ghe | [5] seyt Vrient waeromme hebt ghij so langhe ghebeyt *niet* eyschende tghelt dat ghij | mij ghegeuen hebt te bewarene want het verdriet mij langher te houden. ende heeft | terstont beuolen datmen hem dat halen soude Want hi vreesde waert dat ghi²⁵³ tgheset gelt | messaect hadde dat die ghene die teghenwoirdich waren die seyden dat sij scatten van | gouwe ghebracht hadden te bewarene. te min hem betrouwen soudē om haer iu- | [10] weelen bij hem te latene. ende doen douwe wijfken sach dat den goeden armen men | sce sijn goet weder ghegeuen was zo is sij wech ghegaen. belachende den val- | schen bedrieghere metten steenkijns ende is niet weder ghecomen om yet | te eyschenne van dat sij den armen verlost heeft vanden boosen scalcke. Aldus | was die bedriegher in scalcheyt *versubtijlt*. dwelc wel behoort te ghesciene. |

[15]

§ (144) Die derde fabule is van eender subtijle ende behendighe | sentencye ghegeuen in een duystere sake van olie gheset | te bewarene |

HEt ghebeurde dat een man steruende sijnen sone anders *niet* achterghela- | ten en heeft dan een huys. Dese zone winnende sijn broot met swaren aer- | [20] beyde sijnre handen heeft dicwilen grooten honghere gheleden nochtans en | woude hi dit *niet* vercopē maer woude dat houden te liefden ende ghedencke | nissen van sijnen vadere. lijdende lieuer groote armoede dan sijn vaderlijcke ar | ue te *vercoopene* Dese ionghelinc hadde eenen ghebuere seer rijc ende ghierich sub |

252 donde lees: doude.

253 ghi lees: hi.

tijl van sinne die welcke dachte hoe hij met rechte oft onrechte thuys van desen | ionghelinck soude moghen ghecrijghen. *ende* hij en wilde niet aflatē totter tijt | dat hij tselue huys hadde ghecreghen Die ionghelinck dit marckende heeft nae | sijn vermoghen dies mans gheselschap gheschouwē op dat hij niet bedroghen | **[5]** en warde. Die rijcke man dies seere bedroeft sijnde heeft den ionghelinc gheae | ueerd *ende* seyde Och ionghelinc ghebuere ick bidde v dat ghij een cleyne ghe- | deel van uwer plaetsen mij voir een tameliken prijs *ende* loon oerhueren²⁵⁴ wilt. om- | daer inne te legghen tyen vaten olijs *ende* ic sal v die gheuen te bewarene dwelck | v *niet* hinderen en mach maer sult daer af loon *ende* bate ontfanghen. met desen woir- | **[10]** den die ionghelinc daer toe ghebrocht sijnde heeft dit huys *verhuert niet* voirdencken | de eenich bedroch *ende* desen ionghelinc van daer gaende heeft die rijcke man inde | eerde doen grauen vijf vaten half vol olien *ende* viue al vol. daer na roepende den ion | ghelinc heeft hem wederghegeuen die slotelen vanden huysē die hi te voren van hem ont | fanghen hadde *ende* seyde. O ionghelinck mijn olie beueel ic v om die te bewarene | **[15]** Voirt heeft hij den ionghelinc ghegruet *ende* is wech ghegaen Die simpele *ende* | onnozel ionghelinck *niet* vermoeyende eenich bedroch heeft ghemeynt *ende* ghe- | looft dat alle die thiene vaten vol waren *ende* heeft die ontfanghen in sijn bewa | renisse Namaels comende den dieren tijt van olien heeft die rijcke gheseyt tot- | ten ionghelinck. Compt laet ons wt doen die olie die ick v ghegeuen hebbe te | **[20]** bewarene. ghij sult ontfāen loon van uwen arbeyde metten prijse vander hueren | Den ionghelinck daer toe bereit sijnde heeftmen die coopluden gheroepen *ende* | die hebbende vonden sij vijf half volle vaten olien *ende* viue al volle. Dit siende die | rijcke bedriechlijcke vercooper seyde totten ionghelinc Vrient ghij hebt my be- | droghen vander olyen die ic v ghegeuen hebbe te bewarene Daerom eyssche ick | **[25]** restitucye van tghene des my ghenomen is. Die ionghelinc myssakende tbedroch | is gheroepen te rechte. *ende* ghewroecht sijnde voir den rechter en heeft *niet* myssa | ket *dat* hem de olie ghegeuen was te bewarene. maer wetende *dat* hi die misdaet | ontsuldich was heeft begheert vanden richtere daghen van berade om hem te | verantwoirden. Ende binnen dien tijde is hi ghegaen tot eenen goeden duech | **[30]** delijcken philosophe der armen aduocaet. *ende* heeft met ootmoedegher be- | den van hem begheert raet *ende* hulpe vertellende hem die sake *ende* in stercke | nissen van dien presenteerde sijnen eedt dat hij tonrechte gheaccuseert *ende* ghe | wroecht is. Die goede philosophe aenhoorende die suuerheyt *ende* onnzelheyt²⁵⁵ | vanden ionghelinck. zoe wart hi beruert tot ontfamherticheyt *ende* seyde. So | **[35]** ne sijt goets moets ick sal v te hulpen comen want die waerheyt sal ghepresen *ende* | gheset worden voir die onduecht *ende* bedroch. ten naesten dincdaghe es die iongelinc | metten philosophe ghecomen te rechte. *ende* die coninc heeft den philosophe asses- | suer *ende* rechte ghemaeckt van deser saken. Die philosophe ghehoort hebben | de die partijen van beyde sijden *dat* sij seyden *ende* allegierden. zoe seyde hij. Die man |

254 oerhueren lees: verhueren.

255 onnzelheyt lees: onnozelheyt.

es rijcke ende van goeder famen ten is niet te vermoeden dat hi eysschen soude hem | yet weder te gheuen tghene dat hy niet en hadde verloren. ende het is oec te gheloen dat dese arme ionghelinck die van te voren noyt berucht en was met quader fa | men gheen olye daer af ghedaen en heeft. maer op dat die waerheyt blijcke laet | [5] meten die pure suuer olye vanden viue volle vaten ende daer na die moeder oft droes | sem van dien besondere. ende dat ghedaen sijnde salmen meten die half volle vaten | ende desghelijck den droessem van dien oec bijzondere. ende men sal neerstelijck merc | ken oft den droesem vanden half volle vaten. es ghelijck ende alsoe vele als den | droessem vanden vollen vaten. ende wordet soe beuonden. soe meyne ic ghenoech ge | [10] proeft sijnde dat olye daer of ghenomen es maer es inde half volle vaten niet | meer dan half alsoe vele droesses als inde heel volle vaten soe sal die ghene | die geaccuseert ende gewroeht es gheabsolueert ende ontslagen sijn Van deser senten- | cien ende vonnisse die ionghelinck wel te vreden sijnde dancte den philosophe. ende es | vandaer ghegaen quite ende verweert van des rijcke mans eysschen |

[15] § (145) Die vierde fabule spreekt van een sentencie ende vonnis van gheuonden ghelde |

EEen rijc man wandelende inde stadt heeft inden weghe verloren een sacxken met du | sentich gulden welcke een arm man geuonden heeft ende heuet thuyt gedraghen | gheuende dat sinen wiue te bewaren, twijf verblijt sijnde seyde. dat tot my comt en sal ic | niet wech worpen. heuet ons here gegeuen latet ons wel bewaren Ten naestvolghen | [20] den dage is gekundicht inde stadt dat een man verloren heeft duysent gouden pen- | ninghen ende dat die ghene die dese penninghen vonden heeft ende weder brengt sal sonder | twifel hebben hondert gulden Die arme man dat horende seyde sinen wiue. laet |

ons weder gheuen tghene datter gheuonden is. *ende sonder sonde sullen wij hebben hon | dert goude penningen welcke rechtverdelijc ghecregen sullen meer profijts doen dan | duysent ghehouden met quaden tijtle. ende al belettet wijf met alder manieren dat hij die | penningen niet wedergheuen en soude. niet te min darne man heeft tgout wederghenen*²⁵⁶ *eys | [5] chende den gheloefden solarijs te wetene C. goude penningen mer die rijke bedrieger | seyde totten armen man Vrient ghi en hebt mi niet ouergheleuert al dat ghi vonden hebt | want daer ghebreken noch C. gonde*²⁵⁷ *penningen ende als ghi mi die wedergheeft dan sal ic | gheuen uwen solarijs Die arme seide dat hi niet meer en hadde gheuonden Dese | twee hier om onderlinghe twist hebbende wart die sake ghebracht voir den coninck | [10] ende tghelt in bewaerder hant Die coninc om dese sake te slichten heeft tot hem ghe | roepen eenen philosophe gheheten der armen hulpe Dese philosophe hoorende daen | sprake ende tverantwoirden es beruert tot ontfarmherticheden ende heeft den armen | man gheroepen segghende. Segt mij die waerheyt. hebt ghij yet meer van desen | manne oft hebt ghijt al wederghegeuen Daer op antwoirde die arme God weet dat | [15] ic weder ghegheuen hebbe alle tghene dat ic gheuonden hadde Doen seyde de philoso | phe Dese rijke man heeft groot ghelooue ende brinct vele ghetughenissen. ten is | oic niet te ghelouenne dat hi yet soude willen eyschen dat hi niet en hadde verloren noch | hem van rechts weghe niet en behoorde. daerom want hi bi sijnder trouwen sterckelijck | seyt dat hij verloren heeft duysent vier hondert goude penningen tis hem te ghelouenne | [20] Ouer dander sijde dese arme man is van goeder famen ende tis oic te betrouwen dat | hij wedergegeuen heeft alle tghene dat hi hadde gheuonden want hi heeft dat sterclijck | gheseyt bi sijnder trouwen Daerom heer coninc gheue ic die sentencie dat ghi heer co- | ninc sult bewaren dese duysent gulden vanden welcken ghi sult gheuen desen armen | man hondert gulden. want dese duysent gulden en behooren niet desen rijcken man | [25] ghemerct dat hi starclijc bij sijnder trouwen gheseyt heeft dat hi duysen*²⁵⁸ *vier hondert | gulden verloren heeft. Ende als die ghene coempt die de duysent gulden verloren | heeft. dien sult ghi tsourplus wedergheuen Mer comt yemant die duysent .cccc. ge | uonden heeft ende wedergheeft die penningen salmen gheuen den rijcken man Dese sen | tencye behaechde den coninc ende alle den volcke Doen beroude den rijcken man sijn | [30] bedroch want hi daerom scade lijden moeste ende hi badt den coninc om gracie ende ghe | nade seggende O goedertieren coninc spaert ende vergheuet mi want ic sal v die waerheit | segghen te wetene Ic kenne ende lijde tbedroch maer sekerlic dese durent sijn mijne | die ic hadde verloren maer ic woude den armen man bedrieghen op dat ic hem niet geuen | en soude die hondert goude penningen die hem gheloeft waren Daerom biddic v heer co | [35] ninc dat ghi mi vergheuen wilt mijn misdaet want ic v die beleden hebbe. die coninc | sijns ontfarmende heeft hem sijn gout wederghegheuen Met deser manieren is | dese arme man vanden bedriechlijken eysche des rijcken mans metter hulpen des | philosophs verlost gheweest. |*

256 wederghenen lees: wedergheuen.

257 gonde lees: goude.

258 duysen lees: duysent.

§ (146) Die vijfste bewijsinghe vanden drye ghesellen ende vanden bedroghe des broots | die ons betonet Dat dicwijle valt die mensche inden put die hy ander luyden be | reyt heeft ghelijck dese bewijsinghe wel verclaert |

HEt waren drye ghesellen. te weten twee poorters en een dorpman gaende pel | [5] grimage hebben ghebreck gehadt van spijsen inden weghe. want si en hadden *niet* | meer meels dan *om* een broot mede te maken. die bedrieghelike poorters *dat* sien | de hebben tot malcanderen gheseyt. wij en hebben maer een cleyn broot *ende* ons | selle es zeere *verslijndende* *ende* vratiche. daer *om* eest van node dat wij vinden maniere | dat wij twee alleene dit broot moghen eten Dit broot ghedeesemt *ende* ghemaect | [10] sijnde *ende* als men dat gheset heeft inden houen. soe hebben dese twee poorters soec | kende maniere om den dorpman te bedrieghen tot malcanderen gheseyt Laet ons | alle slapen *ende* die den wonderlixten droom sien sal die sal dit broot alleene hebben | Dese voerwaerde aldus ghesloten sijnde. laghen si alle oft si sliepen. maer die dorp | man *verstaende* tbedroch van *sinen* ghesellen. heuet tbroot half ghebacken wten ho | [15] uen ghetrocken *ende* heuet alleene altemale ghegeten *ende* is weder om ghelegghen oft hi | sliepe Ter stont daer na es een vanden poorters snellic opghestaen als oft hij *ver-* | uaert ware van eenen wonderlijcken droom Doen vraghede sijn gheselle waer om | sijt ghi *verscriet* Hi antwoerdede om dat ic eenen wonderlijcken droom gesien hebbe. | want mi dochte *dat* mi twee enghelen open sijnde die poorten des hemels brochten | [20] met groter blijsscap voer den throon goods Dandere sijn gheselle seyde tes enen | wonderlijcken droom die ghi ghesien hebt. maer hoort of den *minen* wonderlijcken es | want mi dochte *dat* mi twe enghelen leyden doer die geclouen aerde totter hellen Die | dorpman veynsende hem te slapen heeft dit altemale ghehoort. sijn ghesellen meynen | de hem te bedriegen hebben hem gheroepen om te ontwecken. die dorpman heeft hem loes- | [25] lic als *verueert* sijnde geantwoert Wie sijn die gene die mi roepen si seyden wi sijn uwe |

ghesellen. die dorpman seyde. hoe sijt ghi wedercomen. Sij antwoirden. wij en sijn noyt van | hier gegaen waeromme vraecht ghi van onser wedercompst. Die dorpman seyde Want | mi heeft ghedocht dat ic sach .ij. enghelen die leyden eenen van v beyen open sijnde die | hemelsche poirten inde teghenwoirdicheyt gods. ende den anderen sach ic met ij. ander | [5] enghelen doer de opgaende eerde leyden totter hellen Dat siende meynde ic dat gheen | van v beyden wederkeeren en soude. ende daerom was ic opghestaen ende hebbe theele broot | alleene gheten Dit bewijs gheeft te verstaen dat hi dicwils inden put valt dien hi voir | eenen anderen maecte Nota |

§ (147) Die .vi. fabule is vanden voghelen ende vanden lantman |

[10] Een lantman hadde een costelic prijel met claren riuerkens daer om lopende seer | verciert mit crude ende bloemen mits dien quamen daer dicwel voghelen Dese lant | man op een tijt zeer vermoeyt sijnde van arbeyden is om hem te vermaken ghegaen int prij | eel. ende is gheseten onder eenen appelboom op den welcken een cleyn voghelken seer sue | telic singhende was. doen de lantman hoorde zo ghenoechliken singen heeft hi dit vo- | [15] ghelken bedrogen metten stricke ende heuet vaste ghehouden. tvoghelken seyde totten | lantman Waerom hebt ghi so seer ghearbeit om mi te vangen ghemerct dat ghi geen | ghewin oft oerboer van mi gheuangen en cont ghecrigen Die lantman seide Daeromme | hebbe ic v gheuangen om dat uwen sueten sanc mijn herte seer verblijden soude Tvogel | ken seyde. zo hebt ghi te vergheefs ghearbeyt want noch om bidden noch om prijs | [20] oft goet en sal ic v singhen Hi seyde Ten sij dat ghi singhet ic sal v eten Tvogelken sei | de Hoe sult ghi mi eten. eest dat ghi mij siedet int water ic ben een cleyn stucxken welc | swelghende ghi nauwe ghevoelen en sult. eest dat ghi mij bradet ic sal noch minder | werden. maer eest dat ghi mij laet vliegen ghi sult groote oerboerlicheyt van mi cri | ghen want ic sal v gheuen drie leeringhen van wijsheyden die ghi lieuer sult hebben |

dan tvleesch *van* drye calueren Doen dit voghelken den lantman dit belouede | soe
 heeft hi dat laten wech vlieghe Dat volghelken seyde. die eerste leeringe | es dat
 ghij niet ghelouen en sult al datmen seyt sonderlinge dat der waerheyt | niet wel en
 ghelijct Die tweede dat v toebehoert sult ghi wel verwaren Die der | **[5]** de om *verloren*
 dinghen die ghi niet *weder* en condit ghecrighen en sult ghi niet droe- | ue sijn Dat
 voghelkijn dit gheseyt hebbende is gheuloghen opten boom *ende* heeft | ghesonghen
 dit ghebet Ghebenedijt es god die dees lantmans sinnen *verdonckert* | *ende* sijn
 voersinnicheyt afghenomen heeft. so dat hi met sinen handen niet en taste | noch met
 sinen ogen niet en sach. noch met redenen oft redelicheyt niet en begreep | **[10]** den
 costeliken steen iacinctus weghende een vnche die ic draghe in mijn inghe- | wandt.
 want hadde hi dien gheuonden hij hadde zeer rijcke gheweest *ende* ic en had | de
 leuende niet ontgaen Die lantman dat horende wart zeere ghestoert *ende van* |
 droefheden weenende seyde Wee my dat ic die bedriechlike woerden des voghel |
 kens gheloofte hebbe. *ende* dat ic niet en hielt in mijn behout dat ic gheuangen had
 | **[15]** de Doen seyde dat voghelken O dwaes waer om sijt ghi bedruet hebt ghy soe
 | gheringhe *vergheten* die salighe leeringhe die ic v ghegheuen hebbe. meynt ghy |
 dat soe cleyn voghelken dat nauwe een dragma en weecht. soude hebben in sijn |
 inghewant een steen *van* eender vnchen. en hebbe ic v niet gheleert dat ghij niet |
 ghelouen en soudt tghene dat der waerheyt niet wel en ghelijct *ende* oft ick v toe |
[20] behoerde. waer om en bewaerdy ghij mij niet. *ende* hebt ghij mij *verloren* *ende*
 niet | *weder* en condit ghecrijghen. waer om bedroeft ghi v. teghens die leeringhe die
 | ic v ghegheuen hebbe Dit gheseyt *ende* die lantman begheet *ende* bespot sijnde | es
 dat volghelken van daer gheuloghen |

§ (148) Dat seuenste bewijs vanden dichtere ende vanden bulteneere

Die wijse man die leerde sinen sone Als ghi in eenighen dinghen belast sijt | ende ghij v met eenen cleynen dinghe condt verlossen. en wilt gheen ver | treck maken. maer ten eersten dat ghij condt so verlost v. op dat ghij niet meer | [5] belast en wordt Van dien is dit bewijs Eenderhande dichter heeft den coninck | ghepresenteert sekere lyedekens van loue. de coninck willende hem daer af | lonen seyde Wat ghisten eyscht ghij voor uwen loon Hy seyde heer coninck. ic | begheere dat ghij my maect poortyer van uwer stadt een maent lanck met de | ser condicien. dat een yghelick daer dore lijdende die ghebreck heeft aen sijn | [10] lichaem salbetalen²⁵⁹ voer elck ghebreck eenen penninck. het si van bulte rap- | picheyt ofte scorftheyt. ghebreck van oghen of eenich ander ghebreck dier ghe- | like Die coninck heeft hem dat verleent ende met sinen seghele beseghelt Doen | dese poortier voer die poorte sat doende sijn officie. soe quam daer gaende een | bulteneere eenen stock draghende ende wel ghecapruynt vanden welcken die | [15] poortier heyschte eenen penninck om dat hy een bulteneere was. ende doen hij | dien weygherde heeft die poortier met ghewelde sinen capruyn vanden hoof | de ghetrocken. ende siende dat hij maer een oghe en hadde seyde Nu sult ghi | twee penninghen betalen. want ghij maer een oghe en hebt. ende die weyghe | rende heeft hem die poortier sijn bonette oft mutse vanden hoofde ghetogen | [20] ende heeft ghesien dat hij scorf was. segghende nv sult ghij drye penninghen | betalen. aenghemerct dat ghi gheen twee betalen ende wildet. want ghi scorf sijt. | ende doen hy die met crachte wilde nemen. so woude die bulteneere dat met crach | te wederstaen ende ontdeckende sijn armen es ghebleken dat hi rappich ende see | rich was Die poortier siende die seericheyt seyde dat hij vier penninghen scul- | [25] dich was. ende doen hy die hebben wilde ende die bulteneere die niet gheuen en | wilde. sijn si teghens malcanderen opghestaen ende int worstelen ter eerden | vallende. bleeck dat die bulteneere gheschoert was. daer om heeft hi bedwon- | ghen sijnde moeten betalen vijf penninghen die eenen penninck vredelic niet | gheuen

259 salbetalen lees: sal betalen.

wilde Daer om als ghi valt in cleyn perikel. wilt v daer wt verlossen | [30] op dat ghij
niet en valt in meerder perikel oft scade |

§ (149) Dat achtste bewijs vanden scapen ende vanden fabelseggher.
|

Eenderhande leerkint hem seer verblidenne int vertellen van vele fabulen oft zagen heeft | begheert van sijnen meester vertrocken oft vertelt te hebben een lange fabule De mees | ter seyde Wacht dat ons niet en gheschiede dat hier voirmaels ghesiet is tusschen | den coninc ende sijnen fabel segger Die discipel oft leerkint seide Lieue meester wilt | [5] segghen wat hem gheschiede Die meester seyde Eenderhande coninc hadde eenen fabel | seggher die telken male als die coninc rusten soude hem vermaecte met viue fabulen | Het ghebuerde in eender nacht dat die coninc met vele sorgen becommert sijnde niet ge | slapen en conste ende begheerde te hooren meer fabulen dan tghewoenliken was. die fa | bel segghere vertrac oft vertelde drie andere fabulen maer seer cort Doen seyde die | [10] coninc ghi hebt zeer corte fabulen vertelt Ic wilde wel een langhe hooren ende daer na | sal ic v laten slapen. Die fabel seggher was dies wel te vreden ende begonst hem te vertel | len dese fabule Het was een lantman die hadde duysent pont in ghelde Dese rey | sende om comanscappen heeft ghecocht twee duysent scapen elc scaep voir een half | pont Hij wederom comende vander marct waren die wateren so groot gheworden dat de | [15] scapen niet en consten ghegaen doer die wateren noch ouer die bruggen Daerom was hij | sorchuoldich sueckende manieren daer mede hi sijn scapen soude mogen bringen ouer | dwater. ten lesten heeft hi gheuonden een cleyn sceepken dat maer een scaep metten lant- | man ende in noode twee en conste ouervueren ende also oic begonst hij die scapen ouer te | setten smaels twee ende twee Dit gheseyt hebbende die fabel seggher begonste te sla | [20] pen Maer die coninc weckende hem vanden slape bat dat hi die fabule voleynden wilde | Die fabel seggher seyde. Heer coninc dit water is groot ende tsceepken cleyne met | ten welcken men en mach maer een oft twee tsmaels ouervueren ende der scapen is een | grote menichte Laet den lantman eerst sijn scapen ouersetten ende daerna sal ic ten eynde | de brengen die fabule die ic begonst hebbe | [25]

§ (150) Die neghenste fabule vanden bouman vanden wolue vanden vosse ende vanden kase |

HEt was een ackerman die sijn ossen nauwelic bewegen oft scicken en conste om | eenich profijt te doen ende recht voirt te gaen metten ploege. totten welcke die ac | kerman dicwil seyde. och oft v die woluen aten want ghi so crommelick voirtgaet. Die | wolf dat hoorende heeft allen den dach gebeit ende ghewacht wanneer datmen hem die os | [5] sen gheuen soude. mer doen den dach verginc sach die wolf dat hi te vergeefs gebeit | ende gewacht hadde. want die ackerman ontbant die ossen vanden ploege ende dreef die | thuyswaert ende seyde totten ackerman O ackerman heden hebt ghi mij dicwil gelooft | te geuen uwe ossen dwelc ghi nv doen sult Dackerman seide met gemeinen woerden heb | ic dat gheloeft dwelc niet en verbint noch ic en sterct niet metter eedt. Die wolf seide. | [10] ghi en sult van hier niet gaen ghi en hout trouwe van uwer geloften Ten lesten doen si had | den ghekeuen sijn lij²⁶⁰ vereenicht om te kiezen eenen arbiter oft rechter. Den rechter soeken | de is hem te gemoet ghecomen een vosken dwelc seide waer gaet ghi henen ende si ver- | trocken oft vertelden den vosse alle tghene datter ghesciет was Die vos seide Te ver | gheefs soect ghi eenen anderen rechter want ic sal dese sake tusschen v beyden alder- | [15] best beslichten ende te neder legghen. mer ic sal ierst elcken van v wat seggen a paert ende bi- | sonder op dat ic te lichteliker v mach vereenigen ende eest dat v behaecht tghenen dat ick | segghe so volghes behaghet v niet so draecht die sake voir den richter. sij consentier | dent. Ende de vos heeft eerst ghesproken den ackerman seggende ghi sult mi gheuen | een hinne ende noch een mijnre ghesellinnen ende ghi sult behouwen v ossen onghescint | [20] Doen die ackerman dat willecoerde ende consenteerde. sprac die vos den wolf op een | sijde ende bijzondere Vrient om uwe voirledenen verdienten heb ic alleen voir v ghe | sproken dat v de lantman voir uwen eysche gheuen soude eenen goeden grooten kase | ende ghi sult laten sijn ossen ongequetst. dat selue consenteerde die wolf Die vos ghe- | boot den ackerman dat hi wech gaen soude metten ossen. ende seide totten wolue ghi sult | [25] met mij gaen ende ic sal v leyden totter plaetsen daer ghi vinden sult eenen wtghelesen sult eenen wtghelesen |

260 lij lees: sij.

kase. ende heeft den wolf gheleyt hier ende daer ouer diuersce plaetsen tot dat de ma | ne was opghegaen ende scheen. ten lesten quam hi aen eenen put ende daerop staende heeft | den wolf ghetoont de rayen vander manen wederscinende ende wederboghende inden | putte. ende seyde Siet vrient den goeden grooten kase daelt daer neder ende haelten Dye | [5] wolf seyde O brueder daelt ghi eerst neder ende eest dat ghi den kase om dat hi groot is | niet ghedragen en cont zo sal ic v hulpen Die vos consenteerdet want hi vol bedrochs | is mer die emmers die daer waren om dwater te putten waren also metter coerden ge | hangen ende ghebonden als doen den eenen op ghinc zo daelde den ander. ende doen dye | vos ghinc in eenen emmer terstont daelde hi neder inden putte bliuende daer een gro | [10] te poose Die wolf seyde Waeromme blijft ghi daer so langhe dat ghi den kase niet en | brengt want hi vermoede datten die vos alleene eten wilde Die vos seyde. Ic en | can den kase mits der grootheyte alleene niet brenghen. maer daelt inden anderen | emmer neder om mij te hulpen Die wolf ingaende want hi swaerder was dan den vos | nederdalende dede hi den anderen emmer metten vosse opgaen vanden welcken die vos | [15] verblijft sijnde doen hi quam aenden mont vanden putte es hi wt ghespronghen ende | wech ghegaen ende heeft den wolf ghelaten inden putte Ende also want de wolf omme | het toecomende goet dat onseker is. ghelaten heeft dat teghenwoirdich ende seker- | der was zo heeft hi den osse metten kase verloren. daerom en wilt niet laten tghene | ne dat seker is voir tghene dat onseker is |

[20] § (156) Die tyende is van die manierlicheit van des conincs cleermaker ende | sijnen naeyers oft knapen die ons toent dat den loon des bedroechs met be | droghe is ghemeyne ende dat ghi niet en wilt datmen v doe dat en wilt nye- | mande anders doen. daer af hoort dese manierlicheyt |

Eenderhande coninc had eenen goeden cleermaker die van alle laken conste sniden clede | [25] ren bequaem ende betamende elker tijt ende elken persone dese hadde goede disciplen | vanden welcken de een gheheeten nedijs alle dander te bouen ghinc van wel te nayene |

Ende nakende een groote feeste heeft die coninc *sijnen snider oft cleermaker geroe* | *pen ende heeft hem beuolen dat men hem ende* *sijnen huysghesinne maken soude* *costelijke* | *cleederen na gheleghentheyt vanden tijde. ende op dat tselue te gherader* *sonder merren* | *ghescien soude heeft die coninc gheordineert ende gheset eenen van* *sinen camerlingen* | [5] *gheheeten Eunucus om dese naeyers te bewarene spijsse te* *besorghen ende oueruloe-* | *delic te lauene* *Op een tijt als hi den nayers diende ende* *voirsette heet broot met* | *honich ende ander spijsen seyde hi totten ghenen die daer* *aten wilt bewaren nedio die* | *niet tegenwoirdich en is sijn deel* *Die meester de nayer* *seyde Nedius en soude gheen* | *honich eten al waer hi oic nv tegenwoirdich* *Als sij* *ghegeten hadden quam nedius ten* | [10] *aenganghe ende seyde wat hebt ghi gheten* *in mijnder absencien ende en hebt mijn deel niet* | *bewaert Eunucus antwoirde* *V* *meester seide dat ghi gheen honich en soudt gheten* | *hebben al hadt ghi oic* *tegenwoirdich gheweest Nedius sweech ende dachte neerste-* | *stelic*²⁶¹ *hoe hi dat* *sijnen meester vergelden soude. dwelc bedacht sijnde op eenen tijt* | *als die meester* *absent was vraechde eunucus desen knape nedio oft hi oyt beter* | [15] *snyder ghesien* *hadde dan sijn meester Nedius antwoirde heer hi waer een seer* | *goet meester en* *hadde hi niet so groten ghebreck Eunucus vraechde wat ghebreck* | *dat hi hadde* *Nedius seyde* *Hi is zo seer ghequelt met frenesie ende wtsinnicheyt dat* | *hi somwijlen* *quelt met slane alle die ghene die omtrent hem sijn Eunucus seyde wis* | *te ick die* *vre dat hem die wtsinnicheyt aencomen soude ic soude hem doen binden op dat hi* | [20] *nyemant en sloeghe Nedius seyde als ghi sien sult dat hi hier ende daerom siet* *die* | *tafel met sinen handen slaet. ende opstaende vanden stoele daer hi op sittende* *is den seluen* | *stoel metter hant neemt weet dat hi dan wtsinnich is. ende eest dat* *ghi dan niet toe en* | *siet ghi sullet met ons ontghelden Eunucus seyde. ghi moet* *ghebenedijt sijn want* | *voirdane sal ic v ende mij bat wachten ende behoeden* *Des* *anderdaghes daer na heeft* | [25] *nedius sijns meesters scare heymelic gheborgten* *Die* *meester de snyder soekende* | *sijn scheere ende niet vindende begonste met sinen* *handen te slane herwaert ende daer-* | *wert te siene. van sinen stoele op te stane ende* *den stoel daer hi op sat metter hant opte* | *heffen* *Dit siende eunucus heeft sijn dienaers* *ende sargianten gheroepen ende beuolen* | *dat sij terstont den meester de snyder* *binden souden ende om dat hi niemant slaen en sou* | [30] *de met roeden smiten* *souden* *Die snyder zeer roepende seyde. Wee mij waerom slaet* | *ghi mi wat quaet* *hebbe ick ghedaen. maer sij smeten noch stuer. ende doen sij moe* | *de waren van* *smyten hebben sij hem ontbonden. hij seer versuchtende ende sij* | *nen adem nauwelijc* *verhalende heeft Eunucho droeflic ghevraeght. waeromme* | *dat hi den ontsculdeghen* *so seer heeft doen slaen Eunucus seyde dat is ghesciet tot* | [35] *uwer baten ende* *omme uwen twille want nedius v discipel heeft mi gheseit hoe dat* | *ghij somwijlen* *wtinnich sijt ende en waert ghij niet met banden ende slagen hertelic ge-* | *corrigeert* *ghi en soudt niet aflaten wtsinnich te sijne daeromme sijt ghi van ons* | *ghecastijt op* *dat ghij ghesont worden soudt. Doen seyde die meester de snyder* | *tot nedio. O du* *alder quaetste knecht wanneer hebt ghi mij oninnich ghesien* | [40] *segt Nedius* *antwoirde* *Doen ghi seyt dat ic gheen honich en mochte Eunucus* |

261 neerste-|stelic lees: neerste-|lic.

ende dandere dit horende loeghen ende seyden dat hi dese pijnlicheyt oft slaghen wel ver | dient hadde Want bedroch es vore argelist. ende ghelijc es voer gelijc ghegheuen |

§ (161) Dat elfste bewijs vanden iaghen ende vlieghen. |

VEle luyden tsamen sprekende vander ouertallighe neersticheyt ya dwaesheyt der |
 [5] gheenre die honden ende vogelen voeden om te iaghen ende vlieghen. seyde paulus
 een | florentijn dese waren voertijts seer begeet ende bespot van een poorter van
 melanen ende | vertelde daer af dese fabule segghende Het was hier voermaels een
 poorter van | melanen der ontsinnigher ende dwaser medicijn. die aen nam te ghesesen
 binnen sekeren | benoemden tijden alle die ghene diemen hem aenbrochte die
 ontsinnich waren Die | [10].genesinge geschiede in deser manieren. want hi hadde
 in sijn huys enen vloer ende in | dien enen poel oft plasch van vuyle ende stinckende
 watere inden welcken hi bant naect | aenden staeck die gene die hem aldus onghesont
 aenbracht warden. die sommighe | totten knyeden. enige totter lendenen. ende andere
 noch diepere na dat si van deser siec | ten gequelt waren ende heeft die ghequelt
 metten water ende armoeden also langhe tot | [15] dat si gesont schenen te sine Onder
 dander es daer bracht ene die vanden meester totten | huepen toe int water geset
 wardt. die welcke na .xv. daghen begonste te genesen ende | den meester te bidden
 dat hi wten water comen mochte. die meester heuet hem geconsen | teert ende laten
 wandelen binnen den huys op die condicie dat hi buyten die vterste dore niet | gaen
 en soude. hi heeft neerstelic onderdanich geweest des meesters beuele staende | [20]
 op enen tijt inde dore. want hi en dorste daer niet wtgaen mids vreesen vanden
 plassche | heeft hi gesien comen te peerde enen iongelinc met eenen hauick ende twe
 honden die- | men heet bracken. den welcken hi te hem waert riep zere beruert sijnde
 van dier nyeu | wicheyt want hij hadde al vergheten dat hij te voren ghesien hadde.
 Doen die | ionghelinc tot hem quam seyde hij totten ionghelinc Ick bidde v antwoert
 | [25] my op dat v belieuet op dat ghene dat ick v vraghen sal Wat es dat ghene daer
 |

ghi op rijt *ende* waer *om* oft waer toe hout ghijt Die iongelinc antwoerde. het es een
 | paert *ende* ic hout *om* te vlyeghen Daer na vraechde hi hoe heet tghene dat ghi op
 | v hant draecht Die ionghelinc seyde. het es eenen hauick bequame *om* te vanghen
 | quackelen patricen *ende* ander voghelen Noch vraechde hi wat sijn si die v volgen
 | [5] Die ionghelinc antwoerde. het sijn honden diemen oec besicht int vlieghen om
 die | voghelen te soecken Noch vraechde hi. hoe vele moghen die voghelen weert |
 sijn oft ghelden die ghi binnen eenen heelen iare pleech te vanghen Die ionghe | linck
 antwoerde *ontrent* vier gulden Die man vraechde wat costen v tpaert die hon | den
ende die hauick tsiaers te voeden Die ionghelinc seyde *ontrent* vijftich gulden | [10]
 Doen wardt dese man hem zeere verwonderende vander dwaesheyt des ionghelincx
 | segghende Rijt ter stont *ende* vliecht gheringhe van hier eer ons medicijn thuys co
 | me. want vonde hi v hier. hi soude v als die onghesontste van allen die leuen wor |
 pen in sinen plasch om daer ghesont te worden metten anderen ontsinnighen *ende* |
 onder alle dandere soude hi v int water setten totter knyen toe Dit bewijs geeft | [15]
 te verstaen dat die naerstichheyt des iaghens *ende* vlieghens es die alre meeste dwaes-
 | heyt. ten ware somtijts *ende* dat vanden zere rijcken *ende* om oefeninge wille *ende*
 tijtcortinge |

§ (162) Twalefste bewijs van sommige monsteren oft wonderlijcken dieren |

Inden iare ons heeren Mcccc *ende* xxvij sachmen ter seynen sommige monsteren
 | *ende* wonderlijcke dyeren. want hugo die prince der medicinen sach een katte met
 twe | [20] hoofden. *ende* vele menschen sagen inden acker bi pauyen een kalf met
 twee hoofden. enen | lichame *ende* die vorste *ende* achterste beenen gedubbelleert
 also nochtans datse aen een | waren niet verscheyden Noch in enen anderen acker
 daer *ontrent* was een koe kaluende een | wonderlic groot serpent groter van hoofde
 dan een kalfs hooft. een elle lanck van halse |

van lichame gelijc eenen hont. met enen langhen ende ronden steerte. die koe hoer om keren | de ende siende dat si geworpen hadde was zere verueert ende loeyde zere luyde staende op | als oft sij hadde willen wech lopen. Maer tserpent hem opheffende heeft terstont | met sijnen steerte omringhelt haer achterste beenen ende sijnen muyle aen haer vuy | [5] deren gheleyt sughende also langhe als daer melck was inde vuyderen. daer na | heeft tserpent die coe ghelaten ende is ghevloden inden bossche. maer de vuyderen | ende dat deel vanden beenen dat tserpent met sijnen steerte gheraect hadde. daer na ble | uen swart als verbrant Dit hebben de herdekens sterclijc gheseyt dat sijt ghesien heb | ben want die coe was int veede ende dat dese koe daer na een calf voirtbrachte. daer | [10] af die kennisse met brieuen te feraren ghedaen is Voirt meer is openbaer dat te fera- | ren ghe brocht²⁶² is een beelt van eenen monstre vander see dwelc hadde een men | schelic lichaem totten nauel toe ende van daer voirt waest visch also dat donderste deel | verlaten in vissche gheclouen was ghelijc een vorcke. sijnen baert was lanc met | twee hoornen bouen sijn ooren met grooten mammen ende breiden monde sijn han- | [15] den waren ghestrect tot beneden sijnen buycke. ende het hadde aen sijn armen vynnen | ghelijc eenen vissche daert mede zwemde Dit monster alsomen seyt was in deser | manieren gheuanghen biden ouer vanden watere waren vele vrouwen wasscen- | de²⁶³ linen cleederen. desen visch comende aen eenen van desen vrouwen alsomen seyt | om aes te hebben. heeft haer metten handen ghenomen pijnende ende arbeidende om | [20] dese vrouwe tot hem te trecken. sij wederstont ende teghenworstelde want dwater cleyn ende | ondiep was. ende riep met grooter stemmen begherende hulpe vanden anderen vrouwen | Die welcke haer te hulpe comende te wetene viue in ghetale hebben dit monstere | want niet wederom int water gheraken en conste met steenen ende stocken gedoot van welc | ken monstre ende wonderlijcken ghedierte ghetrocken sijnde opten ouer waren dye | [25] ghene diet aensagen zeer verstrict ende veruaert want het was grouer ende langher van | lichaeme dan een mensche Dat dit monster oft wonderlic ghedierte dese vrouwe nam | om aes te hebben wart bewesen bi sommighe kinderen die te diuerscen²⁶⁴ tijden ghingen | aenden ouer om hem te wasschen ende en sijn niet wederom comen. die welcke men naemaels | meinde ende gheloofde dat sij van dien monstre gheuangen ende gegrepen waren Noch | [30] seytmen wt warathtighe²⁶⁵ relacien ende vertellene der gheenre diet ghesien hebben. | Dat een vrouwe ghebaert heeft een vrucht van menscelike formen hebbende twee | hoofden omtrent de scouderen met twee aensichten siende deen teghens den anderen met | ten armen malcanderen omgrijpende dlichaem versaemt sonder middel ende beneden | versceyden so dat die leden van generacien openbaerlic verscheyden waren deen vanden | [35] anderen Voirt waren die beenen ende voeten openbaerlic versceyden deen vanden ande | ren als leden van twee menschen Dit was aenbracht onsen heylighen vader den | paeus van roome. |

262 ghe brocht lees: ghebrocht.

263 wasscen- | de lees: wasschen- | de.

264 diuerscen lees: diuerschen.

265 warathtighe lees: warachtighe.

§ (163) Het derthienste bewijs vanden bisscop vanden priester ende sinen hondeken. |

Int lant van tussen was een lantpriester maer zeere rijcke dese begroef sijn | hondeken dat hy zeere lief hadde doent doot was int kerchof Die bisscop | wardt dit gheware ende hebbende sijn meyninghe tot dees priesters ghelt heeft | [5] desen priester doen roepen om ghecorrigeert te worden als baersculdich van groo | ter misdaet Die priester ghenoech bekennde den sin ende meyninghe vanden | bisscop es ghecomen brenghende mit hem hondert gouden penninghen. die bisscop | zeer swaer makende die begraenisse vanden honde heeft den priester inden karc | ker doen leyden Doen seyde dese subtijle ende cloecke priester O eerwaerdige bis- | [10] schop bekende ghij die groote voersinnicheyt die dit hondekijn hadde ghij en | soudt v niet verwonderen ten hadde verdient begrauen te worden onder die men | schen. want het hadde meer dan menschelick verstant alsoe wel in sinen leuen als | in die vre sijnre doot Die bisscop vraghede wat es dat te segghen Die priester ant- | woerde want dit hondekijn int eynde van sijn leuen sijn testament makende ende | [15] wetende dat ghij nv des grotelick van node hebt ende zeere behoeft. heeft v in sinen | testamente ghegheuen ende ghelaten hondert gouden penninghen die ic nv met mij | bracht hebbe Doen approbeerde ende willecoerde die bisscop dat testament ende | die begraenisse. ende dat ghelt ontfanghen hebbende heeft desen priester gheab | solueert ende van sijnre misdaet ontbonden. Nota |

[20] § (164) Die veerthienste fabule vanden vosse ende hane |

Tbedroch²⁶⁶ te begheken ende te bespotten met bedroge is wel gheoirloeft daer af | hoort dese fabule Een vos hongherende is ghegaen om te bedrieghen seker | hynnen die metten hane gheclommen waren op eenen hohen boom ende heeft den hane sme | kelijcken toe ghesproken ende gegruet vragende wat doet ghi daer so hoge. En hebt | [5] ghi *niet* ghehoert die nyeumaren die ons so salich ende profitelic sijn. die haen antwoir- | de. neen ic. doen seyde die vos Ic ben hier ghecomen als een voirbode om met v | te *communiqueerne*²⁶⁷ ende te spreken van alle vrolicheyt die nv hebben alle ghedierten. want | men heeft ghehouden eenen raet inden welcken besloten es ende besticht eenen ewigen | vrede tusschen alle ghedierte als dat alle vreesen afghetogen nyemant en sal den ande | [10] ren moghen leggen eenighe lagen oft onghelijc aendoen maer sullen ghebruyken eenen e | wigen vrede dat een yeghelijc sal mogen gaen vredelic ende cloelic daer hi wilt. daer | om comt af ende laet ons die feeste blidelic begaen die hane verstaende die cloecheyt | des vos seyde Ghi brengt een goede boetscap ende seer bequaem. ende met dien rechte | hi sijnen hals wt ende verhief hem hoghe op sijn voete als oft hi verre sien woude. doen | [15] vraechde die vos Waer na siet ghi. die hane antwoirde Ic sie twee honden die co- | men zeer ghelopen met openden monden die welcke als ic meyne comen bootscapen | den paeyts die ghi mi ghekundicht hebt Doen wart die vos zeer beuende ende seide | Adyeu tis tijt dat ic loope eer die comen ende begonste wech te gane. Doen seyde | die hane. En gaat niet wech wat vreesst ghi. es den paeyts ghesloten soe en dorst | [20] ghi *niet* vreesen Die vos seyde. Mij twiuelte ende ic ducht oft dese honden tstatuyt van | den paeyse noch *niet* ghehoort en hebben Daerom en darre icse *niet* verbeyden ende hij | is gaen loopen sonder adyeu. Aldus ist bedroch vanden vosse begett met ten bedro- | ghe vanden hane |

§ Hier eynden die ghenoechlijcke fabulen van Esopus ende van meer ander.

266 initiaal, met zichtbare representant.

267 *communiqueerne* lees: *communiceren*

inde welc- | [25] ke vele goeder leeringen in besloten sijn. elc pynse hem tonthouden
 het sal hem profiteren | Gheprent in die vermaerde coopstadt tantwerpen bij mij
 Gheraert leeu Anno M | CCCC. ende lxxxv. den twalefsten dach in octobri. | ²⁶⁸

Bibliografie

Primaire literatuur

Homberch, Henrick Eckert van, *Vita et fabulae*, z.p., 1498.
http://books.google.nl/books?id=HjRKAAAcAAI&pg=PT97&pg=PT98&ots=6E_VBdhpF&dq=aesops&hl=nl
 Knoblochtzer, Heinrich, *Äsop*, Straatsburg, ca. 1481.
http://cweb2.loc.gov/cgi-bin/ampage?collId=rb3&fileName=rb0001_2009rosen0083page.db&recNum=4
http://cweb2.loc.gov/cgi-bin/ampage?collId=rb3&fileName=rb0001_2009rosen0083page.db&recNum=4
 Leeu, Gheraert, *Dye hystorien ende fabulen van Esopus*, Antwerpen, 1485; Den Haag, Meermannno-Westreenianum IBI.
 Leeu, Gheraert, *Dye hystorien ende fabulen van Esopus*, Antwerpen, 1485;
 Darmstadt, Universitäts- und Landesbibliothek, signatuur Inc. III-12
 Leeu, Gheraert, *Aesopus vita et fabulae*, Antwerpen, 1486, Koninklijke bibliotheek Den Haag, signatuur: KW 171 E 37.
 Macho, Julien, *Esope*, Mathis Husz, Lyon, 1486, Nationalbibliothek Wien, signatuur: 10. G. 1..
Poggii Florentini oratoris eloquentissimi ac secretarij Apostolici in Facetiarum librum, Straßburg, 1513.
<http://www.uni-mannheim.de/mateo/itali/poggio1/jpg/s157a.html>
<http://www.uni-mannheim.de/mateo/itali/poggio1/jpg/s157a.html>
 Steinhöwel, Heinrich, *Aesopus: Vita et Fabulae*. Ulm 1476. Faksimile und Kommentar von P. Amelung (Edition Libri Illustri). Kommentarband und Druck. Graz 1992.
<http://www.uni-mannheim.de/mateo/itali/poggio1/jpg/s157a.html>
<http://www.uni-mannheim.de/mateo/itali/poggio1/jpg/s157a.html>

Secundaire literatuur

Der neue Pauly, Enzyklopädie der Antike. Herausgegeben von Hubert Cancik und Helmuth Scheider, Stuttgart 1998.
 Dicke, Gerd en Klaus Grubmüller, *Die Fabeln des Mittelalters und der frühen Neuzeit. Ein Katalog der deutschen Versionen und ihrer lateinischen Entsprechungen*, München, 1987.
 Dicke, Gerd, *Heinrich Steinhöwels 'Esopus' und seine Fortsetzer. Untersuchungen zu einem Bucherfolg der Frühdruckzeit*, Tübingen, 1994.
 Dijk, G.J. van, *AINOI, LOGOI, MYTHOI. Fables in Archaic, Classical, and Hellenistic Greek Literature, with a Study of the Theory and Terminology of the Genre*, Leiden, New York, Köln, 1997.
 Doderer, Klaus, *Fabeln: Formen, Figuren, Lehren*, Zürich, 1970.
 Dolen, Hein L. van, *Herodotus. Het verslag van mijn onderzoek*, (Historiën), Nijmegen, 2000³ (eerste druk 1995).

²⁶⁸ gebruiksspoor: naast gedrukte tekst met zwarte inkt geschreven: 'Den 12 october A^o 1485 tot antwerpia bij mijn gerd'.

Elisonas, J. S. A., 'Fables and Imitations. Kirishitan Literature in the Forest of Simple Letters', in: *Bulletin of Portuguese Japanese Studies*. Lissabon, 2002, (4), p. 9-36.

Gerritsen, W.P., 'Inleiding', in: *Van den vos Reynaerde, De tekst kritisch uitgegeven met woordverklaring, commentaar en tekstkritische aantekeningen door dr. F. Lulofs Hoogleraar aan de Rijksuniversiteit te Groningen met een Ten Geleide van dr. W.P. Gerritsen Hoogleraar aan de Rijksuniversiteit te Utrecht*, Groningen 1985² (eerste druk 1983), p. 13-59.

Gorp, Hendrik van, Rita Ghesquiere en Dirk Delabastita, *Lexicon van literaire termen*, Groningen, 1998.

Grimm, Jacob, Wilhelm Grimm, *Deutsches Wörterbuch, bearbeitet von Matthias Lexer en Dietrich Kralik, elfter Band*, Leipzig, 1935.

Grubmüller, Klaus, *Meister Esopus. Untersuchungen zu Geschichte und Funktion der Fabel im Mittelalter*, München, 1977.

Hecker, Beate, *Julien Macho Esope. Eingeleitet und herausgegeben nach der Edition von 1486 von Beate Hecker*, Hamburg, 1982. (dissertatie).

Henderson, Arnold Clayton, 'Having Fun with the Moralities', in: *Scottish Literature*, 32, p. 67-87, University of South Carolina, 2001.

Henderson, Jeffrey, *The Loeb Classical Library, Aristophanes II, Clouds, Wasp, Peace*, Cambridge Massachusetts/Londen, 1998.

Henderson, Jeffrey, *The Loeb Classical Library, Aristophanes III, Birds, Lysistrata, Women at the Thesmophoria*, Cambridge Massachusetts/Londen, 2000.

Hermes, Eberhard, *The Disciplina Clericalis of Petrus Alfonsi, Translated and edited by Eberhard Hermes, translated into English by P.R. Quarrie*, Londen, 1977.

Hilka, Alfons, Werner Söderhjelm, *Die Disciplina clericalis des Petrus Alfonsi das älteste Novellenbuch des Mittelalters. Nach allen bekannten Handschriften herausgegeben von Alfons Hilka und Werner Söderhjelm*, Heidelberg, 1911.

Huys, Marc, *Aristoteles retorica, vertaald, ingeleid en van aantekeningen voorzien*, Groningen, 2004.

Holzberg, N., *Die antike Fabel. Eine Einführung*, Darmstadt, 1993.

Koj, Peter, 'Inedita Poggiana', in: *Romanistisches Jahrbuch* 20(1969), p. 37-59.

Kok, Ina, *De houtsneden in de incunabelen van de Lage Landen, 1475-1500: inventarisatie en bibliografische analyse*, dissertatie, Amsterdam, 1994.

Komrij, Gerrit, *Poggio de Florentijn, priesters, vrouwen dokters & andere monsters*, Amsterdam, 1979.

Kuiper, Willem, Rob Resoort, *Het ongelukkige leven van Esopus*, Amsterdam, 1990 (Griffioenreeks).

Lexikon des Mittelalters, Robert Auty e.a., München/Zürich, 1980-1999.

Liseux, Isodore, *Les Facéties de Pogge, traduites en Français, avec le Texte Latin*, Paris, 1878.

Mann, Jill, *From Aesop to Reynard, Beast Literature in Medieval Britain*, New York, 2010² (eerste druk 2009).

Menke, Hubertus, *Bibliotheca Reinardiana, Teil I Die europäischen Reineke-Fuchs-Drucke bis zum Jahre 1800*, Stuttgart, 1992.

Nieuwenhuis, Mark, 'Een spiegel voor dwazen', in: *Jaarboek 3 van het Reynaertgenootschap Tiecelijn* 23 (2010), p. 346-362.

- Österley, Hermann, *Steinhöwels Äsop, Herausgegeben von Hermann Österley*, Tübingen, 1873. (Heruitgave van de collectie fabels, door Steinhöwel in het Latijn en Duits uitgegeven te Ulm ca. 1476/1477).
- Perry, Ben Edwin, *Babrius and Phaedrus, newly edited and translated into English, together with an historical introduction and an comprehensive survey of Greek and Latin fables in the aesopic tradition*, Cambridge Massachusetts, London, 1975² (eerste druk 1965), *The Loeb Classical Library*.
- Perry, Ben Edwin, *Studies in the Text History of the Life and Fables of Aesop*, Haverford, Pennsylvania, 1936.
- Pinkster, Harm, *Woordenboek Latijn/Nederlands, tweede herziene druk*, Amsterdam, 2003 (eerstedruk 1998)
- Reynolds, L.D. en N.G. Wilson, *Scribes and Scholars. A guide to the Transmission of Greek and Latin Literature*. Oxford 1968.
- Rijns, Hans, 'Apen in de incunabelen van Gheraert Leeu', in: *Jaarboek 3 van het Reynaertgenootschap Tiecelijn* (2010), p. 18-42.
- Rijns, Hans, 'De fabelverzameling van Gheraert Leeu (1485)', *Dye hystorien ende fabulen van Esopus.*' in: *Jaarboek 4 van het Reynaertgenootschap Tiecelijn* (2011), p. 217-248.
- Rose, Valentinus, *Aristotelis qui ferebantur librorum fragmenta*, Leipzig, 1886.
- Ross, W.D., *Works of Aristotle, volume III*, Oxford 1931.
- Schippers, Anda, *Middelnederlandse fabels. Studie van het genre, beschrijving van de collecties, catalogus van afzonderlijke fabels*, dissertatie, Nijmegen, 1995.
- Smith, J.A., W.D. Ross, *Works of Aristotle, volume V*, Oxford, 1912.
- Stuiveling, Garmt, *Esopet. Facsimile-uitgave naar het enig bewaard gebleven handschrift*, 2 dln. Amsterdam, 1965.
- Toblers, Adolf, *Altfranzösisches Wörterbuch, zehnter Band, bearbeitet und herausgegeben von Erhard Lommatzsch*, Wiesbaden, 1976.
- Wackers, Paul, 'Gheraert Leeu as printer of fables and animal stories', in: *Reinardus, yearbook of the international Reynard society*, volume 20, Amsterdam/Philadelphia, 2007-2008.